TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

RUS DİLİNDE ÖRTMECE OLGUSU VE RUS MEDYASINDA ÖRTMECE OLGUSUNUN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hatice Güneyin

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Zulfiya Şahin

Ankara, 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

RUS DİLİNDE ÖRTMECE OLGUSU VE RUS MEDYASINDA ÖRTMECE OLGUSUNUN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hatice Güneyin

Tez Danışmanı Doç. Dr. Zulfiya Şahin

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. M. Özlem Parer	**……**
Doç. Dr. Zulfiya Şahin	**……**
Dr. Öğr. Ü. Esra Elmacıoğlu	**…….**

Tez Savunma Tarihi: 28.08.2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (02/04/2021)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Hatice GÜNEYİN

İmzası

……

ÖNSÖZ

İletişimin en önemli kaynağı olan dil, insanlar arasında duygu ve düşüncelerin aktarılmasında oldukça büyük bir rol oynamaktadır. Kendimizi doğrudan ifade etmek adına ilk olarak başvurduğumuz dil, bazen de asıl ifade etmek istediklerimizi gizlememiz için kullanılmaktadır. Tam da bu noktada bu tez çalışmasının konusunu oluşturan örtmece kavramı ortaya çıkar. Örtmece Rusçada ilkel zamanlardan günümüze dek varlığını sürdüren, zaman içerisinde şekillenen ve yeni ifadeler kazanan bir olgudur. Bu kavram, asıl ifadeler kullanıldığında insanların korku, endişe ya da üzüntü duymasının önüne geçmekte, toplum tarafından nezaketsiz, kaba, saygısızca algılanabilecek asıl ifadelerin olumsuz etkisini hafifletmektedir. Günümüzde kullanımına sıkça rastladığımız olgu, medyada önemli bir yere sahiptir. Okuyucu ya da izleyicinin olumsuz duygu ya da tepkilerinden kaçınma arzusu örtmeceye olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır.

Örtmece kavramına dair yapılan araştırmalar neticesinde gerek tanım, gerek özellik, gerekse sınıflandırma açısından benzerliklere rastlanmasına rağmen tam bir bütünlük olmadığı saptanmıştır. Bu durum çalışmamızın konusunun netleşmesinde belirleyici olmuştur. Bu hususta çalışmamızın teorik kısmında bu kıstaslar dilbilimciler öncülüğünde ele alınmakta, devamında ise kendi çıkarım ve yorumlarımızla kavram yeniden değerlendirilmekte ve medya dilinde ifadelerin analiz edilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmanın yazımı esnasında Rusça ve Türkçe kaynaklardan yararlanılmış olup, Rus dilinden yapılan alıntılar tarafımca çevrilmiştir.

Bu tez çalışması boyunca bana zamanını ayıran, ilgisini hiç eksik etmeyen, desteğini her zaman hissettiğim ve deneyimleriyle daima ışık tutan değerli danışmanım Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda tez çalışmam süresince yanımda olan, üzerimde desteklerini daima hissettiğim aileme ve nişanlım Melih Adnan Koca'ya teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ…… i

GİRİŞ……... v

BİRİNCİ BÖLÜM…….1

1. ÖRTMECE VE KURAMSAL ZEMİNİ……1

1.1 Örtmecenin Tanımı……....1

1.2 Örtmecenin Tarihsel Gelişimi……..……..…8

İKİNCİ BÖLÜM…….21

2. ÖRTMECELERİN OLUŞUM KOŞULLARI…….……...……..21

2.1 Olumsuz Anlamlı Bir Sözcüğü Karşılama…….25

2.2 Anlam Belirsizliği…….27

2.3 Karşıladığı Sözcüğün Anlamını İyileştirme……...29

2.4 Örtmece Oluşumunun Örneklerle İncelenmesi……....32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM…….…36

3. ÖRTMECELERİN SINIFLANDIRILMASI……..……36

3.1 Örtmecelerin Biçimsel Sınıflandırılması …….…..56

3.1.1 Biçim Bilimsel Örtmeceler……56

3.1.2 Biçimsel Sözcüksel Örtmeceler…….60

3.1.3 Sözcüksel Örtmeceler…….64

3.2 Örtmecelerin Anlamsal Sınıflandırılması……..66

3.2.1 Ölüm……...67

3.2.2 Hastalık……..69

3.2.3 Fiziki Görünüş……72

3.2.4 Sosyal Yaşam Açısından Olumsuz Değerlendirmeler……...75

3.2.5 Olumsuz Karakter Özellikleri …….81

3.2.6 Prestijli Olmayan Meslekler……..85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM……..94

4. MEDYA DİLİNDE OLAN ÖRTMECE OLGUSU..…….……94

4.1 Medyada Örtmece Olgusunun Yeri….……...……94

4.2 Günlük Yaşamda Kullanılan Örtmeceler…….……..99

4.3 Ekonomi Alanında Kullanılan Örtmeceler…….……..129

4.4 Politika Alanında Kullanılan Örtmeceler…….…….144

SONUÇ……...173

KAYNAKÇA…….178

ÖZET……..190

ABSTRACT……...191

GİRİŞ

Sıklıkla nesneleri, bir kişi ya da duruma özgü özellikleri, eylemleri asıl isimleriyle adlandıramayacağımız durumlarla karşılaşabiliriz. Bunun sebebi iletişimsel çatışmadan kaçınmak, durumun özünü maskelemek, hatta konuşmacının yalnızca muhatabına iletmek istediğini başkalarından gizleme arzusudur. Böyle durumlarda kavramları ifade etmek için başka bir yola ihtiyaç duyulmaktadır. Tam da bu noktada örtmece olgusuyla karşılaşmaktayız. Örtmece, konuşmacıya hoş olmayan, kaba ya da sakıncalı görünen eş anlamlı dil birimleri yerine kullanılan yansız sözcük ya da ifadelerdir.[1] Manevi kültürü, değer yargılarını, bireysel ve toplumsal düşünceleri ve dünya görüşlerini yansıtan örtmece, kendine özgü dilsel, sosyal ve psikolojik özgüllüğe sahip çok boyutlu bir dilbilim olgusudur.[2] Bu kavram başarılı bir dilsel iletişim kurmak adına dilde önemli bir yere sahiptir. Öyle ki örtmeceler, doğanın gücü önünde kendi zayıflığını hisseden insanın doğasına dayanmaktadır. İlkel insanların bazı nesne, kişi ya da durumları doğrudan adlandıramama yönündeki batıl inançları, bazı sözcükler üzerinde yasakları doğurmuştur. Bu yasaklar sayesinde örtmecenin en eski katmanı oluşmaya başlamış, günümüzde de yaşamımızın her alanında kullanımı mümkün hale gelmiştir. Zira bu dilbilimsel olgu, dilin haznesini oluşturan sözcüklerden oluşması, işlevsel açıdan farklı olması ve anlam bilimsel açıdan geniş olması özellikleriyle her yönden ilgi çekicidir. Örtmece olgusu incelediğimiz kadarıyla basında kendini sıkça göstermektedir. Sansürden kaçınma ve kanunen kışkırtmama gibi durumlar, medya dilinde örtmece kavramıyla sıklıkla karşılaşmamıza olanak sağlamıştır. Türkiye'de Rus dilinde var olan örtmecelere dair bir çalışmanın olmayışı ve örtmece olgusunun bu dili öğrenen biri için ne şekilde değerlendirileceği, nasıl tespit edileceği gibi soruların merak uyandırması konumuzun belirlenmesinde etkili olmuştur.

[1] https://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/EVFEMIZM.html adresinden 26.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[2] Z.K. Erkenova, **Evfemizmı v yazıke britanskih SMİ i ih perevod na ruskiy yazık**, Lisans Tezi, Pyatigorsk, Pyatigorskiy gosudarstvennıy lingvistiçeskiy universitet, 2015, s.3.

Çalışmamızın odak noktası örtmeceye dair çalışmaları olan dilbilimciler öncülüğünde örtmece kavramının oluşum sürecini, dildeki işlevini, kullanım alanlarını ve modern medya dilinde nasıl yer aldığını inceleyeceğiz. Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde örtmecelerin özü ve tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Çeşitli kaynaklar ve dilbilimcilerin görüşleri doğrultusunda kavramın tanımı değerlendirilmiş, maskeleme ihtiyacının doğduğu tabudan günümüze dek kullanımı incelenmiştir. İkinci bölümde olumsuz anlamlı bir sözcüğü karşılama, anlam belirsizliği, karşıladığı sözcüğün anlamını iyileştirme olmak kaydıyla örtmecelerin oluşum koşulları ele alınmış, bu üç özellik kapsamında örnekler üzerinden inceleme yapılmıştır. Üçüncü bölümde örtmecelerin biçimsel ve anlamsal açıdan sınıflandırmalarını içeren, kavrama dair çeşitli bakış açılarıyla bir değerlendirme yapılmıştır. Bu hususta çalışmanın teorik temelinde başta L.P. Krısin, V.P. Moskvin, Ye.P. Seniçkina olmak üzere pek çok dilbilimcinin çalışmaları esas alınmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda örtmece sözcüklerin biçimsel yönden sınıflandırılması biçim bilimsel, biçimsel sözcüksel ve sözcüksel olarak çeşitlendirilmiştir. Anlamsal yönden ise örtmeceleştirmenin insan toplumunda en çok gereksinim duyulan ölüm, hastalık, fiziki görünüş, sosyal yaşam, olumsuz karakter özellikleri ve prestijli olmayan meslekler gibi alanlar tercih edilmiştir. Dördüncü bölümde ise çalışmamızda bize veri tabanı oluşturacak olan medya seçilmiştir. Bu hususta Rus medyasında örtmecelerin işleyişine ve özelliklerine değinilmiştir.

İletişimin ana aracı olan dil, her zaman toplum yaşamındaki değişikliklere yanıt vermektedir. Zaman geçtikçe toplumun yapısı, değerleri, yönelimleri değişebildiğinden, dil de sürekli olarak bir hareket halindedir. Bu değişimlerin izlerini medyada görmemiz mümkündür. Medya, temel bilgi kaynağı ve insanların davranışlarını etkilemek adına bir araç olarak modern toplumda büyük bir rol oynamaktadır. Modern dünyada basının ve kitle iletişim araçlarının önemi yıllar geçtikçe daha da artmaktadır. Öyle ki örtmeceler yaşamın tüm faaliyet alanlarına, özellikle de medyanın diline derinden nüfuz etmektedir. Çalışmamızda örtmecelerin medyadaki

varlığı tarama yöntemiyle incelenmiş ve çağdaş Rusçayı değerlendirebilmek maksadıyla son on yıl içerisindeki haberlerin ele alınmasına dikkat edilmiştir. Tematik olarak değinilen haberler çeşitli haber kaynaklarından alıntılar yapılarak analiz edilmiştir. Bu hususta *Известия (İzvestiya), Коммерсантъ (Kommersant), Аргументы и факты (Argumentı i faktı), Российская газета (Rossiyskaya gazeta), Комсомольская правда (Komsomolskaya Pravda), РИА Новости (RİA Novosti), Новая газета (Novaya gazeta)* gibi haber kaynakları tercih edilmiştir. Bu haber kaynakları Rusya Devlet Tarihi Kütüphanesi tarafından yapılan en popüler olan gazeteler değerlendirmesi doğrultusunda tercih edilmiştir.[3]

Çalışmanın sonuç bölümü ise araştırma konusuna dair temel sonuçları içermektedir.

[3] https://www.shpl.ru/readers/helpful_links/internetresursy_po_periodicheskoj_pechati/gazety/centralnye_gazety/ adresinden 26.08.20 tarihinde alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖRTMECE VE KURAMSAL ZEMİNİ

1.1 Örtmecenin Tanımı

Bu çalışmada her dilde olduğu gibi Rusçada da var olan örtmece olgusu incelenecektir. Çalışmanın bu bölümünde örtmece kavramı tanım düzeyinde araştırılacak, gerek Rusçada, gerekse Türkçede mevcut olan tanımlar benzerlik ve farklılıklar açısından karşılaştırılacaktır.

Örtmece kavramına ilişkin yapılan literatür taraması sonucunda çeşitli tanımlarla karşılaşmamız mümkündür. Öncelik olarak dilbilim terimleri sözlüklerinde yer alan tanımlara yer vermemiz yerinde olacaktır.

İlk olarak V.D. Stariçenok *Большой лингвистический словарь (Büyük DilBilim Sözlüğü)* eserinde örtmece kavramını şu şekilde açıklar: "Etimolojik olarak örtmece sözcüğü Yunanca "*euphemismos*" (*eu – iyi* ve *phemi – konuşurum*) sözcüğüne dayanmaktadır. Örtmeceler, hoş karşılanmayan, kaba, bir hayli keskin ya da sakıncalı isimleri değiştiren, onları maskeleyen sözcük ya da ifadelerdir. Örtmeceler kibar, uygun ifadeler olarak adlandırılırlar."[4]

Bir diğer örtmece tanımı için T.V. Matveyeva'nın *Полный словарь лингвистических терминов (Dilbilim Terimleri Sözlüğü)* eserine baktığımızda, V.D. Stariçenok'un kavrama dair yorumuyla benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. T.V. Matveyeva'nın tanımı şu şekildedir:

[4] V.D. Stariçenok, **Bolşoy lingvistiçeskiy slovar**, Rostov-na-Donu, Feniks, 2008, s.702, Z. Şahin., "Evfemizmı v prepodavanii russkogo kak inostrannogo", **Ulakbilge**, 2017, 5 (15), s.1461.

"Örtmece, nezaketsiz, kaba, sakıncalı ve dolayısıyla ahlaki açıdan kabul edilemez olan ifadenin değişime uğradığı yansız bir sözcük ya da ifadedir."[5]

O.S. Ahmanova'nın *Словарь лингвистических терминов* (*Dilbilim Terimleri Sözlüğü)* eserinde bu kavrama ilişkin tanımına ise şu şekilde yer verilmektedir: "Örtmece, herhangi bir nesne ya da olgunun dolaylı, üstü kapalı, kibar ve yumuşak bir şekilde tanımlanmasından meydana gelen bir mecazdır.[6] Örtmeceler, konuşmacıya sakıncalı, kaba ya da nezaketsiz görünen ifadelerin ya da eş anlamlı sözcüklerin yerine kullanılan, duygusal açıdan yansız olan sözcük ya da ifadelerdir."[7]

Örtmece olgusuna dair dilbilim terimleri sözlüklerinden elde edinilen tanımlardan yola çıkarak, V.D. Stariçenok ve T.V. Matveyeva'nın örtmeceyi bir "ifade" olarak değerlendirirken, O.S. Ahmanova'nın bir "mecaz" olarak ele aldığını görmekteyiz. Her biri örtmeceyi nezaket noktasında değerlendirirken, T.V. Matveyeva kavramı aynı zamanda ahlaki açıdan ele almıştır. Ancak her üçünün de örtmecenin nezaketsiz, kaba ya da sakıncalı görülebilecek ifadeleri maskeleme görevi gördüğü ve sözcükler üzerinde yapılan bu değişimin daha olumlu ve yumuşak bir algıya olanak sağladığı noktasında tanımlarının benzerlik taşıdığını söylememiz mümkündür.

Örtmece kavramına dair önemli çalışmalara imza atan dilbilimcilerin tanımları konunun netlik kazanması açısından önemlidir. Bunlardan biri L.P. Krısin'dir. L.P. Krısin'e göre örtmecenin tanımı *Эвфемизмы в современной русской речи (Modern Rus Dilinde*

[5] T.V. Matveyeva, **Polnıy slovar lingvistiçeskih terminov**, Rostov-na Donu, Feniks, 2010, s.537, Z. Şahin, 2017, s. 1461.
[6] O.S. Ahmanova, **Slovar lingvistiçeskih terminov**, Moskova, Sovetskaya entsiklopediya, 1966, s.521.
[7] O.S. Ahmanova, **Lingvistiçeskiy entsiklopediçeskiy slovar**, Moskova, 1990, N.L. Vavilova, "K voprosu ob evfemizatsii sovremennoy russkoy reçi", **Sbornik dokladov nauçnoy konferentsii Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta,** Kazan, Tipografiya Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta, 5-10 fevralya 2003, s. 40-43, http://old.kpfu.ru/fil/kn7/index.php?sod=11 adresinden 01.11.2018 tarihinde alınmıştır.

Örtmeceler) eserinde şu şekilde yer almaktadır: "Dolaylı, dolambaçlı bir şekilde ifade etme ve bir nesne, varlık ya da eylemin ifade edilişini yumuşatma yöntemidir."[8]

Örtmece olgusuna dair kayda değer çalışmalara sahip bir diğer dilbilimci V.P. Moskvin'dir. V.P. Moskvin'in *Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования (Örtmeceler: Sistemsel Bağlantılar, İşlevler ve Oluşum Yöntemleri)* eserinde örtmece olgusuna dair yapmış olduğu tanım şu şekildedir: "Belirli bir durumda konuşmacı tarafından kullanımı uygun görülmeyen doğrudan bir adlandırmayı değiştirmek adına kullanılan sözcük birimleri ya da ifadelerdir."[9]

Ye.P. Seniçkina örtmece kavramı ile ilgili önemli çalışmaları olan dilbilimciler arasındadır. Ye.P. Seniçkina'nın bu kavrama ilişkin yazmış olduğu *Словарь эвфемизмов русского языка (Rus Dilindeki Örtmeceler Sözlüğü)* adlı eseri kavrama dair bizlere ışık tutmaktadır. Eserinde kavramdan şu şekilde bahsedilmektedir: " Örtmeceler, konuşmacının muhatabına karşı konuşma konusunun rahatsız edici, incitici ya da utandırıcı olduğunu varsaydığı durumlarda başvurduğu sözcükler ya da sözcük bileşenleridir."[10]

Örtmece olgusuna dair önemli çalışmalara imza atan L.P. Krısin, örtmeceyi doğrudan söylendiğinde olumsuz karşılanacak bir durumu belirsizleştiren ve olumsuz algıyı yumuşatan bir "yöntem" olarak değerlendirirken, V.P. Moskvin ve Ye.P. Seniçkina'nın konuşmacının hoş bulmadığı ve uygun görmediği, kırıcı ya da yüz kızartıcı bulduğu herhangi durumun keskin, olumsuz etkisini kırmak ve maskelemek amaçlı başvurulan ifadeler şeklinde değerlendirdiğini ifade ederek, sözlük tanımlarıyla bir paralellik kurmamız mümkündür.

[8]L.P. Krısin, "Evfemizmı v sovremennoy russkoy reçi", **Rusistika**, Berlin, 1994, № 1-2, s.28, https://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/EVFEMIZM.html adresinden 01.11.2018 tarihinde alınmıştır.
[9] V.P. Moskvin, "Evfemizmı: sistemnıye svyazi, funktsii i sposobı obrazovaniya", **Voprosı yazıkoznaniya**, 2001, №3, s. 59.
[10] Ye.P. Seniçkina, **Slovar evfemizmov russkogo yazıka**, Moskova, Flinta-Nauka, 2008, s.3.

Örtmece olgusuna dair yapılan tanımların ardından, diğer dilbilimcilerin tanımlarına da yer vermemiz konuya daha da netlik kazandırcaktır. S.İ. Ojegov'un *Словарь русского языка - (Rus Dili Sözlüğü)* eserinde örtmeceye dair yer verdiği yorumu şu şekildedir: "Örtmece, belirli bir durum için sakıncalı, kaba ya da yersiz olanın başka bir şekle büründüğü sözcük veya ifadedir." [11]

D.N. Uşakov'un *Толковый словарь Ушакова (Uşakov'un Açıklayıcı Sözlüğü)* eserinde örtmece tanımına benzer şekilde rastlanmaktadır: "Belli bir durumda doğrudan ismiyle kullanıldığında sakıncalı, hoş karşılanmayan ve yersiz olan nesne ya da olguların dolaylı ve üzeri kapalı bir şekilde belirtilmesi amacıyla kullanılan sözcük ya da ifadelerdir."[12]

Bir diğer dilbilimci L.A. Bulahovski *Введение в языкознание (Dilbilime Giriş)* adlı eserinde kavrama ilişkin tanımını şu şekilde yapmaktadır: "Örtmeceler, korku duyulan nesne ya da olguların isimlerini değiştiren ve onlardan sözcüğün ardında şeytani güçlere sebep olan tehlike olmaksızın bahsedebilme olanağını sağlayan sözcük ya da ifadelerdir."[13]

S.İ. Ojegov ve D.N. Uşakov'un eserlerinde yapmış oldukları tanımlardan hareketle, her ikisinin de sakıncalı ve rahatsız edici bir etkiye sebep olabilecek bir ifadenin üzeri örtülü bir şekilde yeni bir biçime bürünmesi gibi genel açıdan bir değerlendirme yaptıklarını söylememiz mümkün iken, L.A. Bulahovski'nin daha sınırlı bir yaklaşımı vardır. Örtmeceyi duygusal durumlara bağlamakta, ifadelerin değişimini korkuyla ve şeytani güçlerle sınırlandırmaktadır.

Yapılan tüm bu çeşitli tanımlardan yola çıkarak, bazı durumlar için söylenmesi sakıncalı görülen, hoş karşılanmayan, yüz kızartıcı ve ayıp sayılan, söylendiğinde rahatsız edici bir duruma sebep olabilecek ifadelerin daha yumuşak bir hal alarak, yerini örtmece kavramına

[11] S.İ. Ojegov, **Slovar russkogo yazıka**, Moskova, Moskva: Russkiy Yazık, 1989, s.902.
[12]D.N. Uşakov, **Tolkovıy slovar Uşakova**, 1935-1940, web: https://dic.academic.ru/dic. adresinden 02.11.2018 tarihinde alınmıştır.
[13]N.G. Doljenko, V.O. Prozorova, "Evfemizm kak vıyrazitelnoye sredstvo yazıka", **Vestnik Yugorskogo gosudarstvennogo universiteta**, 2016, № 1 (40), s. 19.

bıraktığı sonucuna varılabilir. Örtmeceler bu hoş olmayan ve rahatsız edici algıya sebep olabilecek ifadenin değiştirilerek daha yansız bir görünüme sahip olmasına olanak sağlamaktadır. Dolaysız bir şekilde dile getirildiğinde sakıncalı görülebilecek sözcük ve ifadelerin üzerini örtme, gizleme işlevini gördüğünü ve bu sayede olumsuz manadan kaçınılarak ifadeye yeni anlamlar yükleme imkânı tanıdığını söylememiz mümkündür.

Rusça kaynaklardan konuya ilişkin edinilen tanımların ardından Türkçede var olan örtmece olgusunun tanımlarına da kısaca yer vermek faydalı olacaktır. Zira Türkçede de örtmece olgusunun var oluşu, ortaya çıkış sebepleri, toplum içerisindeki rolü ve dil üzerindeki etkisi gibi konularda benzerliklere rastlamak mümkündür. Örtmece kavramına Türkçede; *iyi adlandırma, güzel adlandırma, edeb-i kelâm, asalet*[14]; *hüsnü tabir, güzelleme, mümtaziyet* [15]; *değinmece* (kinaye), *ad aktarımları, örtmeceli değinmece*[16] gibi isimler verilmiştir.[17] Kavrama dair bu kadar çeşitli adlandırmanın olması, bu kültürde örtmeceye duyulan ihtiyacın fazla olduğu ve çok kullanıldığı çıkarımını yapmamıza olanak sağlamaktadır.

Türk Dil Kurumu örtmece kavramını *"Söylenmesi kaba, çirkin veya sakıncalı görülen nesnelerin, kavramların, başka kelimelerle daha uygun ve edepli bir biçimde anlatılması, edebikelam."* [18] sözleriyle tanımlamaktadır.

Dilbilim Terimleri Sözlüğünde örtmeceler "*anlam iyileşmesi*" maddesi altında "Kötü anlamlı bir sözün zamanla iyi bir anlam kazanması olayı, anlam iyileşmesi olarak bilinmektedir."[19] *Gramer Terimleri Sözlüğünde* "Kötü anlamlı bir kelimenin zamanla iyi bir

[14] A. Çiftoğlu Çabuk, "Türkçedeki Örtmece Sözlerin Oluşum Yolları", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2015, Cilt 4, Sayı 5, s. 137.
[15] F. Karabulut, G. Ospanova, "Örtmece Sözlerin Mantığı: Kazak Türkçesi İle Türkiye Türkçesinde Karşılaştırmalı Model Analizi", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, sayı: 2/2 2013, s. 124, A.Ç. Çiftoğlu, **a.g.e**., s. 137.
[16] A. Güngör, "Tabu-Örtmece (Euphemism) Sözler Üzerine", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 2006, sayı:29, s. 73, A. Çiftoğlu Çabuk, **a.g.e.,** s. 137.
[17] A. Çiftoğlu Çabuk, **a.g.e.,** s. 137.
[18] http://www.tdk.gov.tr adresinden 12.10.2018 tarihinde alınmıştır.
[19] G. Karaağaç, **Türkçenin Alıntılar Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları, s. 128.

anlam kazanması olayı" ifadesi yer almaktadır."[20] *Genel Edebiyat Bilimi* adlı eserde ise "Bir metnin gizli, her okuyucu tarafından algılanamayacak bir anlam düzeyine yerleştirilmesini ve böylece yasaklar, tabular ve sansür kurallarından sıyrılmasını sağlayan edebiyat stratejileri"[21] şeklinde açıklanmaktadır. Vardar'ın *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* eserinde ise bu konuya ilişkin yapmış olduğu tanım şu şekildedir: "Dilsel tabuların sonucunda ortaya çıkan örtmece ya da güzel adlandırma (*euphemism*), kısaca dolaysız biçimde söylenmesi uygun görülmeyen bir olguyu örterek dolaylı yoldan anlatmadır."[22]

Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Gramer Terimleri Sözlüğü ve Vardar'ın *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* bizlere genel bir örtmece tanımı sunmakta, kötü bir anlama sahip olan bir ifadenin daha yumuşak bir biçime kavuşması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. *Genel Edebiyat Bilimi* eserinde ise daha sınırlı bir yaklaşıma yer verilmiştir. Üzeri örtülü ifadeler kurallardan kurtulma ve yalnızca belirli bir kesim tarafından anlaşılır kılınma amacı taşımaktadır. Sansür kurallarının ve yasakların var olduğu dönemde örtmece kullanımının çeşitlendiğini söylememiz mümkündür.

Örtmece olgusu Doğan Aksan tarafından "güzel adlandırma" olarak adlandırılır ve Doğan Aksan bu kavramı şu şekilde açıklar: "Kimi varlıklardan, nesnelerden söz edildiğinde doğacak korku, ürkme, iğrenme gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacına yönelen ve dünyanın her dilinde rastlanan bir değiştirme olayıdır."[23]

Demirci'nin *Örtmece (Euphemism) Kavramı Üzerine* adlı makalesinde bu konuya dair fikri şu şekildedir: "Örtmece, anlam değişmediği hâlde algılamayı değiştirmeye yönelik bir anlatım tarzıdır."[24]

---

[20] Z. Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK yayınları, s. 21.
[21] G. Aytaç, **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Papirus, s. 235.
[22] B. Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, ABC Yayınevi, s. 163.
[23] D. Aksan, **Her Yönüyle Dil III**, Ankara, TDK yayınları, s.100.
[24] K. Demirci, "Örtmece (Euphemism) Kavramı Üzerine", **Millî Folklor**, 2008, Sayı 77, s. 22.

Doğan Aksan örtmeceyi birtakım varlıklar karşısında kaygı, üzüntü gibi durumların önüne geçen bir dil olayı olarak ele alırken, Demirci oldukça genel bir ifadeyle değişenin yalnızca daha yansız bir algı olduğuna değinmiştir. Türkçede örtmeceye dair yapılmış olan bu çeşitli tanımlardan hareketle, örtmecenin Türk dilinde çağrışımı hoş olmayan bir etkiye sebep olan, toplum tarafından bazen korku duyulabilecek, bazen de ayıp sayılabilecek sözcük ya da ifadelerin yerine geçerek olumsuz bakış açısını yumuşatma ve anlamlarını iyileştirme görevini üstlendiğini söylememiz mümkündür. Söylenmesi daha uygun olan başka bir sözcüğün kullanılması, rahatsız edici durumu en alt düzeye indirmeye ve dolaylı yoldan aynı anlamı vermeye olanak sağlamaktadır.

Gerek Rusçada gerekse Türkçede var olan örtmece kavramına dair yapılan tanımlarda detaya indiğimizde her ne kadar farklılıklar gözlemlense de amaçları bakımından benzerlikleri inkar edilemez bir gerçektir. İki dil için de örtmece hoş karşılanmayan, sakıncalı, ayıp ya da keskin adlandırmaları değiştiren, onların özünü gizleyen, oluşacak olumsuz bir algının daha hafif olmasını sağlayan yansız ve uygun sözcük ya da ifadelerdir.

Dilin zenginliği açısından kayda değer bir niteliğe sahip olan örtmeceler, içinde bulunduğu toplumun özünü, değer yargılarını, dünya görüşünü ve kültürünü taşıması, toplumun hassasiyetine göre şekil alması yönleriyle değerlendirildiğinde bu birbirinden farklı iki dilde oluşum yolları açısından karşımıza farklı şekillerde çıkabilmektedir. Örneğin bu iki toplumdan birinde örtmeceye gereksinim duyulup değiştirilmesi uygun görülen bir sözcük, diğer toplumda rahatsız edici herhangi bir özelliğe sahip olmayabilir. Bunun yanı sıra bir toplumda örtmeceleştirilmiş bir ifade bir diğer toplumda uygunsuzluğunu koruyabilmekte ve başka bir örtmece ifadeye ihtiyaç duyabilmektedir. Öyle ki kültürle yakından ilişki içerisinde olan örtmece, ortaya çıkış amacı olarak gerek Türkçede, gerekse Rusçada benzer nitelikler taşımasına karşın, kültürün topluma özgü bir olgu olması ve toplum içerisinde zamanla meydana gelen kültürel değişiklikler sonucu çeşitlenmesiyle onları farklılaştırmaktadır. Ne var

ki kullanım amacı bakımından çeşitlilik göstermesi, sözcüklere yeni anlamlar kazandırması, sözcüklerin anlamlarını değiştirmesi ve genişletmesi, en önemlisi de ifade üzerindeki olumsuz bakış açısını ve rahatsız edici etkisini değiştirmesi ve ifadeyi iyileştirmesi bakımından benzerliklerinin oluşu da inkâr edilemez bir gerçektir. İki dilin de sahip olduğu bu söz varlığı dili daha da zenginleştirmektedir.

1.2 Örtmecenin Tarihsel Gelişimi

Dil, kültürün bir parçasıdır ve daima sosyo-kültürel durumun temel aracı olarak hareket etmektedir. Ulusal dilin söz varlığı etnik ve kültürel düşünce tarzının sürekliliğini sağlamakta, etno-kültürel normların özelliklerini yansıtmakta ve nesilden nesile aktarılmaktadır.[25] Kültürel değerlerin etkisiyle bu sözcük haznesinde yerini bulan örtmeceler, dil yasaklarının ve tabuların derin eskil kalıntılarıyla ilişkilendirilmektedir.[26] Zira her dilde ifade edilmesi yasaklanan belli konular bulunmaktadır. Bu konular olumsuz çağrışımlarından dolayı toplumda bahsedilmesi yasak olan sözcükleri içermektedir. Pek çok alanda kısıtlanan ve bu sebeple dile getirilebilmesi için değişime ihtiyaç duyulan ifadeler yerini örtmece ifadelere bırakmaktadır. Bu bağlamda örtmeceleri ele aldığımızda, esasen kullanımı yasaklı olan bir "tabu"nun varlığı gereği meydana geldiklerini söyleyebiliriz. Tabular her toplum için aynı değildir. Zira toplumların kültürüne, yaşam biçimine bağlı olarak meydana gelirler. Ancak tabu her kültürün içerisinde var olan bir kavramdır. Bu kavrama açıklık getirmemiz, örtmeceye duyulan asıl ihtiyacın anlaşılır olması açısından önemlidir.

[25] N.V. Pryadilnikova, "Evfemizatsiya reçi v sotsiyokulturnom aspekte", **Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo aerokosmiçeskogo universiteta**, 2006, Samara, sayı 3, s.143.
[26] O.D. Pastuhova, "Ob Evfemizmov i Tabu", **Filologiçeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki**. **Tambov: Gramota**, 2017, № 11(77), s.142.

Polinezya dilinde "bütünüyle soyutlanan" anlamına denk düşen *tapu* sözcüğünden hareketle *tabu* olarak karşımıza çıkan terim,[27] toplum varlığının daha ilk evrelerinde ortaya çıkan inanç ve dini kökenli yasaklar sistemi, olumsuz nizamlar bütünüdür.[28] Tabular tüm insanlık tarihine eşlik eder. Sözcük ve ifadeler bünyesinde tabuların çokluğu ilkel insan yaşamı için karakteristik bir olgudur. Sözcüklerin tabulaştırılması başlangıçta eski çağ insanının sözcüğün büyülü gücüne ve yaşanılacak olayları etkileme özelliğine olan inançlarıyla bağlantılıdır.[29] Öyle ki sözcüğün büyülü gücü insanlar tarafından korkuya sebep olmaktadır. Bir kişi yasaklı bir ifadeyi dile getirdiğinde, kendine eziyet etmekte, hatta kendini ölüme dahi mahkum edebilmektedir.[30] Tüm bunlardan hareketle, İlkel insanların batıl inançlara dair korkuları bazı sözcüklerin doğrudan adlandırmaları önündeki tabu gerçeğini ortaya çıkarmış, sözcükler yeni adlandırmalar kazanmıştır. Böylelikle ilkel insanların batıl inançları gereği var olan tabu gerçeği, en eski örtmece katmanının gelişmesine olanak sağlamıştır.[31]

Halkbilimci ve etnograf D.K. Zelenin sözsel tabuların ilk olarak avcılar tarafından kullanılmaya başlandığını öne sürmektedir. İlkel avcılara göre insan dilini anlayan hassas hayvanlar onları duyabiliyordu ve bu yüzden tuzaklardan ya da oklardan kaçabiliyorlardı. Öyle ki önceden yasak olan durumların yankıları çağdaş Rusçada hala etkisini korumaktadır.[32] Örneğin, avlanma sırasında korku hissini azaltmak için hayvanın adı söylenmez. Bugün bile Sibirya'da ***медведь (ayı)*** sözcüğü yerine onu öfkelendirmemek ve gereksiz yere çağırmamak için ***лохмач (kabarık tüylü), Потапыч (Potapıç), хозяин (sahip), ломака (her şeyi kırıp döken), лесник (ormancı), Топтыгин (Toptıgin), косолапый (paytak ayaklı), бурый (koyu***

[27] V.D. Stariçenok, 2008, s.634, Z. Şahin, 2017, s.1459.
[28] İ.N. Nikitina, "Evfemiya v zarubejnoy i oteçestvennoy lingvistike: istoriya voprosa i perspektiva issledovaniya",**Vestnik Voljskogo universiteta imeni V.N. Tatişçeva**, Voljskiy, 2009, s.1.
[29] Z. Şahin, 2017, s. 1459.
[30] O.D. Pastuhova, 2017, s. 142.
[31] L.N. Vavilova, 2003, s.41.
[32] Ye. N. Pohilyuk, "Problema izuçeniya evfemizmov v Russkom yazıkoznanii", **Filologiçeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki**, 2013, No:3 (21), s. 139.

kahverengi), Михайло (Mihaylo), Мишка (ayıcık)[33], тот, кто ест мёд (bal yiyen)[34] ya da yalnızca ***он (o)[35]***gibi ifadeler kullanılırken, aynı sebeple ***волк (kurt)*** sözcüğü yerine ***серый (gri), лютый (vahşi/azılı)*** ifadeleri kullanılmaktadır.[36] Elbette ki tabunun ilkel zamandaki yeri yalnızca avlanma üzerine değildir. Ruslar aynı zamanda ***черт (şeytan)*** sözcüğünü kullanmamaya çalışmakta, kötü ruhtan zarar göreceği endişesiyle bu sözcüğün yerine ***антихрист (deccal/ Mesih karşıtı), бес (iblis), бесовщина (kötülük), нечистый дух (kötü ruh), лукавый (sinsi/kurnaz), люцифер[37] (Lusifer)*** gibi ifadeler kullanmaktaydı.[38]

Tabuya dair benzer bir yaklaşım gösteren Yefremova *Толковый словарь Ефремовой - Tolkovıy slovar Yefremovoy (Yefremova'nın Açıklamalı Sözlüğü)* eserinde tabu tanımına şu şekilde yer vermektedir: "Batıl inanç düşüncelerine göre doğaüstü güçler tarafından cezalandırılacağı endişesiyle herhangi bir eylem, sözcük, nesne üzerinde uygulanan dini yasaklardır."[39] Bu tanımdan yola çıkarak, Yefremova'nın tabuyu inanç odaklı bir kavram olarak değerlendirdiğini görmekteyiz. Ancak bu yasaklar inanç kaynaklı olabildiği gibi sosyal yaşamla da derinden ilişkilidir. Bu noktada örtmece konusunu incelerken örtmece kullanımına ihtiyacın doğduğu sosyo-kültürel ve dilsel arka plana da dikkat çekilmesi gerekmektedir. Zira örtmece olarak kullanılan ifadeler toplumda zaman içerisinde meydana gelen değişikliklerin ve bu değişikliklerin sebep olduğu psikolojik etkinin bir göstergesidir. Tabu olarak ifade edilen yasaklar sosyal yaşam alanında toplum gelişiminin farklı aşamalarında meydana gelmekte;

---

[33] Z. Şahin, 2017, s.1459.
[34] A.İ. Markuşevskaya, Osobennosti funktsianirovaniya evfemizmov v sovremennoy rumınskoy presse, Lisans tezi, S.Petersburg, **Sankt Peterburgskiy gosudarstvennıy universitet**, 2017, s. 11.
[35] O.D. Pastuhova, 2017, s. 142.
[36] Z. Şahin, **a.g.e.**, s. 1459.
[37] Hıristiyanlıkta şeytan, iblis isimlerinden biri. (Lat. Lucifer - светоносный (ışığın taşıyıcısı), lux – свет (ışık), fero – носить (taşımak) ifadelerinin birleşiminden oluşur.Web: https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D1%86%D0%B8%D1%84%D0%B5%D1%80 adresinden 20.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[38] Z. Şahin, **a.g.e.,** s.1460.
[39] T.F. Yefremova, **Tolkovıy slovar Yefremovoy**, 2012, https://slovar.cc/rus/efremova-tolk/365337.html adresinden 04.01.2018 tarihinde alınmıştır.

dini, tarihi, sosyo-politik, etik vb. farklı faktörlerle de ilişkilendirilmektedir.[40] Sosyal yaşam açısından ele alacak olursak, eski zamanlarda hastalık, ölüm, nazar gibi etkenlerin tabuda önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin iyi dilek sözleri kendisine yöneltilen kişiye mutluluk ve sağlık getirirken, bunun aksine lanet sözcükleri ya da kötü dilekler çeşitli hastalıklara, sıkıntılara, hatta ölüme bile yol açabilmektedir. Pek çok hastalığın sebebi bilinmezken, eski insanlar bebeklerine nazar değdiğini, onların kem göze geldiğini düşünmektedir.[41]

Rus kültüründe ilkel zamanda insanlar daima bir kişiye verilen ismin, kişinin kaderi üzerinde etkisi olduğuna inanırdı. Birine isim verdiklerinde, onun kaderini önceden belirledikleri inancı içerisindeydiler. Bununla birlikte, eski toplumlar isim ile o ismi taşıyan kişinin iki ayrılmaz parça olduğunu düşünürlerdi. Bu sebeple bahsi geçen ismin herhangi bir durumda ya da sihirli sözcüklerle birlikte telaffuz edilmesi durumunda, ismin sahibinin zarar görmesi muhtemel bir durum olarak görülürdü. Bu inançlar neticesinde kişisel isimler üzerinde tabu ve yasaklar ortaya çıkmaya başlamıştır. İnsanlar güvenlik ve aldatma amacıyla kendilerine günlük yaşamda iletişim kurabilecekleri ikinci isimler koymayı gerekli bulmuş, ilk isimlerini gizli tutmuşlardır.[42] Geçmişte yeni doğan bir çocuğa isim verirken adeta ruhlarla saklambaç oynanırdı. Çocuklara gizli isimlerinin yanı sıra hayvan, balık, bitki isimleriyle seslenirlerdi. Bu sayede ismin sahibinin kötü ruhlar tarafından değersiz ve önemsiz görülmesi amaçlanırdı.[43] Geçtiğimiz yüzyıl bazı Rus ailelerinde gizli ve belirli olarak iki isim koyma geleneğinin hala uygulandığı bir zamandır. Bu duruma Musorgski ailesini örnek olarak vermemiz mümkündür. Rus bestecinin ailesinde ilk iki çocuk da yaşamlarını yitirdiğinde henüz çok küçüklerdir.

[40] J.J. Varbot, **Tabu**, Moskova, Ruskiy Yazık: Entsiklopediya/ Gl. Red. Yu. N. Karaulov, 1997, s. 552, M.L. Kovşova, **Semantika n pragmatika evfemizmov**, Moskova, Gyuzis, 2007, s.59.
[41] G.N. Muhamedyanova, E.N. Abutalipova, "Tabu i evfemiya kak proyavleniye magiçeskoy funktsii yazıka (na materiale nemetskogo, russkogo i başkirskogo yazıkov)", **Mejdunarodnıy nauçno-issledovatelskiy jurnal**, No:4(58), s.62.
[42] A.V. Superenskaya, **İmya çerez veka i stranı**, Moskova, Nauka, 1990, s.192, O.D. Pastuhova, 2017, s.143.
[43] https://religion.wikireading.ru/85352 adresinden 03.04.2019 tarihinde alınmıştır.

Modest Musorgski'nin ağabeyi doğduğunda ise ebeveynleri aynı kaderi onun da yaşayabileceği endişesiyle ona hem gizli, hem de açık birer isim vermeye karar verirler. Bu isimler Filaret ve Yevgeni'dir. Bu sayede aile yeni doğan bebeği onu kandırabilecek ve korkutabilecek şeytani güçlerden kurtarabileceklerini düşünür. Eğer karanlık güçler Yevgeni bebeği almak isterlerse, önlerinde Filaret olduğu için onu bulamayacaktır. Bu yüzden Filaret bebeği ebeveynleriyle bırakarak elleri boş bir şekilde ayrılacaktır.[44]

Rus kültüründe var olan inançlar doğrultusunda kişinin sahip olduğu isim ile bir bütün olduğunu söylememiz mümkündür. Öyle ki toplumun karanlık güçlerin sebep olabileceği kötü durumlardan endişe duyması ve korunma içgüdüsü sahip oldukları isimler üzerinde oldukça etkili bir durum olmuştur. Doğaüstü güçlere karşı duydukları korku, tabunun toplumdaki varlığını bizlere sunmaktadır. Toplumun tabu olarak belirlediği bu durumlardan korunmak ise maskeleme ihtiyacını doğurmuştur.

Rus dilinde çok sayıda tabu kullanımının kişilerarası iletişim alanında da yer aldığını söylememiz mümkündür. Öyle ki Rus kültüründe bir hastanın yanında iken ölümden, bir düğün esnasındayken boşanmalardan bahsetmek, bir cenazedeyken yaşam sevincini paylaşmak, fiziksel anlamda kusurları olan birinin yanındayken ise bu kusurlara değinmek vb. durumlar hoş karşılanmamaktadır. Bu tarz durumlar ana dili Rusça olanların iletişimleri esnasında geniş ölçüde uyguladıkları etno kültürel bir özelliktir.[45]

Örtmecenin var oluşu toplum tarafından ortaya atılan tabular öncülüğündedir. Ancak toplum ve toplumsal olaylar değiştikçe yasaklı olan, ayıp ya da nezaketsiz sayılabilecek ifadeler de değişmiştir. 988 yılında Hristiyanlığın kabulüyle toplum tarafından daha farklı bir konuşma edebi ve ahlak kuralları benimsenmiştir. Günah etkeni, İncil'in varlığı ve yorumlanması neticesinde ortaya çıkan ilkeler toplum tarafından benimsenen ideolojinin farklılaşmasına sebep

[44] A.V. Superenskaya., **a.g.e.**, s.192.
[45] Z.Şahin, 2017, s.1460.

olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan ve bilhassa İncil'de karşımıza çıkan örtmecelere değinmemiz konuya netlik kazandıracaktır.

*"Ибо отходит человек **в вечный дом свой**, и готовы окружить его по улице плакальщицы (Екклесиаст 12: 5)."*

Çeviri: *Çünkü insan **sonsuzluk evine** gidecektir ve yas tutanlar sokaklarda onu çevrelemeye hazırdırlar. (Vaiz 12:5)*

*"А ты отойдешь **к отцам твоим** в мире, и будешь погребен в старости доброй (Бытие 15:15)."*

Çeviri: *Sen de esenlik içinde **atalarına kavuşacaksın**, saygın ileri bir yaşta gömüleceksin. (Yaratılış 15:15)*

*"В поте лица твоего будешь есть хлеб, **доколе не возвратишься в землю, из которой ты взят**; ибо прах ты, и в прах возвратишься (Бытие 3: 19)."*

Çeviri: ***Yaratıldığın toprağa geri dönene dek** ekmeğini alın teriyle kazanacaksın, çünkü topraksın ve toprağa geri döneceksin. (Yaratılış 3:19)*

İncil'de yer alan tüm bu ifadeler birer örtmecedir. İnanç ve tabular doğrultusunda maskelenmeye ihtiyaç duyulan alanlar, Hristiyanlığın kabulüyle birtakım değişimlere uğraşmıştır. Nitekim tarihsel süreç boyunca örtmece hususunda insanların yoğunlaştıkları konular toplumun benimsediği inanç ve hayata bakış açıları doğrultusunda değişim göstermiştir.

İlerleyen zamanlarda örtmecenin özü ikinci planda kalır ve insanların bilincinde büyülü güce olan eski bir inanç kalıntısı olarak yer alır. İnsanın sosyalleşmesi, sosyal yaşamın zaman içerisinde değişmesi örtmece kullanımının utanç ve nezaket hususlarından kaynaklanan ikinci

dalgasının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.[46] Direkt ismiyle kullanıldığında hoş olmayan bir etkinin ortaya çıkabileceği düşüncesiyle, asıl adlandırmadan uzaklaşılmış ve görgü kurallarına/ etiketlere uyum açısından örtmeceler varlığını sürdürmüştür. Elbette ki sözcük iletişimdeki sihirli araç özelliğini korumaktadır, ancak modern toplumdaki tabu, geleneksel kültürel normlar ve ideolojik yapı değiştikçe daha da karmaşıklaşmaktadır. Örneğin, 18. Yy sonunda yaşanan Fransız Devrimi sonucunda toplumun benimsediği yaşam şekli, nezaket kuralları ve ilkeler değişmiş, bu ilkeler Rusya'ya kadar ulaşmıştır. Aydınlanma döneminin esintileri Rusya'da kısmen de olsa hissedilmiştir. Elbette ki yaşamın getirdiği her türlü değişiklik dile de yansımıştır. Maskeleme görevi gören çok sayıda Fransızca kökenli sözcüğün varlığı dilde yerini almıştır. Örneğin ***приключение (kaçamak)*** ifadesi yerine ***авантюра (macera)*** ifadesi kullanılmaktadır. ***Служащий (memur), полицейский (polis)*** ifadeleri yerine ise ***агент (ajan)*** ifadesiyle karşılaşmaktayız. Bunların yanı sıra ***участник супружеской измены (aldatan kişi)*** ifadesi yerine ***адюльтер (aldatma)*** sözcüğü de örtmece olarak dile kazandırılan yabancı bir ifadedir. Aynı zamanda ***дело, сделка (anlaşma, pazarlık, dolandırıcılık)*** yerine ***афера (anlaşma, pazarlık)*** ifadesinin kullanılmasıyla durumun anlaşılırlığı bulanık hale gelmektedir. Bir diğer örnek olarak ***прения, обсуждения, споры (tartışma)*** anlamına gelen ifadeler yerine kullanılan ***дебаты (münakaşa, fikir çatışması)*** ifadesine yer vermemiz mümkündür. ***Ревность, зависть (kıskançlık)*** yerine ise ***жалюзи (jaluzi)*** ifadesine rastlanılmaktadır. Bunların yanı sıra askeri açıdan da maskelenen birtakım ifadeler karşımıza çıkmaktadır. Örneğin ***нападение (hücum, saldırı)*** sözcüğü yerine ***агрессия (saldırı)*** ifadesi kullanılırken, ***война (savaş), поле сражения (savaş alanı)*** ifadeleri yerine ***кампания (sefer, mücadele)*** ifadesi kullanılmaktadır. Aynı zamanda ***орудийная пальба (ateş etme, bombardıman)*** ifadesi yerine ise ***канонада (yaylım ateşi)*** ifadesinin kullanımı anlamları hafifletilmeye ihtiyaç duyulan ifadeler arasında yerini almıştır.[47] Asıl sözcükler yerine tercih

[46] L.N. Vavilova, 2003, s.41.
[47] https://www.le-francais.ru/oh-la-la/adopte/ adresinden 13.05.2019 tarihinde alınmıştır.

edilen tüm bu ifadelerin alıntı olması sebebiyle anlaşılırlığı herkes tarafından aynı değildir. Dolayısıyla anlam belirsizliği olumsuz ifadelerin keskinliğini yumuşatmıştır.

Fransız Devrimi'nden 1917 Ekim Devrimi'ne dek var olan keskin ideolojik değişikler esnasında pek çok maskeli ifadenin varlığı aşikardı. Ekim Devrimi ile mevcut dilin en azından kısmi olarak reddedilmesi talep ediliyordu. Toplumsal açıdan önemli olan meslekleri, görevleri, kurumları yeniden adlandırmanın dilin yaşamındaki devrimci müdahalelerin en belirgin sonuçları olduğu söylenebilir. Devrim sonrası Rus dilinde olan sözcüksel değişimlere bazı örnekler vermemiz mümkündür. Örneğin ***министр (bakan)*** ifadesi yerine ***народный комиссар (halk komiseri)*** ifadesi tercih edilmiştir. ***Министр (bakan)*** sözcüğü anlamsal olark somuttur ve yüksek rütbeli bir kişi olduğu aşikardır. Ancak ***народный комиссар (halk komiseri)*** ifadesi bünyesinde ***народ (halk)*** sözcüğünü barındırmaktadır. ***Солдат и офицер декретом в Красной Армии (Kızıl Ordu'da kararname ile asker ve subay)*** ifadesi yerine ise ***командир (komutan), боец (asker)*** ya da ***красноармеец (Kızıl Ordu askeri)*** ifadeleri kullanılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda ***губерния и уезд (vilayet ve kaza)*** ifadeleri yerine ***область и район (bölge/il ve semt/ilçe)*** gibi yeni ifadeler dilde yerini almıştır. Son olarak ise ***жалованья (aylık/maaş)*** ifadesi yerine kullanılan ***зарплата (maaş)*** örneğini vermemiz mümkündür. Örtmece eyleminin yapıldığı sözcükler esasen olumsuz bir çağrışım uyandırmamaktadır, ancak bu ifadeler eski zamanın sembolleridir. Değişen düzenle birlikte eski düzeni unutturmaya çalışmak için bu sembollerin de değişmesi uygun görülmüştür.

Sovyet Dönemi'ne gelindiğinde örtmece olgusu varlığını devam ettirmektedir. Öyle ki dil, Sovyet iktidarlığının oluşum zamanını ve komünist ideolojiyi daha iyi bir şekilde sunma arzusunu ifade edebilmek için bir araçtır. Zamanla benimsenen ideoloji çok daha güçlenmiş ve bu durum dil üzerinde de etkili olmuştur. 30'lu, 50'li yıllar arasındaki süreçte savunma topluluklarının çalışmaları, komünist üstlerin ve *госаппарат* (*devlet aygıtı)*nın faaliyetleri, *ЧК - чрезвычайная комиссия (Olağanüstü Komisyon)'*un, *НКВД - Народный комиссариат*

*внутренних дел, (İçişleri Halk Komiserliği)'*nin*, МГБ - Министерство государственной безопасности (Devlet Güvenlik Bakanlığı)'*nın çalışmaları ve kamp ya da hapishane yaşamı gibi alanlar örtmeceye başvurulan alanlar arasındadır. Bu döneme dair çeşitli konularda örnekler vermemiz mümkündür. İlk olarak ***обслужить по первой категории (ilk kategoride hizmet vermek)*** ifadesi aslında ***приготовить к смертной казни (idam cezasına hazırlanmak)*** anlamında kullanılmıştır. Esasen ***обслужить по первой категории (ilk kategoride hizmet vermek)*** ifadesi oldukça olumlu bir durum gibi görünmektedir. Ancak idam cezası ifadesinin oluşturduğu olumsuz algı, bu ifade aracılığıyla yok edilmeye çalışılmış, anlam bulanıklığı yaratılmıştır. Bunun yanı sıra bu dönemde ***великая чистка (büyük temizlik)*** ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade ile anılan olay, Stalin döneminde çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuştur. Temizlik ibaresiyle ölümün olumsuz çağrışımının önüne geçilmiştir. Ancak örtmeceler zaman içerisinde maskeleme özelliğini yitirebilmektedir. Bu durumdan dolayı ***великая чистка (büyük temizlik)*** ifadesi daha sonradan ***набор тридцать седьмого года (otuz yedi yılı topluluğu/takımı)*** ifadesine bürünmüş ve kavram daha belirsiz bir görünüm kazanmıştır. Bu örneklerin yanı sıra ***социальная профилактика (sosyal önlem)*** ifadesi yine aynı dönemde ***аресты, порожденные сталинскими репрессиями (Stalin baskısının yol açtığı tutuklamalar)*** için kullanılan bir örtmecedir. Örtmeceye maruz kalmış bu belirgin ifadeler İçişleri Bakanlığı çalışanlarının meslek ortamlarında kullandıkları örtmeceler arasındadır.[48]

Bahsi geçen dönemde düşüncelerini açık bir şekilde beyan eden yazarlar, uydurma sebepler doğrultusunda mahkûm edilerek Sibirya'ya sürülmekteydi. Dolayısıyla Sibirya, sürgüne gönderilen yer olarak örtmeceye konu olmuştur.

"*О его знаменитом высказывании: "**Где-то в Сибири** должна быть*

[48] A.R. Aznabayeva,"Evfemizatsiya i disfemizatsiya leksiki Russkogo yazıka v postperestroyeçnıy period", **Vestnik Başkirskogo universiteta**, 2009, sayı 2, s. 486.

художественная литература…"[49]

Çeviri: *Onun meşhur sözü: "**Sibirya'da bir yerlerde** edebiyat olmalı…"*

Kayda değer konuları ve kişinin faaliyet alanlarını, toplumla ve iktidarla olan ilişkisini ilgilendiren örtmeceler, ülkenin ***застой (duraklama)*** döneminde de karşımıza çıkmaktadır. Ülkede diğer dönemlere kıyasla daha düşük sosyo-ekonomik verimliliğin baş göstermesinin dilde de yansımalarıyla karşılaşmaktayız. Örneğin ***украсть (çalmak)*** sözcüğü yerine ***взять (на производстве, у потребителя) (üretimden, tüketiciden almak)*** ifadesinin kullanımına rastlanmaktadır. Bu sayede çalma eylemi daha olağan bir durum gibi yansıtılmıştır. Bunun yanı sıra ***дать взятку (rüşvet vermek)*** ifadesi yerine ise ***дать (vermek)*** ifadesinin kullanımı ise Sovyet dönemi ile karakterize edilen örtmeceler arasındadır. Aynı zamanda ***ошибки (hatalar)*** ifadesi yerine ***недочеты (eksiklikler/kusurlar)*** ifadesinin kullanımı da yaygındır. Bu ifadeyle yapılan hataların daha yumuşak bir şekilde dile getirildiğini görmekteyiz. Bir diğer örnek olarak ***воровство (hırsızlık)*** ifadesini vermemiz mümkündür. Bu ifade yerine ***недовес (eksik ağırlık)*** ifadesinin kullanımı da olumsuz anlamı puslu hale getiren örtmece bir ifade olarak bu dönemde karşımıza çıkmaktadır.[50] Kamufle edici ifadelerin kullanımına yönelik eğilimler aynı zamanda sabun, şeker, kıt olan ve yüksek talep gören ürünler olarak adlandırılan diğer temel gereksinim ürünlerinin alınmasına yönelik kuponların ***приглашение (davet)*** ibaresiyle de gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra 1979 yılında dönemin devlet başkanı Leonid Brejnev öncülüğünde Afganistan'a yapılan askeri müdahale için ***братская помощь (kardeşçe yardım)*** ve ***дружеская помощь (dostça yardım)*** ifadeleri kullanılmıştır.[51] İfadelerin içerisinde bulunan ***помощь (yardım)*** sözcüğü anlamı her ne kadar iyileştirse de, esasen burada yardımdan kasıt ***нападение (saldırı, hücum)*** ve ***оккупация (işgal)*** ifadeleridir. Olumsuz algıya sahip bu

[49] Z. Şahin, "Sergey Dovlatov'un Eserleri Çerçevesinde Rusçada Örtmeceler", DTCF Dergisi, 2018, s.1421.
[50] Ye.P. Seniçkina, 2008, s. 9-10.
[51] L.P. Krısin, 1994, s.36.

ifadeler yerine, yapılan eylemlerin yardım olarak ifade edilmesi, gerçekleştirilen müdahalelerin üzerini örtmektedir.

Seksenli yıllara gelindiğinde yaşanan ***перестройка (yeniden yapılanma)*** dönemi örtmecenin büyük gelişim elde ettiği bir dönem olmuştur. Öyle ki ***перестройка (yeniden yapılanma)*** ifadesi bile bir örtmecedir. Mevcut düzeni yok etme, yıkma gibi oldukça olumsuz bir algının sebep olabileceği durumdan kaçınılmış, bunun yerine yapılanmanın yeniden olacağının vurgulanması hedeflenmiştir. Bu dönemde örtmece anlayışının kaba ya da sakıncalı bir sözcüğün daha kabul edilebilir bir hale nasıl dönüştüğü noktasındaki yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada örtmecenin amacı işin özünü gizleme, kamufle etmedir. Gerçekliğin bu yönüne hizmet eden örtmecelerin nedeni, sistemin genel düzenbazlığı, yakışıksız ya da insanlık dışı faaliyetlerin aleni duruma gelmesi korkusudur. Hükümetin fiyatların yükselmesi, vergilerin artması vb. durumlara yönelik faaliyetlerine hükümetin kendisi ***непопулярные меры (rağbet görmeyen/sevilmeyen önlemler)*** ismini vermiştir. Bu sayede ***повышение цен (fiyatların yükselmesi)*** **ve** ***увеличение налогов (vergilerin artırılması)*** gibi halkı huzursuz eden olumsuz ifadelerden kaçınılmıştır. Bu alanda kullanılmış olan kamufle edici sözcük ve ifadeler, şu sıralar rağbetini yitirmiş durumdadır.

Günümüze yaklaştıkça demokratik düzenin de etkisiyle özneler, olgular olduğu gibi adlandırılmaya başlanmıştır. Ancak yine de örtmece, dilin vazgeçilmez bir olgusudur ve günümüzde belli görgü kuralları temelinde örtmece devam etmektedir. Sosyal yaşam ilkeleri, sağlık, özel yaşam gibi alanlarda örtmece varlığını sürdürmektedir. Bugün orduda, istihbaratta, polis teşkilatında, cezai soruşturmalarda ve eylemlerinin göz önünde olmak zorunda olmadığı hükümetin bazı diğer organlarında da sözcük ve ifadeler belirli olay ya da olgulara yönelik kullanılırken oldukça genel bir anlamda karşımıza çıkmaktadırlar. Bu duruma ***задание (görev), операция (operasyon)*** örneklerini vermemiz mümkündür. Örneğin ***идти на задание (göreve gitmek), выполнить задание (görevi yerine getirmek), провести операцию (operasyon***

düzenlemek), по задержанию преступника (suçluyu tutuklama operasyonu) gibi ifadelerin kullanımı günümüzde yaygındır.[52]

Özetleyecek olursak, ilkel toplumda sözcüğün büyülü gücüne olan inanç, örtmeceye ihtiyacın doğduğu tabunun sürecini belirlemekte, bu sayede tabu adı altında toplumda varlığını koruyan yasaklar sözcükler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Hastalıkların, ölümün dolaylı ifade edilmesine, tanrı ve ruhların, avlanılan hayvan isimlerinin yasağa tabi tutulmasına toplumun gelişiminde ortaya çıkan tabular sebep olmuştur. Sözcüklerin gücü olduğu inançları sebebiyle insanlar yasak olarak belirledikleri, tehlike ve korkuya neden olabilecek direkt ifadeler yerine, kendilerini daha güvenli hissettikleri sözcükler kullanmayı uygun görmüş ve bu ifadeler sayesinde güvenlik noktasında kendilerini daha emin hissedebilme olanağına kavuşmuşlardır. Tüm bu sebepler en eski örtmece biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Daha sonra Hrıstiyanlığın kabul edilişiyle beraber bilinçlerde yer alan büyülü güç inancı etkisini yitirmiş, tabulaşan ve örtmeceye maruz kalan sözcükler farklılaşmıştır. Hristiyanlığın gelişiyle toplumun ahlaki değerleri, konuşma edebi değişmiş, örtmeceler toplumun şekillenen kültürüne göre değişim göstermiştir. Zaman geçtikçe Fransız Devrimi'nin esintileri Rusya'da da hissedilmiş ve dilde bu yönde değişimlere rastlanmıştır. Ekim Devrimi ile eski düzeni anımsatan mevcut ifadeler de değişime maruz kalmış, devrimin hemen ardından Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla yepyeni bir ideoloji ortaya çıkmış, toplum yapısının, kültürünün değişmesiyle ve tarihsel koşulların etkisiyle örtmeceye ihtiyaç duyulan sözcükler de farklılaşmıştır. Eski zamanı hatırlatan makam, yer vs. isimleri yeni ifadelere bürünmüştür. 1930'lu yıllara gelindiğinde her alanda örtmeceye ihtiyaç oldukça artmıştır. Zira bu zaman dilimini şekillendiren Stalin, edebiyat ve yayın faaliyetlerini de devlet tekeline almış ve içinde bulunulan kısıtlayıcı durum örtmeceleri beraberinde getirmiştir. Yönetimde yapılan baskıcı faaliyetler ve tepkiye sebep olabilecek insani durumlar daha yumuşak ifadelerin kullanılması

[52] A.R. Aznabayeva, 2009, s.481-482.

ihtiyacını doğurmuştur. Stalin yönetiminin ardından örtmecenin gerektiği bir diğer dönem ise durgunluk anlamına gelen *Застой (duraklama)* dönemi olmuştur. Düşük ekonomik verimliliğinin etkisiyle mevcut durumun halk açısından daha az rahatsız edici bulunması amacıyla dilde yeni ifadeler yerini bulmuştur. 1985 yılında Gorbaçov'un başlatmış olduğu *перестройка (yeniden yapılanma)* döneminde ise ekonomik kalkınma, iş gücü ve verimliliği artırma adına atılan adımlar olsa da yükselen fiyat ve vergiler gibi halk tarafından kötü algılanabilecek ifadeler mevcut hükümet tarafından üzeri örtülü bir şekilde sunulmuştur. İlerleyen süreçte her ne kadar doğrudan ifadeler kullanılsa da örtmecenin varlığı dilde daima hissedilmiştir.

Tüm bunlardan yola çıkarak, her dönemin belli bir ideolojiye sahip olduğunu ve bu ideoloji doğrultusunda toplum yaşamının, değerlerinin, kültürünün değiştiğini, dolayısıyla dilsel ifadelerin de yeni biçimlere dönüştüğünü ve örtmecenin sürekli ihtiyaç duyulabilecek sosyal, ideolojik, kültürel ve dilsel bir olgu olduğunu söylememiz mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖRTMECELERİN OLUŞUM KOŞULLARI

Her dilbilimsel olgu gibi, örtmecelerin de kendi özellikleri vardır. Örtmecenin özelliklerini belirlemek gerek olgunun kendisini anlamak, gerekse sınırlarını belirlemek için önem arz etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde örtmece kavramı üzerine kayda değer çalışmaları ile bize ışık tutan L.P. Krısin, Ye.P. Seniçkina ve V.P. Moskvin gibi dilbilimciler tarafından hangi kıstaslar ele alınarak değerlendirildiğine de değinilecektir. Zira bir sözcük ya da ifadenin örtmece olup olmadığının anlaşılır olması açısından bu kıstaslar önemlidir.

Bu konuyla oldukça yakından ilgilenen L.P. Krısin'in yazmış olduğu *Эвфемизмы в современной русскоӥ речи - Evfemizmı v sovremennoy russkoy reçi (Çağdaş Rus Dilinde Örtmeceler)* eseri konunun netleşmesi açısından kayda değer niteliktedir. L.P. Krısin'e göre örtmecenin oluşumu için aşağıdaki hususlar önem taşımaktadır:

1- Konuşmacı tarafından konuşma konusunun doğrudan ifade edilmesi, sosyal bir ortamda ya da belirli bir muhatap tarafından kabalık, keskinlik ya da uygunsuzluk olarak sınıflandırılmalıdır.

2- Yalnızca ifade yöntemini yumuşatan değil; aynı zamanda kavramın özünü de maskeleyen ifadeler konuşmacı tarafından seçilmelidir. Bu durum bilhassa anlamsal açıdan bulanık olan tıbbi örtmece türlerinde açıkça gözlemlenebilir. ***"Опухоль (tümör)"*** sözcüğü yerine ***"новообразование* (*yeni oluşum)"*** anlamına gelen *"**neoplazma**"* ifadesinin kullanımı ve ***"вшивость (bitlenme)"*** sözcüğü yerine tercih edilen ***"педикулёз (pediküloz)"*** ifadesinin kullanımı, elbette ki herkes tarafından kolayca anlaşılabilecek ifadeler değildir.

3- Örtmece kullanımı bağlama ve konuşma koşullarına bağlı olmalıdır. Konuşma ortamının sosyal kontrolü ve konuşmacının kendi konuşmasını kontrolü ne kadar zorlu ise, örtmecenin ortaya çıkması da o kadar muhtemeldir. Sıkı kontrol gerektirmeyen konuşma ortamlarında (aile-arkadaş çevresi vb.) ise aksi olarak örtmecesiz, doğrudan ifade etme yöntemleri tercih edilebilmektedir.

4- Örtmece olabilecek bir ifadenin sosyal koşulluluğu da dikkate alınmalıdır. Bir ortamda örtmece olarak kabul edilen bir şey, farklı bir ortamda farklı değerlere sahip olabilir.[53]

[53] L.P Krısin, 1994, s.30-31.

L.P. Krısin'e göre örtmece olgusu ilk olarak kültürel faktöre dayanmaktadır. İkinci olarak dilsel anlamsal sınır genişletilebilmesi için anlamsal açıdan daha yansız olan ve olumsuz etkiden daha uzak ifadelerin, dar ve olumsuz anlamsal sınıra sahip sözcükler ile değiştirilmesi gerekmektedir. Üçüncü olarak kullanılacak ifadenin anlamsal açıdan bulunulan ortama uygun olması gerektiğini, son olarak ise ifade seçiminde kültür ve dil odaklı seçim yapılmasının yerinde olacağını söylememiz mümkündür.

Örtmecenin oluşum koşulları açısından bir başka değerlendirme Ye.P. Seniçkina tarafından yapılmıştır. Ye.P. Seniçkina'ya göre örtmeceleştirme koşulları şu şekilde yer almaktadır:

1- Örtmeceler olumsuz anlamın yerini almalıdır. Zira örtmecenin anlamı, olumsuz bir değerlendirme ya da olumsuz çağrışım ile karakterize edilen bir nesne ya da olguyla ilişkilendirilmektedir.

2- Örtmeceler anlamsal bir belirsizliğe sahip olmalıdır. Örtmecelerin özünde anlamsal bir azalış vardır. Doğrudan ifadeyle kıyaslandığında, örtmece mevcut bilgi oranını ve asıl ifadenin sahip olduğu ayırt edici özelliklerin miktarını azaltmalıdır. Anlam daraltılmaz, ancak puslu ve belirsiz bir hale gelir.

3- Anlam iyileştirilmelidir. Konuşmacı asıl ifadeyi değiştirerek dinleyicilerin üzerinde yaratacağı etkiyi yumuşatmayı hedeflemektedir. Öyle ki tüm örtmecelerin anlamı iyileştirme yönelimleri vardır.

4- Anlam iyileştirilmesi imgelemsel niteliğe sahip olmalıdır. Bu nitelik sayesinde konuşmacının bahsettiği konu ya da olgu muhatap tarafından anlaşılabilmekte ve muhatap asıl bilgiye yapılan göndermeyi açıkça görebilmektedir.[54]

[54] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.6.

Ye.P. Seniçkina'ya göre bir ifadenin örtmece olarak adlandırılabilmesi için öncelikle olumsuz olarak nitelendirebileceğimiz bir durum olmalıdır. Bu olumsuz ve kötü bir etki uyandıran ifadeden uzaklaşılması örtmece kullanımıyla sağlanmaktadır. Bir diğer kıstası ise anlamı daraltmaksızın belirgin olmayan ifadelere yer verilmesidir. Oluşturulan anlam belirsizliği sayesinde ifadenin asıl anlamının olumsuz etkisinden uzaklaşılmakta ve anlam bulanıklaştırılmaktadır. İfadenin keskinliğinden kurtularak daha yumuşak bir biçime dönüştürülmesi ve son olarak yapılan bu yumuşatma eylemine rağmen karşı tarafın bahsi geçen durumu tüm netliğiyle ve istenildiği şekilde anlayabilmesi de Ye.P. Seniçkina için örtmecenin oluşumunda olması gereken temel koşullardır.

Örtmecenin oluşum koşulları üzerine bir diğer değerlendirme V.P. Moskvin tarafından yapılmıştır. V.P. Moskvin bu konu üzerine yazmış olduğu *Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка – Evfemizmı v leksiçeskoy sisteme sovremennogo russkogo yazıka (Çağdaş Rus Dilinin Sözcüksel Sisteminde Örtmeceler)* eserinde örtmecelerin oluşum noktasında altı koşulunun bulunduğunu öne sürmektedir.

1- Korkutucu nesnelerin isimlerini değiştirmelidir.

2- Nesnelerden iğrenmeye sebep olan, hoş karşılanmayan çeşitli türden isimleri değiştirmelidir.

3- Sakıncalı olarak düşünülen kavramları değiştirmelidir. (Ev örtmeceleri)

4- Etrafındakileri şaşırtma korkusundan doğrudan isimleri değiştirmelidir. (Görgü kurallarına ilişkin örtmeceler)

5- Belirli bir şeyin asıl özünü maskelemelidir.

6- Prestijli sayılmayan meslek ya da kuruluşları belirtmelidir.[55]

[55] L.N. Vavilova, 2003, s.41.

V.P. Moskvin'e göre örtmeceye duyulan ihtiyaç ilk olarak ürkütücü etkiye sahip nesnelerin bu özelliğini yumuşatması ve duyulduğunda tiksinti uyandırabilecek, muhatabımız tarafından sakıncalı görülebilecek ifadeler için de örtmecenin asıl sözcüğe nazaran hafifletici bir etki yaratmasıdır. Bir diğer kıstas olarak V.P. Moskvin toplum tarafından oluşturulan ve zamanla değişebilen görgü kurallarına uygun ifadeler kullanabilmek için örtmecenin dilde önemli bir yere sahip olduğuna ve direkt olarak ifade edildiğinde keskin bir anlama sahip olabilecek ifadeler için örtmecenin maskeleme özelliği olduğuna değinmektedir. Bunların yanı sıra prestijli olmayan meslek isimlerinin, o mesleğe sahip kişiler açısından ve başkalarının küçümseyici ve olumsuz düşüncelerini azaltabilme açısından kullanımının gerekli oluşunu öne sürmektedir.

Tüm görüşlerden yola çıkarak, örtmeceye dair üç belirgin ve kayda değer oluşum koşulunun bulunduğunu söylememiz mümkündür. İlk koşul olarak *olumsuz anlamlı bir ifadeyi karşılaması,* ikinci koşul olarak örtmecelerin *anlamsal belirsizliğinin olması,* üçüncü koşul olarak ise örtmecelerin *iyileştirme yanının olması* yer almaktadır. Bahsi geçen bu özellikleri detaylı olarak ele almak konuya netlik kazandıracaktır.

2.1 Olumsuz Anlamlı Bir Sözcüğü Karşılama

Örtmecelerin kullanım sebepleri arasında öncelik olarak içerisinde olumsuz anlam barındıran sözcüklerin daha uygun bir biçime büründürülerek olumsuz etkilerinin kırılması gösterilebilir. Hoş olmayan etkiye sahip ifadelerin yumuşatılmasının çeşitli sebepleri vardır. Bazen endişe, korku duyulan konu ya da kişilerden ötürü kullanılan örtmeceler, bazen de içinde bulunulan toplumun değer yargılarına, kültürüne, nezaket ve ahlak kurallarına dayalı olarak kullanılabilir. Olumsuz anlamlı bir sözcüğü karşılama amaçlı kullanılan örtmece

ifadeler, mevcut bir eksikliğin giderilmesini ve ifade şeklini yumuşatarak söylenilmek istenenin daha olumlu bir biçimde dile getirilmesini sağlamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus, ifadenin anlamını değil; ifade üzerindeki olumsuz ve hoş karşılanmayacak olan bakış açısını değiştirmektir.

İnsanların iletişim kurarken çekinmelerine sebep olan, günah ya da ayıp karşılanma ihtimali olan, söylenildiğinde muhatabımızın üzüntü duyabileceği, hatta tiksinti duymaya bile mahal verebilecek olan sakıncalı ve hoş karşılanmayacak ifadeler yerini örtmecelere bırakmakta, olumsuz algı yok edilmeye çalışılmaktadır.

L.P. Krısin'e göre sosyal ve kişilerarası ilişkilerde örtmeceleri kullanırken konuşmacıların izlemekte olduğu asıl amaç, muhatabında iletişimsel bir rahatsızlık hissi yaratmamak adına iletişimsel çatışma ve bozukluktan kurtulma arzusudur. ***Глухой (sağır)*** ifadesi yerine ***слабослышащий (işitme engelli, işitmesi zayıf), слепой (kör)*** ifadesi yerine ise ***незрячий (görme engelli, göremeyen)*** ifadelerinin kullanımı bu amacı karşılamaktadır.[56]

Toplumun kültürel değerlerine bağlı olarak görgüsüzce, saygısızca ya da kaba bir şekilde karşılanabilecek sözcükleri ifade etmenin en iyi yolu da olumsuz anlamların yükünü hafifleten örtmecelerin kullanımıdır. Örneğin ***инвалиды (sakat)*** sözcüğü yerine ***люди с ограниченными физическими возможностями (fiziki olanakları sınırlı kişiler)*** ifadesi kullanılmaktadır. ***Умственно неполноценные дети (zihinsel geriliği olan çocuklar)*** ifadesi yerine ise ***дети с альтернативными способностями (farklı özellikleri olan çocuklar)***, ***нуждающиеся в дополнительных занятиях, педагогической (психологической) коррекции (ilave derslere, pedagojik (psikolojik) desteğe ihtiyacı olanlar), педагогически запущенные (pedagojik açıdan ihmal edilenler)***

[56] L.P. Krısin, 1994, s.32.

gibi çeşitli ifadeler kullanılabilmekte, olumsuz anlamlı ifadeler yerini daha uygun ifadelere bırakmaktadır.[57] Bu ifadeler sayesinde toplumun sahip olduğu kültürel değerleri korunmakta, fiziksel ya da zihinsel açıdan eksik ya da sorunu olan kişiler açısından kırıcı ya da üzücü olabilecek durumlardan bir miktar da olsa uzaklaşılabilmektedir.

Örtmece kullanımı bazen bahsi geçen kişinin bulunduğu durumla da ilişkilendirilebilmektedir. Burada ***уйти (проводить) на заслуженный отдых (hizmet tatiline çıkmak)*** ifadesine değinecek olursak, ***заслуженный отдых (hizmet tatili/hak edilen tatil)*** ifadesi ***пенсия (emeklilik)*** sözcüğüne nazaran konuşmacılar tarafından daha kibar bir ifade olarak hissedilecektir. Burada örtmece kullanımının temel amacı **"*emeklilik*"** sözcüğünün muhatap üzerinde sosyal yetersizliğe ilişkin istenmeyen bir çağrışıma sebep olabilme ihtimalidir.[58] Bu hususta olumsuz çağrışımlı sözcükler yerine kullanılan yeni ifadeler sayesinde durumun nezaketsizliğinin bir nebze hafiflemesi ya da ortadan kalkması hedeflenmektedir. Verilen tüm bu örneklerden de hareketle, olumsuz anlamlı bir sözcüğü karşılama amacıyla kullanılan örtmecelerin, mevcut bir eksikliğin giderilmesini ve ifade biçiminin hafifletilerek söylenilmek istenenin daha olumlu bir şekilde dile getirilmesini sağladığını söylememiz mümkündür.

2.2 Anlam Belirsizliği

Örtmeceler konuşmacıya istenmeyen, nazik sayılamayacak, hatta sert görünen ifadelerin yerine geçmektedir. Bunu asıl ifadenin sahip olduğu anlamı daha belirsiz bir duruma getirerek sağlamaktadır. Buradaki amaç, muhatabımızda olumsuz bir duygu uyandırmaktan kaçınmaktır.

[57] N.V. Pryadilnikova, 2006, s.144.
[58] L.P. Krısin, 1994, s.33.

Anlamsal açıdan baktığımızda örtmeceler, kaba ya da hoş karşılanamayacak ifadelerin yerini almaktadır. Bu süreçte aynı anlama sahip olan, ancak anlamın kuvveti daha indirgenmiş, asıl ifadeye göre daha üzeri kapalı ifadeler tercih edilmektedir. Anlam bütünüyle kaybolmamakta, fakat bulanık hale gelmektedir.

Anlam belirsizliği çatısı altında örtmeceler değiştirilen sözcük ile kıyas edildiğinde daha geniş bir sınır, daha az netlik, daha az bilgi paylaşımı ve farklı özellikler barındırmaktadır. Örtmeceler asıl kaynaktan daima daha az somutlukta olan bir olgudur.[59] Bu durumda örtmecelerin amacının anlamsal açıdan bulanık ve belirsiz olmak, bunun yanı sıra olumsuz anlamlı ifadelerin sahip olduğu çağrışımı hafifletmek olduğunu söyleyebiliriz. Aksi takdirde örtmece ifade, işlevini yerine getirmemektedir. Bu amaç doğrultusunda kullanılan yeni ifadeler, mevcut anlamı genişletmekte, belirsizleştirmekte ve bu sayede asıl ifadenin olumsuz değeri azalmaktadır. Anlam belirsizliğine sahip olan yeni ifadelerin çağrışım alanları da farklılaşmaktadır. Bu duruma ***чернобыльский инцидент (Çernobil olayı)*** örneğini vermemiz mümkündür. Anlam belirsizliğine sebep olabilecek bu sözcük grubu esasen bugüne dek meydana gelen nükleer kazalardan birini temsil etmektedir. Yaşanan faciayla mücadelede yüz binlerce kişi radyasyona maruz kalmış, ciddi can kayıpları yaşanmış, radyasyonun geniş alana yayılması sebebiyle uzun vadede pek çok insan için kötü ve ağır sonuçlar meydana gelmiştir. Ancak bu durumun doğrudan ***ядерный взрыв (nükleer patlama)*** ya da ***катастрофа (felaket)*** gibi ifadeler yerine ***чернобыльский инцидент (Çernobil olayı)*** şeklinde ifade edilmesi, yaşanan felaketin zihinlerdeki etkisini daha belirsiz bir hale getirmektedir. Bu yeni kullanım sayesinde asıl ifadelerin yansıttığı durumun dehşeti tam olarak verilmemektedir.

[59] Z. Şahin, 2017, s.1463.

L.P. Krısin'e göre bu özellik durumun özünü gizleme, kamufle etme olarak değerlendirmektedir. Bu durum için kullanılan örtmece araçları oldukça çeşitlidir ve ayırt edici özellikleri mevcuttur. Bunun sebebi sistemin genel aldatmacasında yakışıksız ve insanlık dışı bir eylemin tanıtılmasında yaşanılacak korkudur. Öyle ki nelerin gizlenmesi gerektiği tasvir edilirken kamp veya hapishane yaşamı, savunma teşebbüslerinin çalışmaları, yakın geçmişte Komünist Parti'nin ve devlet aygıtı[60] üstlerinin gizli faaliyetleri, yetkili organlarının sürekli olarak örtmece adlandırmalar aldığı *ÇK*[61]*, OGPU*[62]*, NKVD*[63]*, MGB*[64]*, KGB*[65]'nin çalışmaları gizlenilen adlandırmaların en sık kullanıldığı yerlerdir.[66] Bunların yanı sıra ***лагерь (kamp)*** ya da ***тюрьма (hapishane)*** sözcükleri yerine ***учреждение (kurum, resmi daire)*** ifadesinin kullanılması da belirgin örnekler arasındadır.[67] Bu kullanımlar daha genel bir anlam hissi uyandırmaktadır. Zira örtmece oluşumunda *аббревиация (kısaltma)* yöntemi oldukça etkilidir ve kullanımına sıkça başvurulmaktadır.

Örtmeceleri verilen örnekler doğrultusunda ele aldığımızda, asıl ifadeler yerine tercih edilen yeni ifadelerin sahip oldukları anlamların daha bulanık olduğunu, bu sayede daha genel çağrışımlara sebep olduğunu söyleyebiliriz. Sınırları daha açık ve geniş olan bu ifadeler, anlamın netliğini azaltmakta ve olumsuz etki bir miktar azalabilmektedir.

2.3 Karşıladığı Sözcüğün Anlamını İyileştirme

[60] Devlet aygıtı: Devlet organları sistemi, devletin mekanizmasının bileşenidir. Rusça: госаппарат, государственный аппарат. https://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/12614 adresinden 21.02.2019 tarihinde alınmıştır.
[61] Rusça: чрезвычайная комиссия (ЧК), Türkçe: Olağanüstü komisyon. Çeka Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ilk istihbarat ve güvenlik teşkilatı. https://histrf.ru/lenta-vremeni/event/view/sozdaniie-vchk-pri-snk adresinden 09.09.2020 tarihinde alınmıştır.
[62] Rusça: Объединённое государственное политическое управление (ОГПУ), Türkçe: Halk Komiserleri Konseyi Birleşik Devlet Siyasi İdaresi.
[63] Rusça: Народный комиссариат внутренних дел (НКВД), Türkçe: İçişleri Halk Komiserliği
[64] Rusça: Министерство государственной безопасности (МГБ), Türkçe: Devlet Güvenlik Bakanlığı
[65] Rusça: Комитет государственной безопасности (КГБ), Türkçe: Devlet Güvenlik Komitesi
[66] L.P. Krısin, 1994, s.33.
[67] L.P. Krısin, **a.g.e**., s.34.

Örtmeceler, bir konuşmacının muhatabıyla sağlıklı bir iletişim kurabilmesi, olumlu bir etkileşim sağlayabilmesi açısından önem taşımaktadır. Sözcüklerin olumsuz etkisini yok etmek ya da azaltmak amaçlı kullanılmaya ihtiyaç duyulan maskeli ifadeler, muhatabın zihninde oluşacak olumsuz algının kırılmasına ya da yok olmasına imkan tanımaktadır. Bu durum örtmecelerin asıl anlamı iyileştirme özelliği sayesinde mümkündür. Örtmecenin bu özelliğinde dikkat edilmesi gereken husus, asıl kaynağından daima daha olumlu bir çağrışıma sahip olmasıdır. Öyle ki asıl ifadeyi örtmece bir ifadeyle değiştiren konuşmacı, dinleyici üzerinde oluşturacağı izlenimi yumuşatmaya çalışmaktadır. Bu durumda sözcüğün örtmece olarak değerlendirilmesi için ifadenin hem konuşanın hem de muhatabının zihninde oluşacak olan sözcükle kıyaslandığında daha olumlu bir anlam taşıması gerekmektedir.

Örtmecede olumlu duygular kişileri daha enerjik, duygusal açıdan daha iyi bir duruma yönlendirmektedir. Örneklendirecek olursak, herhangi bir hastalık durumunda gösterilen duygusal tutum kişinin daha iyi hissetmesini sağlamaktadır. Bu duygusal tutum örtmecelerle sağlanabilmektedir. Aksini düşünürsek, ifadeler doğrudan, herhangi bir iyileştirme eylemi yapılmadan aktarıldığında hastanın sahip olduğu üzüntü daha da artmaktadır. Ameliyat olması gereken bir hastaya ***вам необходимо провести операцию (ameliyat olmanız gerek)*** ifadesi yerine ***требуется хирургическое вмешательство (cerrahi müdahale gerekli)*** ifadesinin kullanılması, ifadenin anlamının daha iyi bir noktada olmasını sağlamıştır. Yine aynı şekilde ameliyat esnasında ölümü gerçekleşen bir hastanın ailesine ***врачи были бессильны (doktorlar yetersiz kaldı)*** ya da ***мы потеряли больного (hastayı kaybettik)*** ifadeleri kullanılabilmektedir.[68] Anlam iyileşmesini fiziksel açıdan da örneklendirmemiz mümkündür. Örneğin ***толстый (şişman)*** sözcüğü yerine ***крупного телосложения (iri yapılı),***

[68] S.M. Hassen, "Semantiçeskiye osobennosti evfemizmov v Russkom yazıke", **Molodoy uçyonıy**, 2014, 65, https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 12.09.2019 tarihinde alınmıştır.

вынужденный следить за собственным рационом питания (kendi beslenme düzenine uymak zorunda olan) ifadelerinin kullanılması bu sözcük ile ilgili verilebilecek örtmece örnekleri arasındadır.[69] Kullanılan bu yeni ifadeler sayesinde ifadenin olumsuz çağrışımı iyileştirilmektedir. Bu sebeple fiziksel görünüş ve kilo noktasında kendini kusurlu görebilen kişiler açısından durum daha nezaket kurallarına uygun, kırıcılıktan daha uzak bir hal almaktadır.

L.P. Krısin'e göre örtmecenin anlam iyileştirme özelliğinin amacı, konuşmacının muhatabına ilettiği mesajı bilhassa muhatabının anlayabileceği şekilde ifade etmektir. Elbette ki, bu tür bir mesaj kodlaması görecelidir ve eğer bu tarz mesajlar özel yazışmalarda yer almıyorsa, ancak yayımlanıyor ve böylelikle her okuyucu ya da dinleyicinin yorumlaması için ulaşılabilir bir duruma geliyorsa, çok geçmeden bu kodlama imgesel hale gelmektedir. Bu durum basında yayımlanmış ya da otobüs duraklarında, metro istasyonlarında, çitlerde, duvarlarda, direklerde vs. asılmış olan farklı türden ilanlar için ayırt edici bir özelliktir.[70] Örneğin,

"Меняю трехкомнатную квартиру на четырехкомнатную ***по солидной договоренности***.[71]

Çeviri: *Üç odalı daireyi dört odalıyla* ***kayda değer bir anlaşma karşılığında*** *değiştiriyorum*.

Burada ***по солидной договоренности (kayda değer bir anlaşma karşılığında*****)** ifadesiyle aradaki farkı kapatmak adına iyi bir fiyat verileceğini anlamamız mümkündür. [72]

Burada L.P. Krısin'in vermiş olduğu bir başka örneğe değinecek olursak, ***привычки (alışkanlıklar)*** sözcüğünün, daha doğrusu ***вредные привычки (kötü alışkanlıklar)*** sözcük

[69] N.V. Pryadilnikova, 2006, s.144.
[70] L.P. Krısin, 1994, s.37.
[71] L.P. Krısin, **a.g.e.,** s.37.
[72] M. Uluoğlu, S. Uluoğlu, "Çağdaş Rusçada Güzel Adlandırmalar", **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, 2012, Sayı:1, s.82.

öbeğinin belirgin bir şekilde anlaşılması için bir iş ilanından örnek vermek yerinde olacaktır. Sürücü ve sevkiyatçılara ihtiyaç duyan bir şirketin ilanı şu şekildedir:

"***Лиц с вредными привычками*** *и старше 35 лет просим не обращаться."*

Çeviri: ***Kötü alışkanlıkları olan*** *ve 35 yaşın üzerinde olan kişilerin başvurmaması rica olunur.*

Bu ilanda yer verilen ***лиц с вредными привычками (kötü alışkanlıkları olan kişiler)*** ifadesinde "*içki içen kişiler*" kastedilmek istenmektedir.[73] Bu kullanım sayesinde asıl ifadeye nazaran oluşan algı daha hafif olacaktır.

Bir başka örnek olarak ***сироты (yetimler)*** ifadesini vermemiz mümkündür. Bu sözcük yerine ***дети, оставшиеся без попечения родителей (ebeveyn bakımından mahrum olan çocuklar), дети, заботу о которых взяло на себя государство (devletin bakımını üstlendiği çocuklar), дети, лишенные родительского внимания (ebeveyn ilgisinden yoksun çocuklar)*** gibi ifadeler kullanılmakta, bu sayede ifadelerin sahip olduğu asıl olumsuz çağrışımdan uzaklaşılmakta ve anlam daha iyi bir algıya sebep olmaktadır.

Bir diğer örnek ***малолетние преступники (çocuk suçlular)*** ifadesidir. Bu ifade yerine ***дети с девиантным поведением (sapkın/ olağanüstü davranışları olan çocuklar), социально неблагополучные дети (sosyal açıdan şanssız/talihsiz çocuklar), дети, нуждающиеся в социализации (sosyalleşme ihtiyacı olan çocuklar***) gibi ifadeler kullanmamız mümkündür.[74] "Suçlu" ifadesiyle kıyas edildiğinde bu kullanımlar zihinlerimizde belirsiz, aynı zamanda çok daha iyi bir algının oluşmasını sağlayacaktır.

Çalışmanın bu bölümünde çok sayıda verilen örtmece örneklerinden de hareketle, örtmece olgusunun kaba, hoş olmayan sözcük ya da ifadelerin daha yumuşak ve daha olumlu bir çağrışım sağlayacak başka ifadelerle yer değiştirmesiyle meydana geldiği çıkarımına

[73] L.P. Krısin, 1994, s.38.
[74] N.V. Pryadilnikova, 2006, s.144.

varmamız mümkündür. Zira kavramın asıl ifadenin sahip olduğu anlamı iyileştirme özelliği, iletişimde sıklıkla örtmeceye ihtiyaç duyulmasını ve kullanılmasını sağlamaktadır.

2.4 Örtmece Oluşumunun Örneklerle İncelenmesi

Örtmece olgusuna ilişkin olumsuz anlamlı sözcüğü karşılama, anlam belirsizliği ve anlamı iyileştirme olmak üzere bahsi geçen üç temel özellik sayesinde örtmece işlevi yerine getirilmekte, ifadeler dolambaçlı ve yumuşak olarak dile getirildiğinde olumsuz algıyı değiştirmekte ve muhatabımızda daha olumlu bir çağrışıma sebep olmaktadır. Değindiğimiz üç ayırt edici özelliğe dair örnekleri çeşitlendirmemiz konunun anlaşılırlık kazanmasını sağlayacaktır.

Ye.P. Seniçkina'ya göre ***навеселе (çakırkeyf)*** sözcüğü bir örtmecedir.[75] İlk olarak hoşa gitmeyen bir anlama sahip olan ***пьяный (sarhoş)*** ifadesi ile ilişkilendirilmektedir. Sarhoşluk toplum tarafından ayıplanan bir durumdur. İkinci olarak bünyesinde anlamsal bir belirsizlik payı barındırmaktadır. Çünkü ***пьяный (sarhoş)***un karakteristik bir özelliğini değil, bu durumla ilişkili olan bir özelliği göstermektedir. Üçüncü olarak ise adlandırma, anlamı iyileştirme işlevini üstlenmektedir. İfadenin ***веселый (keyifli/neşeli)*** sözcüğüyle bağdaştırılması ***пьяный (sarhoş)*** sözcüğünden daha olumlu bir çağrışıma sahip olmasını sağlamakta ve olumsuz algının sahip olduğu etkiyi hafifletmedir.

Некрасивый (güzel olmayan) ifadesi fiziksel açıdan en çok tercih edilen örtmeceler arasındadır.[76] Olumlu bir ifade olumsuzluk ekiyle birlikte kullanılarak oluşturulmuştur. İlk olarak ***страшный (çirkin, korkunç)*** sözcüğü yerine kullanılan, fiziksel görünüş açısından son

[75] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.6.
[76] Ye.P. Seniçkina, **a.g.e**., s.7.

derece olumsuz algılanabilecek bir ifadenin yerine kullanılmaktadır. İkinci olarak ***не-*** olumsuzluk eki sayesinde daha belirsiz bir görünüm kazanmış ve ***страшный (çirkin)*** ifadesinin keskin etkisini maskelemiştir. Üçüncü olarak ise bu ifade sayesinde çirkin olarak nitelendirilecek bir kişi ya da durum açısından anlam daha yansız ve daha iyileştirilmiş durumdadır.

Rusçada **"*полный*"** yani **"*balık etli*"** ya da **"*etine dolgun*"** ifadelerine karşılık gelen sözcük bir örtmecedir. İlk olarak ***толстый (şişman)*** sözcüğünün olumsuz anlamıyla ilişkilendirilmektedir. "*Şişman*" ifadesi Rus toplumunda olumsuz bir çağrışıma sahiptir. İkinci olarak **"*полный*"** daha bulanık bir anlama sahiptir. Üçüncü olarak ise ***полный (balık etli)*** sözcüğü, ***толстый (şişman)*** sözcüğünden daha olumludur.[77]

Başka bir örnek olarak ***разногласие (anlaşmazlık)*** ve ***конфликт (çatışma)*** ifadeleri verilebilir. [78] ***Разногласие (anlaşmazlık)*** sözcüğü ***конфликт (çatışma)*** ifadesinin örtmecesi görevindedir. İlk olarak ***конфликт (çatışma)*** anlamsal açıdan olumsuz bir çağrışıma sahiptir. İkinci olarak ***разногласие (anlaşmazlık)*** ifadesinin birtakım anlamsal belirsizlikleri bulunmaktadır ve durumu ***конфликт (çatışma)*** gibi eleştirel olarak tanımlamamaktadır. Çünkü ***разногласие (anlaşmazlık)*** sözcüğü daima bir ***конфликт (çatışma)***ya sebep olmayabilir. Üçüncü olarak ise olumlu bir anlama sahip olan ***согласие (anlaşma)*** ifadesi anlamın iyileşmesine katkıda bulunmaktadır.

Не в себе (kendinde değil) sözcük öbeği tıpkı diğer örnekler gibi bir örtmecedir. Bunun ilk sebebi ***сумасшедший (deli)*** ya da ***психически-больной (psikolojik açıdan rahatsız)*** gibi olumsuz anlamlarla son derece ilişkilidir. İkinci sebebi ruhsal bozukluğun derecesi hakkında

[77] Z. Şahin, 2017, s. 1463.
[78] A.İ. Markuşevskaya, 2017, s.13.

yeterince bilgi vermediği için daha bulanık bir anlama sahip olmasıdır. Üçüncü sebebi ise bu adlandırmanın daha olumlu bir çağrışıma sebep olmasıdır.[79]

Kullanımıyla sıkça karşılaştığımız ***неумный (akıllı olmayan, akılsız)*** sözcüğü örtmece bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle ***глупый (aptal)*** anlamına gelen ve herkeste olumsuz bir çağrışıma sebep olan sözcük yerine kullanılmıştır. Bu örnekle benzer olarak ***глупец (aptal)*** ifadesi yerine kullanılan ***незнайка (bilgisi olmayan, bilgisiz)*** ifadesini de vermemiz mümkündür.[80] Olumlu anlama sahip olan sözcükler ***не-*** olumsuzluk eki ile birleşerek asıl sözcüğün olumsuz karakter özelliği algısını daha belirsiz bir duruma getirmişlerdir. Bu sebeple sözcükler ilk kullanımlarına göre daha yansız bir görünüm kazanmış, anlamlarını bir miktar de olsa iyileştirmişlerdir.

Tüm bu örneklerden hareketle, örtmecelerin olumsuz anlamlı bir sözcüğü karşılama, anlam belirsizliği ve karşıladığı sözcüğün anlamını iyileştirme olmak koşuluyla üç belirgin özelliğine değinmiş olduk. Bu hususta örtmecelerin muhakkak olumsuz ifadelerin yerini aldığını ve kazanılan yeni ifadelerin, sahip olunan anlamı ve olumsuz çağrışımı azalttığını, bulanıklaştırdığını ve daha iyi bir duruma getirdiğini söylememiz mümkündür.

[79] Z. Şahin, 2017, s. 1463.
[80] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.7.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖRTMECELERİN SINIFLANDIRILMASI

Kavrama dair yapılan tanım ve yorumlardan hareketle, örtmecenin genel anlamda bir durumu "iyileştirme" eylemi gördüğü noktasında ortak bir yargıya varmak mümkündür. Kullanılması hoş karşılanmayan, istenmeyen ve muhatabımızda olumsuz bir etkiye sebep olabilecek sözcük ya da ifadeleri yumuşatma ve maskeleme görevi gören örtmecelerin sınıflandırılmasına dair de çok sayıda yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımlar hem biçimsel hem de anlamsal açıdan çeşitlilik göstermektedir. Bu konuya ilişkin dilbilimcilerin görüşleri arasında bir bütünlük olmamakla birlikte, sınıflandırmaya dair farklı alanlarda kıstasları mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde örtmecenin biçimsel ve anlamsal sınıflandırmaları detaylandırılacak, bu konuya dair çalışmaları mevcut olan dilbilimciler B.A. Larin, A.S. Kurkiyev, L.P. Krısin, Ye.P. Seniçkina ve V.P. Moskvin'in çalışmaları öncülüğünde sınıflandırma çeşitleri ele alınacaktır.

Bu konuya dair önemli çalışmaları olan L.P. Krısin'in biçimsel sınıflandırmaya dair görüşleri şu şekildedir:

1- ***Некоторый (bazı, kimi), известный (bilindik), определенный (belli, belirli), соответствующий (gereken, gerekli), надлежащий* (gerekli, uygun)** gibi anlam bilimsel sınırlarının geniş olduğu[81] belirleyici sözcüklerdir.

*"Я имею к этому **некоторое** отношение."*[82]

Çeviri: *Bu konuya dair **bazı** yaklaşımlarım var.*

Yukarıda da bahsedildiği gibi, burada yer alan ***некоторый (bazı)*** ifadesi anlamsal açıdan sınırı oldukça geniş ve belirsiz bir ifadedir. Esasen konuşmacının bahsettiği tutumlar olumsuzdur, ancak doğrudan böyle bir ifadeden kaçınarak anlamın bulanık hale gelmesi sağlanmıştır.

*"Не советуясь с нами, он (президент) поддерживает правительство, которое своими действиями привело страну к **известным** результатам."*[83]

Çeviri: *Bize danışmadan, o (cumhurbaşkanı) eylemleriyle ülkeyi **bilindik** sonuçlara götüren hükümeti destekliyor.*

Bu cümlede yer alan ***известный (bilindik)*** ifadesi sonuçların kötü, olumsuz olduğu yönündedir. Burada direkt olarak olumsuz çağrışıma sebep olacak keskin ifade kullanımından kaçınılmaktadır. Anlam bu ifade sayesinde olumsuz özelliğini hafifletmekte, daha belirsiz bir durum ortaya çıkmaktadır.

[81] Anlam bilimsel sınırların geniş olması ifadesinden, bir ifadeye ne kadar fazla anlam yüklenebilirse, sınırının da o kadar geniş ve belirsiz olduğu sonucunu çıkarmamız mümkündür. Örneğin *добрый* ifadesi daha dar bir anlama sahipken, aynı anlama gelebilecek *приятный* ifadesinin sınırı daha geniştir. Burada yer alan *некоторый* örneğine değinecek olursak, ifadenin tam olarak neyi anlatmak istediğini tahmin etmemiz mümkün değildir ve belirsiz bir durum hakimdir.
[82] L.P. Krısin, 1994, s.41.
[83] L.P. Krısin, 1994, s.41.

“Определенные деструктивные силы *делают всё возможнное, чтобы...”*[84]

Çeviri: ***Bazı yıkıcı güçler*** *mümkün olan her şeyi yapıyor, ki…*

Mihail Gorbaçov tarafından örtmece alanına kazandırılan ***определенные деструктивные силы (bazı yıkıcı kuvvetler)*** ifadesi de bu duruma netlik kazandıracaktır. Bu cümledeki *yıkıcı olan güçlerin* ne olduğu konusunda bir belirsizlik hakimdir. Ne var ki olumsuz bir ifade yerine kullanıldığı aşikardır. Sebep olduğu belirsizlik nedeniyle anlamı daha iyi bir noktaya getirmiş, ifadenin olumsuz çağrışımını hafifletmiştir.

“Чемпион мира ***не лучшим образом*** *распорядился своими фигурами в цейтноте.”*[85]

Çeviri: *Dünya şampiyonu zeitnotta gereğini* ***en iyi şekilde*** *yapamadı.*

Buradaki ***не лучшим образом (en iyi şekilde olmayan)*** ifadesi *“kötü”* ifadesine denk düşmektedir. Mevcut durum sebebiyle iyi bir performansın sergilenmeyişi, ifadenin daha yumuşatılarak dile getirilmesiyle keskinliğinden arındırılmış, olumsuz algı ilk ifadeyle kıyaslandığında daha olumlu bir görünüm kazanmıştır.

2- ***Акция (eylem), изделие (ürün), объект (nesne), продукт (ürün), учреждение (kurum)*** vb. somut nesne ve kavramların adlandırılması için kullanılan oldukça genel anlama sahip ifadelerdir. Örneğin ***материал (madde, belge, evrak)*** ifadesi birisi hakkında suçlayıcı bilgiler anlamında bile kullanılabilmektedir.

“На вас поступил ***материал.”***[86]

Çeviri: *Sizinle ilgili bir* ***evrak*** *geldi.*

Bu cümlede yer alan ***материал (madde, belge, evrak)*** ifadesiyle esasen gönderilen tebligatın içeriğiyle ilgili herhangi bir bilgi olmadığı gibi, nereden gönderildiği de

[84] L.P. Krısin, **a.g.e**., s.42.
[85] L.P. Krısin, 1994, s.42.
[86] L.P. Krısin, **a.g.e**., s.42.

belirtilmemiştir. Dolayısıyla ***материал (madde, belge, evrak)*** ifadesiyle durumun ciddiyeti belirsizleştirilmiştir.

*"В свое время мы не прислушались к **сигналам** с мест*."[87]

Çeviri: *Zamanında sahadan gelen **sinyallere** kulak asmadık.*

Сигнал (sinyal, uyarı) ifadesi yüksek bir makama sakıncalı bir şey hakkında sunulan bildiri anlamında kullanılmaktadır. Oldukça genel bir anlama sahip olan bu ifadenin hangi anlamda kullanıldığını tahmin etmemiz ilk bakışta mümkün değildir. Ne var ki bu sözcük genel olarak olumsuz bir durumu ifade etmektedir.

L.P. Krısin örtmece eyleminin gerçekleşmesi için zamirlere de ihtiyaç duyulabileceğine değinmektedir. Zamirler belirli nesne ve eylemlerin belirtilmesi için kullanılabilir.

*"У тебя **что-нибудь** было с Толей?"*[88]

Çeviri: *Tolya'yla aranızda **bir şey** mi vardı?*

*"Ну, что ты, мам, - **ничего** не было."*[89]

Çeviri: *"Hadi ama anne, **hiçbir şey** yoktu.*

Bu diyalogta yer alan ***что-нибудь (bir şey)*** ifadesi ikisi arasında yaşanan herhangi bir yakınlaşma olup olmadığını anlamak adına kullanılmıştır. İfade edilmek istenilen durum bu kullanımla belirsiz bir özellik elde etmiştir. ***Ничего (hiçbir şey)*** ifadesi de yine aynı şekilde durumun belirsizliğini devam ettirmektedir. Bu belirsizlik sayesinde ifadeler örtmece işlevini gerçekleştirmiştir.

[87] L.P. Krısin, **a.g.e**., s.42.
[88] L.P. Krısin, 1994, s.42.
[89] L.P. Krısin, **a.g.e**., s.42.

3- Olgunun özünü örtmek için asıl sözcükten daha uygun olarak ifadeler olarak kullanılan yabancı sözcük ve terimlerdir. Örneğin***, канцер (kanser)*** ifadesi ***рак (kanser)*** sözcüğü yerine kullanılırken, ***педикулёз (pediküloz)*** ifadesi ise ***вшивость (kaşıntı, bitlenme)*** sözcüğü yerine kullanılmaktadır. Hastalık konusunda tıbbi terimler anlamın bulanıklaşmasına sebep olmaktadır. Askeri alanda da olumsuz çağrışımı hafifletmek için yabancı sözcüklere başvurulması mümkündür. Örneğin ***конфронтация (yüzleşme)*** ifadesi ***противостояние (çatışma)*** sözcüğü yerine kullanılmaktadır.[90] Bu yabancı kökenli ifadeler sayesinde asıl ifadenin endişe verici, ürkütücü ya da olumsuz tepki ve çağrışımlara sebep olabilecek yapısı daha belirsiz bir hale getirilerek, zihinlerde oluşturduğu algının daha yansız olması sağlanmaktadır.

4- Özellikle baskıcı bir alana, aynı zamanda devlet sırları ve askeri sırların gizlenmesiyle ilgili alanlara özgü olan kısaltmalardır. Örneğin ***ВМ*** kısaltması ***высшая мера (наказания) (idam cezası)*** yerine kullanılırken, ***ДСП*** kısaltması ***для служебного пользования (idari maksatlı kullanma)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. Bunun yanı sıra ***СС*** kısaltma ifade ***совершенно секретно (çok gizli)*** anlamında kullanılırken, ***зэк*** kısaltması ***заключенный каналоармеец (mahkum Kanaloarmeyets)*** anlamında kullanılmıştır. ***Зэк*** kısaltması Beyaz Deniz-Baltık Kanalı'nın inşası sırasında ortaya çıkmıştır.[91] Bu kısaltmalar sayesinde bilhassa devlet işlerinde ve askeri işlerde belirsizlik sağlanmış, oluşabilecek olumsuz tepkilerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

5- Örtmecenin yumuşatma anlamında kullanıldığı, eylemin eksikliği ya da özelliğinin düşük derecesini gösteren bazı sözcüklerdir. Örneğin "*Он* ***недослышит.*** *(O* ***eksik/az duyuyor****.)* cümlesinde ***недо-*** önekiyle birlikte kullanılan ***недослышать (eksik duymak)*** fiili örtmece amaçlı kullanılmıştır. İfade ***глухой (sağır)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. ***Глухой (sağır)***

[90] L.P. Krısin, **a.g.e**., s.42.
[91] L.P. Krısin, 1994, s.42.

ifadesi oldukça olumsuz bir algıya sahiptir. Aynı zamanda bu konuda eksik bulunan insanlar için de incitici, gücendirici bir durumdur. Duyma eylemini gerçekleştiremeyen ya da bu konuda eksik olan birinden bahsederken onun ***глухой (sağır)*** olduğunu doğrudan söylemek kabalık ve kırıcılığa sebep olmaktadır. Dolayısıyla oluşabilecek kırıcı durumu ortadan kaldırmak için de ***недослышит (eksik duyuyor)*** ifadesi kullanıldığında durumun etkisi biraz daha hafifletilmiş olacak, daha olumlu bir görünüm ve algı kazanacaktır. Bu duruma bir diğer örnek olarak "*Он* ***прихрамывает***. (*O aksayarak yürüyor*.) cümlesi verilebilir. ***Прихрамывать (aksayarak yürümek)*** ifadesi ***хромой (topal)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır.[92] ***Хромой (topal)*** ifadesi elbette ki bu anlamda sıkıntısı olan biri için oldukça kırıcı bir durumdur. Dolayısıyla keskin ve olumsuz algıya iten ifadeden kaçınıp daha iyi bir çağrışıma sebep olabilecek ***прихрамывает* (*aksayarak yürüyor)*** ifadesinin kullanımı daha uygundur. Öyle ki fiilin sahip olduğu ***при-*** öneki tam olarak yapılmadığınıi bir eksikliğin olduğunu bizlere sunmaktadır.

6- ***под-*** önekine sahip ***подъехать, подойти, подвезти*** vb. fiillerdir. Konuşmacıların çoğu muhatabına karşı daha kibar ve direkt ifadeye nazaran daha yumuşak olduğunu hissetmekte, bu sebeple ***приехать, прийти, привезти, довезти*** gibi doğrudan ifadeler yerine örtmece formunu kullanmaktadırlar. Bu durumu şu şekilde örneklendirmemiz mümkündür:

"Можно к вам ***подъехать****, чтобы обсудить это прямо сегодня? Я часам к шести* ***подойду****. Вы у себя будете? До метро* ***подвезите****, пожалуйста."*[93]

Çeviri: *Bugün bu konuyu görüşmek için size* ***uğrayabilir miyim****? Altıya doğru* ***geleceğim****. Siz yerinizde olacak mısınız? Metroya* ***atabilir misiniz****, lütfen.*

[92] L.P. Krısin, 1994, s.43.
[93] L.P. Krısin, **a.g.e.,** s.43.

*"Не **подскажете**, как пройти к Военторгу?"*[94]

Çeviri: *Voentorg'a nasıl gidildiğini* ***söyler misiniz****?*

L.P. Krısin örtmeceleri biçimsel sınıflandırmanın yanı sıra anlamsal açıdan da değerlendirmiştir. L.P. Krısin örtmecelerin "*kişisel yaşam"* ve "*sosyal yaşam"* olmak üzere iki grubunun olduğuna inanır.[95] Fizyolojik süreçler, vücut bölümleri ve kadın-erkek ilişkileri, hastalık ve ölüm gibi konular kişisel konular dahilindedir. Örneğin ***Она беременна. (O hamile.)*** ifadesi yerine ***Она ждет ребенка (bebek bekliyor)*** ifadesinin kullanılması fizyolojik sürece dair bir örnek iken, ***У нас с ним ничего не было. (Onunla aramızda hiçbir şey olmadı.)*** ifadesinde fiziksel yakınlıktan bahsediliyor olması da kadın-erkek ilişkilerine birer örnektir. ***Болеть, хворать (hasta olmak)*** fiilleri yerine ***недомогание (halsizlik), плохо себя чувствовать (kendini kötü hissetmek)*** gibi ifadelerin kullanımı hastalık konusuna dahil iken, ***умер (öldü)*** ifadesine karşılık gelen ***ушел от нас (aramızdan ayrıldı)*** ifadesi de ölüm temasına ilişkin verilebilecek örnekler arasındadır. Örtmecenin bu alanları konuşmacının kişiliğini ve kişisel yaşamını, alıcıyı ve üçüncü şahısları ilgilendirdiği için *bireysel* olarak adlandırılmaktadır.[96]

L.P. Krısin'in sosyal yaşama dair belirlemiş olduğu anlamsal sınıflandırma ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

1- Örtmece ifade araçlarının aktif olarak kullanıldığı geleneksel alan diplomasidir. Diplomat ve politikacıların sahip oldukları iş gereği iletişimlerini herhangi bir ima ve gizlilik olmadan direkt ifadeler kullanarak kurmaları pek mümkün değildir. Sık sık basın sayfalarında ve canlı yayında bu ifade örnekleriyle karşılaşmamız mümkündür. Örneğin ***пойти на крайние меры (olağanüstü önlemler almak), непредсказуемые***

[94] L.P. Krısin, **a.g.e.,** s. 32.
[95] N.L. Vavilova, 2003, s.40.
[96] L.P. Krısin, 1994, s. 33.

последствия (öngörülemeyen sonuçlar) gibi ifadeler savaşın olduğu durumlara ilişkin kullanılmaktadır. ***Определенные круги (belirli çevreler), соответствующие инстанции (ilgili merciler), миротворческие акции (barışı koruma eylemleri), принцип взаимности (karşılıklılık ilkesi)*** gibi ifadeler de diplomasi dilinde kullanılan yaygın ifadeler arasındadır. Bir diğer örnek ise ***око за око (göze göz kanunu)*** ifadesidir. Bu ifade diplomasi dilinde ***принцип взаимности (karşılıklılık ilkesi)*** olarak adlandırılmaktadır.[97] Bu sayede keskin ifadelerden kaçınılmakta ve ifadeler üzerinde oluşabilecek olumsuz etki kırılmaktadır.

2- Krısin'e göre bir diğer kullanım alanı iktidarın bastırıcı, önleyici faaliyetleridir. Bu gruba verilebilecek en belirgin örnekler ***арестовать (tutuklamak)*** fiili yerine ***задержать* (*gözaltına almak)*** ifadesinin, ***смертная казнь (idam cezası)*** yerine ise ***высшая мера (yüksek önlem- infaz etme)*** ifadesinin kullanılmasıdır. ***Применить санкции* (*yaptırım uygulamak)*** ifadesi ise oldukça belirsiz bir anlamda kullanılmaktadır. Bölgelerin ve tüm devletlerin cezai kovuşturması, özgürlük mahrumiyeti, ekonomik ya da askeri ablukası anlamlarını karşılayabilmektedir.[98]

3- Silah ve belirli teçhizat türleri üretiminin sayısını, kuruluşların sosyal ve sayısal oluşumunu, bu kuruluşların çalışma profilini ve daha pek çok işlevi bünyesinde barındıran devlet sırları ve askeri sırlarda örtmece kullanımına yer verilmektedir. *"Разработка* ***необычных*** *видов оружия (****sıra dışı*** *silah türlerinin geliştirilmesi)"* bizlere *biyolojik* silahların gelişimi bilgisini sunmaktadır. *"****Нетрадиционные*** *формы войны (****alışılmadık*** *savaş biçimleri)"* denildiğinde ise düşmanın askeri donanımını koruyarak insan gücünün tamamen imhasını hedefleyen savaş biçimleri kastedilmektedir.

[97] L.P. Krısin, 1994, s. 39.
[98] L.P. Krısin, **a.g.e**., s. 39.

4- Ordu, istihbarat, polis, adli soruşturma ve bazı diğer devlet organlarının faaliyetlerinde örtmece kullanımı mevcuttur. Burada sözcük ve ifadeler somut eylem ve olaylarla ilişkilendirilirken oldukça genel bir anlamla kullanılmaktadır. ***Задание (görev), операция (operasyon), идти на задание (göreve gitmek), выполнить задание (görevi yerine getirmek), провести операцию по задержанию преступника (suçluyu tutuklama operasyonu gerçekleştirmek)*** örnekleri genel anlamlarıyla yer almaktadır. ***Невыездной (seyahat edemeyen)*** ifadesi ise gizli bir işle bağlantısı olan ve bu nedenle yurt dışına seyahat etme mümkünatı olmayan kişi için kullanılmaktadır. Daha sonra bu ifade siyasi açıdan güvenilmez olan kişiler için yaygın hale gelmiştir.

5- Dağıtım ve hizmet alanı örtmecenin kullanıldığı alanlar dahilindedir. Günlük konuşmalarda, konuşma dilinde ***организовать (organize etmek, düzenlemek), устроить (düzenlemek, ayarlamak)*** ifadelerinin herhangi bir ürünün satın alınmasına katkıda bulunmak anlamında kullanımı yaygındır. Bu sınıflandırmaya şu örnekler netlik kazandıracaktır:

"***Устрой*** *мне холодильник за полторы цены."*[99]

Çeviri: *Bana yarı fiyatına bir buzdolabı* ***ayarla****.*

"*А кухонный гарнитур* ***организовать*** *можешь?"*[100]

Çeviri: *Mutfak seti* ***ayarlayabilir*** *misin?*

Bu fiil kullanım açısından sıklıkla karşımıza çıkmakla birlikte, oldukça genel bir anlama sahiptir. Bu sebeple anlamın bir miktar belirsiz olmasını sağlamaktadır.

6- Farklı ulusal ve sosyal gruplar arasındaki ilişkiler ve bu grupların durumu bir diğer sınıflandırma alanıdır. Örneğin ***некоренное население (yerli olmayan nüfus)*** tabiri

[99] L.p. Krısin, 1994, s.41.
[100] L.P. Krısin, **a.g.e**., s.41.

Baltık devletlerinde ya da Sovyetler Birliği eski cumhuriyetlerinde yaşayan diğer Ruslara ilişkin kullanılmaktadır. ***Этническая чистка (etnik temizlik)*** tabiri ise belli bir bölgede, şehirde ya da cumhuriyette baskın ve hakim milletten olmayan kişilerin yok edilmesi anlamında kullanılmaktadır.

7- Bazı meslek türlerinde de örtmece ifadeler kullanılmaktadır. Bu meslek türlerinin saygınlığı artırması ya da meslek adı doğrudan ifade edildiğinde ortaya çıkabilecek olumsuz izlenimi ortadan kaldırması hedeflenerek bu örtmece ifadelere başvurulmaktadır. Örneğin ***надзиратель (gözetmen, gardiyan)*** sözcüğü yerine ***контролер (kontrolör, denetçi)*** ifadesinin kullanımı bu sınıflandırmaya bir örnektir. Bir başka örnek ise idam hükümlerini yerine getiren kişi için ***палач (cellat)*** sözcüğü yerine ***исполнитель (icra eden, yerine getiren)*** ifadesinin kullanımıdır.

L.P. Krısin'in örtmece olgusuna dair yapmış olduğu biçimsel ve anlamsal sınıflandırmalardan hareketle, asıl sözcükler yerine tercih edilen maskeli ifadeler sayesinde, ifadelerin sınırlarının genişlediğini söylememiz mümkündür. Elbette ki bu sınıflandırmalar toplumların kültürel yaşam ve değerlerine göre şekillenebilmektedir. Bulanıklaştırılan bu yeni ifadeler gerek kişisel, gerekse sosyal yaşantımızda iletişimde yaşanabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırmayı ya da bir dereceye kadar hafifletmeyi sağlayabilmektedir.

B.A. Larin sınıflandırmasının temelini örtmecelerin *sosyal doğasına* dayandırmaktadır ve B.A. Larin örtmeceleri üç temel sınıfta sunmaktadır.[101]

1- Ulusal edebi dilde yaygın kullanılan örtmeceler

2- Sınıfsal ya da mesleki örtmeceler

3- Aile-ev içi örtmeceler[102]

[101] N.L. Vavilova, 2003, s.40.
[102] A.R.Aznabayeva, 2009, s.486.

B.A. Larin'in örtmecelerin sosyal doğasına dair yapmış olduğu sınıflandırmayı göz önünde bulundurarak ulusal, edebi dilde ortak olarak kullanılan örtmecelerin sözlüklerde yer alan ve dilin sözcük haznesinde var olan ifadeler olduğunu söylememiz mümkündür. Zira ana dili Rusça olan kişiler dilde var olan bu ortak sözcük ve ifadeleri kolay bir şekilde anlayabilmektedir. Örneğin ***старый (yaşlı)*** sözcüğü yerine ***бывалый (tecrübeli), человек у которого за плечами много трудовых лет (uzun yıllar çalışmış kişi)*** gibi ifadelerin kullanımı, ***быть беременной (hamile olmak)*** ifadesi yerine ise ***ждать ребенка (bebek beklemek)*** ifadesinin kullanımı sakıncalı ve hoş olmayan ifadeler yerine nezaket açısından daha uygun olan yaygın ifadeler arasındadır.[103] Sınıfsal ve mesleki açıdan ise sosyal yaşamda daima karşımıza çıkacak ifadeler mevcuttur. Zira bu ifadeler sınıfsal ya da mesleki konumu düşük olan kişiler açısından daha kibar ve hoş karşılanabilecek özelliğe sahiptir. Örneğin ***нам пришлось снять с должности вашего друга (arkadaşınızı görevden almak zorunda kaldık)*** ifadesi esasen ***увольнять (kovmak)*** fiili yerine mesleki dilde karşımıza çıkmaktadır.[104] Aile- ev içi örtmece sözcük ve ifadeler ise kişilerin kendi çevrelerince sınırlı olan, insanlar arasındaki özel yakınlığı ve birbirlerini anlama noktasında derin bir bağ olduğunu bizlere sunan ifadelerdir. Örneğin evcil hayvanın doğal ihtiyacını yanlış ve sakıncalı bir yere yapması ile ilgili ***наш котик в ванной самовыразился (kedimiz kendini banyoda ifade etti)*** cümlesinin kullanımı ile karşılaşmamız mümkündür.[105]

B.A. Larin'in yapmış olduğu sınıflandırmanın özünde örtmecelerin sosyal doğasının yattığını görmekteyiz. Sınıflandırmasında ilk olarak yaygın olarak kullanılan ifadeler olması sebebiyle örtmecelerin o dilin kullanıcıları açısından rahatlıkla anlaşılabilecek ifadeler olduğu, ikinci olarak sınıfsal statü ve meslek açısından kullanılan örtmece ifadelerin muhatabımızda

[103] M. Kovşova, 2007, s. 54.
[104] https://pgu.ru/upload/iblock/649/Pages-from-CH._3._75-ekz_21.pdf adresinden 10.05.2020 tarihinde alınmıştır.
[105] M. Kovşova, **a.g.e.,** s. 55.

daha iyi bir etkiye sebep olacağı, son olarak ise örtmecelerin kişilerin kendi çevrelerince sınırlı olabilecek ifadeler olabileceği çıkarımlarını yapmamız mümkündür.

A.S. Kurkiyev'in örtmece sınıflandırması ise beş gruptan oluşmaktadır.

1. Batıl inançlara dayalı olarak oluşan örtmeceler. Örneğin ***болеть (hasta olmak)*** sözcüğü yerine ***нездоров (rahatsız), хвораем (keyifsiz)*** ifadeleri kullanılmaktadır.[106] Hastalık konusu örtmecenin sıklıkla başvurulduğu bir alandır. İnanç doğrultusunda hastalıktan bahsetmenin kötü çağrışımlara sebep olabilmesi muhtemeldir.
2. Korku ve öfke hislerinden oluşan örtmeceler. Bu gruba örnek olarak ***убить (öldürmek)*** sözcüğünü verebiliriz. Bu sözcük yerine ***прибить (hırpalamak), ухлопать (ortadan kaldırmak), укокошить (canını almak)*** ifadelerinin kullanılması bu sınıflandırmanın belirgin bir örneğidir.[107] Bu ifadeler sayesinde anlamın bir miktar hafifletilmesi sağlanmıştır.
3. Acıma ve merhamete dayalı olarak oluşan örtmeceler. ***(Психически) больной (deli, akıl hastası)*** sözcüğü yerine ***не все дома (garip, aklı yarım)*** ifadesinin tercih edilmesi bu sınıflandırmaya bir örnektir.[108] Bu kullanım sayesinde keskin ve kırıcı olan sözcükten kaçınılmış ve daha ılımlı bir ifade elde edilmiştir.
4. Utangaçlıktan doğan örtmeceler. Örneğin ***незаконнорожденный (gayrimeşru)*** sözcüğü yerine ***байстрюк (evlilik dışı çocuk)*** ifadesi kullanılmaktadır.[109] Asıl ifade zihinlerde olumsuz bir çağrışıma sahiptir. Yerine tercih edilen kullanımla ifadenin anlamı bir derece yumuşatılmaktadır.
5. Nezaketten doğan örtmeceler. Bu sınıflandırmaya örnek olarak ise ***старый (yaşlı, ihtiyar)*** sözcüğünü verebiliriz. Bu sözcüğün yerine ***в летах, преклонный возраст***

[106]A.R. Aznabayeva, 2009, s. 486.
[107] Aznabayeva A.R., 2009, s. 486.
[108] Aznabayeva A.R., **a.g.e.,** s. 486.
[109] Aznabayeva A.R., **a.g.e.,** s. 486.

(ileri yaşlı) ifadeleri tercih edilmektedir.[110] Kırıcı ve kaba karşılanabilecek asıl sözcüğe karşılık gelen bu ifadeler sayesinde anlam iyileşmiş ve nezaket açısından daha doğru kullanımlar sağlanmıştır.

Bu değerlendirmeden yola çıkarak, A.S. Kurkiyev'in örtmeceleri üretilme sebeplerine göre sınıflandırdığını söyleyebiliriz. Toplumun içerisinde var olan kültürel değerler, inançlar ve duygusal yaklaşımların örtmece olgusunun varlığına sebep olduğu çıkarımını yapmamız mümkündür.

V.P. Moskvin bahsi geçen eserinde örtmeceye dair kendi sınıflandırmasını oluşum yöntemleri açısından ele almakta ve on üç farklı gruba ayırmaktadır.

1- Ad aktarması yoluyla oluşturulan örtmeceler. Ad aktarması, onunla bağlantılı olabilecek başka bir durum ya da olgular aracılığıyla ifade etme yöntemidir.[111] Bu yönteme örnek olarak ***украл (çaldı)*** sözcüğü yerine ***построил дом на казенные средства (hükümet fonlarıyla ev yaptı)*** ifadesinin kullanılmasını verebiliriz.[112] Bu kullanımla ifade örtmeceleştirilerek anlamı yumuşatılmakta ve olumsuz bir durum olduğun olduğu kolayca anlaşılmamaktadır.

2- Metaforik/eğretileme yoluyla oluşturulan örtmeceler. V.P. Moskvin bu yöntemle nesne ya da durumların benzerliğine dayalı olarak anlamın mecazi aktarımı sağladığını ifade etmektedir. Örneğin ***умереть (ölmek)***[113] sözcüğü oldukça olumsuz çağrışımlı ve maskelenmeye ihtiyaç duyulan bir ifadedir. Bu ifade yerine ***уйти из жизни (hayattan ayrılmak)*** ifadesinin kullanılması anlamın olumsuz çağrışımını bir miktar azaltmaktadır.

[110] Aznabayeva A.R., **a.g.e.**, s. 486.
[111] V.P. Moskvin, **Evfemizmı v leksiçeskoy sisteme russkogo yazıka**, Moskova, Lenand, 2007, s. 174.
[112] A.İ. Markuşevskaya, 2017, s. 27.
[113] L.N. Vavilova, 2003, s. 42.

3- Kapsamlayış yoluyla oluşturulan örtmeceler. Bu yöntemle bilhassa bütünden parçaya aktarım söz konusudur.[114] V.P. Moskvin'in sınıflandırmasında yer verdiği bu yöntem ile bir durumun, nesnenin ya da kişinin küçük bir parça ile bütününü anlatmak mümkündür. V.P. Moskvin bu yöntemi eserinde şu cümle ile örneklendirmektedir:

*"Барыня... **с большим бюстом, подтянутым корсетом** к самому носу, сидела на диване*." [115]

Çeviri: *Kadın… **İri göğüslü ve sımsıkı korseli**, koltukta oturuyordu.*

4- Adlaştırma/adıllaştırma yoluyla oluşturulan örtmeceler.[116] Pronominalizasyon, isimlerin yerine zamirlerin örtmece olarak kullanılmasıdır. Konuşmacı bir nedenden dolayı doğrudan ifadeyi kullanmak istemediğinde zamirler sayesinde durumu belirsizleştirebilmektedir. V.P. Moskvin'e göre ***туалет (tuvalet)***[117] sözcüğü yerine ***зайти кое-куда (bir yere uğrama)*** ifadesi tercih edildiğinde nezaket açısından daha iyi bir kullanım elde edilmektedir.

5- Eş köklü/ yakın sesli sözcük değişikliği yapma yoluyla oluşturulan örtmeceler.[118] Bu yöntem yakın sesli olmalarına dayalı olarak sözcüklerin biçimlerinin gerçek anlamlarından saptırılmasıyla sağlanmaktadır. Örnek olarak V.P. Moskvin aşırı alkollü kişiler için söylenen ***вырвало (kustu)*** ifadesi yerine ***поехал в Ригу***[119] ***(Riga'ya gitti/ Riga'ya uçtu)*** ifadesinin kullanılmasına dikkat çekmektedir.

6- Yazı dilindeki sözcük ve ifadeleri, bilhassa terimleri kullanma yoluyla oluşturulan örtmeceler. V.P. Moskvin bu gruba örnek olarak ***рак (kanser)*** ifadesi yerine

[114] V.P. Moskvin, 2001, s. 66
[115] V.P. Moskvin, **a.g.e.,** s. 66.
[116] L.N. Vavilova, 2003, s.42.
[117] L.N. Vavilova, **a.g.e.,** s.42.
[118] L.N. Vavilova, **a.g.e.,** s.42.
[119] L.N. Vavilova, **a.g.e.,** s.42.

меланома[120] ***(melanom)*** teriminin kullanılmasını öne sürmektedir. Bu sayede asıl ifadenin netliği ve korkutucu yanı azaltılmaktadır. Bir başka örnek olarak ***смерть (ölüm)*** sözcüğü yerine ***летальный исход (ebedi göç)*** ifadesinin kullanımını vermemiz mümkündür.[121] Ölümün keskin ve olumsuz çağrışımı daha yumuşak bir ifadeye bürünmektedir.

7- Yabancı sözcükler kullanma yoluyla oluşturulan örtmeceler.[122] Kültürel bir etkileşimin olduğu dillerden alınan sözcükler çok çeşitli alanlarda kullanılabilmektedir. Örneğin ***проститутка (fahişe)*** sözcüğü yerine ***путана***[123] ***(hayat kadını)*** ifadesi asıl sözcüğün anlamını belirsizleştirmektedir. Bu kullanımla birlikte V.P. Moskvin ifadenin sahip olduğu anlamın keskinliğinin bir miktar hafifletilebildiği görüşündedir. Bir diğer örnek olarak ***лифтинг крем (germe/sıkılaştırma kremi)*** ifadesini verebiliriz. Burada esasen ***крем против старения кожи (cilt yaşlanmasına karşı krem)*** ifade edilmektedir.[124] Kullanılan yabancı ifade sayesinde yaşlanma gibi olumsuz bir durum daha bulanık ve hoş bir çağrışım elde etmektedir.

8- Türden cinse aktarma yoluyla oluşturulan örtmeceler.[125] Yani direkt olarak sözcüğün kendisini kullanmak yerine, ait olduğu grubun genel terimini kullanmadır. Örneğin ***вошь (bit), таракан (hamam böceği), клоп (tahtakurusu)*** gibi ifadeler yerine ***насекомое***[126] ***(haşere, böcek)*** sözcüğü kullanılmaktadır. Bu sözcük genel bir anlamdadır ve genel bir terimin ifade edilmesiyle örtmece sağlanmaktadır.

9- Farklı sözcüklerle ifade etme yoluyla oluşturulan örtmeceler. Örneğin ***КГБ- KGB - Комитет государственной безопасности - Komitet Gosudarstvennoy***

[120] A.İ. Markuşevskaya, 2017, s. 24.
[121] L.N. Vavilova, **a.g.e**., s.42.
[122] L.N. Vavilova, **a.g.e.,** s. 42.
[123] L.N. Vavilova, 2003, s. 42.
[124] A. İ. Markuşevskaya, 2017, s. 25.
[125] L.N. Vavilova, **a.g.e.,** s. 42.
[126] V.P. Moskvin, 2001, s. 65.

Bezopasnosti (Devlet Güvenlik Komitesi) yerine ***компетентные органы (yetkili makamlar)*** ifadesi kullanılmaktadır.[127] Bir diğer örnek olarak ***сложные вопросы (karmaşık meseleler)*** yerine ***деликатные вопросы (hassas konular)*** ya da ***неудобные вопросы (sakıncalı konular)***[128] ifadelerinin kullanımını verebiliriz. Bu ifadeler ile birlikte V.P. Moskvin'in aktarılmak istenilen anlam açısından yakın olsa da çağrışım açısından daha yumuşak ve belirsiz bir durumun elde edilmesini hedeflediğini söylememiz mümkündür.

10- Cins adlaştırma yoluyla oluşturulan örtmeceler. Bir ismin ya da nesnenin sahip olduğu ayırt edici bir niteliğiyle değiştirilmesidir. Örneğin ***черт (şeytan)*** sözcüğü yerine ***лукавый[129] (kurnaz, ikiyüzlü)*** ifadesi tercih edilmektedir. Doğrudan kullanımıyla olumsuz çağrışımları yoğun olan ifade, bu kullanımı sayesinde sahip olduğu anlamı belirgin bir özelliğiyle ifade etmektedir. Ancak daha hafif bir algıya sebep olmaktadır.

11- Türden türe aktarma yoluyla oluşturulan örtmeceler.[130] Yani direkt olarak ifade etmek yerine dolaylı yoldan, mecazi bir tavırla ifade etmektir. V.P. Moskvin bu gruba ilişkin ***обжора (obur)*** sözcüğü yerine ***гурман[131] (gurme, damak titizi)*** ifadesinin kullanımını örnek vermiştir. Bir diğer örnek olarak ***расточительность (savurganlık)*** sözcüğü yerine ***щедрость***[132] ***(cömertlik)*** ifadesinin kullanımını vermemiz mümkündür. Bu ifadeler sayesinde doğrudan ifadeler daha dolaylı yoldan sunulmakta, ifadeler daha hafif çağrışımlar kazanmaktadır.

12- Az gösterme, azımsama yoluyla oluşturulan örtmeceler. Burada belirtilen, sözcüklerin yoğunluk derecesi daha az olan eş anlamlı başka sözcüklerle ifade edilmesidir.[133]

---

[127] L.N. Vavilova, **a.g.e.,** s. 42.
[128] A.İ. Markuşevskaya, **a.g.e.,** s. 25-26.
[129] V.P. Moskvin, 2001, s. 66.
[130] L.N. Vavilova, 2003, s.42.
[131] V.P. Moskvin, **a.g.e.,** s. 66.
[132] V.P. Moskvin, **a.g.e.,** s. 66.
[133] V.P. Moskvin, 2007, s. 217.

Örneğin ***пьяный (sarhoş)*** sözcüğü yerine ***нетрезвый***[134] ***(alkollü)*** ifadesinin kullanımı asıl ifadenin yoğunluğunu bir miktar azaltmaktadır. Bir diğer örnek olarak ***полный, толстый (şişman)*** sözcükleri yerine ***полненький***[135] ***(tombul, toplu)*** ifadelerini vermemiz mümkündür. Buradan fiziksel olarak bir kusur olarak görülebilen ya da kırıcı olabilecek ifadelerin gücünün, aynı anlamı veren başka bir sözcükle hafifletildi sonucunu çıkarmamız mümkündür.

13- Eksiltme yoluyla oluşturulan örtmeceler.[136] Bu kullanım sayesinde sözcük ya da sözcük gruplarının çağrışımı azaltılmaktadır. Örneğin ***дать взятку (rüşvet vermek)*** anlamında ***сунуть***[137]***(sokuşturmak)*** ifadesinin kullanımı rüşvetin sahip olduğu olumsuz algının hafiflemesini sağlamaktadır. ***Сидит в тюрьме (hapiste yatıyor)*** ifadesi yerine ***сидит***[138] ***(yatıyor)*** sözcüğünün kullanılması, hapis ifadesinin çağrışımını azaltmaktadır. Bu yöntemin politika alanında da kullanımı yaygındır. Bu gruba dair V.P. Moskvin'in diğer örnekleri ise ***военная операция (askeri operasyon)*** yerine yalnızca ***операция (operasyon)*** sözcüğünün kullanımının, ***военный конфликт (askeri çatışma)*** yerine ise ***конфликт***[139] ***(çatışma)*** ifadesinin kullanımın dilde yer almasıdır. Bu ifadeler sayesinde yapılan eylemin askeri nitelikte olduğu bilgisini azaltmaktadır. Bu sayede anlam da bir miktar hafiflemektedir.

V.P. Moskvin'in yapmış olduğu sınıflandırmada örtmecelerin kasıtlı bir şekilde belirsiz konuşmayı sağladığını, ifadelerin asıl anlamlarında bilinçli olarak netlikten kaçınıldığını ve bulanıklığına sebep olduğunu söylememiz mümkündür. V.P. Moskvin'in bu kapsamlı

[134] L.N. Vavilova, **a.g.e.,** s.42.
[135] A.İ. Markuşevskaya, 2017, s. 25.
[136] L.N. Vavilova, 2003, s.42.
[137] N.L. Vavilova**, a.g.e.,** s. 43.
[138] A.İ. Markuşevskaya, **a.g.e**., s. 43.
[139] N.M. Potapova, **Evfemizmı v delovoy diskurs**, Moskova, Maks Press, 2009, s. 45.

sınıflandırması sayesinde, örtmecelerin iletişimi durumsal olarak uygun hale getirmek için dilde önemli ve geniş bir yere sahip olduğunu söylememiz mümkündür.

Bir diğer dilbilimci Ye.P. Seniçkina *Словарь эвфемизмов русского языка – Slovar evfemizmov russkogo yazıka (Rus Dilinde Örtmeceler Sözlüğü)*nde örtmeceleri *tarihsel örtmeceler, kökene dayalı örtmeceler, dilsel örtmeceler* ve *işlevsel örtmeceler* olmak üzere dört gruba ayırmaktadır.[140] Ye.P. Seniçkina tarafından belirlenen bu sınıflandırmayı detaylandırmamız konuya netlik kazandıracaktır.

Tarihsel örtmeceler: Bir zamanlar dolaysız yoldan söylendiğinde yasak olarak nitelendirilebilecek sözcük ve ifadelerin yerine geçen, ancak günümüzde Rusçayı ana dili olarak konuşan kişiler tarafından kullanılmayan, gizleme ve yumuşatma işlevini yitirmiş olan örtmecelerdir. Ye.P. Seniçkina'ya göre bu örtmeceler yalnızca dilin tarihiyle alakalıdır. Bunun yanı sıra sayıları zaman içerisinde artmaktadır. Öyle ki bir sözcüğün örtmece işlevinin yok olması ve başka yeni bir örtmece ile değiştirilerek aynı anlamı koruması örtmece olgusunun devinime olan eğilimini göstermektedir. Zaman içerisinde bir örtmecenin diğeriyle değişimi bir zincir yardımıyla aktarılabilmektedir. Ye.P. Seniçkina bu gruba örnek olarak ***любовник → друг → бой-френд (sevgili→ arkadaş→ erkek arkadaş)*** örtmece zinciri örneğini vermektedir. Örtmece zinciri dil tarihinde değişime uğrayan birimlerin devinim tablosunun oluşmasına imkan tanımaktadır.

Kökene dayalı örtmeceler: Ye.P. Seniçkina bu tür örtmecelerin günümüzde ana dil olarak Rusça konuşanlar tarafından örtmece sayılmadığı görüşündedir. Bununla birlikte bu ifadelerin dil bünyesinde ortaya çıkışları tam olarak örtmece işleviyle ilişkilendirmektedir. Özellikle tıbbi terimlerde çok sayıda kökene dayalı örtmece mevcuttur. Rus dilinde asıl sözcüğün varlığında yabancı bir terimin ya da bir eş anlamın ortaya çıkması yalnızca terimlerin

[140] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.12.

genel bir birleşimine ilişkin bir ihtiyaçtan değil, aynı zamanda adlandırmaların olumsuz değerlendirme veya çağrışımdan kurtarılma isteğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin önceden ***грудная жаба***[141] **(*göğüs kurbağası)*** olarak adlandırılan kalp ağrısı, yabancı bir terim olarak ***стенокардия (stenokardi/kalp sıkışması)*** şeklinde yeniden adlandırılmıştır.[142] Bu ifade sayesinde Seniçkina anlaşılırlığın azaltılıp, olumsuz durumun belirsizlik kazandığını öne sürmüştür.

Ye.P. Seniçkina kısaltmaların da kökene dayalı örtmeceler grubunda yer aldığını düşünmektedir. Bu kısaltmalar birtakım anlamsal belirsizlik ile tam adlandırmalardan ayırt edilebilmektedirler. Sovyet hükümetinin ilk yıllarında kullanılan kısaltmalardan ***агитпроп*** kayda değer bir örnektir. ***Агитпроп (agitprop)*** kısaltması *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi*[143] bünyesinde yer alan kışkırtma ve propaganda dairesinin ortak adıdır. Sözcükleri kısaltmaya yönelimi yalnızca zaman tasarrufuyla değil, aynı zamanda kısaltılmış sözcüğün her sözcüksel öğesinin ilişkisel bağlarının hissettirilmeden kesilerek bir ismin anlamını kasıtlı olarak değiştirme hedefiyle açıklanmaktadır.[144]

Dilsel örtmeceler: Bu tür örtmeceler kökene dayalı örtmecelere nazaran ana dili Rusça olanlar tarafından örtmece olarak kabul edilmekte, açıklamalı sözlüklerde düzensiz de olsa «эвф.»-evf. simgesiyle yer almaktadırlar. Örneğin Ye.P. Seniçkina'ya göre Rus dilinde dilsel örtmeceler ***пьяны(sarhoş)*** için ***готов (hazır), продажная женщина (satılık kadın)*** için ise ***жрица любви (sevgi rahibesi)*** vb. örneklerle ilişkilendirilmektedir.[145] Bu kullanımlar sayesinde asıl sözcüklerin anlamsal keskinliği bir dereceye kadar hafifletilmektedir.

[141] Slavların eski düşüncelerine göre hasta bir kişinin kalbinin üzerine bir kurbağanın oturduğuna inanılırdı.
[142] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.13.
[143] Rusça: ЦК КПСС- Центральный Комитет Коммунистической партии Советского Союза, Türkçe: Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi
[144] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.13.
[145] Ye.P. Seniçkina, **a.g.e.,** s.14.

İşlevsel örtmeceler: Ye.P. Seniçkina örtmecelerin bu türünün ise tüm örtmecelerin küçük bir kısmını oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bunlar ***кое-что (bir şey), вряд ли-, до того ли -, знаешь (bilirsin), как это называется (nasıl denir)*** gibi birimlerdir. Esasen Seniçkina'ya göre bunlar örtmece değildir. Örneğin ***кое-что (bir şey), некоторый (bazı)*** vb. zamirler ilk olarak bilgiyi ya da bilgisizliği aktarmaktadır. Bununla birlikte belirli bağlamlarda benzer dil araçlarının, söz konusu dil araçlarının sözcüksel doğasıyla koşullanmayan örtmece işlevini görebildiğini öne sürmektedir. Sözlüğün çoğu biriminden farklı olarak işlevsel örtmecelerin farklı bir görevi, farklı bir doğası vardır. Bunun yanı sıra işlevsel örtmeceler örtmecelerin tüm özelliklerine sahiptir ve belirli bağlamlarda düzenli olarak örtmece işlevi görmektedirler. Bu duruma ilişkin ***некоторые*** ifadesinin kişinin telaffuz etmesi suç ya da yasak olan adlandırma olarak karşımıza çıkabileceğine dikkat çekmektedir.

*"Мышильда перевела взгляд с меня на машину и тяжело вздохнула: – Везет же **некоторым**./ – Это кому же? – усмехнулась я.*"[146]

Çeviri: *Mışilda bakışlarını benden arabaya çevirdi ve ağır ağır iç çekti: – **Bazıları** şanslı./ – Kim şanslı ki? – Gülümsedim.*

Ye.P. Seniçkina'nın yapmış olduğu sınıflandırma nezdinde, sözcükleri tarihsel ve kökenlerine dayalı olarak incelediğini ve örtmece ifadelerin zamanla maskeleme işlevini yitirerek yeni ifadelere gereksinim duyulabileceğini vurguladığını görmekteyiz. Dilsel ve işlevsel açıdan ele aldığımızda ise Ye.P. Seniçkina olumsuz çağrışımlı ifadeler yerine anlamı hem daha hafif hem de daha belirsiz olan ifadelerin kullanımının günlük yaşamda çoğunlukla başvurulan ifadeler olduğuna dikkat çekmektedir.

Yapılan tüm bu açıklamalardan hareketle, dilbilimcilerin örtmece kavramını oldukça çeşitli bir şekilde sınıflandırdıklarını söylememiz mümkündür. L.P. Krısin örtmeceleri hem

[146] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.12,13,14.

biçimsel, hem anlamsal açıdan incelerken, V.P. Moskvin biçim bilimsel açıdan incelemiştir. B.A. Larin örtmecelerin sosyal doğasına değinmiş ve anlamsal açıdan ele almıştır. A.S. Kurkiyev ise örtmecelerin üretilme sebeplerinden yola çıkarak sınıflandırmayı uygun bulmuştur. Ye.P. Seniçkina örtmeceye dair sınıflandırmasını diğerlerinden daha farklı olarak ele almış, sözcüklerin bir yandan tarihlerini ve kökenlerini dikkate alırken, diğer yandan ise dilsel ve işlevsel açıdan değerlendirmede bulunmuştur.

Dilbilimcilerin örtmece konusuna dair belirlemiş oldukları bu farklı yaklaşımlar çalışmamızda bizlere ışık tutmakta, konunun tarafımızca anlaşılır olması açısından bir hayli önem arz etmektedirler. Ancak her birinin kendine özgü bir sınıflandırma çeşidinin olması ve tek bir kıstasa dayalı olmaması netlik ve doğruluk açısından durumu biraz karmaşık hale getirmektedir. Bu sebeple çalışmamızın netlik kazanması açısından, edinmiş olduğumuz bilgiler doğrultusunda örtmeceleri biçimsel ve anlamsal açıdan kendi yorumlarımızla değerlendireceğimiz bir çalışma öne sürmeyi hedeflemekteyiz.

3.1 Örtmecelerin Biçimsel Sınıflandırılması

Örtmecelerin oluşmasının temelinde sözcüksel değişiklik yatmaktadır. Öyle ki olumsuz anlama sahip bir sözcük olumlu çağrışımı olan ya da sözcüğün asıl anlamına nazaran daha olumlu bir anlam taşıyan bir başka sözcükle yer değiştirmektedir. Bunun yanı sıra örtmeceler daima sözcük değişikliği ile oluşum sağlamazlar. Bazı durumlarda asıl sözcüğü korumak mümkündür. Bu hususta sözcüğün biçimsel açıdan değişikliğe uğraması da ifadelerin daha belirsiz ve yumuşak bir hal almasını sağlamaktadır.

Rus dilinde örtmeceler yapısal oluşumlarına göre üç temel gruba ayrılırlar. Bunlar *biçim bilimsel*[147] *örtmeceler, biçimsel sözcüksel örtmeceler ve sözcüksel örtmecelerdir.*

3.1.1 Biçim Bilimsel Örtmeceler

Örtmece oluşumunun biçim bilimsel yönteminin oluşmasının temelinde olumsuz çağrışıma sahip olan konuların, kavramların ve eylemlerin niteliklerinin kasti olarak azaltılması yatmaktadır. Rusçada eylemlerin özellik ya da yoğunluklarının azaltılması için aşağıdaki biçim bilimsel araçlar kullanılmaktadır:

1- Küçültme - sevimlilik yapı ekleri ***-оньк-/-еньк-, -онк-/ -енк-, -к- , -ц(е), -ц(о), -иц(о), -очк-, -ок-, -ушк-/-юшк-*** vb. bir nesne ya da kavramın niteliklerini, durumunu ve içeriğini azaltmak için kullanılan düzenli araçlardır. Olumsuz anlam beraberinde kullanılan küçültme sevimlilik yapı ekleri olumsuzluğun derecesini azaltır, bir örtmece meydana getirerek anlamın niteliğini iyileştirir.[148] Örneğin:

"Он залился, обрадовался, что вот есть же ***дурачок****, которого приятно и просветить."*[149]

Çeviri: *O sırıttı, eğitmesi güzel olacak bir* ***saf*** *bulduğuna sevindi.*

Örnekte örtmece olarak ***дурачок*** sözcüğü kullanılmıştır. Küçültme - sevimlilik yapı eki olarak ***-ок-*** ekine yer verilmiştir ve bu ek sayesinde asıl sözcük olan ***дурак (aptal)*** ifadesinin olumsuz çağrışımı yumuşamıştır ve keskin ifadesi hafifletilmiştir. Eğer cümle içerisinde

[147] "Biçim bilim" ifadesi son yayımlanan TDK Yazım Kılavuzu esas alınarak ayrı yazılmıştır. Web: http://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/ayri-yazilan-birlesik-kelimeler/ adresinden 27.09.19 tarihinde alınmıştır.
[148] Z. Şahin, 2017, s.1463-1464.
[149] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.

sözcüğün asıl biçimini kullanırsak, oldukça nezaketsiz ve kırıcı bir hakaret ifadesiyle karşılaşacağız. Bu durumun önüne geçmek adına ***-ок-*** eki yardımcı olmaktadır.

"*Он именно и вёл себя как **глупенький**."*[150]

Çeviri: *O tam bir **şapşal** gibi davrandı.*

Bu cümlede küçültme - sevimlilik yapı ekine sahip olan ***глупенький*** **i**fadesidir. ***Глупый (aptal)*** sözcüğü ***-еньк-*** yapı ekiyle birleştirilerek bu ifade elde edilmiştir. Direkt olarak söylendiğinde daha olumsuz bir etkiye sebep olabilecek ***глупый (aptal)*** ifadesi yerine ***глупенький*** örtmecesinin kullanımı, cümle içerisinde olumlu durumun korunmasına ve doğrudan olumsuz değerlendirmeden kaçınılmasına yardımcı olmaktadır.

*"Может Борис Сергеевич прийти, решит, что ты квартирный **воришка**, и заметет тебя в кутузку."*[151]

Çeviri: *Boris Sergeyeviç gelebilir, o senin bir **arakçı** olduğunu düşünecek ve seni hapse gönderecek.*

Küçültme - sevimlilik yapı ekine sahip olan ***воришка*** sözcüğüdür. Burada sözcüğün kökü olan ***вор (hırsız)*** ifadesine ***–ишка*** yapı eki gelmiş ve doğrudan ifade edildiğinde keskin bir anlama sebep olabilecek ***вор (hırsız)*** sözcüğünün olumsuz çağrışımını hafifletmiştir. Kullanılan ***–ишка*** yapı eki diyalog içerisinde anlaşmazlığı önlemeye yardımcı olmaktadır, zira cümle içerisinde yer alan ***воришка*** ifadesi ***"arakçı"*** anlamına gelmektedir.

*"Розовощекий **толстячок** в рубашке навыпуск, Дунин ровесник, минуту назад топтавшийся возле Макара, вдруг очутился по правую руку от Клавы."*[152]

[150] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.
[151] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.
[152] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Bir dakika önce Makar'ın yakınında dolaşan ve Dunin'in akranı olan, gömleği pantolonundan çıkmış pembe yanaklı* ***tombiş*** *adam, birden kendini Klava'nın sağında buldu.*

Bu cümlede küçültme-sevimlilik yapı ekine sahip olan ifade ***толстячок*** ifadesidir. Fiziksel görünüm açısından kişide olumsuz etki uyandırabilecek bir durum olan kilo konusu örtmeceye ihtiyaç duyulan alanlar arasındadır. Burada da ***толстяк (şişman)*** sözcüğüne ***-ок-*** eki eklenerek ***толстячок (tombul)*** ifadesi elde edilmiş, bu sayede sözcüğün asıl biçiminin sahip olduğu olumsuz çağrışımı en aza indirgenmiştir.

2- ***-оват-/-еват-*** yapı ekleri sözcüğe sahip olduğu niteliğin eksik olduğunu ifade etmektedir. Örneğin:

"Светлана неплохая. Просто она ***глуповата*** *и мало читает. И она не гадкая — не мстит Наташе."*[153]

Çeviri: *Svetlana kötü biri değil. Sadece* ***biraz aptal*** *ve az okuyor. İğrenç biri de değil, Nataşa'dan öç almıyor.*

Burada örtmece kullanımına yer verilen ***глуповата*** ifadesidir. Bahsi geçen kişi için doğrudan ***глупый (aptal)*** demek yerine, ***глуповата (biraz aptal, aptalca)*** ifadesi tercih edilmiş ve asıl sözcüğün sahip olduğu keskin niteliğin etkisi ***-оват-*** yapı ekiyle azaltılabilmiştir. Niteliğin eksikliğine dair kullanılan yapı ekleri, çağrışımı daha yansız bir noktaya yaklaştırarak olumsuz çağrışımın hafifletilmesine yardımcı olmaktadır.

3- Eylemin ılımlılığı, hafifliği, zayıflığı, yoğunluğunun fazla olmadığı anlamlarına sahip olan ***при-, со-, по-, под-*** fiil önekleri de örtmece oluşturabilmektedir. Örneğin:

[153] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.

“На одном из представлений Маковский не работал ***— приболел.”***[154]

Çeviri: *Makovskiy gösterilerden birinde çalışmadı,* ***rahatsızlandı.***

Bu cümlede örtmece görevini üstlenen ***приболеть (rahatsızlanmak)*** eylemidir. ***Приболеть (rahatsızlanmak)*** ifadesi sahip olduğu ***при-*** *önekiyle* ***болеть (hastalanmak)*** ifadesinden daha az bir yoğunluk derecesine sahiptir ve ***болеть (hastalanmak)*** fiiliyle kıyaslandığında mevcut durum daha hafif, daha önemsiz ve daha kısa süreliğinedir.

“*На выпивку нужны постоянно деньги, и Колька стал у селян* ***подворовывать****.”*[155]

Çeviri: “*İçki için her zaman para gerekir ve Kolka köylülerden* ***tırtıklamaya*** *başlamıştı.”*

Cümle içerisinde örtmece göreviyle yer alan ***подворовывать (tırtıklamak)*** ifadesidir. ***под-*** önekiyle kullanılarak yumuşatılmış bir etkiye sahip olan bu ifade eylemin sürekli değil; belli aralıklarla yapıldığı bilgisini sunmaktadır. Çalma eylemi sık sık yapılmamakla beraber, çalınan eşyalar da çok değerli olmayan, önemsiz eşyalardır. Cümle içerisinde yer alan ***выпивка (içki, alkollü içecek)*** ifadesi de bir diğer örtmece olarak karşımıza çıkmaktadır. Olumsuz çağrışımı hafifletmek amacıyla ***водка (votka)*** sözcüğü yerine ***выпивка (içki, alkollü içecek)*** ifadesi kullanılmıştır. ***Выпивка (içki, alkollü içecek)*** örtmecesi daha sonra değinilecek olan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

3.1.2 Biçimsel Sözcüksel Örtmeceler

[154] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.
[155] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.

Örtmece oluşumunda biçimsel-sözcüksel yöntem, olumsuz çağrışıma sahip asıl sözcüğün olumlu ya da aslına nazaran daha olumlu anlam taşıyan başka bir sözcükle değiştirilmesine ve bazı nitelik ve özellikleri azaltan ya da yok eden biçim bilimsel araçların değişikliğine dayanmaktadır. Düzenli olarak kullanılan biçimsel sözcüksel araçlar arasında şunlara dikkat çekmemiz yerinde olacaktır:

1- Olumsuzluk öneki ***не-*** sıklıkla sıfatlarla, daha az sıklıkta ise isim ve zarflarla birlikte kullanılarak örtmece oluşturabilir. Bu yöntemin kullanılmasıyla yalnızca önek eklenmez, aynı zamanda olumsuz çağrışıma sahip asıl sözcük değişir. Örneğin:

"*Всё его детство прошло рядом с нею.* ***Некрасивая,*** *надутенькая, с рыжими косичками. Неизменно тут— спутница и раба."*[156]

Çeviri: *Tüm çocukluğu onun yanında geçti.* ***Pek güzel olmayan****, etine dolgun, kızıl saçları örülü olan biriydi. Her zaman burada olan hem arkadaş, hem de köleydi.*

Örnekte ***красивая (güzel)*** sıfatı ***не-*** önekiyle birlikte kullanılarak ***некрасивая (pek güzel olmayan)*** ifadesi oluşturulmuş ve ***уродливая (çirkin)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Bu sayede direkt olarak olumsuz değerlendirmeden kaçınılmış ve ifadenin keskinliği ortadan kaldırılmıştır. Cümlede yer alan bir diğer örtmece ise ***надутенькая (dolgun)*** ifadesidir. ***Надутая (şişkin)*** ifadesine eklenen küçültme- sevimlilik yapı eki ***–еньк-*** ile yine oluşabilecek olumsuz algıyı yumuşatabilmek amaçlanmıştır.

"*Она* ***нездорова***."[157]

Çeviri: O ***iyi değil.***

Cümlede örtmece işlevi ***здорова (sağlıklı, iyi)*** anlamına gelen olumlu ifadenin ***не-*** öneki almasıyla sağlanmıştır. ***Нездорова (iyi değil)*** sıfatı ***больна (hasta)*** sözcüğü yerine kullanılmış,

[156] www.ruscorpora.ru adresinden 03.05.2019 tarihinde alınmıştır.
[157] Z. Şahin, 2018, s. 1419.

больна (hasta) sözcüğünün sahip olduğu olumsuz çağrışım daha yumuşak bir algının oluşmasına olanak sunmuştur.[158] Olumlu bir anlam taşıyan sözcüğün olumsuzluk eki almasıyla, asıl ifadenin keskinliği bir dereceye kadar hafifletilmiştir.

*"Я знал, что в газетах пишут **неправду**."*[159]

Çeviri: *Gazetelerde **gerçek olmayan** şeylerin yazıldığını biliyordum.*

Burada ***неправда (gerçek olmayan)*** ifadesi ile örtmece işlevi yerine getirilmiştir. ***Ложь (yalan)*** sözcüğü yerine ***правда (gerçek)*** anlamına gelen olumlu ifadenin başına ***не-*** öneki getirilmiş ve ***ложь (yalan)*** ifadesinin oluşturacağı olumsuz etkiye nazaran daha yumuşak ve daha olumlu bir algının oluşması hedeflenmiştir.

*"То есть взятки там брать **нехорошо** не потому, что наступает юридическая ответственность, а потому, что это неприлично."*[160]

Çeviri: *Yani orada rüşvet almak **pek iyi değil**, ama bu yasal sorumluluk olduğu için değil; sakıncalı olduğu içindir.*

Bu cümlede yer alan örtmece ***нехорошо (pek iyi olmayan)*** ifadesidir. *Плохо (kötü)* sözcüğü yerine olumlu anlama sahip olan ***хорошо (iyi)*** zarfına ***не-*** öneki eklenerek ***нехорошо (pek iyi olmayan)*** ifadesi elde edilmiştir. Oluşturulan örtmece asıl sözcüğün olumsuz çağrışımını azaltmaya yardımcı olmanın yanı sıra, inceden bir alay da eklemektedir.[161] ***Плохо (kötü)*** sözcüğünün olumsuz algısı, oldukça olumlu bir etki uyandıran ***хорошо (iyi)*** ifadesine getirilen olumsuzluk ekiyle birlikte bir miktar yumuşatılmıştır.

"*Она ему **небезразлична**."*[162]

---

[158] Z. Şahin, **a.g.e.,** s. 1420.
[159] Z. Şahin, 2018, s. 1420.
[160] www.ruscorpora.ru adresinden 08.05.2019 tarihinde alınmıştır.
[161] Z. Şahin, 2017, s.1466.
[162] N.Ye. Rebroba, "Stilistiçeskiy status evfemizmov v aspekte leksikografiçeskogo opisaniya", **Vestnik çerepovestkogo gosudarstvennogo universiteta,** Vologda, 2015a, sayı 5, s.151.

Çeviri: *O, ona karşı* ***kayıtsız değil.***

Buradaki ***небезразлична (kayıtsız değil)*** ifadesi aslında ***он любит ее (o, onu seviyor)*** cümlesinin doğrudan etkisini kırma görevini üstlenmektedir. Buradaki anlam olumsuz gibi görünmese de güçlü olan bir duygunun olumsuzluk eki sayesinde hafifletildiğini görmekteyiz. ***Безразлична (kayıtsız, umarsız, hissiz)*** sözcüğüne getirilen ***не-*** olumsuzluk ekiyle mevcut durumun etkisi azaltılmaya çalışılmıştır.

Не- öneki ile kullanılan yaygın ifadeler arasına ***немного (biraz)*** zarfı ve onun türevleri olan ***немножко, немножечко***[163] ***(birazcık)*** ve ***не слишком (çok değil)*** ifadelerini de dahil etmemiz mümkündür. Almış oldukları olumsuzluk ekiyle beraber örtmece işlevini yerine getirebilmektedirler. Örneğin:

"*Его внешность была* ***не слишком приятной.***[164]

Çeviri: *Onun dış görünümü* ***pek de hoş değildi.***

Bu cümlede yer alan ***не слишком приятной (pek de hoş değil)*** ifadesi örtmece görevindedir. Esasen ***он был уродлив (o çirkindi)*** ifadesi yerine kullanılmış, bu sayede nezaketsiz ve kaba bir söylemden kaçınılmıştır. Oldukça olumlu bir anlama sahip olan ***слишком приятный (çok hoş)*** ifadesinin başına ***не-*** olumsuzluk eki getirilerek doğrudan olumsuz çağrışımdan kaçınılmış ve anlam iyileştirilmiştir.

Не- önekiyle birlikte kullanılan ve örtmece işlevini yerine getiren bir diğer zarf olarak ***не очень*** ifadesine yer vermemiz mümkündür. Zarflar bağlama bağlı olarak gerek olumsuz gerekse olumlu çağrışımlarla birlikte kullanılabilir. Böyle bir durumda belirli bir niteliğin azaltıcısı olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

[163] Ye.P. Seniçkina, 2008, s.7.
[164] N.Ye. Rebroba, 2015a, s.151.

"*Сразу вспоминают все нужные словечки, а те, кто* ***не очень хорошо*** *учится, даже не теряются."*[165]

Çeviri: *Gereken tüm anahtar sözcükleri hemen hatırlıyorlar,* ***pek fazla çalışmayanlar*** *bile kaçırmıyor.*

Burada yer alan ***не очень- pek değil*** ifadesi olumlu bir zarf olan ***хорошо (iyi)*** ifadesiyle birlikte kullanılarak öğrencilerin çalışmadıklarını ya da başarısız olduklarını dile getirmek için daha yumuşak bir ifade olmasına olanak sağlamış, ***плохо (kötü)*** ifadesinin sahip olduğu olumsuz değerlendirmeyi hafifletmiş ve ifadenin üslubunu tarafsızlaştırmaya imkan tanımıştır.[166]

2- ***небез-/ недо-*** ya da ***неблаго-, недобро-, полу-*** önekleri karmaşık sözcüklerin bileşenleri olarak örtmece işlevini gerçekleştirmektedir. Örneğin:

"Тогда и идет в ход спасительная ***полуправда.***"[167]

Çeviri: *O zaman da durumu kurtaran bir* ***kısmen doğru*** *devreye giriyor.*

Bu cümle içerisinde kullanılan ***полуправда (kısmen doğru, yarı gerçek)*** ifadesi ***ложь (yalan)*** sözcüğü yerine kullanılan bir örtmecedir. ***Правда (gerçek, doğru)*** anlamına gelen olumlu ifadeye ***полу-*** öneki getirilmiştir ve asıl olumsuz anlam taşıyan ***ложь (yalan)*** sözcüğüne nazaran daha olumlu bir ifade elde edilmiştir. Keskin ve olumsuz çağrışımı önemli ölçüde yumuşatmakta, anlamı iyileştirmektedir.

3.1.3 Sözcüksel örtmeceler

[165] www.ruscorpora.ru adresinden 09.05.2019 tarihinde alınmıştır.
[166] Z. Şahin, 2017, s. 1467.
[167] www.ruscorpora.ru adresinden 09.05.2019 tarihinde alınmıştır.

Sözcüksel değişiklik yapılarak oluşturulan örtmece grubu, örtmeceleştirmenin en büyük bölümü oluşturmaktadır.[168] Sözcüksel değişimin temelinde olumsuz anlama sahip olan sözcük yerine olumlu bir sözcüğün kullanılması ya da asıl sözcükten daha olumlu bir ifadenin yer değiştirmesi yatmaktadır.[169] Örneğin:

“*Что-то шепнула этой* ***пышной*** *блондинке, которая сразу же взглянула на меня.”*[170]

Çeviri: *Bu* ***tombul*** *sarışına bir şeyler fısıldadı ve o da birden bana bir bakış attı.*

Bu cümlede yer alan ***пышный (tombul, ihtişamlı)*** ifadesi örtmece işlevini yerine getirmektedir. Öyle ki fiziki görünüş açısından olumsuz bir anlam ifade eden ***толстый (şişman)*** sözcüğü örtmeceleştirme gereksiniminin daima olduğu bir sözcüktür. Bu sözcük yerine tercih edilen ***пышный (tombul, ihtişamlı)*** sözcüğü sayesinde ifadenin uyandırdığı çağrışım hem anlam hem de nezaket açısından daha olumlu bir özelliğe sahiptir.

“В начале я относил это за счет ***потускневшей*** *моей индивидуальности.”*[171]

Çeviri: *Önceleri bunu kendi* ***solmuş/sönmüş*** *kişiliğime bağlıyordum.*

Bu örnekte yer alan ***потускневший (solmuş/sönmüş)*** ifadesi, bu ifadeyle kıyaslandığında daha olumsuz bir anlam içeren ***потерянный/исчезнувший (kaybolan/yok olan)*** ifadesinin yerine kullanılmış, ifadenin keskin anlamını yumuşatmış ve anlam açısından daha belirsiz ve bulanık bir duruma gelmiştir.

[168] Z. Şahin, **a.g.e**., s.1467.
[169] Z. Şahin, 2018, s. 1417.
[170] Z. Şahin, **a.g.e**., s.1417.
[171] Z. Şahin, **a.g.e**., s.1418.

Örtmecelerin biçimsel açıdan sınıflandırılmasını bütünüyle ele aldığımızda, biçim bilimsel sınıflandırmada yer alan küçültme sevimlilik ekleri, sözcüğün niteliğini azaltmayı sağlayan son ekler ve fiillere getirilen bazı ön ekler sayesinde durumun yoğunluğunun azaltılması ve niteliğinin hafifletilmesi sağlanmaktadır. Biçimsel sözcüksel örtmecelerde doğrudan olumsuz algıya sahip ifadeler yerine olumlu anlamlı sözcüklere getirilen olumsuzluk ön ekleri sayesinde ifadelerin keskinliği önemli ölçüde yumuşamaktadır. Sözcüksel örtmecelerde ise olumsuz anlamlı ifade bütünüyle değişmekte, anlamı daha hafif ve çağrışımı daha olumlu olan ifadeler tercih edilmektedir. Biçimsel açıdan yapılan tüm bu sınıflandırmalar örtmece işlevini yerine getirmektedir.

3.2 Örtmecelerin Anlamsal Sınıflandırılması

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de bahsettiğimiz üzere örtmeceler, toplum açısından korku, endişe, tiksintiye ya da kırgınlığa sebep olabilen, uyandırdığı çağrışım açısından hoş karşılanmayan sözcükler yerine kullanılan ifadelerdir. Bu bölümümüzde ise ifadenin uyandırabileceği kötü izlenimi ortadan kaldırmak ya da mümkün olduğunca aza indirmek için ihtiyaç duyduğumuz bu sözcüksel değişikliği anlamsal açıdan ele alacağız.

Örtmecenin anlamsal sınıflandırılmasına dair dilbilimciler tarafından belirlenen kıstaslardan edindiğimiz kazanımların ardından, çalışmamızda bu konuya dair kendi fikirlerimize de yer vererek detaylandırmamız yerinde olacaktır. Anlamsal sınıflandırmada sözcüksel bir değişim yapılmakta, bu sayede sakıncalı, rahatsız edici ve muhatabımızda oluşabilecek olumsuz durum hafifletilmeye çalışılarak anlam iyileşmesi sağlanmaktadır. Anlamsal açıdan bakıldığında çok çeşitli konularda örtmecenin varlığına şahit olmaktayız. Bu

çalışmada ise günlük yaşamımızda hepimizin kullandığı, ancak kullanırken birçoğumuzun farkında bile olmadığı konulara değinilecektir. Ölüm, hastalık, fiziki görünüş, sosyal yaşam açısından olumsuz değerlendirmeler, olumsuz karakter özellikleri ve prestijli olmayan meslekler yaşamın her anında karşımıza çıkabilecek çok sayıda örtmece ifadeleri barındıran konulardır. Bu konular üzerinden konunun açıklık kazanması hedeflenmektedir.

3.2.1 Ölüm

Ölüm, pek çok insan için korku hissi uyandıracak bir olgudur. L.A. Bulahovski örtmecelerin korku duyulan nesne ya da olguların doğrudan isimlerinin değişikliği için kullanıldığını ifade etmektedir. Öyle ki Rus dilinde ölüm konusuna ilişkin örtmece ifadelerin sayısı oldukça kayda değer niteliktedir. ***Умереть (ölmek)*** sözcüğü yerine ***уйти из жизни (hayattan ayrılmak)*** ifadesinin kullanımı bu konunun en temel örneğidir.[172] ***Умереть (ölmek)*** ifadesini karşılayan pek çok kullanım mevcuttur. Örneğin ***переходить на ту сторону (diğer tarafa geçmek), идти домой (eve gitmek), уйти (ayrılmak)*** ölümü temsil eden yaygın ifadelerdir.[173] Aynı zamanda ***отдавать богу душу (ruhunu tanrıya teslim etmek), отправляться к праотцам (atalarının yanına gitmek), отойти от мира сего (bu dünyadan ayrılmak), закрыть глаза (gözlerini yummak), уходить в небытие (yokluğa gitmek)*** gibi kullanımlarla da karşılaşmamız mümkündür.[174] Bunların yanı sıra ***кончина (bitiş, son)*** ve ***смерть (ölüm)*** anlamına gelen sözcükler yerine ***переход (geçiş)*** ifadesi de yer yer

[172]V.P. Moskvin, 2001, s.62.
[173] N.Ye Rebrova, "Mehanizmı lingvistiçeskoy realizatsii evfemistiçeskogo znaçeniya v aspekte leksikografiçeskoy fiksatsii", **Vestnik Severnogo (arktiçeskogo) federalnogo universiteta. Seriya: gumanitarnıye i sotsialnıye nauki**, Arhangelsk, 2015b, No:6, s.148, https://elibrary.ru/item.asp?id=25767318 adresinden 21.06.19 tarihinde alınmıştır.
[174] Y.S. Arsentyeva, "Aspektı izuçeniya evfemizmov v Angliiskom i Russkom yazıkah", **Filologiya**, s.140.

kullanılmaktadır.[175] ***Конец (son), испускать дух (nefesini vermek, ruhunu teslim etmek), покинуть нас (bizi bırakmak, aramızdan ayrılmak)[176], угасание, исчезновение (yok oluş, sönme[177])*** gibi kullanımlar ise ***смерть (ölüm)*** ve ***умереть (ölmek)*** ifadelerinin keskinliğini hafifletmektedir. Bu alanda bir diğer örnek ise ***мертвый (ölü)*** sözcüğüdür. Doğrudan kullanım yerine ***покойник (merhum), почивший (rahmetli), неживой (cansız)*** gibi ifadelerin kullanılması sözcüğünün olumsuz etkisini bir miktar yumuşatmaktadır.[178]

Dini ve ahlaki faktörler bu ifadelerin ortaya çıkmasındaki itici güçtür. Ölüm öncesi korku, yakınını kaybetmiş bir kişinin incinmesine sebep olmama arzusu, duygusal açıdan incelik ve nezaket gösterme gibi belli amaçlar doğrultusunda bu ifadelere başvurulmaktadır. Örneğin ***немного осталось жить (az ömrü kalmak)*** ifadesinin kullanımı yerine ***не жилец на этом свете (bu dünyada kiracı değil)*** ifadesi tercihler arasındadır. Bunun yanı sıra ***смертный час близок (ölüm saati yakın), жизнь подходит к концу (yaşam sona yaklaşıyor)*** ifadelerinin olumsuz çağrışımları oldukça fazladır. Bunların yerine ***дышить на ладан (tütsü solumak), дни сочтены кого, чьи (sayılı günleri var)*** ifadelerinin tercih edilmesi çağrışımın bir nebze yumuşamasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda ***быть близким к смерти (ölüme yakın olmak)*** ifadesi yerine ***много (долго) не надышит (uzun süre nefes almaz)*** ifadesi ölümün olumsuz etkisini hafifletmek doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Ölen bir kadından bahsederken ise onun kutsal, unutulmaz anısını ifade etmek için ***христова невеста (Mesih'in gelini)*** ifadesi kullanılmıştır. Saygıyla, hürmetle ve sevgiyle hatırlanan bir kişiden bahsederken ***спит (непробудным) вечным сном (sonsuz bir uykuda uyuyor)*** ifadesinin kullanımı ise aynı amaçlar doğrultusunda yer alan ifadeler arasındadır.[179]

[175] N. Ye. Rebrova, **a.g.e**., s.149.
[176]https://moluch.ru/archive/65/10654adresinden 12.09.2019 tarihinde alınmıştır.
[177] A.İ. Markuşevskaya, 2017, s.10.
[178] https://moluch.ru/archive/65/10654adresinden 12.09.2019 tarihinde alınmıştır.
[179] Y.S. Arsentyeva, 2011, s.140.

Ölüm ve cenaze konularına dair dile getirilmek istenen ifadeler, eğer konuşulan zaman o anki mevcut durum ile çakışıyorsa ya da aradan kısa bir süre geçmiş ise örtmece sayesinde daha kolay bir duruma gelmektedir. Örneğin ***скончаться (göçüp gitmek), кончиться (yaşamı sona ermek) , усопший (merhum, rahmetli), нет больше с нами (artık bizimle değil), предать земле (toprağa vermek)*** gibi ifadeler eskiden beri bu konuya dair sıkça kullanılan ifadeler arasındadır.

Cenaze işleriyle uğraşan kurumların faaliyetleri resmi dilde üstü kapalı, bulanık ve örtmece bir ifade olan ***ритуальные услуги (ayin/dini tören hizmetleri)*** adı altında sunulmaktadır.[180] Aynı zamanda ***ритуальный центр (ayin/dini tören merkezi)*** ifadesi ***учреждение, организующее похорон (cenaze işlerini düzenleyen kurum)*** olarak kullanılmaktadır. ***Ритуалы (ayinler/dini törenler), предание праха земле (toprağa teslim etme)*** gibi ifadeler ise ***похороны (cenaze töreni)*** sözcüğü yerine kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra ***предать земле (toprağa teslim etmek)*** ifadesi ***закапывать в землю тело мертвого (ölü bedeni toprağa gömme)*** ifadesinin örtmece karşılığı olarak kullanılmaktadır.[181]

Tüm bu örneklerden hareketle, ölümün örtmece kavramına ihtiyaç duyulan önemli bir alan olduğunu söylememiz mümkündür. Zira her insanın yüzleşmek zorunda olduğu, soğuk ve korku hissi veren bir olgu olarak ölüm, toplumların kültürlerinde yaşatmış oldukları inanç ve değerler gereği çeşitli ifadelere bürünmüştür. Nitekim bu ifadeler sayesinde ölüm kavramının daha yumuşak ve daha belirsiz bir algı elde ettiğini görebilmekteyiz.

3.2.2 Hastalık

[180] L.P. Krısin, 1994, s.33.
[181] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 12.09.2019 tarihinde alınmıştır.

Hastalık isimleri için kullanılan yabancı sözcükler ve bilimsel terimler örtmece işlevini sağlamada etkin rol oynamaktadır. Bu ifadelerin mevcut dil kullanıcıları tarafından az bilinmesi ve kullanımının nadir olması sebebiyle yansız çağrışım korunmakta ve dolayısıyla örtmece işlevi yerine getirilmektedir.[182] Bu hususta yaygın olarak kullanılan örnekler vermemiz yerinde olacaktır. İlk olarak ***обездвиженные пациенты (hareketsiz hastalar)*** ifadesine değinebiliriz. Bu ifade esasen ***парализованные пациенты (felçli hastalar)*** için kullanılmaktadır. Fiziki açıdan yaşanan bu olumsuz durum, yeni ifade sayesinde daha yansız bir şekilde dile getirilmektedir. ***Имеющий проблемы со слухом (işitme problemi olan)*** ifadesi ise ***глухой (sağır)*** sözcüğü yerine kullanılan, günlük yaşamda sıkça kullanımına şahit olduğumuz bir ifadedir.[183] Hastalık alanında yabancı kökenli sözcüklerin önemine değinecek olursak ***грудная жаба (göğüs ağrısı, kalp sıkışması)*** yerine kullanılan ***стенокардия (stenokardi)*** ve ***ангина пекторис (anjina pektoris)*** örneği karşımıza çıkmaktadır. Buna benzer olarak pek çok kullanım mevcuttur. Örneğin ***падучая (sara hastalığı)*** yerine ***эпилепсия (epilepsi)*** ifadesi tercih edilmekte, ***желтуха (sarılık)*** sözcüğü yerine ise ***гепатит (hepatit)*** tıbbi terimiyle çağrışımın olumsuzluğu hafifletilmektedir. Bir diğer örnek olarak ***чахотка (verem)*** sözcüğü yerine ***туберкулез (tüberküloz)*** ifadesi kullanılmaktadır. Bu kullanım sayesinde veremin zihinlerdeki kötü etkisi bulanıklaşmaktadır. Aynı zamanda ***убийство (cinayet)*** ifadesi yerine ***эвтаназия (ötanazi)*** terimine rastlamaktayız.[184] Tıbbi ismiyle çoğumuzun zihninde olumlu ya da olumsuz bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu da ifadede anlam belirsizliği sağlamaktadır. Bu ifadede kastedilmek istenen esasen iyileşme noktasında ümitsiz olan bir hastanın ilaçla acısız bir ölüm gerçekleştirmesidir. Bir başka örnek ise ***вскрытие (kesip inceleme)*** ifadesidir. Bu kullanım yerine ***вивисекция (viviseksiyon)*** şeklinde tıbbi bir terim kullanılmaktadır.[185] Burada

[182] Z. Şahin, 2017, s.1470.
[183] Ye. M. Lazareviç, "Ypotrebleniye evfemizmov s funktsiyey polikorrektnosti v publitsistiçeskih tekstah na materiale angliiskogo yazıka, **Vestnik Tomskogo gosudartvennogo universiteta**, Tomsk, 2014, No 378, s. 26.
[184] Z. Şahin, **a.g.e.,** s.1470.
[185] Z. Şahin, **a.g.e**., s.1470.

kesip incelemeden kasıt canlı bir hayvanı deneysel amaçla ameliyat etmedir. Dolayısıyla buradaki kötü çağrışım, bilimsel ifadeyle belirsiz bir ifade kazanarak olumsuz etkinin hafifletilmesi sağlanmıştır. Tıbbi terimlerle örtmeceleştirilen ifadeler arasında ***кровавый понос (kanlı ishal)*** ifadesini de dahil etmemiz mümkündür. Bu ifade yerine ***дизентерия (dizanteri)*** ifadesinin kullanımı bahsi geçen kötü durumu maskelemektedir. ***Волчанка (deri veremi)*** yerine ***люпус (lupus)*** ifadesi ise zihinlerde deri veremine dair herhangi bir düşüncenin oluşmasını engellemektedir. Olumsuz izlenimi çok büyük miktarda değiştiren ***кастрация (kastrasyon)*** terimi ise ***оскопление (hadım etme, kısırlaştırma)*** sözcüğü yerine kullanılmaktadır. Bu ifadelerin yanı sıra aynı zamanda ***больницы для неизлечимо-больных (tedavisi olanaksız olan hastalar için hastaneler*** için ***хоспис – hospis*** ifadesi kullanılmaktadır.[186] Bu kullanım sayesinde hastaların tedavi edilemediği ve en kötü sonucun yaşanmasının çok muhtemel olduğu hiçbir şekilde anlaşılmamaktadır.

Hastalık alanında kanser olma ve tümör oluşumu örtmeceye gerek duyulan kayda değer nitelikte alanlardır. Öyle ki ***рак (kanser)*** sözcüğü için ***онкологическое заболевание (onkolojik rahatsızlık), дурная болезнь (kötü hastalık), нехорошая болезнь (kötücül hastalık)*** gibi ifadelerin kullanımı yaygındır. ***Раковая опухоль (kanser tümörü)*** ifadesi yerine ise ***новообразование (neoplazma, yeni oluşum), злокачественная опухоль (habis tümör), объемное образование (hacimsel oluşum)*** ifadeleri yer almaktadır.[187] Bu ifadeler sebep oldukları belirsizlik sayesinde kötü huylu tümörün endişe verici etkisini hafifletmektedir. Hastanın komada olması da oldukça olumsuz bir durumdur. Öyle ki komada olan bir hastanın ölüme yakın olduğu gerçeği zihinlerde yer almaktadır. Bu durum için ***пациенты в коме (hastalar komada)*** ifadesini kullanmak yerine ***вегетативные пациенты (vejetatif hastalar), нереагирующие пациенты (yanıt vermeyen hastalar), пациенты, постоянно***

[186] Z. Şahin, 2017, s.1470.
[187] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 06.06.2020 tarihinde alınmıştır.

находящиеся в бессознательном состоянии (sürekli bilinçsiz durumda olan hastalar) gibi ifadeler tercih edilmektedir.[188] Bu kullanımlar sayesinde kişinin ölüme yakın olduğu düşüncesi uzaklaşmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, tıpçılar arasında da örtmece ifadelerin kullanımına rastlanılmaktadır. Örneğin ***потерять больного (hastayı kaybetmek)*** ifadesi yaygın olarak kullandıkları ifadeler arasındadır. Bu ifade hastanın hastalığıyla baş edemeyip ölüme teslim olması anlamına gelmektedir. Bir diğer örnek olarak ***дети уходят (çocuklar ayrılıyor, gidiyor)*** ifadesinde yer alan ayrılma eylemi ise ölme eyleminin keskin ifadesini yumuşatma görevini üstlenmektedir.[189] Bu ifadelerin yanı sıra ***вскрытие трупа (cesedi inceleme)*** yerine ***аутопсия (otopsi)*** sözcüğünün kullanımına, ***отсечение какого-л. органа, конечности или их частей (organ, uzuv ya da uzuv parçalarının kesilmesi)*** ifadesi için ise ***ампутация (ampütasyon)*** sözcüğüne rastlamamız mümkündür.[190] Asıl sözcükler yerine tercih edilen bu yabancı terimler, örtmecenin anlam belirsizliği özelliğine oldukça dikkat çekmektedir. Tıbbi terimlere hakimiyeti olmayan bir kişi için bu ifadeler oldukça bulanıktır ve bu sayede kişiler üzerinde yarattığı olumsuz etkinin şiddeti önemli miktarda hafifleyebilmektedir.

Tüm verdiğimiz örneklerden yola çıkarak, hastalık konusunda örtmecenin önemli bir görevi üstlendiğini görmekteyiz. Öyle ki hastalıklar zihnimizde olumsuz çağrışımlara sahiptir. Hatta ciddi olan ve tedavisi zorlu hastalıklar beraberinde ölüm korkusunu da getirmektedir. Bunların önüne geçmek için hastalık isimlerinin yabancı sözcükler ya da bilimsel terimler aracılığıyla dile getirilmesi, olumsuz durumların bir miktar önüne geçilmesini sağlamaktadır. Herkesin günlük yaşamda aşina olmadığı yabancı terimler sayesinde ifadenin açıklığı belirsiz bir hal alarak, durumun ciddiyetini hafifletmekte ve gizlemektedir.

[188] Ye. M. Lazareviç, 2014, s. 26.
[189] L.P. Krısin, 1994, s.34.
[190] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 06.06.2020 tarihinde alınmıştır.

3.2.3 Fiziki Görünüş

Fiziksel görünüm bir kişi hakkında fikir sahibi olduğumuz ilk noktadır. Fiziksel anlamdaki eksiklikten bahsederken ise bahsi geçen kişiyi incitmemek, onu üzmemek adına nezaket kuralları gereğince örtmecelere başvurulmaktadır. Fiziksel görünüş denildiğinde akla ilk gelen bir kişinin güzel ya da çirkin olmasıdır. Çirkin bulunan bir kişiden bahsederken direkt olarak çirkin ifadesini kullanmak yerine örtmece yardımıyla olumsuz etkisi kırılarak anlamı iyileştirilmeye çalışılmaktadır. ***Некрасивая женщина (çirkin kadın)*** ifadesinin kullanımını ele alacak olursak, esasen ***некрасивая*** **(güzel olmayan, çirkin)** ifadesi bir örtmecedir. Ancak artık gerçek anlamına öylesine yakındır ki, günümüzde bir kadının güzellik konusundaki eksikliğinin en yüksek ifade noktası haline gelmiştir. Bu sebeple bu ifade yerine ***лишена обаяния, зато добрая (çekicilikten yoksun, ama iyi kalpli), у нее духовная красота (onun içi güzel), ее внешность ниже всякой критики (görünüşü tüm eleştirilerin altında)*** gibi ifadeler yer almaktadır. Aynı zamanda ***некрасивый, урод (çirkin)*** sözcükleri yerine ***малоинтересный (ilgi çekmeyen, az ilgi çeken)*** ifadesinin kullanımı da mevcuttur.[191]

Kilo ve fizik konusu fiziksel görünüşte örtmeceye başvurulabilecek konular arasında yer almaktadır. Öyle ki ***потолстеть (şişmanlamak)*** fiilini kullanmak yerine ***округлиться (toparlanmak), набирать в весе (kilo almak), немного поправиться (biraz kilo almak)*** ifadelerinin kullanımı mümkündür. Bunların yanı sıra ***толстый (şişman)*** sözcüğüne karşılık ***в теле (etli), пышный (etine dolgun), сдобненький (iyi beslenmiş)*** ifadeleri yer almaktadır.[192] Bu kullanımlar sayesinde kişinin fazla kilosunun olması durumu daha kibar bir şekilde dile getirilmektedir. Bu hususta bir diğer örnek olarak ***толстая (şişman bir kadın)***

[191] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 06.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[192] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 06.06.2020 tarihinde alınmıştır.

hakkında bahsedilmek isteniyor ise ***у нее избыточный вес (onun fazla kilosu var), полненькая (dolgun), женщина выдающихся форм (sıra dışı fiziğe sahip kadın)*** gibi ifadelerin kullanımına sıkça rastlanmaktadır.

Fiziki görünüşe dair örtmeceye başvurulacak bir diğer konu yaş konusudur. Bu alanda ilk olarak ***в летах (yaşını almış)*** ifadesini örnek verebiliriz.[193] Burada konuşmacının amacı aslında kişinin ***стар (yaşlı)*** olduğunu belitmektedir. Ancak bu ifadeyi olduğu gibi kullanmak, bahsi geçen kişi açısından kırıcı bir durum olacaktır. ***Старый человек (yaşlı bir adam)*** hakkında bahsederken ise ***заслуженный (görmüş geçirmiş), почетного возраста (saygı değer/muhterem yaşta), преклонного возраста (yaşı geçkin)*** ifadeleri karşımıza çıkmaktadır. Eğer ***старая женщина (yaşlı bir kadın)*** ile ilgili konuşmak istiyorsak, ***у нее уже внуки (torun sahibi), немного за тридцать (otuzun biraz üstünde), не первой молодости (gençlik çağında değil, ikinci baharında)*** ifadelerini kullanmamız mümkündür. Genel anlamda ***старость (yaşlılık)*** ifadesi yerine ise ***бальзаковский возраст (Balzac yaşı), осень жизни (hayatın sonbaharı), третий возраст (üçüncü çağ)*** gibi ifadeler yer almaktadır.[194]

Fiziksel görünüş konusunda yaş oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. Bu hususta şöyle bir örnek de konunun netlik kazanması açısından faydalı olacaktır.

*“Это платье вас ... э-э... **взрослит.**”*[195]

Çeviri: *Bu elbise sizi* ***daha büyük gösteriyor.***

Bu ifadede ***взрослить (daha büyük/olgun göstermek)*** fiili ***старить (yaşlı göstermek)*** anlamına gelen ve bir hayli olumsuz bir çağrışıma sebep olan fiilin örtmecesi olarak kullanılmıştır. Zira yaş konusu pek çok insan tarafından hassas bir konudur ve birine yaşlı göründüğünü söylemek hem kırıcı, hem de nezaketsiz bir durumdur. İkinci olarak ***взрослить***

[193] A.İ. Markuşevskaya, 2017, s. 18.
[194] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 06.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[195] L.P. Krısin,1994, s. 34.

(daha büyük göstermek) ifadesiyle konuşmacı ***cmapum (yaşlı gösteriyor)*** ifadesinden kaçınmakta ve durumu belirsizleştirmektedir. Son olarak ise bu kaba ve nezaketsiz bir anlam taşıyan ifadenin maskelenmesiyle olumsuz etkisi yumuşatılmakta, daha kibar ve kırıcı olmadan anlam iyileştirilmektedir.

Fiziksel görünüşün kişiliğin gelişimi ve sosyal ilişkilerde önemli bir role sahip olduğunu kullanılan bu çeşitli maskeli ifadelerden anlamamız mümkündür. Zira güzellik, kilo ve yaş gibi alanlarda duyulan herhangi bir eksiklik ya da kusurdan doğrudan bahsetmek, kişileri incitmeye, hatta belki de kızdırmaya sebep olacaktır. Bu durumda konuşmacı kaba görünmemek, rahatsız edici olmamak adına bilinçli olarak yumuşak ifadeleri tercih edebilmekte, bu ifadeler sayesinde muhatabında olumlu bir izlenim bırakabilmektedir. Dolayısıyla asıl ifadelere nazaran daha yumuşak ve puslu ifadelerin tercih edilmesi, başarılı bir iletişimin de gerçekleşmesini sağlayacaktır.

3.2.4 Sosyal Yaşam Açısından Olumsuz Değerlendirmeler

Örtmeceler, bir kişinin faaliyetleri, toplumla olan etkileşimi, hükümetle olan ilişkileri gibi sosyal yaşamı ilgilendiren pek çok konuda varlığını göstermektedir. Konuşmacının sosyal ve kişilerarası ilişkilerinde örtmece ifadelere başvurmasında izlediği amaç, herhangi bir çatışmadan kaçınmak, muhatabında iletişimsel bir rahatsızlık hissinden kaçınmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda örtmecelerin konunun özünü gizleme, belirsizleştirme özelliği oldukça önem taşımaktadır. Bu hususta kişilerin aile yaşamlarında yaşanabilecek olumsuz durumlar, sosyal statü, ekonomi, politika ve askeri alanları ele almamız konunun netlik kazanması açısından önemlidir.

Aile ilişkilerinde yaşanabilecek olumsuz durumları maskelemek amacı ile örtmeceye başvurulması muhtemeldir. Öyle ki eşler arasındaki kavga ya da tartışma durumu için ***семейная или домашняя сцена (ailevi durum ya da ev durumu)*** denebilmektedir. Aile içerisinde yaşanan problemlerden bahsederken ise ***семейные неурядицы (ailesel meseleler)*** kullanımına rastlanmaktadır. ***Развод (boşanma)*** konusuna değinirsek, boşanma sebeplerini direkt olarak adlandırmak yerine ***не сошлись характерами (karakterleri uyuşmadı)*** ifadesinin kullanımı oldukça yaygındır. Bu sayede durum oldukça genelleştirilmekte ve belirsizleştirilmektedir. Bir diğer örnek ise ***бросил ее (onu (kadını) terk etti)*** ifadesidir. Bu ifade yerine ***расстались по его инициативе (onun (erkeğin) teşebbüsüyle ayrıldılar)*** ifadesi terk etme durumuna nazaran oldukça hafifletilmiş bir çağrışıma sahiptir ve anlamın bulanıklaşmasını sağlamaktadır. ***Разведемся (boşanalım)*** ifadesi yerine ***давай поживем отдельно (ayrı yaşayalım)*** ifadesinin kullanılması da bu alandaki örtmecelerden biridir. Öyle ki içerisinde ***развод (boşanma)*** sözcüğünü barındırmamakta, bu sebeple edinilen izlenim asıl ifadeye nazaran daha yumuşak hale gelmektedir. Aile ilişkilerinde olumsuz anlamda yaşanabilecek bir diğer konu olan ***измена (aldatma, ihanet etme)*** konusu da örtmeceye ihtiyaç duyulan alanlar arasındadır. Bu hususta bir kişinin aşırı kıskanç olduğundan bahsederken ***ты настоящий Отелло (sen tam bir Otello'sun)*** ifadesi kullanılabilmektedir. Burada Otello'dan kasıt ***ревнивец (kıskanç)*** sözcüğüdür. Kişinin kıskanç olduğunun doğrudan ifade edilmesi yerine bu şekilde dile getirilmesi, anlamı hem yumuşatmakta, hem de belirsizleştirmektedir. Aldatma hoş karşılanmayacak bir durumdur ve bu eylemi gerçekleştiren herhangi bir kişiden bahsedilirken maskeleme ihtiyacı duyulabilmektedir. Örneğin ***женщина-изменница (aldatan kadın)*** ifadesi yerine ***ветреная (hafif kadın)*** ifadesine rastlanmaktadır. Bu duruma bir diğer örnek ise ***изменять супругу (eşini aldatmak)*** ifadesidir. Bu ifade için ***ходить (гулять, смотреть) налево (sola kaymak)*** karşılığı bulunmaktadır.[196] Tüm bu ifadeler gerek

[196] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 12.09.2019 tarihinde alınmıştır.

kişisel gerekse toplumsal yaşamda sakıncalı bulunan bir durum olan aldatmanın olumsuz çağrışımını hafifletmek ve iyileştirmek maksatlı gereksinim duyulan ve kullanılan ifadeler arasındadır.

Sosyal yaşamda toplumun bütününü ilgilendiren ve yine toplumun farklılıklarını belirleyen bir konu sosyal statü konusudur. İmkanları topluma göre daha kısıtlı olan bireylerden bahsederken de örtmece önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin ***нищий, бедный (fakir, yoksul)*** ifadeleri yerine ***социально незащищенные (sosyal açıdan savunmasız)*** ifadesinin kullanımına rastlanmaktadır.[197] ***Бедность (fakirlik, yoksulluk)*** sözcüğü için ***низкие доходы (düşük gelirler)*** ifadesi kullanılırken, ***трущобы (gecekondu)*** sözcüğü için ***внутренний город (şehir içi)*** ifadesinin kullanımı da mümkündür.[198] Bu konuya dair bir diğer örnek ***бродяги (berduşlar, avareler)*** ifadesidir. Bu sözcük yerine ***бездомные (evsizler), оставшиеся без крыши над головой (başının üstünde çatısı olmayanlar)*** ifadelerinin kullanıldığını da görmemiz mümkündür.[199] Sosyal konum açısından kullanılan bu ifadeler sayesinde asıl ifadenin olumsuz etkisi kırılarak anlam iyileştirilmektedir. Zira bahsi geçen durumda bulunan kişiler açısından ifadelerin doğrudan kullanımı, oldukça nezaketsiz, kırıcı ve üzücü olacaktır. Kullanılan yeni ifadeler sayesinde olumsuz anlamlı sözcükler maskelenerek hem mevcut durum belirsizleştirilerek izah edilmiş, hem de ifadelerin zihinlerde yaratacağı olumsuz algı biraz daha hafifletilmiş olacaktır.

Sosyal statü konusunu ele almışken, ekonomi alanına da değinmemiz yerinde olacaktır. Zira bu konuda da insanların zihinlerinde kasıtlı bir şekilde olumsuz değerlendirmeye sebep olabilecek durumlar mevcuttur. Bu durumları gizleyebilmek ve olumsuz algıyı hafifletebilmek için keskin ifadeler yerini örtmece ifadelere bırakmaktadır. Örneğin ***слаборазвитые страны***

[197] N.V. Pryadilnikova, 2006, s.144.
[198] İ.V. Belyayeva, E.G. Kulikova, "Manipulyativnoye iskajeniye: lingvistiçeskiy smısl evfemizmov", **Vestnik Çelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta**, Çelyabinsk, 2009, No 22, s.17.
[199] N.V. Pryadilnikova, **a.g.e.,** s.144.

(az gelişmiş ülkeler) ifadesi yerine ***страны третьего мира (üçüncü dünya ülkeleri), развивающиеся страны (gelişmekte olan)*** gibi ifadeler kullanılmaktadır.[200] Modern Rusçada ekonomik krizi ifade etmek için ise ***экономический кризис*** ifadesinden kaçınılmış, ***рост без развития (gelişmesiz büyüme), приостановка в развитии (gelişime ara verme), затухание роста (büyümede azalma), нулевые темпы роста (sıfır büyüme), коррекция вниз (aşağı yönlü düzeltme)[201], период отрицательного экономического роста (olumsuz ekonomik büyüme süreci)[202]***, ***период экономического регулирования / адаптации (ekonomik düzenleme/ adaptasyon süreci), спад (durgunluk)***[203]gibi oldukça çeşitli kullanımlara rastlanmaktadır. Bu ifadeler "kriz" sözcüğünün sahip olduğu algıya nazaran daha belirsiz ve hafif çağrışımlara sebep olabilmektedir. ***Повышение цен (fiyatların artırılması)*** yerine ise ***либерализация цен (fiyat serbestisi)*** ifadesi kullanılırken, ***нехватка денег (para kıtlığı)*** yerine ***проблемы с ликвидностью (likidite sorunları)*** kullanılmaktadır.[204] Bu yabancı kökenli alıntı sözcükler sayesinde durum biraz daha bulanık olmaktadır. Ekonomide yabancı sözcüklere sıkça yer verilmektedir. Herkes tarafından yeterince açık ifadeler olmadığından, durumun olumsuzluğunu maskelemek için oldukça etkilidir. Örneklendirecek olursak, ***флуктуация (dalgalanma)[205]*** sözcüğü ***колебание (dalgalanma, yalpalama)*** sözcüğü yerine kullanılmaktadır. Esasen aynı anlamı karşılasalar da yabancı kökenli sözcüğün herkes tarafından bilinmeyişi, tek olumsuz düşünceden uzaklaştırmaktadır.

Sosyal yaşantımızda sıkça karşımıza çıkan ve örtmeceye maruz kalan bir diğer alan politika alanıdır. Bu alana ilk olarak ***корректировка (ayarlama)*** sözcüğünü örnek

---

[200] İ.V. Belyayeva, E.G. Kulikova, 2009, s.17.
[201] https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-evfemizmy-v-sovremennyh-russkom-i-angliyskom-yazykah adresinden 09.06.2019 tarihinde alınmıştır.
[202] https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-evfemizmy-v-sovremennyh-russkom-i-angliyskom-yazykah adresinden 09.06.2019 tarihinde alınmıştır.
[203] Ye M. Lazareviç, 2014, s. 26.
[204] https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-evfemizmy-v-sovremennyh-russkom-i-angliyskom-yazykah adresinden 09.06.2019 tarihinde alınmıştır.
[205] https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-evfemizmy-v-sovremennyh-russkom-i-angliyskom-yazykah adresinden 09.06.2019 tarihinde alınmıştır.

verebiliriz.[206] Bu sözcük demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlanması için kullanılan bir ifadedir. ***Ограничение (sınırlama), уменьшение (azaltma)*** gibi ifadeler yerine kullanılmaktadır. Herhangi demokratik bir toplum için son derece olumsuz bu ifadeler, ***корректировка (ayarlama)*** sözcüğü sayesinde belirsiz bir hal almaktadır. Yine bu alanda yaygın bir ifade olan ***беспорядок (düzensizlik)*** sözcüğü de bir örtmecedir.[207] Öyle ki hükümet karşıtı protestoları ifade eden kitlesel huzursuzluk için kullanılan bu ifade, anlamın daha geniş ölçüde algılanmasına, dolayısıyla belirsizliğe sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra ***убийство (cinayet)*** sözcüğü de örtmeceye ihtiyacın doğduğu bir ifadedir.[208] Bunun yerine ***происшествие (olay)*** sözcüğünün tercih edilmesi durumun puslu hale gelmesini sağlamaktadır. ***Тюрьма (hapis)*** sözcüğü için ise ***исправительное учреждение (ıslah kurumu)*** ifadesi kullanılmaktadır.[209] Tüm bu ifadelerden hareketle, toplum üzerinde duygusal açıdan daha olumlu izlenimler oluşmasını sağlama, sosyal uyumu geliştirme ve çeşitli bakış açılarıyla oluşabilecek tepkilerin önüne geçme gibi hedefler doğrultusunda sözcüklerin maskeli kullanımlara ihtiyacın doğduğu sonucunu çıkarmamız mümkündür.

Sosyal yaşama dair örtmeceye maruz kalan bir diğer alan askeri alandır. Bu alanda öncelikle ***бой (savaş)*** sözcüğü yerine kullanılan ***обязательство (görev)*** sözcüğünü örnek verebiliriz.[210] Öyle ki silahların, çatışmanın, ölümlerin yaşandığı bir ortamdan daha yansız bahsedebilmek için örtmece önemli bir rol üstlenmektedir. Aynı şekilde ***война (savaş)*** sözcüğü yerine ***конфликт (çatışma)*** sözcüğünün kullanılması da bu duruma örnektir. Alıntı bir sözcük olması anlamı bir miktar bulanıklaştırmaktadır. ***Бомбардировка (bombardıman)*** sözcüğü yerine ***неправильное использование артиллерии (topların yanlış/sakıncalı kullanımı)***

[206] S.S. Zagorşçak, "O politiçeskih evfemizmah v sovremennom russkom yazıke", **Croatica et Slavica Iadertina**, Zadar, 2009, s.240.
[207] S.S. Zagorşçak, **a.g.e.,** s.240.
[208] Ye. M. Lazareviç, 2014, s. 26.
[209] Ye. M. Lazareviç, **a.g.e.,** s. 28.
[210] Ye. M. Lazareviç, **a.g.e.,** s. 26.

ifadesiyle de karşılaşabilmekteyiz.[211] Bu yeni kullanım sayesinde zihinlerde oluşan algı bombardımana dair olmayacaktır. Bir başka benzer örnek ise ***бомба (bomba)*** sözcüğüdür. Bu sözcük yerine ***самодельное взрывное устройство (el yapımı patlayıcı araç)*** ifadesi tercih edilebilmektedir.[212] Bunların yanı sıra ***войска (birlikler), армия (ordu)*** sözcükleri için ***силы (güçler)*** ifadesinin kullanıldığını görmemiz mümkündür.[213] Bu ifadeyle oldukça genel ve dolayısıyla belirsiz bir durum oluşmaktadır. Aynı zamanda ***убивать (öldürmek), бомбардировать (bombalamak)*** sözcükleri yerine ***попадать в цель (hedefi vurmak)*** ifadesine yer verilmesi durumu bulanıklaştırmaktadır.[214] Zira hedefin ne olduğu bilinmemektedir ve zihinlere ilk olarak öldürme eylemi gelmemektedir. Bu alanda görmeye alışık olduğumuz bir diğer örnek ise ***убитый (öldürülen/maktul)*** sözcüğü yerine ***нефункциональный военный персонал (işlevsiz askeri personel)*** ifadesinin kullanımıdır.[215] Bu kullanımla ölüme dair bir durum anlaşılmamaktadır. Zira bir kişinin işlevsiz olması pek çok açıdan yorumlanabilir. Son zamanlarda sıkça karşımıza çıkan ***странник (göçmen, göçebe)*** sözcüğü ise esasen ***беженец (mülteci)*** sözcüğü yerine kullanılırken, ***приют (barınak, sığınak)*** sözcüğü ***лагерь для беженцев (mülteci kampı)*** ifadesi yerine kullanılmaktadır.[216] Tüm bu ifadeler sayesinde askeri alanda zihinlerdeki olumsuz çağrışımın daha yansız bir duruma getirilmesi hedeflenmektedir. Öyle ki modern zamanda bu alana dair çok sayıda gelişmelere şahit olunmaktadır. Yaşanan olumsuz durumların keskinliğini gizleyebilmek adına örtmeceler önemli bir rol üstlenmektedir.

Sosyal yaşama ilişkin tüm bu alanlar ve örneklerden yola çıkarak, örtmecelerin insanlar arasındaki iletişim, etkileşim, toplumsal düzen açısından oldukça önemli bir role sahip olduğunu söylememiz mümkündür. Öyle ki örtmecenin hayatımızın her noktasında var olan ve

[211] Ye. M. Lazareviç, 2014, s. 26.
[212] Ye. M. Lazareviç, **a.g.e.,** s. 27.
[213] Ye. M. Lazareviç, **a.g.e.,** s. 26.
[214] Ye. M. Lazareviç, **a.g.e.,** s. 27.
[215] Ye. M. Lazareviç, **a.g.e.,** s. 27-28.
[216] Ye. M. Lazareviç, **a.g.e.,** s. 26.

daima ihtiyaç duyulan bir olgu haline geldiğine bu çeşitli kullanımlarla şahit olmaktayız. Bu ifadeler sayesinde asıl anlatılmak istenenin özü maskelendiği gibi, anlam da daha yumuşak bir hal almaktadır.

3.2.5 Olumsuz Karakter Özellikleri

Bir kişinin sahip olduğu bir özelliği doğrudan olumsuz manada dile getirmek, muhatabımız açısından oldukça kırıcı ve üzücü bir durum olabilmektedir. Nitekim böyle bir davranış hoş olmayacağı gibi, kaba ve nezaket dışı olarak da karşılanabilmektedir. Bu sebeple olumsuz karakter özelliklerini direkt olarak kullanmaktan kaçınılarak örtmece ifadelere başvurulmaktadır. Kişisel açıdan olumsuz olarak nitelendirebileceğimiz pek çok husus bulunmaktadır. Bunlardan kayda değer olarak değerlendirilebilecek alanları ele almamız anlaşılırlık açısından faydalı olacaktır.

İlk olarak yalan konusunu ele alacak olursak, yalan daima örtmeceye ihtiyaç duyulan bir konudur. Zira muhatabımızın yalan söylediğini dile getirmemiz ya da yalancı olduğu yönündeki ithamlarımız oldukça olumsuz çağrışımlara sebep olacaktır. Dürüst olmayan eylemleri ya da kişileri maskelenmiş olarak ifade etmek için çeşitli kullanımlar mevcuttur. Örneğin ***обманывать, врать (aldatmak, yalan söylemek)*** sözcüklerinin keskin ifadesini hafifletmek için ***сочинять (yazmak/bestelemek), промывать мозги (argo- beyin yıkamak), придумывать (uydurmak), сказки сказывать (hikayeler anlatmak), играть в прятки (saklambaç oynamak), уклоняться от истины (doğrudan sapmak), фантазировать***

(hayalinde yaratmak), ввести в заблуждение (yanlış yönlendirmek) ifadeleri günlük hayatta sıkça kullanılan ifadelerdir.[217] Bu kullanımlar sayesinde "yalan" ibaresi daha bulanık bir çağrışıma sebep olmakta ve asıl anlamına göre daha yumuşak bir etki sağlamaktadır.

Olumsuz karakter özelliklerine dair bir diğer konu ***пьянство и наркомания (sarhoşluk ve uyuşturucu bağımlılığı)*** konusudur. Örneğin ***наркотик (uyuşturucu)*** sözcüğü yerine ***вещество (madde)*** ifadesi sıkça kullanılan bir örtmecedir.[218] Bu ifade oldukça genel bir anlama sahiptir. İlk bakışta bu ifadenin esasen uyuşturucu için kullanıldığı anlaşılmamaktadır. Bunun yanı sıra ***пьяный (sarhoş)*** sözcüğünü maskelemek için ***выписывать ногами кренделя (ayaklarıyla yuvarlak çizmek), под градусом (promilli), навеселе (çakırkeyf)*** ifadeleriyle sıkça karşılaşmamız mümkündür. Aynı zamanda ***алкоголики (alkolikler)*** için ***лица с вредными привычками (kötü alışkanlıkları olan kişiler)*** ifadesi de kullanılabilmektedir.[219] Bu ifadeler sayesinde "sarhoş" sözcüğünün oluşturduğu olumsuz etki daha yumuşak ve puslu bir izlenim kazanmıştır.

Rus kültüründe ***воровство (hırsızlık)*** konusu da kötü eylemlerin arasında yer almaktadır. Örneğin çalma eyleminde bulunan bir kişi için ***склонен к воровству (hırsızlığa meyilli)*** ifadesi yerine ***на руку не чист (eli temiz değil)*** ifadesinin kullanımı yaygındır. Bunun yanı sıra ***украсть (çalmak)*** fiili yerine ***стянуть (soymak,) обчистить кассу (kasayı temizlemek)*** gibi ifadelerin kullanıldığını da görmemiz mümkündür. Aynı zamanda ***воровство (hırsızlık)*** ifadesi için ***наклонность к чужому (başkasının bir şeyine eğilimli)*** ifadesi kullanılmaktadır.[220] ***Я у тебя одолжил эту вещь[221] (Bu eşyayı senden ödünç aldım)*** cümlesine rastladığımızda ise ödünç alma eyleminin esasen ***украсть (çalmak)*** olduğunu

[217] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 08.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[218] Ye. M. Lazareviç, 2014, s. 28.
[219] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 08.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[220] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 08.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[221] A.İ. Markuşevskaya, 2017, s. 19.

düşünmemiz mümkündür. Bu ifadelerin kullanılması, asıl ifadelerin sahip olduğu olumsuz algının daha olumlu bir şekilde algılanmasına sebep olmaktadır.

Трусость (korkaklık) konusu olumsuz karakter özelliklerinden biri olarak örtmecenin ihtiyaç duyulduğu alanlar arasındadır. Örneklendirecek olursak, korkak bir kişi bir durumdan korktuğunu dile getirirken ***решил не рисковать жизнью (hayatımı riske atmamaya karar verdim)*** diyebilmektedir.[222] Bu sayede korkaklığın üzerini maskelemiş ve ifadeyi daha yansız bir duruma getirmiş olacaktır. Bunun yanı sıra ***трусость (korkaklık)*** sözcüğü yerine ***осторожность (tedbir)*** ya da ***несмелость (çekingenlik)*** gibi ifadelerin kullanımına da şahit olmaktayız.[223] Asıl ifadeler yerine tercih edilen bu yeni kullanımlar, mevcut olumsuz izlenimin yansız, hatta bir miktar olumlu yönde değişmesini sağlamaktadır.

Bir diğer olumsuz karakter özelliği ***жадность (açgözlülük)*** konusudur. Toplumsal açıdan hoş karşılanmayacak olan cimrilik durumu dile getirilirken örtmeceleştirilmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin ***жадный (açgözlü), скупой (cimri/paragöz)*** ifadeleri yerine ***туговатый (eli sıkı), прижимистый (varyemez), экономный (ekonomik), плюшкин[224] (Plyuşkin), гарпагон[225] (Harpagon)*** gibi ifadelerle sıkça karşılaşmamız mümkündür.[226] Konuşmacının muhatabına cimri oluşunu doğrudan dile getirmesi, muhatabında üzüntü, kırgınlık, hatta sert bir tepkiye yol açabilmektedir. Bu maskeli ifadeler sayesinde yaşanabilecek bu olumsuz durumun önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Tembellik konusu örtmeceye başvurulan bir diğer konudur. Bir kişiye direkt olarak tembel denilmesi istenmiyorsa ***обломов (Oblomov), сибарит (sefahat düşkünü), празднолюбец (avare/başıboş)*** ifadelerinin kullanımı mümkündür. Zira bir kişiye doğrudan

[222] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 08.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[223] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 08.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[224] N.V. Gogol'ün "Ölü Canlar" eserinde oldukça cimri bir kişiliği temsil eden karakterin adı.
[225] Ünlü Fransız komedyen Jean Baptiste Moliere'in "Cimri" adlı oyununun baş karakteri. Açgözlülüğü temsil etmektedir.https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_wingwords/572/%D0%93%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BD adresinden 27.08.20 tarihinde alınmıştır.
[226] https://moluch.ru/archive/65/10654/ adresinden 08.06.2020 tarihinde alınmıştır.

tembel demek olumsuz bir etkiye sahip olduğu kadar, muhatabımız açısından kırıcı ve nezaket açısından da sakıncalı olabilmektedir.

Rus kültüründe olumsuz olarak algılanacak çok çeşitli alanların var olduğunu söylememiz mümkündür. Yukarıda verilen alan ve örneklerin yanı sıra, bu örneklere de yer vermemiz konunun netlik kazanmasına ve ifade zenginliğini görmemize olanak sağlayacaktır.

"За что сослали, тоже не знаем, но то, что он стукач и ***сексот*** *— сомнений нет."*[227]

Çeviri: *Ne için sürgün edildiğini biz de bilmiyoruz, ancak hiç şüphe yok ki, o bir muhbir ve* ***gizli çalışan****.*

"Появились многочисленные ***доносчики****, которые стали стучать на всех подряд в надежде получить часть имущества арестованных."*[228]

Çeviri: *Tutuklananların mülkünün bir kısmını alma umuduyla arka arkaya herkesi suçlamaya başlayan çok sayıda* ***muhbir*** *ortaya çıktı.*

Bu cümlelerde yer alan ***сексот (gizli çalışan, casus)*** ve ***доносчик (muhbir)*** ifadeleri esasen ***сикофант (dalkavuk, yalaka)*** anlamına gelen yabancı kökenli sözcük yerine kullanılmıştır. Bu ifadeler olumsuz bir karakter özelliği olan "dalkavuk" ifadesinin keskinliğini hafifletmekte ve daha yumuşak bir izlenim elde edilmektedir.

"Единственные честные ***лицемеры*** *— актёры."*[229]

Çeviri: *Tek dürüst* ***riyakarlar*** *aktörlerdir.*

[227]https://kartaslov.ru/ adresinden 18.05.2020 tarihinde alınmıştır.
[228]https://kartaslov.ru/ adresinden 18.05.2020 tarihinde alınmıştır.
[229] https://ru.wiktionary.org/wiki adresinden 20.05.2020 tarihinde alınmıştır.

Bu cümlede ise yer alan ***иноκрит (riyakar)*** sözcüğü ***лицемер (iki yüzlü)*** ifadesinin örtmecesi durumundadır. İfadenin yeni kullanımı ***лицемер (iki yüzlü)*** sözcüğüne nazaran daha bulanık bir özelliğe sahiptir.

Konuya ilişkin tüm bu örneklerden hareketle, baskın olumsuz karakter özelliklerinin daha yansız ya da bir miktar olumlu görünebilmesi için bu ifadelerin yardımına ihtiyaç duyulduğunu söylememiz yerinde olacaktır. İfadelerin özü maskelenerek daha yumuşak ifadeler elde edilmiş, bu sayede ilk ifadelerin sahip olduğu anlamlar iyileştirilmiş ve nezaket kurallarına daha uygun, kırıcılıktan daha uzak yeni kullanımlar sağlanmıştır.

3.2.6 Prestijli Olmayan Meslekler

Sözlü ve yazılı dilde örtmeceler iletişimde çatışmayı önlemek, tatsız gerçeklikleri gizlemek, başkalarını korkutma ya da üzme endişesi duymak gibi oldukça önemli işlevler yerine getirmektedir.[230] Tüm bunlar doğrudan adlandırmaları değiştirerek ve olumsuz durumların özünü maskeleyerek ortadan kaldırılabilmektedir. Örtmecenin var olduğu bir önemli alan da mesleklerdir. Mesleklerin prestijini artırmak için örtmece ifadelerin kullanımı kaçınılmazdır. Modern dünyada tüm meslekler yerine göre prestijli ve prestijsiz olarak ayrılmaktadır.[231] İnsanlar farklı toplumlarda "prestij" algısı farklı olmasına ve zamanla değişim göstermesine rağmen meslekleri bu şekilde ayırmaktadır. Bundan sebeptir ki, prestijli olmayan meslek isimlerinin örtmeceleştirilmesi önemli sosyokültürel bir süreçtir.[232]

---

[230] M.M. Staruk, "Evfemizmı v praktike prepodavaniya Russkogo yazıka kak inostrannogo", **Mejdunarodnıy jurnal sotsialnıh i gumanitarnıh nauk**, 2017, sayı 3, s. 13.
[231] M.M. Staruk, "Evfemizatsiya naimenovanii maloprestijnıh professii v sovremennom russkom yazıke", **Sbornik materialov konferentsii "Yazık i pravo: Aktualnıye problemı vzaimodeystviya**", Rostov-Na-Donu, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[232] Çjan Çan, "Evfemizmı v naimenovaniyah professii v russkom i kitayskom yazıkah", **Elektronnıy nauçno-obrazovateknıy jurnal VGPU "Grani poznaniya"**, 2010, №5(10), s.64.

Mesleki örtmecelerin asıl işlevi popüler olmayan iş türlerinin statüsünün artırılmasıdır. İnsanların toplumda yüksek bir statüde yer almak için duyduğu sosyal ihtiyaç, düşük ücretli iş türlerinin daha saygın olanlarla yeniden adlandırılma ihtiyacına sebep olmaktadır. Bu tarz örtmeceler kişinin çalışma alanının olumsuz izlenimini gizleyen ve çalışan kişinin utanç hissini azaltan bir statü yükseltme yanılsaması yaratmaktadır.[233]

Meslek konusu sosyal yaşamda oldukça hassas olarak kabul edilir. Örneğin Rusya'da ebeveynler çocuklarını başarısız oldukları bir durumda şu şekilde azarlarlar: "***Будешь двоечником, станешь дворником (başarısız olursan, kapıcı olursun).***" Bu ifadeden temizlikçi ya da kapıcı olmanın utanç verici, aşağılayıcı bir durum olması gibi bir algı söz konusudur. Eğer çocuk başarı sağlayamazsa, hiçbir prestiji olmayan bir işe sahip olmakla korkutulmaktadır. Bu da meslek gruplarının kişinin sahip olacağı statünün belirlenmesinde toplum içerisinde ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu bizlere göstermektedir.

Modern Rusçada prestijli olmayan ya da az prestijli denilebilecek mesleklerin örtmece bir ifade kazandığı çok sayıda durumla karşılaşmak mümkündür. Bu noktada kişilerin sahip olduğu ya da olmadığı varlıkları da önem taşımaktadır. Örneğin ***богатый (zengin)*** sözcüğü yerine ***обладающий экономическим преимуществом (ekonomik avantaja sahip kişi)*** ifadesi kullanılırken, ***бедный (fakir)*** sözcüğü yerine ***люди с низким доходом (düşük gelirli insanlar)*** ifadesi kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra bir kişinin işsizlik durumunu kendisi ya da başkaları dile getirirken duyabileceği utanç da bu durumun maskelenmesine duyulan ihtiyacı doğurmaktadır. Örneğin ***безработица (işsizlik)*** yerine ***возможность занятости (uygun, müsait olma durumu)*** ifadesini, ***безработный (işsiz)*** yerine ise ***человек без заработной платы (geliri olmayan kişi)*** ifadesini görmemiz mümkündür.[234] Bu kullanımlar duyulan utancı azaltabileceği gibi, nezaket açısından da daha doğru ifadelerdir.

[233] Çjan Çan, 2010, s. 64.
[234] Ye M. Lazareviç, 2014, s.25.

Rusya'da mesleklerin modern adlandırmaları *Тарифноквалификационными характеристиками по общеотраслевым профессиям рабочих (Çalışanların Meslek Kollarına Göre Niteliksel Özellikleri)*'ne göre belirlenmektedir. (Rusya Çalışma Bakanlığı 10.11.92 №31 kararı). Örneğin ***уборщик мусоропроводов* (*çöp bacası temizleyicisi)*** esasen ***мусорщик* (*çöpçü)*** sözcüğü yerine kullanılmaktadır. ***Рабочий ритуальных услуг (cenaze hizmetleri çalışanı)*** tabiri ise ***могильщик (mezarcı)*** ifadesinin yerini almaktadır. Bunların yanı sıra ***разрубщик мяса на рынке (pazarda et kesici)*** ifadesi ***мясник (kasap)*** sözcüğü yerine kullanılırken, ***рабочий по стирке и ремонту спецодежды (iş kıyafetleri yıkama ve onarım çalışanı)*** ifadesi ***прачечник (çamaşırcı)*** sözcüğü yerine kullanılmaktadır. Aynı zamanda ***рабочий по уходу за животными (hayvan bakım çalışanı)*** ifadesi ***скотник (sığır güden kişi)*** için kullanılan yeni meslek isimleri arasındadır.[235] Bu meslek grupları prestij noktasında toplumda payı küçük olan mesleklerdir. Bu durumu değiştirmek için ise örtmece ifadeler önemli rol oynamaktadır. Bu sebeple bu tür resmi adlandırmalar, özellikle bu mesleğe dahil olan bir kişi için bir dereceye kadar örtmece işlevi görmekte ve bu durum mesleklere karşı sahip olunan algının daha ılımlı hale gelmesini sağlamaktadır.

Rabota dlya Vas, Rabota na Donu adlı gazeteler ve *Avito, Superjob, HeadHunter* sitelerinin bölgelerin temizliğine dair yapmış oldukları analiz, ilk sırada hangi mesleklerin değişime tabi tutulduğunun belirlenmesine imkan sağlamaktadır. İlk olarak ***уборщик помещений (oda temizleyicisi)*** ifadesi yerine ***клининг-менеджер (temizlik yöneticisi), специалист по клинингу (temizlik uzmanı), техслужащий (teknik personel), оператор профессиональной уборки (profesyonel temizlik operatörü)***[236] ifadelerinin kullanımını görmemiz mümkündür. Bu ifadeler sayesinde temizlikçi algısı biraz daha farklı bir çağrışım kazanmıştır. Olumsuz etkisi bir miktar kırılmıştır. Bir diğer örnek ise ***дворник (kapıcı)***

[235] Çjan Çan, **a.g.e.**, s. 64.
[236] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.

ifadesidir. Bu sözcük yerine ***смотритель (gözcü), менеджер по уходу за территорией (bölge bakım yöneticisi), клинер (temizleyici), мастер чистоты (temizlik ustası), рабочий по благоустройству (çevre düzenleme çalışanı)***[237] gibi örtmece ifadeler kullanılmaktadır. Bu ifadelerde yabancı kökenli sözcüklerin de örtmeceleştirme eyleminde etkisini görmekteyiz. Yeni ifadeler sayesinde ***дворник (kapıcı)*** mesleğinin görevi apartmanı ve çevresini temizleyen, düzenleyen kişinin daha ötesindedir. Aynı zamanda ***мусорщик (çöpçü)*** ifadesi yerine ***подсобный рабочий (yardımcı çalışan), клининг-оператор (temizlik operatörü), менеджер по уборке (temizlik yöneticisi)***[238] gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu ifadelerin kullanılmasıyla örtmece işlevi yerine getirilmiş olur. Zira ***мусорщик (çöpçü)*** ifadesi çeşitli örneklerden de görüldüğü gibi değişime ihtiyacın sıkça yaşandığı bir meslek grubudur. Öyle ki doğrudan kullanılan ifade nezaketsiz olduğu kadar, bu görevi yerine getiren kişiler tarafından üzücü ve kırıcı da olabilmektedir.

Mesleğin prestijini artırmak ve doğrudan adının oluşturmakta olduğu olumsuz izlenimi ortadan kaldırmak için tasarlanmış meslek türleri çok sayıda bulunmaktadır. Örneğin ***оператор очистных работ (temizlik işleri operatörü)*** ifadesi esasen ***ассенизатор (kanalizasyoncu)*** ifadesi yerine kullanılmaktadır. Bu kullanımıyla oldukça kötü bir izlenime sahiptir ve bu mesleği yerine getiren kişi için de gurur kırıcı olabilmektedir. Yine aynı şekilde ***надзиратель (gardiyan)*** ifadesi yerine ***контролер (denetmen, gözetmen)*** kullanımı tercih edilmektedir. Her şeyden önce gardiyanın çalışmakta olduğu kurum cezaevleridir. Dolayısıyla ilk çağrışım olumsuzdur. Yeni kullanımı sayesinde durum biraz daha genelleştirilmiştir. Ölüm hükümlerini yerine getiren kişi için ise ***палач (cellat)*** yerine ***исполнитель* (*yerine getiren kişi)*** anlamında bir ifade kullanılmaktadır.[239] Celladın yapmakta olduğu görev birinin canına

[237] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[238] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[239] Çjan Çan, 2010, s.64.

son vermektir. Ucunda ölümün olduğu bir meslek elbette olumsuz bir algıya sahip olacaktır ve maskelenmeye ihtiyaç duyacaktır.

Örtmeceleştirilen meslekler grubuna ***менеджер (yönetici)*** ifadesini dahil etmemiz mümkündür**.** ***Менеджер (yönetici)*** sözcüğünün kullanımı prestijli olmayan mesleklerin örtmeceleştirilme sürecinde önemli bir yere sahiptir. Zira bu durumda sözcük asıl anlamını yitirmektedir ve bu kullanımıyla şirket yöneticisinden temizlik çalışanına kadar her türlü faaliyet alanı çalışanlarına önem gösterilmektedir. Bununla birlikte içyapının gizliliğinden dolayı muhatap üzerinde bilişsel bir uyumsuzluğa sebep olabilir, öyle ki anlamları onları anlayan kişilere göre tasarlanmaktadır. Modern Rusya'da da ***менеджер (yönetici)*** kavramı işlevi hiçbir şekilde yönetimle ilgili olmayan çalışanlar için sıklıkla kullanılmaktadır. Pek çok mağazada, oto galerilerde sıradan satıcılar ***менеджер (yönetici)*** olarak adlandırılmaktadır. ***Офис-менеджер (ofis yöneticisi)*** görevinde olan bir kişinin konumunun yönetim işleriyle herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır. Esasında ***менеджер (yönetici)*** sözcüğü yapılacak hemen hemen her mesleği ifade etmektedir. Bir seyahat acentesine gidildiği zaman şöyle bir ifade ile karşılaşılması muhtemeldir: ***Сейчас к вам подойдет наш менеджер***[240] **(yöneticimiz şimdi geliyor).** Yani burada yöneticiden kasıt aslında ***наш сотрудник (çalışanımız)*** ifadesidir.

Örtmece ihtiyacı şirketlerde küçük çalışanların mevkileri açısından da önem taşımaktadır. Örneğin ***курьер (kurye)*** ifadesi için ***экспедитор (sevkiyatçı), водитель (sürücü), специалист отдела доставки (teslimat bölümü uzmanı)***[241] gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu kullanımlarla beraber statüsü düşük görünen bu meslek, prestijini bir miktar artırmaktadır. Bir diğer örnek ***секретарь (sekreter)*** ifadesidir. Bu meslek grubu için ***офис-менеджер (ofis yöneticisi), ассистент (asistan), помощник руководителя (yönetici yardımcısı)*** ifadelerini görmemiz mümkündür. Bu ifadeler mesleğin sahip olduğu

[240] Çjan Çan, **a.g.e.,** s.64.
[241] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.

statünün yükselmesine sebep olmaktadır. ***Грузчик (hamal)*** ifadesi için ise ***менеджер по отгрузке (nakliye yöneticisi), сотрудник склада (depo çalışanı)*** ifadeleri yer almaktadır.[242] Asıl ifade ile zihinlerde ücret karşılığı omuzlarında ve sırtında ağır yükler taşıyan kişi oluşmaktadır. Ancak bu ifadelerle asıl ifadenin anlamı iyileştirilmiştir. Aynı zamanda ***охранник (bekçi)*** ifadesi için ***секьюрити (güvenlik), сотрудник безопасности (güvenlik çalışanı), специалист по безопасности (güvenlik uzmanı)*** kullanımları mevcuttur. Bunların yanı sıra ***продавец (satıcı)*** ifadesi için ise ***специалист по продажам (satış uzmanı), менеджер (yönetici), продавец-консультант (satış asistanı), работник кассы (kasa görevlisi) , сейлзменеджер (satış müdürü)*** ifadeleri yer almaktadır. Yeni ifadeler sayesinde çoğu zaman toplum tarafından görünmez olan bu meslek grubunun sahip olduğu anlamı oldukça iyileşmiş, konumu daha yüceltilmiştir.

Örtmece yardımıyla prestiji artan bir diğer meslek grubu tarım alanındadır. Örneklendirecek olursak, ***дояр (süt sağıcı)*** yerine ***оператор машинного доения (sağım makinesi operatörü), специалист по доению (sağım uzmanı)***[243] gibi ifadelerle karşılaşılmaktadır. ***Тракторист (traktör sürücüsü)*** yerine ise ***сотрудник транспортного отдела (ulaştırma departmanı çalışanı), водитель сельхозтехники (tarım makinesi sürücüsü)***[244] kullanımları mevcuttur. Bu ifadeler sayesinde traktör sürücüsünden bahsedildiğinin anlaşılması bile güçleşmektedir. Bir diğer örnek ***пастух (çoban)*** ifadesidir. Bu ifade yerine ise ***рабочий сельхозпроизводства (tarımsal üretim çalışanı), оператор по уходу за животными (hayvan bakım operatörü), работник на ферме (çiftlik çalışanı)***[245]

[242] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[243] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[244] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[245] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.

ifadeleri kullanılmaktadır. Bu kullanımlar çoban meslek grubuna kıyasla çok daha prestijli sayılmaktadır.

Yeniden adlandırılarak örtmece bir ifade kazanan meslek gruplarından bir diğeri ev personelleri için kullanılmaktadır. Örneğin ***садовник (bahçıvan)*** yerine ***ландшафтный дизайнер (peyzaj tasarımcısı), фитодизайнер (bitki tasarımcısı), рабочий зеленого хозяйства (çiftlik çalışanı)***[246] ifadelerini görmemiz mümkündür. Bunun yanı sıra ***домработница (hizmetçi)*** yerine ***помощник по хозяйству (ev işleri yardımcısı), управляющий домом (ev işleri yöneticisi), горничная (temizlik çalışanı)***[247] ifadeleri de mevcuttur. Bu kullanımlar aracılığıyla hizmetçi ifadesinin kötü algısı yumuşatılmış ve anlam daha iyi bir algıya kavuşmuştur. Bir başka örnek olarak ***сиделка (bakıcı)*** ifadesini vermemiz mümkündür. Bu ifade yerine ***няня (dadı), помощница по хозяйству (ev işlerine ve çocuk bakımına yardımcı kişi), гувернантка (mürebbiye)***[248] ifadeleri kullanılmaktadır. Aynı zamanda ***шофер (şoför)*** yerine ***персональный водитель (kişisel sürücü)***[249] ifadesi de kullanılmaktadır. Tüm bu ifadeler bu mesleklere sahip olan kişilerin kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamakta ve sahip oldukları mesleklerin çağrışımlarını genişletmektedir.

Mesleklerin yeniden adlandırılması hizmet sektöründe de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin ***маникюрист (manikürcü)*** yerine ***мастер маникюра (manikür uzmanı), менеджер ногтевого сервиса (tırnak hizmetleri sorumlusu), менеджер салона красоты (güzellik salonu yöneticisi)***[250] ifadeleri kullanılmaktadır. ***Парикмахер (kuaför)*** yerine ise

[246] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[247] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[248] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[249] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[250] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.

стилист (stilist), мастер салона красоты (güzellik salonu uzmanı)[251] ifadelerini görmemiz mümkündür. Bu ifadelerin kullanımı anlamın daha iyi bir çağrışıma sebep olmasını sağlamıştır. Bir diğer örnek ***швея (dikişçi)*** ifadesidir. Bu ifade yerine ***дизайнер (tasarımcı), конструктор одежды (kıyafet tasarımcısı), модельер (moda tasarımcısı), портной (terzi)*** ifadelerinin kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Aynı zamanda ***официант (garson)*** ifadesi yerine ***менеджер ресторана (restoran yöneticisi), метрдотель (baş garson), специалист по работе с клиентами (müşteri hizmetleri uzmanı)*** gibi ifadeler de kullanılmaktadır.[252]

Mesleklerin prestijli ya da az prestijli olması konusuna değinirken ***учитель (öğretmen)*** meslek grubunu da unutmamak gerekir. ***Учитель (öğretmen)*** ifadesinin yerini uzun süredir ***преподаватель, тьютор (eğitmen, eğitici)*** gibi yeni adlandırmalar almakta, bu sayede çok ihtiyaç duyulan, ancak bir o kadar da düşük ücretli olan bu mesleğin saygınlığı artmaktadır. Bu tarz değişiklikler bu mesleklerin temsilcilerine duyulan saygının artmasına sebep olurken, aynı zamanda dinleyici üzerinde de olumlu bir etki bırakmaktadır.

M.M. Staruk'un görüşüne göre, yapılan analizlere dayanarak aşağıdaki üç yöntemin düşük prestijli mesleklerin isimlerini örtmeceleştirmek adına en verimli yöntemler olduğu sonucuna varılabilir:

1- Yabancı sözcükler ve ifadeler (çoğunlukla İngilizce): ***секьюрити (güvenlik), сейлзменеджер (satış yöneticisi), фитодизайнер (bitki tasarımcısı), ассистент (yardımcı).***

[251] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.
[252] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.

2- Genel anlamlarıyla Rusça sözcükler: ***рабочий зеленого хозяйства (çiftlik çalışanı), рабочий сельхозпроизводства (tarım işçisi), сотрудник безопасности (güvenlik çalışanı).***

3- Hem yabancı hem de Rusça sözcüklerin bir arada kullanılarak oluşturulduğu örtmece sözcükler: ***менеджер ногтевого сервиса (tırnak hizmetleri sorumlusu), менеджер по уходу за территорией (bölge bakım sorumlusu), работник на ферме (çiftlik çalışanı), менеджер по продажам (satış sorumlusu/yöneticisi).***[253]

Pek çok alanda kullanılan çok sayıda örtmeceleştirilmiş meslek grupları örneklerinden ve M.M. Staruk'un görüşlerinden hareketle, yabancı sözcüklerin örtmece niteliğinde kullanılmasının ses niteliği ve anadil konuşucularının çoğunluğu tarafından kolayca anlaşılmaması sebebiyle, söylenenlerin gerçek anlamının daha fazla gizlenmesine sebep olduğunu söylememiz mümkündür. Yabancı kökenli ifadelerin yanı sıra, az prestijli ya da prestijli olmayan dediğimiz düşük statülü meslek gruplarının edinmiş olduğu yeni ifadeler, asıl ifadelerin anlamını belirsizleştirdiği gibi, anlamların iyileşmesini de sağlamaktadır. Bu durum sayesinde hem sosyal sınıf hususunda ifadeler nezaket kurallarına daha uygun hale getirilmiş, hem de bu bahsi geçen meslek gruplarından olan kişiler açısından kırıcılık ve kabalık konusunda etki hafifletilmiştir.

Örtmecelerin anlamsal açıdan sınıflandırmasını bütünüyle ele alacak olursak, ölüm ve hastalık konularının sahip olduğu olumsuz etki sebebiyle toplumun daima ifade değişikliğine gereksinim duyduğu alanlar olduğunu söyleyebiliriz. Kişilerin kusurlu buldukları fiziksel görünüşleri, karakter özelliklerine dair yapılan olumsuz değerlendirmeler ve sahip oldukları meslek grubunun düşük niteliği nezaketi sağlama ve kırıcılığı ortadan kaldırma amaçlı her zaman maskeli ifadelere maruz bırakılabilen durumlardır. Sosyal yaşam ise örtmecenin

[253] M.M. Staruk, 2014, http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.

varlığını sıkça hissettiğimiz bir alandır. Günlük yaşantının her alanında daha yumuşak ifadelere ihtiyaç duyulmakta, sakıncalı ya da tepkiye sebep olabilecek sözcüklerden kaçınılmaktadır. Tüm bu alanlarda yapılan değişiklikler sözcüklerin asıl anlamlarını iyileştirdiği gibi, sahip oldukları algıyı da hafifletmekte ve bulanık bir hale getirmektedir. Tüm bu değişimler, örtmecenin yaşamımızdaki varlığını ve dildeki yerini bizlere sunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA DİLİNDE VAR OLAN ÖRTMECE OLGUSU

4.1 Medyada Örtmece Olgusunun Yeri

Gazetenin oluşmasının en popüler çeşitlerden biri olan gazetecilik tarzı, görevlerinin ve iletişim koşullarının farklılığı nedeniyle oldukça karmaşık bir olgudur. Gazetecilik tarzı toplumsal uğraş ve çıkarların, politik-ideolojik ve kültürel ilişkilerin geniş bir yelpazesiyle, günümüz yaşam tarzını şekillendiren kişi ve olayların tanınması ve anlaşılmasıyla ilişkilendirilmektedir. Yazılı ve sözlü olarak çok çeşitli türlerde karşımıza çıkan bu tarz, ulusun birleşmesini, kişinin vatandaşlık hislerinin güçlenmesini, ufkunun genişlemesini sağlamaktadır.

Gazetecilik tarzının adlandırılması (Latince: *publicus* – Rus: *общественный – obşestvennıy (toplumsal)*) her şeyden önce onun bilgi verici kısmıyla ilgilenmektedir. Bu tarz toplumsal açıdan bilinen konuların tartışılmasına yöneliktir. Aynı zamanda içerisinde iletişimsel çerçevesini de görmemiz mümkündür. Gazetecilik tarzı kitlesel hedef ile karakterize edilmektedir ve İnternet de dahil olmak üzere elektronik medyayı da içeren kitle iletişim araçlarını da bünyesinde barındırmaktadır. *СМИ - Средства массовой информации- Sredstvo massovoy informatsii (Kitle İletişim Araçları)* ve *масс-медиа – Mass-media (kitlesel iletişim)* terimleri kullanılmaya başlanmıştır.[254]

20. yüzyılın ikinci yarısı ve 21. yüzyılın başlangıcı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde büyümesi ile karakterize edilmektedir. Medya akışlarının birleşiminden oluşan ortak bir bilgi alanı televizyon, yazılı basım, radyo gibi geleneksel medyanın dinamik gelişimi ve dünya çapında ağın, internetin ortaya çıkması ve yayılması sayesinde ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar sözcüğün üretim ve yayılma sürecini, dilsel değişikliklerin doğasını ve kullanımını önemli ölçüde etkilemiştir. Bugün kitle iletişim araçları dilin kullanımını kayda değer bir ölçüde bizlere sunmaktadır.[255] Elektronik medya güncel bilgilere genel bir erişim sağlamakta, toplumun etkileneceği devasa bir güce sahip olan evrensel bir bilgi alanı oluşturmaktadır.

Modern toplum yaşamında medya gün geçtikçe daha fazla değer kazanmaktadır. T.G. Dobrosklonskaya medyanın aktif dil etkileşim kanalları olarak oynadığı rolün, belirli bilgi ve yayın stillerinin kullanımı ve yayılmasında ortaya çıktığını belirtmektedir. 21. yüzyılda kitle iletişim araçları toplumun dilsel faaliyetinin en yoğun biçimde gelişen tarafı olarak rol almaktadır. İşlenmiş bilgi günden güne artmaktadır, ki bu da medyanın dilsel yapısının karmaşıklaşmasına, metinlerin biçemsel farklılıklarının derinleşmesine ve toplum bilincinde

[254] H.A. Kupina, T.V. Matveyeva, **Stilistika sovremennogo russkogo yazıka**, Moskova, Yurayt, 2013, s. 231-232.
[255] T.G. Dobrosklonskaya, "Rol SMİ v dinamike yazıkovıh protsessov", **Vestnik MGU**, Lingvistika i mejkulturnaya kommunikatsiya, 2005, No 3, s.38.

var olan bilgi ürününün durumunun değişmesine sebep olmaktadır. Bilgi ve yayın tarzı kavramı doğrudan kitle iletişimi ile ilgilidir ve gazete, dergi, radyo programı ya da televizyon programı gibi her belirli medyaya özgü okuyucu, dinleyici, izleyici ile belirli bir durumu belirtmek için kullanılmaktadır. Medya dili tüm biçimsel durumların daha az ya da daha çok ölçüde yansıtıldığı ulusal dilin sosyal açıdan koşullandırıldığı bir uygulamadır. Medya, modern toplum yaşamında önemli bir rol oynamaktadır. Objektif, güvenilir ve ilginç bilgilerin verilmesi medyanın temel görevidir. Günümüzde iletişim yalnızca konuşma şeklinde değil; aynı zamanda internet, televizyon, radyo, gazete, dergi ve diğer iletişim araçları aracılığıyla da gerçekleşmektedir. Medya insanların bilincinin oluşumunu önemli ölçüde etkiler, bu nedenle elektronik ve yazılı medya herhangi bir toplumun kültürel ve ruhsal yaşamının önemli bir parçasıdır.[256] Toplumdaki sosyo-ideolojik değişimler medya diline en hızlı şekilde yansıtılmakta, yeni sözcük ve kavramlar ortaya çıkmakta ve düzeltilmektedir.

Günümüzde kitle iletişim metinleri dilin mevcut durumunu tanımlamak için giderek daha fazla temel oluşturmaktadır, zira başka hiçbir yerde olmadığı kadar hızlıdırlar ve modern dil kullanımı için ayırt edici özellikler olan tüm süreçleri, dilsel gerçeklikte çok sayıda değişikliği yansıtmaktadırlar.

Bugün "medyanın dili" öncelikle, medya tarafından üretilen ve dağıtılan metinlerin bütünüdür. İkinci olarak belirli dilsel üslupsal özellik ve ifadelerle karakterize edilen sürdürülebilir bir dil içi sistemidir. Son olarak ise basılı yayın, televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarının her birine özgü, belirli sözel ve görsel-işitsel bileşen oranına sahip olan önemli bir sistemdir.[257]

[256] https://core.ac.uk/download/pdf/38548737.pdf adresinden 25.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[257] T.G. Dobrosklonskaya, **Medyalingvistika: sistemnıy podhod k izuçeniyu yazıka SMİ**, Moskova, 2008, s.18, http://www.ffl.msu.ru/research/publications/dobrosklonskaya/dobrosklonskaya-medialingvistika.pdf adresinden 26.06.2020 tarihinde alınmıştır.

"Medya dili" kavramının içyapısını anlamak için medyanın belirli alt dillerinin, yani basın dili, radyo dili, televizyon dili, internette dil kullanım özelliklerinin dilsel -üslupsal medya özelliklerini incelemek gerekmektedir. Son yıllarda belli kitle iletişim araçlarının dilini inceleme adına, aynı zamanda haber, analiz, gazetecilik, reklamcılık gibi çeşitli medya metinlerinin incelenmesi adına yapılan çalışma sayısı artmaktadır. İnternet teknolojisinin gelişimi, bilgisel psikolojik etki aracı olarak medya dilinin daha da gelişmesine yol açmıştır. İnternet dili, tüm geleneksel medyanın başarılarını bünyesinde barındıran, karmaşık, katmanlı bir multimedya (çoklu ortamlı) sistemidir. İnternetteki sözlü bir metin, metni sadece doğrusal olarak değil, aynı zamanda bağlantılar yardımıyla metinler arası bağlantıların derinliğini ortaya çıkarmaya imkan sunan yeni bir "ağ" boyutu elde etmiştir. Medya dilinin en önemli bileşenlerinden biri, sözel ve medya düzeyi ile birlikte kavramsal veya bilişsel-ideolojik düzeydir. Medya dilinin bir kod ya da evrensel bir işaret sistemi olduğunu söylememiz mümkündür. Medya psikolojisi uzmanları bir insanın çevresindeki dünyayı, dünyanın medya tarafından nasıl temsil edildiğine bağlı olarak algıladığını kabul etmektedir. Çeşitli sosyo-politik grupların ve ulusal-kültürel toplulukların bir ürünü olan medya dili, bu yorumların çoklu özelliklerini yansıtmakta, belirli bir ideolojik bir tarz ve ulusal-kültürel bir özgüllük taşımaktadır. Toplumda meydana gelen tüm sosyo-ideolojik değişiklikler her şeyden daha hızlı medya diline yansımakta, böylelikle yeni kavramların oluşumuna zemin hazırlanmaktadır.[258] Böylelikle yirminci yüzyılın sonunda "medya dili" kavramının bütünüyle oluştuğunu ve terimin kendisinin bilimsel ve dilsel kullanımda nihai olarak kurulduğu sonucuna varabiliriz. Bugün medya dili yalnızca kitle iletişim alanında işlev gören metinler bütünü değil; aynı zamanda belirli dilsel-üslupsal işaret ve özelliklere sahip, gelişen bir dil içi sistemidir. Bununla birlikte bu sistemin en önemli özelliklerinden biri yazılı basım, radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının her birine özgü sözlü ve görsel-işitsel bileşenlerin bir ilişkisinin olmasıdır.

[258] T.G. Dobrosklonskaya, 2008, s.22.

Medyanın dili bilgi zenginliği, sosyo-politik sözcük dağarcığı, klişeler, tür çeşitliliği (röportaj, makale, not, röportaj, deneme, rapor vb.) ile karakterize edilmektedir. Medya dilinin dilsel ve üslup özellikleri şunlardır:

1- Çok sayıda deyimsel ve klişe ifadeler, standart terim ve adlandırmalar, gazetecilik klişeleri,
2- Değerlendirme sıfatları, okuyucuya doğrudan atıflar,
3- Sosyo-politik ve kültürel yaşamın gerçeklerinin, ima ve alıntıların bolluğu,
4- Deyim, kelime oyunları, cinas, atasözü ve özdeyiş kullanımı.

Dilsel doğruluğun temeli, bir kişinin duygularına zarar vermeme, onu incitmeme arzusu üzerine kuruludur. Irk ve cinsiyet, sosyal statü, sağlık ve yaş bakımından insan haklarını ihlal etmek yerine daha uygun ifade araçları bulmak iletişimin geleneksel bir özelliğidir ve medya da bu temel üzerine odaklanmaktadır. Nihayetinde sosyal kültür ve toplumsal davranış özellikleri Rus medyasında önemli ölçüde kendini hissettirmektedir. Belli amaçlar doğrultusunda medya dilinde yapılan değişimler ve edinilen yeni kavramlar karşımıza örtmece olarak da çıkabilmektedir. Örtmeceler yazarın dolaylı değerlendirmesini yansıtabilir. Bu anlamda gazetenin ve gazetecilik dilinin örtmeceleştirilmesi, iletenin alıcısında belli bir etki uyandırmak ve etkilemek istemesinin bir aracı olarak düşünülebilmektedir. Asıl ifadelerin yerine geçen yeni sözcükler okuyucu, dinleyici ve izleyicileri etkileme noktasında yardımcı olmaktadırlar. Örtmeceler sayesinde politik açıdan doğru ifade edilen sözcük ve ifadelerin seçiminde dilsel hoşgörü ilkeleri gözlenmektedir. Kitle iletişim araçları politik açıdan doğru sözcüklerin üreticisidir. Politik açıdan doğru isimlendirmelerin dile sokulması, ancak günlük dilsel pratikte yeni sözcük kullanımlarını güçlendiren, aktif dilsel dönüşümlerin aracı olan medyanın faaliyetleri sayesinde mümkündür. Sosyo-politik, günlük yaşam ve ekonomik ilişkiler alanlarında doğrudan isimlendirmelerin yerini alan örtmeceler, gizli

manipülatif/etkileyici yeteneklere sahiptir. Doğrudan yorum, olayın direkt söylemlerle değerlendirmesi okuyucuların ya da izleyicilerin olumsuz tepkilerine neden olabilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, örtmeceleri yukarıda değindiğimiz alanlara göre sınıflandırdık. Zira medya dilinde günlük yaşam, ekonomi ve politika alanlarına dair pek çok terim örtmeceye maruz kalmaktadır. Bu sebeple medyada bolca kullanılan örtmece örneklerini analiz etmemiz konunun netlik kazanması açısından yerinde olacaktır.

4.1 Günlük Yaşamda Kullanılan Örtmeceler

Günlük yaşamda örtmecelerin varlığını daima hissedebilmek mümkündür. Öyle ki yaşamımızın her alanında var olan bu olgu, günlük yaşantımıza dair pek çok alanda çeşitli kullanımlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Sosyal ve kişiler arası iletişimde örtmecenin konuşmacılar tarafından tercih edilmesinin öncelik amacı, iletişimsel çatışmalardan kaçınmak ve muhatabımıza karşı iletişimsel bir rahatsızlık hissinden uzaklaşmaktır. Bu amacı gerçekleştirirken ihtiyaç duyulan ise durumun özünü maskeleme, kamufle etmedir. Pek çok alanda kabalıktan kaçınmak, nezaket kurallarına uygun hareket etmek amaçlı kullanımına şahit olduğumuz bu örtmece kavramı medyada da çok sık tercih edilmekte, okuyucu ya da izleyicinin tepkisine yol açabilecek herhangi olumsuz bir durumu bir dereceye kadar hafifletmesi hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda medyada günlük yaşama dair yer verilen örtmece ifadeleri örneklendirmemiz duruma netlik kazandıracaktır.

“Дело расследуется по ч. 3 ст. 109 УК РФ («Причинение смерти ***по неосторожности*** *двум лицам»), отмечает ТАСС.”*[259]

Çeviri: *TASS, davanın RF Ceza Kanunu'nun 109. Maddesi 3. Fıkrasınca (“İki kişinin* ***ihmal/dikkatsizlik*** *nedeniyle ölümüne neden olmak”) incelendiğine dikkat çekmektedir.*

Bu cümlede karşımıza çıkan ***неосторожность (dikkatsizlik)*** ifadesi bir örtmecedir. ***Осторожность (dikkat)*** anlamında kullanılan olumlu sözcüğün başına ***не-*** olumsuzluk eki getirilerek olumsuz bir görünüm elde edilmiştir. Ancak elbette ***небрежность (ihmal)*** anlamına gelen asıl ifade kadar olumsuz bir etkiye sahip olmayacaktır. Zira burada kastedilen ihmali ***небрежность*** ifadesinde ayıran, somut bir bulgunun olmamasıdır. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda sıkça rastladığımız bu ifade, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“Следственные органы и прокуратура в этой ситуации ***недорабатывают****.”*[260]

Çeviri: *Bu durumda soruşturma organları ve savcılık* ***yetersiz çalışıyor****.*

Burada yer alan ***недорабатывать (yetersiz/az çalışmak)*** eylemiyle esasen soruşturma organları ve savcılığın çalışmadığı ifade edilmektedir. Bu durum ***работать (çalışmak)*** gibi yansız bir anlama sahip bir eyleme ***недо-*** olumsuzluk eki getirilerek sağlanmıştır. Bu şekilde kullanımıyla oluşacak tepkilerin biraz da olsa hafiflemesi sağlanabilmiştir. Anlamsal olarak sosyal yaşamın her alanında karşılaşabileceğimiz bu ifade, biçimsel sınıflandırma açısından ise biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

---

259 https://iz.ru/959750/2019-12-29/delo-vozbuzhdeno-posle-gibeli-detei-pri-pozhare-v-irkutskoi-oblasti adresinden 03.01.2020 tarihinde alınmıştır.

260 https://iz.ru/770703/2018-07-25/makarova-izbivali-v-dvukh-koloniiakh adresinden 10.09.2018 tarihinde alınmıştır.

“Ведомственные проверки, к сожалению, не всегда бывают эффективны тоже. Поэтому нужно строже подходить к выявлению подобных ***безобразий****.”*[261]

Çeviri: *Şube kontrolleri maalesef her zaman etkili değildir. Bu nedenle, bu tür* ***çirkinlikleri*** *tanımlamak için daha katı bir yaklaşım izlemeniz gerekir.*

Burada yer alan ***безобразие (çirkinlik)*** sözcüğü haberin genelinden anladığımız ***избиение заключенного (mahkumun dövülmesi)*** ve ***подверженность насилию (şiddete maruz kalması)*** ifadeleri yerine kullanılmış olmasıdır. Tercih edilen bu ifade daha genel ve daha yansız bir anlama sahiptir. Asıl ifadelerin sahip olduğu keskinliği azaltmıştır. Anlamsal sınıflandırma açısından sosyal anlamda pek çok konuda kullanımı mümkün olan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“И наоборот, ***маловато*** *мясных и рыбных продуктов, овощей и фруктов.”*[262]

Çeviri: *Ve aksine, et ve balık ürünleri, sebze ve meyveler* ***yeterli değil****.*

Bu cümlede ifade edilen ***маловато (yeterli değil)*** ifadesi esasen ***меньше чем нужно (gereğinden daha az)*** anlamında kullanılmıştır. Direkt olarak ***мало (az)*** ifadesi olumsuz bir niteliğe sahiptir, ancak sözcüğe eklenen ***-оват-*** yapı eki ifadeye eksik, tam olmayan bir özellik kazandırır ve bu sayede sözcüğün sahip olduğu olumsuz niteliğin hafiflemesine yardımcı olmaktadır. Bu durumda ifadenin çağrışımı daha yansız bir anlama sahip olmaktadır. Anlamsal açıdan günlük yaşamda sıkça kullanılabilecek bu ifade, biçimsel açıdan biçim bilimsel yöntemle oluşturulmuştur.

[261] https://iz.ru/770703/2018-07-25/makarova-izbivali-v-dvukh-koloniiakh adresinden 10.09.2018 tarihinde alınmıştır.
[262] https://iz.ru/693021/2018-01-09/v-potrebitelskoi-korzine-stanet-bolshe-miasa-i-ryby adresinden 12.11.2019 tarihinde alınmıştır.

“По предварительной версии, стрелок не целился в ребенка, произошел ***несчастный случай.”***[263]

Çeviri: *Ön bulgulara göre, atıcı çocuğu nişan almadı,* ***talihsiz bir olay*** *meydana geldi.*

Bu cümlede yer alan ***несчастный случай (talihsiz olay)*** ifadesi ***катастрофа (felaket)*** sözcüğünün yerine kullanılmıştır. Çocuğun istemeden ve aniden vurulması durumunun korkunçluğu bu ifade sayesinde bir miktar da olsa maskelenmiştir. ***Случай (olay)*** sözcüğü çok genel bir anlama sahiptir ve yaşanılan kötü durumlar için sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadenin önüne getirilen ***несчастный (talihsiz)*** sıfatı ise kökeninde çok olumlu bir çağrışıma sahip olan ***счастье (mutluluk)*** sözcüğünü barındırmaktadır. Olumlu anlamlı bu sözcüğün başına ***не-*** olumsuzluk öneki getirilerek asıl ifadeye nazaran daha yumuşak bir kullanım sağlanmıştır. Sosyal yaşamda kullanımı oldukça mümkün olan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“Малыши, которые остались ***без родительского внимания****, но еще не определены в приют или детский дом, смогут хотя бы временно пожить в благополучной семье.”*[264]

Çeviri: ***Ebeveyn ilgisinden yoksun*** *kalan, ancak henüz bir sığınma evine veya yetimhaneye yerleştirilmemiş olan çocuklar en azından geçici olarak varlıklı bir aileyle yaşayabilirler.*

Burada ifade edilen ***без родительского внимания (ebeveyn ilgisinden yoksun)*** ifadesi ***дети сироты (yetim çocuklar)*** ya da ***брошенные дети (terkedilmiş çocuklar)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. Hangi anlamda olursa olsun, bu kullanım sayesinde iki ifade de anlam açısından daha iyi bir duruma getirilmiştir. Nihayetinde böyle bir durumda olan bir kişinin “yetim” ya da “terkedilmiş” olarak nitelendirilmesi hem gücendirici, hem de oldukça nezaketsiz bir duruma

263 https://iz.ru/961433/2020-01-05/v-irkutskoi-oblasti-nachalsia-rozysk-podstrelivshego-rebenka-v-novogodniuiu-noch adresinden 01.02.2020 tarihinde alınmıştır.

264 https://www.segodnya.ua/kiev/kpower/deti-ciroty-poluchat-vremennye-cemi-142780.html adresinden 17.04.2020 tarihinde alınmıştır.

sebep olacaktır. Doğrudan olumsuz ifadeler yerine ***родительское внимание (ebeveyn ilgisi)*** gibi çağrışımı oldukça olumlu olan ifadeye ***без (-siz)*** öneki getirilerek durumun yoksunluğu daha üzeri kapalı bir şekilde belirtilmiştir. Bu sayede gücendirici etkisinin hafiflemesi sağlanmıştır. Anlamsal olarak sosyal yaşam alanında görebileceğimiz bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Россиянам готовят **неприятный** сюрприз с зарплатами."*[265]

Çeviri: *Ruslar'a maaşlarda **nahoş** bir sürpriz hazırlanıyor.*

Burada ***неприятный (nahoş/hoş olmayan)*** ifadesinden yola çıkarak, yakın zamanda maaşlara beklenen bir zam olduğunu ve bu zammın gerçekleşmeyeceğini anlamaktayız. Sürpriz hazırlanması her ne kadar olumlu bir çağrışıma sebep olsa da esas olan Rus halkının beklentisinin karşılanmayacağı yönündedir ve beklenen aslında kötü bir sürprizdir. Ancak doğrudan ***плохой сюрприз (kötü sürpriz)*** ifadesini kullanmak yerine etkisini yumuşatacak olan ***неприятный (nahoş/hoş olmayan)*** ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade olumlu bir anlama sahip olan ***приятный (hoş)*** sözcüğüne ***не-*** olumsuzluk eki eklenerek elde edilmiştir. Bu sayede ***плохой (kötü)*** sıfatının olumsuz çağrışımı biraz hafifletilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda sık kullanılan bu ifade, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Если подозрения **об изъятии органов** подтвердятся, то семья россиянки намерена обратиться в Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ)."*[266]

Çeviri: *Eğer **organ çıkarma** şüpheleri doğrulanırsa, Rus kadının ailesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) itiraz etme niyetindedir.*

[265] https://primpress.ru/article/44003 adresinden 17.04.2020 tarihinde alınmıştır.
[266] https://iz.ru/915420/2019-08-29/sk-proverit-smert-rossiianki-v-turtcii-posle-podozrenii-o-prodazhe-organov adresinden 16.02.2020 tarihinde alınmıştır.

Bu cümlede gördüğümüz ***изъятие органов (organ çıkarma)*** ifadesi, aslında herhangi bir izin dahilinde ya da hukuk çerçevesinde yapılan bir eylem olmadığını bizlere sunmaktadır. Kişinin rızası olmaksızın yapılan bir ***хищение (hırsızlık)*** söz konusudur. Organların çalınmasından direkt olarak bu ifadeyle bahsetmek yerine, anlamı biraz daha yumuşatacak ***изъятие (çıkarma)*** sözcüğüne başvurulmuştur. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullanılan bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Это был **беспрецедентный** акт насилия против белорусской культуры."*[267]

Çeviri: *Belarus kültürüne karşı **eşi benzeri görülmemiş** bir şiddet eylemiydi.*

Bu cümlede örtmece olarak karşımıza çıkan ***беспрецедентный (eşi benzeri görülmemiş)*** sözcüğüdür. Bu ifade yanına gelen sözcüğe göre olumlu anlama da sahip olabilmektedir. Ancak burada şiddet eylemini nitelemiş, dolayısıyla yaşanan bu kötü durumun büyüklüğünden, korkunçluğundan bahsedilmiştir. Elbette bu ifade sayesinde ***страшный, ужасный (korkunç)*** gibi oldukça olumsuz anlam içeren sıfatların kötü çağrışımının etkisi hafifletilmiştir. Bu ifade ***прецедентный (eşine rastlanmış, örneği olan)*** sözcüğüne ***бес- (-siz)*** olumsuzluk öneki getirilerek elde edilmiştir. Anlamsal olarak sosyal yaşamın her alanında görebileceğimiz bu ifade, biçimsel olarak biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Размер пособия на детей в возрасте от полутора до трех лет будет увеличен до 10 тысяч рублей, тогда как сейчас выплата составляет всего 50 рублей. Изменения коснутся **малообеспеченных** семей."*[268]

Çeviri: *Bir buçuk ila üç yaş arası çocuklar için ödenek miktarı 10 bin rubleye kadar çıkarılacak, oysa şimdiki ödeme yalnızca 50 rubledir. Değişiklikler **düşük gelirli** aileleri etkileyecektir.*

[267] https://www.kp.ru/daily/26750.7/3778956/ adresinden 08.03.2019 tarihinde alınmıştır.
[268] https://www.kp.ru/online/news/3518660/ adresinden 21.08.2019 tarihinde alınmıştır.

*"Путин поручил правительству предоставить **малообеспеченным** семьям жилье."*[269]

Çeviri: *Putin, hükümete **düşük gelirli** ailelere konut sağlama talimatı verdi.*

Burada yer verilen örtmece ifade ***малообеспеченный (düşük gelirli)*** sözcüğüdür. Bu sıfat ***бедный (fakir)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. "Fakir" ifadesini doğrudan kullanmak, gelir durumu az olan kişiler açısından oldukça kırıcı, kaba ve nezaketsiz olacaktır. Bu maskeli kullanım sayesinde kırıcılık ve nezaketsizlik durumu bir nebze ortadan kalkmıştır. ***Обеспеченный (varlıklı)*** ifadesi olumlu bir anlam taşımaktadır. Bu ifadeye ***мало (az, düşük)*** zarfı eklenerek ***бедный (fakir)*** sözcüğüne kıyasla daha belirsiz ve anlamsal açıdan daha yumuşak bir kullanım sağlanmıştır. Farklı haber kaynaklarında aynı ifadenin kullanılması, bu maskeli ifadenin sıklıkla ihtiyaç duyulan bir kullanım olduğunu bizlere göstermektedir. Anlamsal olarak sosyal yaşamda sıklıkla kullanılan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Другая проблема состоит в том, что из-за большего объема данных о людях из слоев населения **с низким уровнем социально-экономического благополучия**, из проблемных районов и т. п."*[270]

Çeviri: *Bir diğer sorun, **düşük sosyo-ekonomik refah seviyesine sahip** nüfus tabakasından, sorunlu bölgelerden vb. olan insan verilerinin geniş hacimli olmasından kaynaklanmaktadır.*

Burada gördüğümüz ***с низким уровнем социально-экономического благополучия (düşük sosyo-ekonomik refah seviyesine sahip)*** ifadesi örtmece olarak yer almaktadır. Sosyo-ekonomik refah açısından alt seviyede bulunan kişiler için kullanılan bu ifade ***бедный (fakir)*** sözcüğünün kırıcı ve nezaketsiz yanını gizlemiş, bu asıl ifadenin anlamını yumuşatarak daha olumlu bir çağrışım olmasına olanak sağlamıştır. Anlamsal sınıflandırmada sosyal yaşam

[269] https://iz.ru/900856/2019-07-18/putin-poruchil-pravitelstvu-obespechit-maloobespechennye-semi-zhilem adresinden 08.11.2019 tarihinde alınmıştır.
[270] https://www.kommersant.ru/doc/4096322 adresinden 18.09.2019 tarihinde alınmıştır.

alanında kullanımı mümkün olan ifade, biçimsel sınıflandırmada sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Байдена вновь обвинили в **неподобающем** поведении."*[271]

Çeviri*: Biden yine **sakıncalı** bir davranışla suçlandı.*

Bu cümlede ifade edilen ***неподобающий (sakıncalı)*** sözcüğü oldukça genel anlamda kullanılan bir örtmecedir. Haberin içeriğinden hareketle, sakıncalı davranıştan kastedilenin, kadınlara karşı tek taraflı yakınlaşmalar olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifade esasen ***подобающий (uygun, gerektiği gibi)*** anlamına gelen olumlu sözcüğün başına ***не-*** olumsuzluk ekini almasıyla oluşmuştur. Yapılan eylemlerin sahip olduğu olumsuz etki, bu ifade sayesinde daha yumuşak bir nitelik kazanmıştır. Anlamsal açıdan sosyal yaşamın her alanında kullanıma uygun olan bu ifade, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Девушка 16 раз самовольно уходила из учреждения, склонна **к девиантному поведению**, **трудно поддается воспитанию**, состоит на учете в органах системы профилактики."*[272]

Çeviri: *16 kez kurumdan kasten ayrılan, olağan **olağan dışı davranışlara eğilimli**, **zor eğitilen** kız, koruma sistemi organlarında kayıtlıdır.*

Burada yer verilen ***девиантный (olağan dışı)*** ifadesi yabancı kökenli alıntı bir sözcüktür. Bu ifade esasen ***отклоняющееся поведение (sapkın davranış)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. Yabancı bir sözcük olması açısından belirsizliği ve anlam açısından daha hafif bir etkiye sahip olması okuyucunun olumsuz algısını bir miktar azaltabilmektedir. ***Трудно***

[271] https://iz.ru/863046/2019-04-02/baidena-vnov-obvinili-v-nepodobaiushchem-povedenii adresinden 18.09.2019 tarihinde alınmıştır.

[272] https://iz.ru/936378/2019-10-25/vo-vladimire-dve-pianye-shkolnitcy-napali-na-chetyrekh-zhenshchin-i-rebenka adresinden 27.12.2019 tarihinde alınmıştır.

поддается воспитанию (zor eğitilen) ifadesi ise bir diğer örtmecedir. Zor eğitilse de, eğitilmiyor değil manasını taşımaktadır. Dolayısıyla ifade doğrudan ***не поддается воспитанию (eğitilmiyor)*** cümlesine kıyasla daha hafif bir etkiye sahiptir. Anlamsal açıdan olumsuz karakter özellikleri alanına dahil olan ifadeler, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Руководству воздушной гавани дали время до 26 февраля исправить все ***недочеты*** *в обеспечении безопасности полетов."*[273]

Çeviri: *Hava limanı yönetimine uçuşların güvenliğini sağlamadaki tüm* ***bozuklukları*** *düzeltmek için 26 Şubat'a kadar süre verildi.*

Bu cümlede yer verilen ***недочет (bozukluk, kusur, eksiklik)*** sözcüğü esasen ***ошибка, погрешность, неточность (hata, yanlış, yanlışlık)*** anlamına gelen sözcükler yerine kullanılmıştır. Bu olumsuz çağrışımlı ifadelerden kaçınarak, ***недочет (bozukluk, kusur, eksiklik)*** ifadesine yer verilmesi, anlamın bir miktar iyileşmesini sağlamıştır. Bu örtmece ifade ***-чёт-*** köküne ***недо-*** öneki eklenerek elde edilmiştir. ***недо-*** öneki bir özelliğin ya da bir eylemin eksikliği, aynı zamanda bütünün tamamlanması için bir şeylerin az miktarda yokluğu anlamlarına sahiptir. Anlamsal sınıflandırma açısından sosyal yaşam alanında kullanımına rastladığımız ifade, biçimsel sınıflandırma açısından biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Решение ***о снятии*** *Яковлева* ***с должности*** *главврача принял председатель комитета по здравоохранению Дмитрий Лисовец."*[274]

[273] https://iz.ru/968920/2020-01-27/aeroport-komsomolska-na-amure-vozobnovit-rabotu-28-ianvaria adresinden 07.03.2020 tarihinde alınmıştır.

[274] https://iz.ru/978535/2020-02-20/sbezhavshaia-iz-bolnitcy-peterburzhenka-zakhotela-vernutsia-v-statcionar adresinden : 07.03.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Yakovlev'i başhekim* ***görevinden alma*** *kararı Sağlık Komitesi başkanı Dmitri Lisovets tarafından verildi.*

Burada yer verilen ***снятие с должности (görevden alma)*** ifadesi örtmece bir ifadedir. Cümle içerisinde üst düzey bir sağlık görevlisinin yapmakta olduğu işe son verme durumundan bahsedilmektedir. Dolayısıyla aslında burada ***увольнение (işten çıkarma, kovma)*** durumu söz konusudur. Ancak bu ifadenin doğrudan kullanılması özellikle görevine son verilen kişi açısından oldukça olumsuz bir çağrışıma sahiptir. ***Снятие с должности (görevden alma)*** ifadesiyle daha yansız bir anlam elde edilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında karşılaşabileceğimiz ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"По его словам, ***осужденный*** *подвергался пыткам в колонии №1 и №8, в том регионе, где сейчас он* ***отбывает наказание****."*[275]

Çeviri: *Onun sözlerine göre,* ***hükümlü*** *şu an* ***cezasını çekmekte olduğu*** *bölgede 1 ve 8 numaralı kolonilerde işkenceye maruz kaldı.*

Bu cümlede karşımıza çıkan ***осужденный (hükümlü, mahkum)*** ifadesi esasen ***преступник (suçlu)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Asıl sözcük suç sözcüğünden türeyen bir sözcüktür ve zihinlerde oluşan algı elbette hoş olmayacaktır. Yeni kullanımıyla bu sözcüğe göre olumsuz anlam bir nebze hafifletilmiştir. Bir diğer örtmece ifade ise ***отбывать наказание (cezasını çekmek)*** ifadesidir. Direkt olarak ***сидеть в тюрьме (hapis yatmak)*** ifadesi yerine bu örtmecenin kullanımı anlamı bir dereceye kadar yumuşatmış ve belirsizleştirmiştir. Çekilen cezanın hapis ortamında olup olmadığı bu genel kullanım sayesinde anlaşılmamaktadır. Sosyal yaşamda sıkça kullanımı mümkün olan bu ifadeler biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle

[275] https://iz.ru/770703/2018-07-25/makarova-izbivali-v-dvukh-koloniiakh adresinden 07.03.2020 tarihinde alınmıştır.

oluşturulmuştur.

*"Полиция Индонезии **задержала** более 300 участников **беспорядков**."*[276]

Çeviri: *Endonezya polisi 300'den fazla **düzen bozucuyu gözaltına aldı**.*

Bu cümle içerisinde yer alan ***участников беспорядков*** ifadesi kargaşaya, düzensizliğe sebebiyet veren insanlardan bahsetmek adına kullanılmıştır. Bu ifade ***бунтовщик, мятежник (isyancı)*** sözcükleri yerine kullanılmıştır. "Düzen" anlamına gelen ve olumlu çağrışıma sahip bir ifade olan ***порядок*** sözcüğüne ***бес-*** öneki getirilmiştir ve bu sayede direkt olumsuz algıya sebep olabilecek ifadeyle kıyaslandığında cümle içerisinde anlamsal bir iyileşme sağlanmıştır. Bu ifade biçimsel sınıflandırma açısından biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. Aynı zamanda ***задержать (gözaltına almak)*** ifadesi ***арестовать (tutuklamak)*** sözcüğü yerine kullanılarak olumsuz etki hafifletilmiştir. ***Арест (tutuklama)*** ifadesiyle kıyaslandığında olumsuz çağrışımı bir dereceye kadar azalmaktadır. ***Задержать (gözaltına almak)*** ifadesi biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. Her iki ifade de anlamsal sınıflandırmada sosyal yaşamda sıkça karşılaşabileceğimiz ifadelerdir.

*"Офицеру полиции США **дали 10 лет** за случайное убийство **афроамериканца**."*[277]
Çeviri: *ABD polis memuruna **Afroamerikalı** birini kazara öldürmesinden dolayı 10 yıl (ceza) verildi.*

Burada yer verilen ***афроамериканец (Afroamerikalı)*** ifadesi örtmecedir. Siyahi nüfusa dayanan Afrika kökenli Amerikalılar için kullanılan bu ifade, esasen ***чернокожий (siyahi), негр (negro, zenci)*** sözcüklerinin yerini almaktadır. Zira bu şekliyle ten rengiyle ilgili yapılan kötü ayrım maskelenmiştir. Afroamerikalı olan kişiler için ırkçılık noktasında aşağılayıcı, küçümseyici ya da nezaketsiz ifadelerden kaçınılarak daha yansız bir kullanım sağlanmıştır.

[276] https://iz.ru/924695/2019-09-24/politciia-indonezii-zaderzhala-bolee-300-uchastnikov-besporiadkov adresinden 16.01.2020 tarihinde alınmıştır.
[277] https://iz.ru/928070/2019-10-03/ofitceru-politcii-ssha-dali-10-let-za-sluchainoe-ubiistvo-afroamerikantca adresinden 16.01.2020 tarihinde alınmıştır.

Anlamsal açıdan fiziksel görünüş alanında karşılaşabileceğiz ifade, biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. Aynı zamanda ***дать 10 лет (10 yıl vermek)*** ifadesi de polis memurunun on yıl hapis cezasına çarptırıldığı bilgisini bize sunmaktadır. Ancak direkt olarak ***быть приговоренным к тюремному заключению (hapis cezasına çarptırılmak)*** ifadesi yerine ***дать*** fiiliyle durumun keskinliği bir nebze hafifletilmiştir. Anlamsal sınıflandırma açısından sosyal yaşama dahil olan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"30 августа сообщалось, что суд присяжных в штате Техас приговорил к 15 годам ***лишения свободы*** *бывшего полицейского, застрелившего 15-летнего афроамериканца."*[278]

Çeviri: *30 Ağustos'ta Teksas eyaletinde mahkeme jürileri tarafından 15 yaşındaki Afroamerikalıyı vuran eski polisin 15 yıl* ***özgürlük yoksunluğuna*** *mahkum edildiği bildirildi.*

Bu cümlede yer verilen örtmece ***лишение свободы (özgürlük yoksunluğu)*** ifadesidir. Bu kullanım ***тюремное заключение (hapis cezası)*** yerine kullanışmıştır. Böylesine olumsuz çağrışımlı bir ifade yerine tercih edilen ***лишение свободы (özgürlük yoksunluğu)*** ifadesi, içerisinde ***свобода (özgürlük)*** gibi oldukça olumlu bir sözcük barındırmaktadır. Direkt olarak ***тюрьма (hapis)*** sözcüğüyle karşılaşılması okuyucu tarafından da pek hoş karşılanmayacaktır. Yeni kullanım aracılığıyla anlam daha belirsiz bir algı kazanmıştır. Anlamsal olarak sosyal yaşam alanına dahil olan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Бунт ***в исправительном учреждении*** *Саратовской области изучит федеральная комиссия"*[279]

[278] https://iz.ru/928070/2019-10-03/ofitceru-politcii-ssha-dali-10-let-za-sluchainoe-ubiistvo-afroamerikantca adresinden 16.01.2020 tarihinde alınmıştır.
[279] https://www.kommersant.ru/doc/3874002 adresinden 08.02.2019 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Saratov bölgesinin **ıslah kurumundaki** isyanı federal komisyonu inceleyecek.*

Bu cümlede yer verilen ***исправительное учреждение (ıslah kurumu)*** ifadesi aslında ***тюрьма (hapis)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Zihinlerde oldukça olumsuz bir algıya sebep olan ***тюрьма (hapis)*** sözcüğü yerine kullanılan ***исправительное учреждение (ıslah kurumu)*** ifadesi anlamı bir miktar iyileştirmiştir. Zira ifadede olumlu anlam ifade eden ***исправлять (düzeltmek)*** sözcüğünü barındırmaktadır. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda karşılaştığımız ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Инцидент в закрытом парке **оставили без последствий."***[280]

Çeviri: *Kapalı parktaki olay **sonuçsuz bırakıldı**.*

Bu cümlede yer alan ***оставили без последствий (sonuçsuz bırakıldı)*** ifadesi esasen ***не наказали (cezalandırılmadı)*** ifadesinin yerine kullanılmıştır. ***Наказать (cezalandırmak)*** fiili oldukça olumsuz bir anlama sahiptir. Bu sözcüğün olumsuz algısının kırılabilmesi için yansız bir anlama sahip ***последствие (sonuç)*** sözcüğüne ***без (-siz)*** öneki getirilmiş, anlam belirsizleşmiş ve bu sayede asıl ifadeye nazaran daha olumlu bir çağrışım kazanmıştır. Zira bir durum için "cezasız" ifadesi ile "sonuçsuz" ifadesinin okuyucu üzerindeki etkisi aynı olmayacaktır. Sosyal yaşam alanında sıkça karşılaşılması mümkün olan ifade, biçimsel olarak sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Ранее СМИ со ссылкой на источники информировали, что трое сотрудников ГАИ находятся в реанимации в состоянии средней тяжести, двое нападавших также в реанимации, один из них — **в тяжелом состоянии** и второй — средней тяжести."*[281]

[280] https://www.f1-portal.ru/index.php?id_notes=6558 adresinden 08.02.2019 tarihinde alınmıştır.
[281] https://iz.ru/960543/2019-12-31/v-mvd-podtverdili-gibel-politceiskogo-pri-napadenii-na-post-dps-v-ingushetii adresinden 13.02.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Daha önce, medya, kaynağını belirterek, üç trafik polisinin orta şiddette yoğun bakımda olduğunu, iki saldırganın da aynı şekilde yoğun bakımda olduğunu, saldırganlardan birinin* ***durumunun ciddi****, diğerinin ise orta şiddette olduğunu bildirdi."*

Bu cümlede yer alan ***в тяжелом состоянии (durumu ciddi)*** ifadesiyle bahsi geçen kişinin durumunun ağır olduğu ifade edilmek istenmiştir. Aslında burada ifade edilmek istenen hastanın ***между жизнью и смертью (yaşam ve ölüm arasında)*** ya da ***при смерти (ölmek üzere)*** olduğudur. Bu ifadeler direkt olarak kullanıldığında oluşabilecek etki oldukça olumsuzdur. ***В тяжелом состоянии (ciddi durumda)*** ifadesiyle durumu biraz daha belirsizleştirmek ve olumsuz algısını hafifletmek mümkündür. Anlamsal olarak ölüm ve hastalık alanında sıklıkla karşılaştığımız bu ifade, biçimsel olarak sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Однако состояние ребенка ***остается*** *крайне* ***тяжелым****."*[282]

Çeviri: *Ancak çocuğun durumu* ***ciddiyetini korumaktadır****.*

Bu cümlede yer alan ***остаться тяжелым (ciddiyetini korumak)*** ifadesi aslında bizlere çocuğun durumunun ağır olduğu ve olumlu anlamda herhangi bir değişikliğin, iyileşme gibi bir durumun olmadığı, ölüme yakın olduğu üzerine bilgi vermektedir. Ancak yaşamla ölüm arasında olan bir kişi için ölüme yakın olduğu ifadesi herkes tarafından çok daha olumsuz bir çağrışıma sebep olacaktır. ***Остаться тяжелым (ciddiyetini korumak)*** ifadesi sayesinde anlam bir miktar belirsizleşmiş, olumsuz durum daha yansız bir duruma getirilmiştir. Anlamsal olarak ölüm ve hastalık konularında yer alan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[282] https://iz.ru/914456/2019-08-26/vrachi-rasskazali-o-sostoianii-postradavshei-v-turtcii-devochki-iz-rossii adresinden 18.11.2019 tarihinde alınmıştır.

*"Ее госпитализировали **в критическом состоянии**."*[283]

Çeviri: ***Kritik durumdayken*** *hastaneye kaldırıldı.*

*"Нуртач Ары пояснила, что подросток поступила в клинику **в крайне тяжелом состоянии** с **перитонитом**, поэтому спасти ее было уже невозможно."*[284]

Çeviri: *Nurtaç Arı, gencin kliniğe peritonit ile **son derece ağır bir durumda** getirildiğini ve bu yüzden onu kurtarmanın mümkün olmadığını açıkladı.*

Bu cümlelerde yer verilen ***в критическом состоянии (kritik durumda)*** ve ***в крайне тяжелом состоянии (son derece ağır bir durumda)*** ifadeleri aynı şekilde kişinin durumunun ağır, yani ***при смерти (ölmek üzere)*** olduğu bilgisini sunmaktadır. Ölüm ifadesi herkeste elbette kötü bir etki uyandırır. Dolayısıyla durumun kritik olduğunun söylenmesi bir tür anlam belirsizliğine yol açmakta ve ilk olarak ölüm akla gelmemektedir. Bir diğer ifade yabancı kökenli bir sözcük olan ***перитонит (peritonit)*** ifadesidir. Tıbbi terimler herkes tarafından anlaşılmadığı için olumsuz etkiyi gizleme noktasında önemli bir yere sahiptirler. Peritonit *"karın zarı iltihabına"* verilen tıbbi isimdir. Bu şekilde duyulduğunda oluşabilecek etki ile tıbbi terimdeki tepki aynı güçlükte olmayacaktır. Anlamsal açıdan tüm bu ifadeler ölüm ve hastalık alanında kullanılan ifadelerdir. Biçimsel açıdan ise her biri sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"31 декабря 2018 года в одной из многоэтажек Магнитогорска произошло обрушение подъезда из-за взрыва газа. В результате **трагедии** погибли 39 человек, 24 удалось спасти."*[285]

---

283 https://iz.ru/913626/2019-08-24/vrachi-rasskazali-o-sostoianii-postradavshei-v-bodrume-rossiiskoi-devochki adresinden 18.11.2019 tarihinde alınmıştır.

284 https://iz.ru/915492/2019-08-29/v-turtcii-otritcaiut-iziatie-organov-u-16-letnei-rossiianki adresinden 18.11.2019 tarihinde alınmıştır.

285 https://iz.ru/959103/2019-12-27/peskov-oproverg-slukhi-o-terakte-v-magnitogorske-god-nazad adresinden 15.05.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *31 Aralık 2018'de Magnitogorsk'un yüksek binalarından birinde, gaz patlaması nedeniyle apartman girişinde çöküş meydana geldi.* ***Trajedi*** *sonucunda 39 kişi öldü, 24 kişi kurtuldu.*

Yaşanılan kötü bir durum için sıklıkla duymaya alışık olduğumuz ***трагедия (trajedi)*** sözcüğü yabancı kökenli bir sözcüktür. Oldukça genel bir anlama sahip olan bu sözcük ***авария (kaza)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Daha çok ölüm ve hastalık alanlarında duymaya alışık olduğumuz bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Ураган «Дориан» ***унес жизни*** *пяти человек на Багамах."*[286]

Çeviri: *Dorian kasırgası Bahamalar'da beş kişinin* ***canını aldı.***

"Пострадавшая ***скончалась*** *через 10 дней после инцидента."*[287]

Çeviri: *Yaralı olaydan on gün sonra* ***yaşamını yitirdi.***

Bu cümlelerde yer alan ölüm teması örtmecenin oldukça yaygın bir şekilde kullanıldığı bir alandır. ***Убить (öldürmek)*** gibi keskin bir ifade yerine ***унести жизни (canını almak)*** ifadesinin kullanımı asıl sözcüğün etkisini yumuşatmaktadır. Aynı şekilde ***умереть (ölmek)*** sözcüğü yerine ***скончаться (yaşamını yitirmek)*** ifadesi insanlar üzerinde yaratacağı algının hafiflemesine sebebiyet vermektedir. Zira ölüm konusu herkes tarafından olumsuz algılanacak bir konudur ve maskelenmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ifadeler aracılığıyla ölüm ifadesinin yarattığı etki hafifletilmiştir. Anlamsal açıdan ölüm alanında kullandığımız ifadeler, biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[286] https://iz.ru/917044/video/uragan-dorian-unes-zhizni-piati-chelovek-na-bagamakh adresinden 15.05.2020 tarihinde alınmıştır.
[287] https://iz.ru/915420/2019-08-29/sk-proverit-smert-rossiianki-v-turtcii-posle-podozrenii-o-prodazhe-organov adresinden 15.05.2020 tarihinde alınmıştır.

Во французском городе Реймс начали процесс ***эвтаназии*** *Венсана Ламбера, который в течение десяти лет находится* ***в вегетативном состоянии*** *после автокатастрофы.”*[288]

Çeviri: *Fransa’nın Reims şehrinde bir araba kazasından sonra on yıldır* ***bitkisel hayatta*** *olan Vincent Lambert'in* ***ötenazi*** *sürecine başladılar.*

Burada yer alan ***эвтаназия (ötenazi)*** ifadesi bir örtmecedir. Yabancı kökenli bu sözcük tıbbi terim olması sebebiyle belirsizliğini korumaktadır ve ne anlam ifade ettiği çoğumuz tarafından bilinmemektedir. ***Эвтаназия (ötenazi)*** esasen “acısız, rahat, ıstırapsız ölüm” anlamına gelmektedir. Ümitsiz durumda olan bir hastanın ilaçla öldürülmesi durumudur. Ancak tıbbi ismiyle kullanıldığı zaman bu durumu maskelemiştir. En önemlisi oldukça olumsuz çağrışıma sahip olan “ölüm” sözcüğü ortadan kalkmıştır. ***В вегетативном состоянии (bitkisel hayatta)*** ifadesi de yabancı kökenli bir ifadedir ve bu sebeple toplumda herkes tarafından anlaşılır değildir. Bu ifade hastanın bilişsel işlevlerini tümüyle yitirmesi durumunda kullanılmaktadır. Bu ifadeden kişinin ölüme oldukça yakın bir noktada olduğunu anlamaktayız. Ancak bu ifade ***между жизнью и смертью (yaşam ve ölüm arasında)*** ifadesine nazaran daha yansız bir kullanımdır. Anlamsal açıdan hastalık ve ölüm alanlarında kullanılan ifadeler, biçimsel açıdam sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“Человек делается хрупким, уязвимым — и растет риск его ***безвременной кончины.”***[289]

Çeviri: *Kişi kırılgan ve kolay yaralanabilir hale gelir ve* ***vakitsiz son*** *riski artar.*

Bu cümlede yer verilen ***безвременная кончина (vakitsiz son)*** ifadesi esasen ***ранняя смерть (erken ölüm)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. “Ölüm” ifadesi sıklıkla örtmeceye maruz kalmaktadır. Zira her ne kadar erken, vakitsiz son denilse de herkesin aklına ölüm gelmektedir.

---

288 https://iz.ru/879895/2019-05-20/vo-frantcii-razreshili-evtanaziiu-paralizovannogo-muzhchiny-protiv-voli-roditelei adresinden 28.01.2019 tarihinde alınmıştır.

289 https://www.kommersant.ru/doc/4233827 adresinden 12.04.2020 tarihinde alınmıştır.

Yine de bu şekliyle ölümün keskin algısını yumuşatması hedeflenmiştir. ***Временная (zamana ait, zamanlı, geçici)*** anlamına gelen yansız çağrışımlı sözcüğe ***без- (-siz)*** öneki eklenerek elde edilen bu ifade anlamsal açıdan ölüm alanında kullanılırken, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Вынужденное возвращение в аэропорт привело к авиакатастрофе ***с человеческими жертвами".***[290]

Çeviri: *Havaalanına yapılan zorunlu dönüş,* ***insani kayıpları*** *olan bir uçak kazasına sebep oldu.*

Burada verilen ***человеческая жертва (insani kayıp)*** ifadesi bir örtmecedir. Asıl ifade edilmek istenen ***мертвые (ölüler), умершие, погибшие (ölenler)*** ifadeleridir. Okunduğunda edinilecek keskin ifadeyi hafifletmiştir. Zira ölüm, toplum tarafından oldukça olumsuz algılanan bir olgudur. Dolayısıyla kültürel açıdan kötü olarak değerlendirilmektedir. Bu olumsuz çağrışımlı ifadeyi maskeleyen ifadeler ise bahsi geçen "ölüm" olayının daha yansız bir şekilde ifade edilmesine olanak sağlamaktadır. Anlamsal sınıflandırma açısından ölüm alanında karşılaşabileceğimiz bu ifade, biçimsel sınıflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"В парке на юго-востоке Москвы обнаружены пакеты ***с фрагментами человеческого тела****."*[291]

[290] https://www.kommersant.ru/doc/3961836 adresinden 12.04.2020 tarihinde alınmıştır.
[291] https://iz.ru/816480/2018-11-26/v-moskovskom-parke-nashli-raschlenennoe-telo adresinden 12.02.2019 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Moskova'nın güneydoğusundaki bir parkta içerisinde* ***insan vücudu parçaları*** *bulunan paketler bulundu.*

Burada ölüm temasıyla karşı karşıyayız. Bu konu maskelenmeye ihtiyacı olan en mühim konulardandır. Zira okuyucuda kötü hisler uyandırabilmektedir. Cümlede yer alan ***фрагменты человеческого тела (insan vücudu parçaları)*** ifadesi örtmecedir. Burada öncelikle ***человеческое тело (insan vücudu)*** ifadesi ***труп (ceset)*** sözcüğünün rahatsız edici yanını maskelemiştir. ***Фрагменты (parçalar)*** sözcüğü ise aslında paketlerin içerisinde el, kol, kafa, ayak vb. bölümlerin bulunduğunu bizlere sunmaktadır. Ancak bunların direkt olarak ifade edilmesi sonucu oluşabilecek çağrışım ile burada kullanılan ***фрагменты (parçalar)*** ifadesinin etkisi aynı olmayacaktır. Zira bu sözcük yabancı kökenli alıntı bir sözcüktür. Dolayısıyla herkes tarafından asıl anlamı doğrudan anlaşılmamaktadır. Bu sebeple ifadenin sahip olduğu anlamının bir nebze olsun iyileştirilmesini sağlamıştır. Anlamsal sınıflandırma açısından ölüm alanında kullanılan ifadeler, biçimsel sınıflandırma açısından ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"По его словам, если своевременно не обнаружить болезни почек, сердца или заболевания позвоночника, то они могут развиться до серьезных форм и привести ***к неблагоприятным последствиям****."*[292]

Çeviri: *Onun sözlerine göre, böbrek, kalp ya da omurga hastalıkları zamanında tespit edilmezse, ciddi durumlara dönüşebilir ve* ***talihsiz sonuçlara*** *sebebiyet verebilir.*

Bu cümlede yer verilen ***неблагоприятный (talihsiz, aksi)*** ifadesi örtmecedir ve ***плохой (kötü), вредный (zararlı), отрицательный (olumsuz)*** gibi ifadeler yerine kullanılmıştır. Ancak bu ifadelere nazaran daha yansız bir ifadedir, dolayısıyla bu kullanım

[292] https://iz.ru/865775/2019-04-09/vrach-podderzhal-initciativu-gosdumy-vernut-medosmotry-v-shkoly adresinden 25.07.2019 tarihinde alınmıştır.

sayesinde anlam biraz daha iyileşmiş durumdadır. Zira asıl ifadelerin kullanımı okuyucuda da olumsuz bir izlenim bırakacaktır. İfade ***благоприятный (olumlu, uygun)*** sözcüğünün başına ***не-*** olumsuzluk ekinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Anlamsal sınıflandırmada bu cümlede ölüm alanında kullanımı mümkün olan ifade, biçimsel sınıflandırmada biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Документ обязывает государство обеспечивать ***людям с ограниченными возможностями*** *все условия для освоения жизненных и социальных навыков, обучения в системе общего образования, работы."*[293]

Çeviri: *Belge,* ***imkanları sınırlı insanlara*** *yaşamsal ve sosyal becerilerin geliştirilmesi, genel eğitim ve iş sisteminin öğretilmesi için devletin tüm şartları sağlamasını zorunlu kılmaktadır.*

Bu cümlede yer alan ***люди с ограниченными возможностями (imkanları sınırlı insanlar)*** ifadesi esasen ***инвалиды (engelliler)*** ifadesi yerine kullanılmış, bu sayede yaratabileceği olumsuz etki bir miktar maskelenmiştir. Zira "engelli" ifadesi fiziksel açıdan sınırlı, kusurlu olan insanlar tarafından oldukça kırıcı ve nezaketsiz karşılanabilmektedir. Bu kullanımı sayesinde ifade daha yansız bir çağrışım kazanmıştır. Anlamsal açıdan fiziki görünüş alanında kullanımı yaygın olan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"У мальчика есть брат-близнец, оба ребенка — ***умственно отсталые****, а семья состоит на учете как* ***неблагополучная****."*[294]

Çeviri: *Çocuğun ikiz kardeşi var, her iki çocuk da* ***zihinsel açıdan geri kalmış****, aile ise* ***işlevsiz*** *olarak kayıtlı.*

[293] https://iz.ru/822907/mariia-rubnikovich/reshaetsia-s-trudom-kak-invalidy-mogut-naiti-sebe-rabotu adresinden 25.07.2019 tarihinde alınmıştır.

[294] https://iz.ru/936708/2019-10-27/smi-soobshchili-ob-ubiistve-12-letnim-shkolnikom-svoei-materi-v-peterburge adresinden 17.01.2020 tarihinde alınmıştır.

Bu cümlede yer alan ***умственно отсталые (zihinsel açıdan geri kalmış)*** ifadesi esasen ***глупый (aptal), слабоумный (düşük zekalı)*** gibi sözcükler yerine kullanılmıştır. Bu kullanım zihinsel açıdan güçlük yaşayan insanlar adına daha nazik olunmasını sağlamıştır. Zira asıl ifadelerin kullanımıyla oldukça nezaketsiz ve gücendirici bir durum ortaya çıkacaktır. Aile için ***неблагополучная (işlevsiz)*** sıfatının kullanılması ise aslında pek çok olumsuz özelliği genellemeyi sağlamış, bu genelleme sayesinde belirsizlik de sağlanmıştır. İşlevsiz aile kavramı ebeveynlerin bir ya da ikisinin kötü bir bağımlılığı olması, duygusal ya da fiziksel şiddete başvurması, belli konularda baskıcı ya da aşırı kontrolcü olması, çocuğun sevgi ya da diğer ihtiyaçlarını karşılamaması gibi durumları kapsamaktadır. Bu ifade ***благополучная (başarılı, elverişli)*** anlamına gelen olumlu sözcüğe ***не-*** olumsuzluk önekinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. ***Умственно отсталые (zihinsel açıdan geri kalmış)*** ifadesi anlamsal sınıflandırma açısından hastalık ve sosyal yaşam alanına dahil olurken, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. ***Неблагополучная (işlevsiz)*** ifadesi ise anlamsal olarak sosyal yaşam alanında kullanılmakta, biçimsel olarak biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmaktadır.

"Отдельные мутации в двух из указанных генов вызывают редкое заболевание, муколипидоз, которое характеризуется ***умственной отсталостью***, ***низкорослостью***, ***ограничением подвижности*** *в суставах."*[295]

Çeviri*: Belirtilen genlerin ikisinde bazı mutasyonlar* ***zihinsel gerilik***, ***bodurluk***, *eklemlerde* ***sınırlı hareketlilik*** *gibi özellikleriyle nadir bir hastalık olan mukolipidoza sebep olmaktadır.*

Burada yer verilen ***умственная отсталость (zihinsel gerilik***) ifadesi ***глупость (geri zekalılık)***, ***идиотизм (aptallık)*** gibi karşı tarafı üzecek kaba, kırıcı ve nezaketsiz sözcüklerin yerine kullanılarak, olumsuz ifade maskelenmiş ve anlam iyileştirilmiştir. İfade her ne kadar

[295] https://iz.ru/news/486189 adresinden17.01.2019 tarihinde alınmıştır.

olumlu bir nitelik taşımasa da, ***ум (akıl)*** sözcüğünden türeyen bir yapı söz konusudur ve asıl anlamına nispeten daha olumlu bir niteliktedir. ***Низкорослость (boy kısalığı)*** ifadesi de bir örtmecedir. ***Карлик (cüce)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. "Cüce" gibi kaba bir sözcük yerine kullanılan bu ifade kişinin normalden daha küçük olduğunu ifade etmektedir. Yine aynı şekilde ***ограниченный подвижность (sınırlı hareketlilik)*** ifadesi bir örtmecedir. Esasen hareket edememe durumundan bahsedilmiştir. Ancak direkt olumsuz bir ifade kullanmak yerine olumlu anlama sahip olan ***подвижность (hareketlilik)*** ifadesi ***ограниченная (sınırlı)*** sıfatıyla nitelendirilmiştir. Bu sayede ifadenin keskinliği yumuşatılmış, anlam daha iyi bir nitelik kazanmıştır. Anlamsal açıdan hastalık alanında karşımıza çıkan bu ifadeler, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"По данным СМИ, пострадавший мальчик страдает ***задержкой психического развития*** *и* ***гиперактивностью****."*[296]

Çeviri*: Basın verilerine göre, yaralanan çocuk* ***zihinsel gerilik*** *ve* ***hiperaktivite*** *sorunu yaşıyor.*

Burada yer verilen ***задержка психического развития*** (***zihinsel gerilik, zihinsel gelişim bozukluğu)*** ifadesi kişinin zihinsel işlevlerinin ortalamanın altında olması ve beraberinde getirdiği uyum sorunlarının olduğunu bizlere sunmaktadır. Elbette ki ifade bu durumlara eşlik eden başka olumsuz durumları da maskelemiş ve belirsizleştirmiştir. Zira zihinsel gerilik kişisel ve sosyal açıdan, dilsel ve motor becerileri açısından da yavaşlama ve gerilemeyi de beraberinde getirmektedir. Gelişim açısından yaşanan bu çeşitli sorunlar tek bir ifadeyle genelleştirilmiştir. ***Гиперактивность (hiperaktivite)*** ifadesi ise yabancı kökenli örtmece bir sözcüktür. Burada yaralanan çocuğun esasen plansızlık ve aşırı hareketlilik gibi

[296] https://iz.ru/897011/2019-07-07/politciia-proverit-semiu-posle-nakhozhdeniia-rebenka-priviazannym-k-stolbu adresinden 20.12.2019 tarihinde alınmıştır.

dürtüsel bozuklukları vardır ve bu dürtülerin kontrol edilememesinden kaynaklanan güçlükler meydana gelebilmektedir. Yaşanan bu sorunlar doğrudan ifade edildiğinde oldukça olumsuz bir algı ortaya çıkacaktır. Ancak ***гиперактивность (hiperaktivite)*** ifadesi sayesinde yine bir genelleme yapılarak belirsizlik sağlanmış, olumsuzluk çağrıştıran durumlar gizlenmiştir. Anlamsal açıdan hastalık alanına dahil edebileceğimiz bu ifadeler, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Центр поддержки семей ***с детьми с особыми потребностями*** *открыли на базе СГУ."*[297]

Çeviri: ***Özel gereksinimli çocukları*** *olan aileler için destek merkezi Saratov Devlet Üniversitesi temelinde açıldı.*

Buradaki ***дети с особыми потребностями*** (***özel gereksinimli çocuklar)*** ifadesi bir örtmecedir. Özel gereksinimli çocuklar, çeşitli nedenlerden ötürü gelişim özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından yaşıtlarına nazaran farklılıklar gösteren kişilerdir. Oldukça genel bir anlama sahip olan bu ifade, esasen pek çok rahatsızlığı içerisinde barındırmaktadır. Zihinsel yetersizlik, öğrenme güçlüklükleri, işitme güçlükleri, görme bozuklukları, bedensel rahatsızlıklar, ileri derecede ve çoklu yetersizlikler, duygu ve davranış bozuklukları gibi durumları kapsamaktadır. Ancak bilhassa bu durumları yaşayan kişiler açısından bu ifadelerin kullanılması kırıcı ve kaba karşılanacaktır. ***Дети с особыми потребностями*** (***özel gereksinimli çocuklar)*** ifadesi sayesinde bu tanımların keskinliği yumuşatılmış, olumsuzluğu maskelenmiştir. Zira bu noktalarda sorunu olan bir kişi için ***инвалид (engelli, özürlü)*** gibi bir ifadenin kullanılması oldukça nezaketsiz bir durum olacaktır. Anlamsal açıdan hastalık alanında kullanılan bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[297] https://iz.ru/969870/2020-01-29/tcentr-podderzhki-semei-s-detmi-s-osobymi-potrebnostiami-otkryli-na-baze-sgu adresinden 17.03.2020 tarihinde alınmıştır.

"Он высоко оценил деятельность вуза и отметил важность обучения студентов работе ***с детьми с ОВЗ****."*[298]

Çeviri: *Üniversitenin faaliyetlerini değerlendirdi ve öğrencilere* ***OVZ'li çocuklarla*** *çalışma eğitiminin ehemmiyetini belirtti.*

Burada yer verilen ***"ОВЗ"*** kısaltması ***"ограниченные возможности здоровья" (sınırlı sağlık imkanları)*** anlamına gelmektedir. Günlük yaşama belirli kısıtlamalar getiren sınırlı sağlık imkanları fiziksel, zihinsel ya da duyusal kusurları içermektedir. Bu durum kronik ya da geçici, kısmi ya da geneldir. Görme, işitme ya da ağır konuşma bozukluğu olan, kas iskelet sistemi bozukluğu, zihinsel gerilik ya da bozukluk gibi durumlara sahip olan kişiler adına verilen genel bir isimdir. ***Инвалид (engelli, özürlü)*** ifadesiyle kıyas edildiğinde, sahip oldukları sağlık imkanlarının sınırlı olduğu ifadesi çok daha olumlu bir algının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu ifadenin kısaltma olarak yer alması, durumu daha da maskelemektedir. Anlamsal açıdan hastalık alanında kullanılan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"В первую очередь это касается людей ***с осложненным поведением****."*[299]

Çeviri: *Her şeyden önce, bu* ***karmaşık davranışları olan*** *insanları ilgilendirmektedir.*

Karmaşık davranışlar, kişinin insanlarla, toplumla, işiyle ve hatta kendisiyle olan ilişkisiyle bağlantılı olarak, sosyal yaşam standartlarını sürekli olarak ihlal etmesi durumudur. Bu davranışları tetikleyen pek çok durum bulunmaktadır. Kişinin refah düzeyi, genel durumu, insanlar tarafından yaşadığı kızgınlığa olan tepkisi, başarısız eylemleri, düşük benlik saygısı, grup içerisindeki düşük statüsü, yaşam beklentileri ve çok daha fazlası karmaşık davranışların sebepleri olabilmektedir. Bu tarz durumları deneyimleyen kişiler okul hayatlarında öğrenme

[298] https://iz.ru/969870/2020-01-29/tcentr-podderzhki-semei-s-detmi-s-osobymi-potrebnostiami-otkryli-na-baze-sgu adresinden 17.03.2020 tarihinde alınmıştır.
[299] https://www.kommersant.ru/doc/3989454 adresinden 03.07.2019 tarihinde alınmıştır.

isteksizliği, iş hayatlarında çalışma isteksizliği, sosyal yaşamlarında ise davranışsal birçok sorunla karşı karşıya gelebilirler. Her birinin sonunda ise bir çeşit başarısızlık vardır. Oldukça olumsuz sebep ve sonuca bağlı olan bu durum yine genel bir ifadeyle adlandırılmış ve bu sayede altında yatan olumsuz durumlar gizlenebilmiştir. Karmaşık davranışlar olarak adlandırdığımız ***осложненные поведения*** ifadesinde örtmece olan ***осложненный*** sözcüğü ***сложный*** sözcüğüne nazaran daha kısmi bir karmaşıklıktır. ***Сложный (karmaşık.zor)*** ifadesi daha keskindir. İfadenin başına ***o-*** eki getirilerek elde edilmiştir. Öyle ki ***o-*** öneki ifadenin özelliğinin tam olmadığını, eksikliğini ifade etmektedir. Anlamsal açıdan yine hastalık alanına dahil edebileceğimiz bu ifade, biçimsel açıdan biçim birimsel yöntemle oluşturulmuştur.

"В Севастополе семьи ***с «особыми» детьми*** *учатся на примере друг друга."*[300]

Çeviri: *Sivastopol'da* ***"özel" çocuklu*** *aileler birbirlerini örnek alıyor.*

Bu cümlede yer alan ***особые дети (özel çocuklar)*** ifadesi örtmece olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel ya da zihinsel sorunlar ve engeller örtmecenin kullanım alanını genişletmektedir. Özel çocuklar, gelişim sürecinde gerek zihinsel, gerek fiziksel, gerekse davranışsal alanda genelden farklı olan çocuklar için kullanılan genel bir ifadedir. Zira sahip olunan engelin doğrudan ifade edilmesi özellikle engele sahip olan kişi açısından oldukça rahatsız edici olmaktadır. Aynı zamanda okuyucu açısından da olumsuz bir algıya sebep olabilmektedir. Bunlardan kaçınmak için durumu çok daha olumlu bir noktaya getiren ***особые дети (özel çocuklar)*** ifadesi ***особый (özel)*** sıfatıyla zihinlerde oldukça olumlu bir çağrışım sağlamaktadır. Tüm engel durumları için genelleme yapılan bu ifade mevcut olumsuz anlamı önemli ölçüde iyileştirmektedir. Anlamsal açıdan hastalık alanında karşımıza çıkan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[300] https://www.cyprus.kp.ru/daily/26948.4/3999634/?utm_source=kp.daily.see-also adresinden 04.07.2019 tarihinde alınmıştır.

“По словам американского лидера, нужно действовать на опережение «больных и ***слабоумных*** *людей, которые находились в поле зрения Скотленд-Ярда.”*[301]

Çeviri: *Amerikan liderine göre, Scotland Yard’ın görüş alanında bulunan hasta ve* ***aklı zayıf olan*** *insanların öncülüğünde hareket etmek gerekiyor.*

Bu cümlede yer verilen ***слабоумный (aklı zayıf, zihinsel açıdan yetersiz)*** ifadesi sıkça kullanılan örtmece bir ifadedir. Bu sözcük esasen ***идиот, глупый, дурак, тупой (aptal) полоумный (yarım akıllı)*** gibi kırıcı, nezaketsiz, kaba anlamlar taşıyan sözcükler yerine kullanılabilmektedir. Bu ifade anlamı tam olarak iyileştirmese de kırıcı etkisini hafifletmiş, ifadenin daha yansız olmasını sağlamıştır. ***Умный (akıllı)*** sözcüğünün başına ***слабо (zayıf)*** eklenerek elde edilmiştir. Anlamsal olarak hastalık alanında kullanılan ifade, biçimsel olarak ise biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“Состояние ***пострадавшей*** *во время отдыха в отеле турецкого Бодрума 12-летней россиянки осложнилось* ***субфебрильной лихорадкой****.”*[302]

Çeviri: *Türkiye’nin Bodrum ilçesinde bir otelde tatil yaparken* **zarar gören** *12 yaşındaki Rus kızın durumu,* ***subfebril ateş*** *ile ağırlaştı.*

Burada yer alan ***пострадавший (zarar gören, fiziksel açıdan incinmiş, zarar görmüş)*** anlamına gelen ifade bir örtmecedir. Oldukça talihsiz ve ciddi bir durum yaşayan kişi için bu ifadenin kullanılması belirsizliğe sebep olduğu gibi olumsuz çağrışımı da bir miktar hafifletmiştir. ***Пострадать (zarar görmek, zarara uğramak)*** fiilinden türetilen bu örtmece ifade anlamsal açıdan hastalık alanında yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. ***Субфебрильная лихорадка (subfebril ateş)*** ifadesi

[301] https://iz.ru/646102/2017-09-15/tramp-prizval-britanskie-vlasti-k-bolee-zhestkoi-borbe-s-terrorizmom adresinden 12.01.2019 tarihinde alınmıştır.

[302] https://iz.ru/914456/2019-08-26/vrachi-rasskazali-o-sostoianii-postradavshei-v-turtcii-devochki-iz-rossiis adresinden 23.12.2019 tarihinde alınmıştır.

de bir örtmecedir. Tıbbi bir terim olması sebebiyle pek çok kişi açısından net anlamı bilinmemektedir. Dolayısıyla ifadede bir belirsizlik sağlanmaktadır. Esasen subfebril ateş 37.1-38.0 ° C aralığında vücut ısısında uzun süre artış yaşanması durumuna denilmektedir. Bir tıp terimi olması durumun ciddiyetini bir miktar gizleyebilmektedir. Anlamsal açıdan bu ifade de hastalık alanında kullanılırken, biçimsel olarak da sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Собака стала обнюхивать грудь женщины с правой стороны. Сначала Смит решила, что ее одежда пахнет едой, но странное поведение собаки продолжалось. Тогда женщина обследовала себя и нашла ***уплотнение."***[303]

Çeviri: *Köpek kadının göğsünün sağ tarafını koklamaya başladı. İlk başta Smith giysisinin yemek koktuğuna karar verdi, ancak köpeğin tuhaf davranışı devam etti. Sonra kadın kendini yokladı ve* ***sert bir şey*** *hissetti.*

Burada yer verilmiş olan ***уплотнение (sert bir şey)*** sözcüğü esasen ***опухоль (tümör)*** sözcüğünün yerine kullanılmıştır. Tümörün zihnimizdeki olumsuz çağrışımı bu ifadenin kullanımıyla daha iyi bir şekilde sunulmuş ve herkes tarafından algılanan korkutucu etkisi bir miktar azaltılmıştır. Zira sert olarak algılanan bir madde yalnızca kötü bir tümör olmayabilir. Bu kullanım sayesinde anlam belirsizleşmiş, olumsuz durumdan daha yansız bir duruma geçilmiştir. Anlamsal açıdan hastalık konusunda karşımıza çıkan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Злокачественное ***новообразование*** *содержит больше воды по сравнению со здоровыми тканями."*[304]

Çeviri: *Kötü huylu bir* ***neoplazma****, sağlıklı dokulara nazaran daha fazla su içermektedir.*

---

303 https://iz.ru/914465/2019-08-27/dve-britanki-obnaruzhili-rak-blagodaria-svoim-sobakam adresinden 23.12.2019 tarihinde alınmıştır.

304 https://mpsh.ru/3026-v-rossii-izobreli-novyj-sposob-diagnostiki-raka.html adresinden 23.12.2019 tarihinde alınmıştır.

Tıbbi terimlerin örtmeceler üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Öyle ki yeni biçim ya da unsurların ortaya çıkması ya da bir unsurun kendiliğinden yeniden belirmesi anlamını taşıyan ***новообразование (yeni oluşum)*** ifadesi aslında ***онухоль (tümör)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. ***Онухоль (tümör)*** sözcüğü her birimiz üzerinde olumsuz bir çağrışıma sahiptir ve bunu tarafsızlaştırmak ve kötü algısını hafifletmek adına ***новообразование (yeni oluşum)*** ifadesinin tercih edilmesi yerinde olacaktır. Anlamsal açıdan hastalık alanında kullanımının mümkün olduğu bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Анатолий полностью ***потерял зрение*** *совсем молодым, но научился жить со своим* ***недугом****, преодолевать жизненные трудности и неурядицы."*[305]

Çeviri: *Anatoli henüz genç yaştayken* ***görme yetisini tamamen kaybetti****, ancak kendi* ***rahatsızlığıyla*** *yaşamayı, yaşamın zorlukları ve sıkıntılarının üstesinden gelmeyi öğrendi.*

Bu cümlede ***потерять зрение (görme yetisini kaybetmek)*** ifadesi bir örtmecedir ve ***стать слепым*** ya da ***ослепнуть (kör olmak)*** ifadeleri yerine kullanılmıştır. Bu kullanım fiziki görünüşe dair olan eksik olan bir durumun daha uygun bir ifadeyle dile getirilmesini sağlamıştır. Zira bu açıdan kusuru ya da eksikliği olan bir kişi açısından asıl ifadenin kullanımı oldukça kırıcı, aşağılayıcı ve nezaketsiz bir durum olacaktır. Aynı zamanda cümlenin devamında yine kör olma durumundan direkt olarak "körlük" gibi net bir ifade kullanımından kaçınılmış, ***недуг (rahatsızlık)*** sözcüğüyle bahsedilmiştir. Doğrudan ***болезнь (hastalık)*** ifadesinin yerine kullanılarak belirsizleştirmiştir. Bu örtmece ifadeler anlamsal açıdan hastalık ve fiziki görünüş alanlarında kullanılırken, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[305] https://yandex.ru/news/story/V_Saranske_zhivet_odin_iz_samykh_neobychnykh_studentov_Rossii--ea7d61545113d581a906bd239ae20ff0?appsearch_header=1nbjoo&from=story&lang=ru&lr=213&persistent_id=72679245&rubric=Saransk adresinden 23.12.2019 tarihinde alınmıştır.

“У него начали проявляться признаки нервного возбуждения и ***дезориентации*** *в пространстве.”*[306]

Çeviri: *Bulunduğu alanda sinirsel gerginlik ve* ***oryantasyon bozukluğu*** *belirtileri göstermeye başladı.*

Burada yer verilen ***дезориентация (oryantasyon bozukluğu)*** ifadesi örtmecedir. Kişinin yaşamakta olduğu uyumsuzluk ve yönelim bozukluğu, diğer insanlara göre kendi durumunu değerlendirememesi yabancı kökenli olan ***дезориентация*** sözcüğüyle sağlanmıştır. ***Ориентация (uyum sağlama, yönlendirme)*** sözcüğü olumlu bir anlam taşımaktadır. Bu ifadenin başına ***дез-*** öneki getirilerek olumsuzluk sağlanmıştır. Ancak yabancı bir sözcük olması ve içerisinde olumlu bir ifade barındırması asıl ifadenin keskinliğini hafifletmiştir. Anlamsal açıdan hastalık alanında kullanılan ifade, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“У него сейчас наблюдается ***психоорганический синдром****, который сопровождается* ***выраженной астенией****, неадекватностью поведения», — сказала врач, ее слова приводит РЕН ТВ.”*[307]

Çeviri: *REN TV dokturun sözlerini aktarmaktadır: Şu an onda* ***şiddetli asteni*** *ve davranış yetersizliğin beraberinde getirdiği* ***psiko organik sendrom*** *gözlemlenmektedir.*

Sağlık noktasında örtmeceler sık başvurulan ifadelerdir. Zira bir hastalığın ismini doğrudan söylemek endişe ve korkuya, hatta üzüntüye sebebiyet verebilir. Ancak tıbbi isimleriyle kullanımı çoğu kişi tarafından bilinmeyeceğinden, elde edilen belirsizlik olumsuz duyguların bir miktar hafiflemesini sağlayacaktır. Bu cümlede bu duruma şahit olmaktayız. İlk

306 https://iz.ru/826384/2018-12-21/cheliabinskie-vrachi-obiasnili-soderzhanie-patcienta-v-gore-musora adresinden 17.03.2019 tarihinde alınmıştır.

307 https://iz.ru/826384/2018-12-21/cheliabinskie-vrachi-obiasnili-soderzhanie-patcienta-v-gore-musora adresinden 17.03.2019 tarihinde alınmıştır.

olarak ***психоорганический синдром (psiko organik sendrom)*** ifadesi esasen hızlı düşünme, hafıza, irade zayıflığı, duygusal kararlılık, adaptasyon ve çalışma kapasitesinde azalma gibi keskin bir düşüş ve zihinsel çaresizlik ile karakterize edilen bir durumdur. Ancak olumsuz çağrışıma sahip bu ifadeler yerine, genel ve belirsiz bir ifadeye başvurulmuştur. ***Выраженная астения (şiddetli asteni)*** ifadesi ise bir diğer örtmecedir. "Asteni" ifadesi bitkinlik, halsizlik, kuvvetsizlik durumları için kullanılan bir ifadedir. Yabancı kökenli tıbbi bir terim olması sebebiyle belirsizdir ve olumsuz bir algı yaratmamaktadır. Bu ifadeler anlamsal sınıflandırma açısından hastalık alanında yaygın olarak kullanılırken, biçimsel sınıflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Мой организм отреагировал на роды так, что у меня началась ***тотальная алопеция.*** *"*[308]

Çeviri: *Vücudum doğumlara tepki gösterdi, öyle ki bende* ***total alopesi*** *başladı.*

Burada yer alan ***тотальная алопеция (total alopesi)*** ifadesi tıbbi bir terimdir. Herkes tarafından anlaşılır olmaması sayesinde, mevcut olumsuz durumu büyük ölçüde gizlemektedir. Burada asıl ifade edilmek istenen ***облысение (kellik)*** durumudur. Halk arasında saçkıran hastalığı olarak da bilinen bu durum, saçlı deri, sakal bölgesi, kaş ve kirpiklerin dökülmesiyle kendini gösteren bir hastalıktır. Ancak bu şekilde kullanıldığında bu rahatsızlığı taşıyan kişiler adına nezaketsiz olacaktır. Tıbbi isminin kullanılmasıyla, bahsi geçen olumsuz durum belirsiz bir algıya sebep olacaktır ve kırıcı, kaba yanı da ortadan kalkacaktır. Anlamsal açıdan hastalık alanında kullanılan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"«По мнению специалистов, сложившееся ***неблагополучие*** *в стране наблюдается из-за ситуации, при которой детские дошкольные учреждения и школы посещает*

[308] https://www.cyprus.kp.ru/daily/26864/3907955/ adresinden 01.11.2019 tarihinde alınmıştır.

*значительное количество **невакцинированных** детей, что создает дополнительные риски для новых вспышек», — заявили в ведомстве.”*[309]

Çeviri: *Kurumdaki bildiride: “Uzmanlara göre, çok sayıda **aşılanmamış** çocuğun okul öncesi kurumlara ve okullara gitmesi ve yeni salgınlar için ek riskler yaratması durumu sebebiyle, ülkede genel bir **sorun** gözlemlenmektedir,” ifadesi yer almaktadır.*

Bu cümlede yer verilen ***неблагополучие (sorun)*** ifadesi esasen ***катастрофа, бедствие (felaket, facia), беда (bela, sıkıntı)*** anlamlarını taşıyan sözcükler yerine kullanılmıştır. ***Благополучие (refah, iyilik, hoşluk)*** anlamlarındaki bu ifade oldukça olumludur. Bu sözcüğe ***не-*** olumsuzluk önekinin eklenmesiyle ***неблагополучие (sorun)*** ifadesi elde edilmiştir. Bu sözcük sayesinde diğer ifadelerin olumsuz yanları bir miktar maskelenmiş ve ifade daha yansız bir anlam kazanmıştır. Aynı zamanda ***невакцинированный (aşılanmamış)*** ifadesi de örtmecedir. ***Вакцинированный (aşılı)*** sözcüğüne ***не-*** olumsuzluk önekinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Latin kökenli bir sözcük olan bu ifade her ne kadar olumsuz bir anlam taşısa da alıntı ifade olması sebebiyle herkes tarafından bilinmemektedir. Dolayısıyla ***непривитый (aşılanmamış)*** ifadesine kıyasla daha tarafsız bir durumdadır. Bu ifadeler anlamsal açıdan hastalık alanında kullanılırken, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*“Эпидемия вируса SARS-CoV-2, являющегося возбудителем тяжелой **пневмонии** COVID-19, началась в конце декабря 2019 года в китайском городе Ухане.”*[310]

Çeviri: *Şiddetli **pnömani** COVID-19'un etken maddesi olan SARS-CoV-2 virüs salgını, Çin'in Wuhan şehrinde 2019 aralık ayının sonlarında başladı.*

[309] https://iz.ru/803914/2018-10-23/pochti-800-zhitelei-ukrainy-zaboleli-koriu-za-nedeliu adresinden 12.02.2019 tarihinde alınmıştır.

[310] https://iz.ru/986198/2020-03-12/mid-rf-rekomendoval-nakhodiashchimsia-v-italii-rossiianam-vernutsia-domoi adresinden 08.04.2020 tarihinde alınmıştır.

Burada yer verilen ***пневмония (pnömani)*** ifadesi yabancı kökenli alıntı bir sözcüktür. Tıbbi bir terim olması sebebiyle bahsi geçen durumu belirsizleştirmiş ve bu sayede olumsuz çağrışımı bir miktar azalmıştır. ***Пневмония (pnömani)*** terimi aslında ***воспаление лёгких (akciğer iltihaplanması, zatürre)*** hastalığını ifade etmektedir. ***Воспаление (iltihaplanma)*** gibi olumsuz etkiye sahip olan bir sözcüğün kullanımı yerine, insanlar tarafından pek bilinmeyen, dolayısıyla endişe verme durumunu hafifleten ***пневмония (pnömani)*** ifadesinin kullanımı anlamın daha belirsiz ve yansız olmasını sağlamıştır. Anlamsal açıdan hastalık alanında kullanımına rastladığımız ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

4.2 Ekonomi Alanında Kullanılan Örtmeceler

Örtmeceler, hoş olmayan, sakıncalı gerçekleri ifade yolunun önemli bir kavramıdır. Günlük yaşamda çeşitli yollarla ihtiyaç duyulan olgunun, ekonomi alanında da kullanımına sıkça şahit olmaktayız. Zira modern toplumda yaşanan sosyo-ekonomik değişimler, dilde de etkisini göstermektedir. Ekonomide rastladığımız örtmece ifadeler maskeleme arzusuyla giderek ön plana çıkmaktadır ve okuyucu ya da izleyicide oluşabilecek olumsuz etkiyi kırmanın kayda değer bir yolu haline gelmektedir. Ekonomistler ya da finansörler tarafından doğrudan adlandırmalar yerine üzeri örtülü ve daha yumuşak adlandırmaların tercih edilmesi, finansal açıdan çalkantılı durumların daha hafif algılanmasına ve durumun ciddiyetinin belirsizleşmesine olanak sağlamaktadır. Durumun açıklık kazanması amacıyla medyada ekonomi alanında var olan örtmece ifadeleri örneklendirmemiz yerinde olacaktır.

“*Вывести* *рынок* *из тени* *может новый налоговый статус самозанятых, который сейчас тестируется в четырех российских регионах.”*[311]

Çeviri: *Şu anda dört Rus bölgesinde denenen serbest meslek sahibinin yeni vergi statüsü, piyasayı* ***gölgeden kurtarabilir****.”*

Bu cümlede yer alan ***вывести из тени (gölgeden kurtarmak)*** ifadesinde olumsuz anlamı asıl belirsizleştiren ***тень (gölge)*** sözcüğüdür. ***В тени (gölgede)*** ifadesi ***нелегально работать (kanunsuz çalışmak)*** anlamındadır. Kanunsuz çalışmaktan kastedilen vergi ödemeden çalışmaktır ve kaçak piyasanın vergiye kazandırılmasına değinilmektedir. Sosyal yaşam alanında sıkça karşılaşabileceğimiz ifade, biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“Председатель политсовета партии «Оппозиционная платформа — За жизнь» Виктор Медведчук заявил, что сохранение нынешней финансово-кредитной политики на Украине может привести экономику страны ***к дефолту*** *уже в 2020 году.”*[312]

Çeviri: *Muhalefet Platformu – Hayat İçin Parti Konsey Başkanı Viktor Medvedçuk, Ukrayna'da mevcut finansal ve kredi politikasının sürdürülmesinin 2020'de bir* ***temerrüde*** *sebep olabileceğini bildirdi.”*

Yabancı kökenli bir sözcük olan ***дефолт (temerrüt)*** çoğu kişi tarafından anlamı net olarak bilinmeyen örtmece bir ifadedir. Burada bu ifadeyle anlatılmak istenen borsanın, piyasanın çöküşüdür. Ödeme noktasında gecikme, hatta borç ödeme koşullarını yerine getirememe durumu söz konusudur. Ancak yabancı kökenli olmasının da etkisiyle ***дефолт (temerrüt)*** olarak karşımıza çıktığında, bahsettiğimiz anlamlar kadar olumsuz bir his

311 https://iz.ru/929803/2019-10-08/nelegalnyi-rynok-taksi-v-rossii-vyros-na-35-s-2017-goda adresinden 08.04.2020 tarihinde alınmıştır.

312 https://iz.ru/961329/2020-01-04/medvedchuk-rasskazal-o-griadushchem-defolte-na-ukraine adresinden 08.04.2020 tarihinde alınmıştır.

uyandırmamaktadır. Anlamsal olarak sosyal yaşam alanında sıkça kullanılan ve biçimsel sınıflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulan bir ifadedir.

*"Депутат рады оценил **возможные последствия дефолта** на Украине."*[313]

Çeviri: *Milletvekili Ukrayna'da **temerrüde düşmenin olası sonuçlarını** değerlendirdi.*

Cümlede yer alan ***возможные последствия (olası sonuçlar)*** ifadesi cümleye belirsizlik katmıştır. Zira sonuçların ne derece olumsuz yönde olduğuyla ilgili herhangi bir çıkarım söz konusu değildir. Yapılabilecek çıkarım burada bir problem olduğudur. Bu ifade ***негативные результаты (olumsuz sonuçlar)*** anlamına denk düşmektedir. Bir diğer örtmece ifade ise ***дефолт (temerrüt)*** sözcüğüdür. Ödemenin gecikmesi durumunu karşılayan bu ifade, yabancı kökenli olması sebebiyle belirsiz bir çağrışıma sahiptir. İki haberde de görüldüğü üzere, ***дефолт (temerrüt)*** sözcüğü ekonomi alanında sıkça kullanılan bir ifadedir. Her iki ifade de anlamsal olarak sosyal yaşamda karşımıza çıkarken, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*Кудрин рассказал о попавшей в **«застойную яму»** экономике России.*[314]

Çeviri: *Kudrin, **"durgun bir boşluğa/deliğe"** giren Rus ekonomisinden söz etti.*

Bu cümlede ifade edilen ***застойная яма (durgun boşluk)*** esasen ***экономический кризис (ekonomik kriz)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. "Kriz" ifadesinin zihinlerde oluşturduğu olumsuz algı yerine mecazi bir yapıyla daha yumuşak ve belirsiz bir anlam kazanan bu ifade, ekonomide bolca rastladığımız ve sözcüksel yöntemle oluşturulan bir ifadedir.

[313] https://iz.ru/882307/2019-05-27/deputat-rady-otcenil-vozmozhnye-posledstviia-defolta-na-ukraine adresinden 08.04.2020 tarihinde alınmıştır.

[314] https://iz.ru/817081/2018-11-27/kudrin-rasskazal-o-popavshei-v-zastoinuiu-iamu-ekonomike-rossii adresinden 23.05.2019 tarihinde alınmıştır.

*“Северный Кавказ **неэффективно расходует** выделяемые на господдержку региона средства, выяснили аудиторы Счетной палаты.”*[315]

Çeviri: *Sayıştay denetçileri Kuzey Kafkasya'nın bölgenin devlet desteği için ayrılan fonlarını **verimsizce** harcadığını belirtti.*

Burada yer alan ***неэффективно расходовать (verimsizce harcamak)*** ifadesi örtmecedir. Anlamı bir dereceye kadar iyileştiren bu ifade esasen ***расточительствовать (israf etmek, boşa harcamak)*** noktasına değinmekte, bu ifadenin oluşturacağı olumsuz etkiyi bir miktar da olsa hafifletmektedir. ***Эффективно (etkili)*** yabancı kökenli bir sözcüktür. Oldukça olumlu anlama sahip bu sözcüğe ***не-*** olumsuzluk eki getirilerek elde edilen bu ifade sayesinde israfın olumsuz yönü maskelenmiştir. ***Неэффективно (verimsizce)*** ifadesi sosyal yaşamda kullanılan ve biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulan bir ifadedir.

*“Летом 2015 года между Ираном, США, Россией, Китаем, Великобританией, Францией и Германией был подписан Совместный всеобъемлющий план действий по ядерной программе Тегерана. Тогда Иран отказывался от дальнейшего развития ядерной сферы в обмен на снятие **санкций.”***[316]

Çeviri: *2015 yazında İran, ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa ve Almanya arasında Tahran’ın Nükleer Programı Ortak Kapsamlı Eylem Planı imzalandı. O zaman İran **yaptırımların** kaldırılması karşılığında nükleer programını daha da geliştirmeyi reddetti.*

Burada yer alan ***санкция (yaptırımlar)*** ifadesi ile asıl söylenmek istenen ifade maskelenmiş, olumsuz etkisi kırılmıştır. Oluşturulmak istenen anlam belirsizliği sayesinde kişiler üzerinde oluşacak etki ilk anlamı kadar kuvvetli olmayacaktır. Bu ifade doğrultusunda aslında İran’ın nükleer programı geliştirmekten vazgeçmeyeceği belirtilmiştir. Yabancı kökenli

[315] https://www.gazeta.ru/business/2019/10/22/12770120.shtml adresinden 23.05.2019 tarihinde alınmıştır.
[316] https://iz.ru/913869/2019-08-25/lidery-g7-soglasilis-s-nedopustimostiu-obladaniia-iranom-iadernym-oruzhiem, adresinden 01.11.2019 tarihinde alınmıştır.

bir sözcük olan ***санкция (yaptırım)*** ekonomide kullanımı vazgeçilmez bir terimdir ve sosyal yaşam alanına dahildir. Biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Он также написал, что **фейковые** СМИ пытаются предсказать упадок американской экономики, чтобы помешать Трампу переизбраться на пост президента, однако это **неправда**, отметил президент."*[317]

Çeviri: *Cumhurbaşkanı, **gerçek olmayan** medyanın Trump'ın cumhurbaşkanı olarak yeniden seçilmesini önlemek amacıyla Amerikan ekonomisinin düşüşünü öngörmeye çalıştığını, ancak bunun **doğru olmadığını** ifade etti."*

Bu cümlede ***sahte, yalan, gerçek olmayan*** ifadesi için ***фальшивые, поддельные, ложные*** ifadeleri yerine İngilizce "fake" sözcüğünden türetilen ***фейковый*** ifadesi kullanılmıştır. Bilindiği üzere yabancı sözcükler örtmece eyleminin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda bahsi geçen durumun aksini iddia etmek için ***ложь (yalan)*** gibi olumsuz etkiye sahip bir ifadeden kaçınılmış; ***правда (doğru, gerçek)*** ifadesine ***не-*** olumsuzluk ekiyle beraber sosyal yaşamda yaygın kullanılan ***неправда (gerçek olmayan, doğru olmayan)*** anlamı kazandırılmış, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle daha yansız bir tutum izlenmiştir.

*"Ранее в ноябре на **беспорядок** при строительстве космодрома указал президент России Владимир Путин. По его словам, несмотря на уголовные дела и тюремные сроки, «воруют сотнями миллионов».*"[318]

[317] https://iz.ru/913914/2019-08-25/tramp-oproverg-informatciiu-o-napriazhennykh-otnosheniiakh-s-liderami-g7 adresinden 03.11.2019 tarihinde alınmıştır.

[318] https://iz.ru/950175/2019-12-03/gendirektor-rabotavshei-na-vostochnom-organizatcii-osuzhden-na-11-let adresinden 18.03.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Daha önce kasımda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin uzay üssü yapımında bir* ***düzensizliğe*** *dikkat çekti. İfadelerine göre ceza davalarına ve hapis cezalarına rağmen yüz milyonlar çalınıyor."*

Burada ifade edilen ***беспорядок (düzensizlik)*** sözcüğü esasen oldukça olumlu bir anlama sahip olan ***порядок (düzen)*** sözcüğünden türetilmiştir. Bu olumlu ifadenin başına getirilen ***без (-siz)*** eki getirilerek olumsuz bir sözcük haline getirilmiştir. Ancak okuyucuda oluşturacağı etki elbette asıl izah edilmek istenen ifade kadar olumsuz olmayacaktır. Haberin bütününden anlaşılan, ortada bir hırsızlık durumunun olduğudur. Doğrudan ***воровство (hırsızlık)*** sözcüğünü kullanmak yerine böyle bir kullanım etkiyi bir nebze kırmaktadır. Günlük yaşamda bolca karşılaştığımız bu ifade, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yapıda kullanılmıştır.

"Кудрин призвал расширить полномочия Счетной палаты по борьбе с ***коррупцией****."*[319]

Çeviri: *Kudrin, Muhasebe Odasının* ***yolsuzlukla*** *mücadele yetkilerinin genişletilmesi yönünde çağrıda bulundu."*

Yabancı kökenli alıntı bir sözcük olan ***коррупция (yolsuzluk)*** ifadesi her ne kadar ***воровство (hırsızlık)*** ifadesine denk görünse de, kapsamı çok daha geniştir. Kapsamının yanı sıra kullanım alanının da çeşitliği aşikar bir durumdur. Yabancı sözcük olması sebebiyle de herkes tarafından olumsuz etkisi anlaşılmamaktadır. Gerek politikada, gerek ekonomide pek çok olumsuz eyleme verilen genel bir adlandırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullanımına sık rastlanan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[319] https://iz.ru/963910/2020-01-14/kudrin-prizval-rasshirit-polnomochiia-schetnoi-palaty-po-borbe-s-korruptciei adresinden 25.03.2020 tarihinde alınmıştır.

*“Петербургский парламент 25 сентября рассмотрит проект осенней **корректировки** городского бюджета с учетом роста доходов на 37,47 млрд рублей. Напомним, что ранее проект **корректировки** был одобрен на заседании городского правительства. Так, ходы бюджета Петербурга составят 629,3 млрд руб., расходы — 670,1 млрд руб. при дефиците бюджета в 40,8 млрд руб.”*[320]

Çeviri: *25 Eylül'de St. Petersburg parlamentosu, 37.47 milyar ruble gelir büyümesini dikkate alarak şehir bütçesinin sonbahar **ayarlaması** projesini değerlendirecek. Daha önceden şehir hükümetinin bir toplantısında **ayarlama** projesinin onaylandığını hatırlayalım. Böylece, giderlerinin 670.1 milyar ruble, bütçe açığının ise 40,8 milyar ruble olması durumunda St.Petersburg bütçe hareketleri 629.3 milyar ruble olacaktır..*

Burada yer verilen ***корректировка (ayarlama)*** sözcüğü örtmece bir ifadedir. Haberin bütününe bakıldığında bu ifade cümle içerisinde aslında daha keskin anlamlar içeren ***ограничения (sınırlama), уменьшения (azaltma), сокращения (kısma)*** ifadeleri yerine kullanılmıştır. ***Корректировка (ayarlama)*** sözcüğü yerine bu ifadelerin herhangi birinin kullanılması durumunda okuyucu tarafından daha tepki çekici bir durum ortaya çıkacaktır. Bundan kaçınmak için başka durumlar yerine de kullanılabilecek daha genel bir ifadeye başvurulmuştur. Bu sayede bütçenin kısılması durumunun olumsuz etkisi hafifletilmiş ve belirsizleştirilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanılan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*“В бюджете на 2020 год не хватает средств из-за **спекуляций** с облигациями внутреннего государственного займа (ОВГЗ) и недобора на таможне. Поэтому бюджет страны на 2020 год придется серьезно **корректировать.**”*[321]

[320] https://www.kommersant.ru/doc/4097069 adresinden 25.10.2019 tarihinde alınmıştır.
[321] https://iz.ru/961963/2020-01-07/gosdolg-ukrainy-vyros-na-717-mln-za-tri-mesiatca adresinden 18.03.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *2020 bütçesinde, iç devlet kredisi (OVDP) tahvilleri ile* ***spekülasyonlar*** *ve gümrükteki vergi açığı sebebiyle yeterli fon yok. Bu nedenle, ülkenin 2020 bütçesinin ciddi şekilde* ***ayarlanması*** *gerekecektir."*

Bu cümlede ilk olarak yabancı kökenli bir sözcük olan ***спекуляция (spekülasyon)*** ile karşılaşmaktayız. Bu şekilde sıklıkla duysak da çoğu kişinin zihninde net bir anlamı yoktur. Ancak sahip olduğu anlam "borsada oynama, kanunsuz gelir elde etme"dir. Bu şekilde ifade edildiğinde oluşacak etki ile ***спекуляция (spekülasyon)*** sözcüğünün etkisi aynı olmayacaktır. Ekonomi alanında yaygın olarak kullanılan bu ifade biçimsel olarak sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. Bir diğer örtmece ifade ise ***корректировать (ayarlamak)*** sözcüğüdür. Bütçede yapılacak olan ayarlamanın ne yönde olduğu konusunda belirsiz bir eylem kullanılmıştır. ***Сокращение расходов (giderlerin kısılması)*** anlamında kullanılan ***корректировать (ayarlamak)*** ifadesi, bu şekliyle daha olumlu bir algıya sebebiyet vermektedir. Farklı haber kaynaklarında kullanımı mevcut olan ifade, ekonomide sık kullanılan bir ifade olduğunu bizlere göstermektedir. Sosyal yaşamın her alanında karşımıza çıkabilecek bu örtmece ifade, biçimsel olarak sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"В «Сообществе потребителей энергии» считают, что генераторы и аффилированные с ними компании имеют численный перевес в набсовете, из-за несбалансированных решений которого потребители ***понесли дополнительные расходы*** *в 130 млрд руб. за два года."*[322]

Çeviri: *Enerji Tüketicileri Topluluğu'nda üreticiler ve onlarla bağlı şirketlerin Gözetim Kurulu'nda sayısal olarak daha üstün olduklarına inanılmaktadır, öyle ki Gözetim Kurulu'nun düzensiz kararları nedeniyle iki yıl içinde 130 milyar ruble* ***ek gidere neden olmaktadır****."*

[322]https://www.kommersant.ru/doc/4196361?query=%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9 adresinden 16.01.2020 tarihinde alınmıştır.

Burada karşımıza çıkan ***понести дополнительные расходы (ek gidere neden olmak)*** örtmece bir ifadedir. Burada kastedilen "ek maliyet" aslında ***потеря денег (para kaybı)*** ifadesidir, ancak asıl kullanımıyla daha olumsuz bir algıya sebep olabilmektedir. ***Дополнительные расходы (ek giderler)*** durumu biraz daha belirsizleştirmekte ve ***потеря денег (para kaybı)*** ifadesine nazaran anlamı biraz daha iyileştirmektedir. Ekonomide yaygın görülen bu ifade sosyal yaşam alanına dahildir ve biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Президент поручил генпрокурору усилить надзор за экономическими делами. Сейчас, отметил господин Чайка, по поручению президента Генпрокуратура совместно с Верховным судом разбирается со всеми случаями ***длительного содержания под стражей*** *бизнесменов, обоснованностью их привлечения к уголовной ответственности по прекращенным делам экономической направленности."*[323]

Çeviri: *Cumhurbaşkanı Başsavcıya ekonomik işlerin gözetimini sıkılaştırması talimatını verdi. Şimdi, Bay Çayka, Cumhurbaşkanının talimatı üzerine, Yüksek Mahkeme ile birlikte, iş adamlarının* ***uzun süreli gözaltında tutulmasının*** *her durumuyla, feshedilen ekonomik davalar üzerine cezai kovuşturmalarının geçerliliği ile uğraştığını belirtti.*

Bu cümlede belirtilen ***длительное содержание под стражей (uzun süreli gözaltı)*** ifadesi aslında ***арест (tutuklama)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Gözaltı durumunun uzun süreli olduğunun belirtilmesi esasen tutukluluk durumunu ifade etmektedir. Ancak direkt olarak ***арест (tutuklama)*** sözcüğü yerine gözaltı kavramının kullanılması olumsuz anlamlı ifadeyi bir miktar iyileştirmiş, daha yansız bir duruma getirmiştir. Anlamsal olarak sosyal yaşam alanında kullanılan ifade, biçimsel olarak sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[323] https://www.kommersant.ru/doc/3916763 adresinden 16.01.2020 tarihinde alınmıştır.

*“Глава минфина заявил, что возможные пошлины **«не имеют правовой основы»,** поэтому правительство готово обратиться в ВТО[324] в случае санкций со стороны Белого дома.”*[325]

Çeviri: *Maliye Bakanlığı başkanı, olası ücretlerin **“yasal dayanağı” olmadığını**, bu nedenle hükümetin Beyaz Saray tarafından yaptırımlar yapılması halinde DTÖ'ye başvurmaya hazır olduğunu söyledi.*

Devletlerin ekonomik gücünü para politikaları belirlemektedir. Ücret ise bu politikaların vatandaşta karşılık bulduğu alandır. Dolayısıyla doğrudan etki yaratacak bir unsur olan ücretlerde meydana gelecek bozulma ve adaletsizlik ciddi krizlere sebep olabilmektedir. Cümle içerisinde yer alan ***не иметь правовой основы (yasal dayanağı olmamak)*** ifadesiyle ücretler noktasında meydana gelebilecek bozulmaların aykırılığı ortaya konmuştur. Bahsi geçen ücretlerin aslında ***недействительный (geçersiz), необоснованный (asılsız), противозаконный (kanunsuz)*** olduğu ifade edilmek istenmiştir. Direkt olarak olumsuz bir ifade yerine yansız olan ***иметь правовой основы (yasal dayanağa sahip olmak)*** ifadesine ***не*** olumsuzluk ifadesi getirilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında karşımıza çıkabilecek ifade, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*“11 июня Трамп уже намекал, что готов повысить пошлины на ввоз в США французского вина, поскольку считает американские вина жертвой **нечестной** конкуренции.”*[326] *Hileli/haksız /dürüst olmayan*

[324] Dünya Ticaret Örgütü (Всемирная торговая организация)
[325] https://iz.ru/952031/2019-12-08/frantciia-sobralas-obratitsia-v-vto-iz-za-vozmozhnykh-poshlin-ssha adresinden 16.01.2020 tarihinde alınmıştır.
[326] https://iz.ru/950174/2019-12-03/v-es-zaiavili-o-edinoi-pozitcii-po-povodu-poshlin-ssha-na-tovary-iz-frantcii adresinden 16.01.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *11 Haziran'da Trump, ABD'ye Fransız şarabı ithalatıyla ilgili görevleri artırmaya hazır olduğunu ima etti, oysaki Amerikan şaraplarının* ***haksız*** *rekabetin kurbanı olduğunu düşünüyordu.*

Burada yer verilen ***нечестный (haksız, adaletsiz, dürüst olmayan)*** sözcüğü örtmece bir ifadedir. Haberde ifade edildiğine göre Trump, Amerikan şaraplarının kalitesinin ve değerinin karşılığını alamadığını ve diğer ülkelerin şaraplarına kıyasla daha kalitesiz olduğu algısı yaratıldığını ifade etmiş ve bu konuda yaşanan rekabeti ***нечестный (haksız, adaletsiz, dürüst olmayan)*** sıfatıyla nitelendirmiştir. Esasen bu ifade ***жульнический, мошеннический, шулерский (hileli, taraflı)*** gibi ifadeler yerine kullanılmıştır. Ancak bu ifadelerin sahip oldukları keskin algılardan kurtulmak ve anlamı iyileştirmek için ***нечестный (haksız, adaletsiz, dürüst olmayan)*** ifadesine başvurulmuştur. Bu ifade ***честный (dürüst, doğru)*** anlamına gelen oldukça olumlu bu sözcüğe ***не-*** olumsuzluk önekinin getirilmesiyle elde edilmiştir. Bu sayede ilk anlamına nazaran daha ılımlı ve nazik bir kullanım sağlanmıştır. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullanımı mümkün olan ifade, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Губернатор Саратовской области Валерий Радаев утверждает, что ***низкий уровень социально-экономического благосостояния*** *региона связан с высокой закредитованностью субъекта и* ***ограниченностью*** *в средствах."*[327]

Çeviri*: Saratov Bölgesi Valisi Valeriy Radaev, bölgenin* ***sosyo-ekonomik refah seviyesinin düşük olmasının*** *bölgelerin yüksek borç yükü ve* ***sınırlı*** *fonlara sahip olmasıyla ilişkili olduğunu iddia etmektedir.*

[327] https://www.kommersant.ru/doc/3925629 adresinden 17.07.2019 tarihinde alınmıştır.

Bu cümlede ***низкий уровень социально-экономического благосостояния (sosyo ekonomik refah seviyesinin düşük seviyede olması)*** ifadesiyle bölgenin maddi açıdan kalkınmasının pek de parlak olmadığı sonucuna ulaşmamız mümkündür. Esasen burada kastedilen bölgenin fakir kalmasıdır. Ancak direkt olarak ***бедность (fakirlik)*** gibi keskin bir ifadenin kullanımı oldukça olumsuz bir çağrışıma sebep olacaktır. Aynı zamanda ***ограниченность (sınırlılık)*** ifadesi de bir diğer örtmece olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadeyle kastedilen ***недостаток финансов (parasal yetersizlik)*** durumudur. Mali açıdan içinde bulunulan yetersizlik, eksiklik durumu ***ограниченность (sınırlılık)*** sözcüğüyle dile getirilmiş, bu ifade sayesinde maddi açıdan yaşanan yokluk durumu gizlenmiştir. Bu ifadeden yola çıkarak parasal varlığın sınırlı da olsa var olduğunu anlamaktayız. Ancak asıl ifadeye baktığımızda mevcut parasal durumun yetemediği sonucunu çıkarmamız mümkündür. Hem ekonomi hem de günlük yaşam alanında karşımıza çıkabilecek bu ifadeler, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Весенние увольнения: россияне стали чаще попадать под **сокращения**."*[328]

Çeviri: *Bahar işten çıkarmaları: Ruslar daha sık* **küçülmeye** *gitmeye başladı.*

Bu cümlede kullanılan ***сокращение (azalma)*** sözcüğü "işten çıkarma" anlamına gelen ***уволить*** ifadesi yerine kullanılmıştır. Örtmeceler zaman içerisinde maskeleme işlevini yitirip yeniden örtmeceleşme yoluna gidebilirler. Öyle ki önceden ***выгнать (kovmak)*** sözcüğüne karşılık örtmece olarak ***уволить (işten çıkarmak/görevden almak)*** ifadesi kullanılırken, zamanla ***уволить*** ifadesinin de normalleşmesiyle yeniden bir örtmeleşme durumu sağlanmış ve ***сокращение (azalma)*** ifadesinin kullanımı sıklaşmıştır. ***Выгнать (kovmak)*** gibi oldukça olumsuz bir ifadenin yerine ***сокращение (azalma)*** ifadesi daha belirsiz bir çağrışıma ve

[328] https://iz.ru/861759/anna-ivushkina/vesennie-uvolneniia-rossiiane-stali-chashche-popadat-pod-sokrashcheniia adresinden 17.07.2019 tarihinde alınmıştır.

olumsuz anlamın yumuşatılmasına sebep olmuştur. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda karşımıza çıkan ifade, biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Воронежское облправительство планирует экономить 130 млн рублей в год на ***оптимизации кадров."***[329]

Çeviri: *Voronej Bölgesel Hükümeti* ***kadro optimizasyonunda*** *yılda 130 milyon ruble tasarruf etmeyi planlıyor.*

Burada yer verilen ***оптимизация кадров (kadroların optimizasyonu)*** ifadesi örtmecedir. Zira ***оптимизация (optimizasyon)*** yabancı kökenli bir sözcüktür ve bu sebeple belirsiz bir çağrışımı vardır. Esasen ***оптимизация*** sözcüğü ***en uygun hale getirme*** anlamındadır. Oysaki burada kadroların en uygun hale getirilmesi ***увольнение (kovma, işten çıkarma)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. Oldukça olumlu anlama sahip olan bir ifade tercih edilerek durumun olumsuz yanı maskelenmiş ve hafifletilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanına dahil olan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Минтруд напомнил о запрете госслужащим ***принимать подарки*** *от подчиненных."*[330]

Çeviri: *Çalışma Bakanlığı memurlara astlardan* ***hediye kabul etmenin*** *yasak olduğunu hatırlattı.*

Burada yer verilen ***принимать подарки (hediye almak, kabul etmek)*** ifadesine tek başına bakıldığında olumsuz herhangi bir durum düşünülmemektedir. Ancak cümle içerisinde karşımıza esasen ***брать взятки (rüşvet almak)*** anlamında kullanılmıştır. Oldukça olumsuz bir algıya sebebiyet veren ***взятка (rüşvet)*** ifadesinden kaçınılmış ve tam aksi olumlu çağrışıma sahip olan ***подарок (hediye)*** ifadesi kullanılmıştır. Bu sayede rüşvetin sahip olduğu olumsuz etki bir miktar da olsa iyileştirilmiş ve asıl anlamın gizlenilmesi sağlanmıştır. Anlamsal açıdan

[329] https://www.kommersant.ru/doc/4087684 adresinden 16.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[330] https://www.kommersant.ru/doc/4189090 adresinden 16.06.2020 tarihinde alınmıştır.

sosyal yaşam alanında kullanımı mümkün olan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"В администрации считают, что для решения ***экстраординарных*** *задач есть другие* ***инструменты****."*[331]

Çeviri: *Yönetim,* ***olağan dışı*** *görevlerin çözümü için başka* **araçlar** *olduğunu düşünmektedir.*

Burada öncelikle yer verilen ***экстраординарный (olağan dışı, sıradışı, olağanüstü)*** sözcüğü örtmece bir ifadedir. Yabancı kökenli bir sözcük olan bu sıfat, ***задача (görev)*** sözcüğüyle birlikte kullanılmıştır. ***Странный (tuhaf, garip)*** anlamına gelen ve daha olumsuz çağrışımlı olan bu sıfat yerine ***экстраординарный (olağan dışı, sıradışı, olağanüstü)*** ifadesi daha tarafsız ve yumuşaktır. Zira burada sıradışı görevden kastedilen, aslında seçmenlerin gelecek kış karların temizlenmesi gibi ricalarını gerçekleştirmek amaçlı bütçe fonlarının sağlanması gerektiğidir. ***Инструменты (araçlar)*** ifadesi ise seçim öncesinde bu görevlerin çözülmesi adına seçim kampanyaları için yapılacak olan mantıksız harcamalar gibi durumlar için kullanılmıştır. Genel ve yansız bir anlama sahip olan bu ifade, anlamın belirsizleşmesini sağlamıştır. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında karşımıza çıkan ifadeler, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Россияне стали чаще ***выпивать*** *из-за заморозки акцизов на алкогольную продукцию в 2018–2019 годах, заявили в Минздраве, комментируя опрос ВЦИОМ, согласно которому число непьющих в РФ сократилось с 40% до 33%."*[332]

Çeviri: *Sağlık Bakanlığı 2018-2019 yıllarında alkollü ürünlerdeki tüketim vergilerinin dondurulması nedeniyle Ruslar'ın daha sık* **içmeye** *başladığını, Rusya Kamuoyu Araştırmaları*

[331] https://www.kommersant.ru/doc/3909459 adresinden 16.06.2020 tarihinde alınmıştır.
[332] https://www.kommersant.ru/doc/3984767 16.06.2020 tarihinde adresinden alınmıştır.

Merkezi'nin anketinden yola çıkarak, Rusya Federasyonu'ndaki içmeyenlerin sayısının % 40'tan % 33'e düştüğünü bildirdi.

Bu cümlede Ruslar'ın içki tüketme eylemini daha sık gerçekleştirdiğini anlamaktayız. Ancak burada yer verilen ***выпивать*** fiili eylemin devamlı olarak yapılmadığı bilgisini bizlere sunmaktadır. Zira ***выпивать (ara sıra içmek)*** anlamını taşımaktadır. İçme eylemine artmasına karşın, ***выпивать*** ara sıra içmek ifadesiyle durum yumuşatılmaya çalışılmıştır. ***Вы-*** öneki sayesinde bu durum elde edilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanımı mümkün olan bu ifade, biçimsel açıdan biçim birimsel yöntemle oluşturulmuştur.

"Дивинский поддержал идею о ***конфискации*** *валюты для борьбы с* ***отмыванием*** *денег."*[333]

Çeviri: *Divinskiy para* ***aklama*** *ile mücadele etmek için para birimine* ***el konulması*** *fikrini destekledi.*

İnsanların suçtan elde ettikleri gelirlerin, mal varlığı değerlerinin niteliğinin ve kaynağının gizlenmesi ve bu bu yasal olmayan kaynağa yasal bir görünüm kazandırılması, gelirin meşru bir kaynaktan elde edilmiş gibi gösterilmesi durumudur. Tam anlamıyla yasalara aykırı olan ve her yönüyle olumsuz olan bu işlemler ***отмывание (temizleme, aklama, yıkama)*** sözcüğüyle ifade edilmiştir. Bu ifade ise tam aksine oldukça olumlu bir çağrışıma sahiptir. Aynı zamanda ***конфискация (kamulaştırma, el koyma)*** ifadesi yabancı kökenli alıntı bir sözcüktür. Burada esasen ***опись (haciz)*** durumundan bahsedilmektedir. Ancak bu ifade sayesinde bu olumsuz durum biraz daha yansızlaştırılmış ve hafifletilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanlarında kullanımı mümkün olan ifadeler, biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[333]https://aif.ru/money/divinskiy_podderzhal_ideyu_o_konfiskacii_valyuty_dlya_borby_s_otmyvaniem_deneg adresinden 16.06.2020 tarihinde alınmıştır.

"Самый стремительный рост показали цены на квартиры ***стандартного класса****, за год они увеличились на 33% до 57,8 тыс. руб. за кв. м."*[334]

Çeviri: *En hızlı büyüme* ***standart sınıf*** *daire fiyatları ile belirtildi, bir yıl içerisinde metrekare başına % 33 oranında artarak 57.8 bin rubleye kadar arttı.*

Bu cümlede yer verilen ***стандартный класс (standart sınıf)*** ifadesi esasen elde edilen gelirin pek de yüksek olmadığı, orta düzey yaşam şartlarına ve gelir düzeyine sahip, yaşam biçimlerinin bütçesiyle şekillendiği insan topluluğu için belirlenen daire fiyatları adına kullanılmıştır. ***Средний класс (orta sınıf)*** gibi kaba ve kırıcı ifadeler yerine daha yansız ve genel bir ifade olan ***стандартный класс (standart sınıf)*** ifadesi ile durum daha belirsiz bir hal almış ve durumun olumsuzluğu yumuşatılmıştır. Anlamsal sınıflandırma açısından sosyal yaşam alanında kullanılan bu ifade, biçimsel sınıflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

4.3 Politika Alanında Kullanılan Örtmeceler

Sosyal yaşamda örtmeceye ihtiyaç duyulan alanlardan birisi, toplum yaşamını ve insanların yaşamlarını etkileyen politikadır. Örtmeceler politika dilinde oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Toplumda yaşanan değişimler, politika alanında örtmecenin varlığının daha çok hissedilmesine sebep olmaktadır. Örtmecelerin bu hususta yaygın kullanılma arzusu, siyasi iletişimde politik doğruluk eğilimi ile ilişkilidir. Kültürlerarası iletişim ve ülkeler arasındaki aktif işbirliği durumunda, dostane ilişkileri sürdürmek, barış ve güven yaratmak için politik doğruluk gereklidir. Bu durumlardan ötürü siyasi örtmecelerin temel amacı, olumsuz

[334] https://www.kommersant.ru/doc/4088094 adresinden 12.11.2019 tarihinde alınmıştır.

değerlendirilebilecek belirli bir kavramın özünü maskelemektir. Zira bu ifadeler gerçekliğin ve güçlü manipülatif etkilerin maskelenmesinde kayda değer bir önem taşımaktadır. Politika dilinde örtmeceler okuyucunun algısının değişebilmesine ve toplumsal düşüncelerin etkilenmesine yardımcı olmaktadır.

Bilgi teknolojisi çağımızda özel bir etkiye sahip olan medya dili toplum içerisinde temel politik bilgiyi yaymanın önemli bir yolu, kamuoyunu etkilemenin mühim bir aracıdır. Medyayı incelediğimizde politika alanında örtmecelerin oldukça yaygın ve çeşitli olduğuna, daima üretkenliğini devam ettirdiğine şahit olmaktayız. Bu alanda kullanımına rastladığımız örtmece örrneklerine yer vermemiz, durumun netlik kazanmasını sağlayacaktır.

"Президенты России и Турции Владимир Путин и Реджеп Тайип Эрдоган провели телефонные переговоры о ***ситуации*** *в Ливии".*[335]

Çeviri: *Rusya ve Türkiye cumhurbaşkanları Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan Libya'daki* ***durumla*** *ilgili telefon görüşmeleri yaptılar.*

Bu cümlede yer alan ***ситуация (durum)*** sözcüğü Libya'nın bulunduğu mevcut savaş halini maskeleme görevinde kullanılmıştır. Direkt olarak ***война (savaş)*** ifadesi kullanıldığında oluşabilecek olumsuz etki azaltılmaya çalışılmış, ifade daha belirsiz bir görünüm kazanmıştır. Sözcüksel yöntemle oluşturulan bir örtmece olan ***ситуация (durum)*** ifadesi anlamsal açıdan sosyal yaşamın gerektirdiği örtmeceler arasındadır.

"Среди ***вариантов воздействия*** *рассматриваются* ***меры*** *против руководства российских служб безопасности, крупных бизнесменов и военных, а также*

[335] https://iz.ru/955344/2019-12-17/putin-i-erdogan-obsudili-po-telefonu-liviiu adresinden 18.03.2020 tarihinde alınmıştır.

распространение ***дезинформации****, с целью* ***внести разлад*** *в работу российского руководства.”*[336]

Çeviri: ***Etki seçenekleri*** *arasında, Rus güvenlik hizmetlerinin yönetimine, büyük işadamlarının ve ordunun liderliğine karşı* **önlemler***, aynı zamanda Rus yönetiminin çalışmalarında* ***düzensizlik yaratmak*** *amacıyla* ***yanlış bilgilerin*** *yayılması gibi* ***yaptırımlar*** *değerlendirilmektedir.*

Medyada önemli bir yere sahip olan örtmeceler aynı cümle içerisinde karşımıza birden fazla çıkabilmektedir. Öncelik olarak ***варианты воздействия (etki seçenekleri)*** ifadesi ***наказание (ceza)*** ifadesinin yerine kullanılmıştır. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında görebileceğimiz bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel grupta yer alan örtmeceler arasındadır. ***Меры (yaptırımlar)*** ifadesi ise cümle içerisinde bir anlam belirsizliğine sebep olmaktadır. Sözcüksel yöntemle oluşturulan bu ifade ***методы наказания (ceza yöntemleri)*** ifadesi yerine sosyal yaşamda sıkça kullanılmaktadır. ***Дезинформация (yanlış bilgi)*** ifadesi ***обман (aldatma, kandırma)***, ***ложь (yalan)*** gibi daha keskin ifadelerin yerine kullanılmış, ***информация (bilgi)*** anlamına gelen yabancı kökenli ve olumlu bir anlama sahip olan sözcüğün başına ***дез*** öneki getirilerek olumsuz bir biçime dönüştürülmüştür. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda karşımıza çıkan ifade, biçimsel sınflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulmaktadır.

“Ограничительные меры предусматривают снижение уровня дипотношений, ограничения по импорту и экспорту, в частности электронных устройств и

[336] https://iz.ru/958471/2019-12-26/smi-uznali-o-taktike-ssha-po-vedeniiu-informatcionnoi-voiny-protiv-rossii adresinden 18.03.2020 tarihinde alınmıştır.

*«**чувствительной продукции**», а также запрет полетов в США российской авиакомпании «Аэрофлот».”*[337]

Çeviri: *Kısıtlayıcı önlemler diplomatik ilişkilerde azalmayı, ithalat ve ihracatta, özellikle elektronik cihazlar ve **“hassas ürünler”**de kısıtlamaları ve Rus havayolu şirketi Aeroflot'un ABD'ye uçuşlarının yasaklanmasını kapsamaktadır.*

Bu cümlede yer alan ***чувствительная продукция (hassas ürünler)*** ifadesi bir örtmecedir. Bu ifade esasen ***оружие (silah)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Direkt olarak “silah” ifadesinden kaçınılması okuyucu tarafından daha yansız algılanmasını sağlamıştır. Zira ***продукция (ürün)*** sözcüğü günlük yaşamda pek çok alanda kullanılabilecek genel bir ifadedir ve biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*“Учитывая возможный способ эксплуатации **ШАК-12**, низкая эффективная дальность может считаться конструктивной особенностью, которая минимизирует **сопутствующий ущерб** среди мирных жителей», — считает автор.”*[338]

Çeviri: ***ShAK-12'yi***[339] *kullanmanın muhtemel yolu göz önüne alındığında kısa namlulu olmasının, siviller arasında **beraberinde gelen hasarı** aza indiren bir tasarım özelliği olarak düşünülebilir.*

Büyük kalibreli Rus saldırı tüfeğine verilen ***ShAK-12*** ismi oldukça belirsiz bir görünüme sahiptir. Doğrudan ***оружие (silah)*** sözcüğü yerine sözcüğünün bütünüyle değiştirilerek böyle bir ifadenin kullanılması, sözcüğün olumsuz etkisini maskelemektedir. Sosyal yaşamda kullanımı uygun olan bu ifade, biçimsel açıdan ise kısaltma yöntemi uygulanarak sözcüksel bir

337 https://iz.ru/776050/2018-08-08/ssha-sdelaiut-iskliucheniia-iz-novykh-sanktcii-protiv-rf-iz-za-dela-skripalei adresinden 07.04.2019 tarihinde alınmıştır.

338 https://iz.ru/852187/2019-03-03/national-interest-voskhitilsia-rossiiskim-avtomatom-shak-12 adresinden 08.03.2019 tarihinde alınmıştır.

339 Bu silahın uluslararası ismi ShAK-12 olarak kullanılmaktadır. (http://en.c4defence.com/Search/q=shak-12) adresinden 17.06.2020 tarihinde alınmıştır.

değişikliğe uğramıştır. ***Сопутствующий ущерб (beraberinde gelen hasar)*** ifadesi ise ***смерть (ölüm)*** gibi oldukça olumsuz bir sözcüğün yerine kullanılmış, anlamı tümüyle iyileştirmiştir. Sözcüksel yöntemle oluşturulan ifade, anlamsal açıdan ölüm grubunda yer almaktadır.

*"Модернизированные **«Орлан-10»** прошли проверку в Сирии. В нынешнем году новые БПЛА для «Леер-3» начнут поставляться в войска. Пока **изделия** могут отправлять SMS и аудиосообщения."*[340]

Çeviri: *Modernize edilmiş **Orlan-10** Suriye'de test edildi. Bu yıl Leer-3 için yeni İHA'lar birliklere teslim edilmeye başlanacak. **Ürünler** SMS ve sesli mesaj gönderebiliyor.*

Burada yer alan ***Орлан-10 (Orlan-10)*** ifadesi Rus Silahlı Kuvvetleri için geliştirilen, orta menzilli, çok rollü insansız hava aracına verilen isimdir. Elektronik harp kabiliyeti ile donatılan bu araç, esasen oldukça donanımlı bir silahtır. Ancak almış olduğu ***Орлан-10 (Orlan-10)*** ismi sayesinde, bir belirsizlik elde etmiştir. Esasen bir "silah" olduğu herkes tarafından bilinmeyebileceğinden, ***оружие (silah)*** ifadesine kıyasla daha yansız bir durumdadır. Devamında ise bahsi geçen insansız hava aracından ***изделия (ürünler)*** olarak bahsedilmiştir. Burada da yine aynı şekilde ***оружие (silah)*** ifadesinden kaçınılmış, bu ifadenin oluşturacağı olumsuz etki hafifletilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanılan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Приговором военного суда Акмолинского гарнизона бывший замминистра обороны Республики Казахстан генерал-лейтенант Маерманов за **совершение коррупционных преступлений, злоупотребление властью, получение взятки и превышение***

[340] https://iz.ru/news/659503 adresinden 03.01.2019 tarihinde alınmıştır.

служебных полномочий *осужден 24 февраля к 11 годам лишения свободы* ***с конфискацией имущества****", - говорится в сообщении* ***надзорного органа.****"*[341]

Çeviri: *Akmola garnizonunun askeri mahkemesi kararı ile eski Kazakistan Cumhuriyeti Savunma Bakan Yardımcısı Korgeneral Mayermanov'un****, yolsuzluk suçları****, **görevini kötüye kullanma, rüşvet alma ve yetki gaspı** nedeniyle **mülkiyetine el konularak** 24 Şubatta 11 yıl hapis cezasına çarptırıldığı **denetim merciinin** bildirisinde yer almaktadır.*

Bu cümlede yer alan ***коррупционные преступления (yolsuzluk suçları)*** ifadesi oldukça geniş kapsamlı bir örtmecedir. Ekonomi alanında da rastladığımız ***коррупция (yolsuzluk)*** ifadesi alıntı bir sözcüktür. Her ne kadar zihnimizde ***воровство (hırsızlık)*** ifadesini çağrıştırsa da, bu kavram hırsızlık dışında pek çok konuyu da içermektedir. Resmi konumun kötüye kullanılması, rüşvet verme, rüşvet alma, yetkinin kötüye kullanılması gibi durumları da kapsamakla beraber, para, değerli eşyalar, diğer mülk veya mülkiyet hizmetleri, kendisi ya da üçüncü şahıslar için diğer mülkiyet hakları kapsamında kar elde etmek amacıyla toplumun ve devletin meşru menfaatlerine aykırı olarak resmi görevin kanun dışı kullanılması ve bu çıkarların başka kişiler tarafından belirli bir kişiye yasa dışı olarak sağlanması anlamlarını da bünyesinde barındırmaktadır. ***Получение взятки (rüşvet alma)*** ifadesi sayesinde direkt olarak ***вымогательство денег (paraların gasp edilmesi)*** ifadesinin olumsuz çağrışımından kaçınılarak anlamın keskinliği bir miktar hafifletilmiştir. ***Злоупотребление властью (görevini kötüye kullanma)*** ifadesi kişinin resmi yetkilerini kişisel kazanç elde etmek için devletin veya kamu çıkarlarının zararına kullanması, görevinin gereklerine aykırı hareket etmesi ve haksız menfaat sağlaması anlamlarını taşımaktadır. ***Превышение служебных полномочий - yetki gaspı*** ifadesi ise bir yetkilinin devlet ya da kamu menfaatlerine, tüzel kişilerin ve vatandaşların hak ve menfaatlerine büyük zarar vermesi, kendisine tanınan hak ve

[341] https://iz.ru/news/466874 adresinden 03.01.2019 tarihinde alınmıştır.

yetkilerin sınırlarını açıkça aşan eylemleri kasıtlı olarak sergilemesidir. Yabancı kökenli olan ***конфискация имущества (malına/mülkiyetine el konulması)*** ifadesi ise ***отбирание имущества (malın haczedilmesi***) yerine kullanılmış, haciz gibi olumsuz bir ifadenin etkisi yumuşatılmıştır. Bir diğer örtmece ***надзорный орган (denetim mercii)*** ifadesidir. ***Контролирующий, проверяющий, осматривающий орган (denetleyici otorite)*** ifadelerinin yerine kullanılan bu ifade, kişinin hürriyetini tümüyle kısıtlayan, fiziki olarak her şekilde onu durdurma yetkisine sahip olan otoritenin bu haklarını gizler niteliktedir. Esasen ***контролирующий (kontrol eden)*** ifadesi dahi bir örtmece olarak kabul edilebilir. Alıntı bir sözcük olması anlamını bir miktar hafifletebilmektedir. Cümle içerisinde yer alan tüm örtmece ifadeler akıllarda bulanık fikirler oluşturmaktadır. Anlamsal sınıflandırmada sosyal yaşam alanında sıklıkla karşımıza çıkan ifadeler, biçimsel sınıflandırmada sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Надзорный орган *установил, что представительный орган местного самоуправления не определил порядок начисления и выплаты премии главе района."*[342]

Çeviri: *Denetim mercii*, *yerel özyönetimin temsil organının ilçe başkanına ikramiye hesaplama ve ödeme prosedürünü belirlemediğini tespit etti.*

Burada yer verilen ***надзорный орган (denetim mercii)*** ifadesi politika alanında sıkça karşımıza çıkan ve medya dilinde kullanım açısından oldukça yerleşmiş bir ifadedir. Öyle ki bu örneklerde farklı haber kaynaklarında kullanımına şahit olmaktayız. İfade esasen ***проверяющий, осматривающий (kontrol eden, teftiş eden)*** ifadeleri yerine kullanılmıştır. Kişi ya da kişilerin eylemlerini yönetme, durdurma, onlara engel olabilme gibi haklara sahip olan bu organ direkt ifadelerle kullanıldığında insanlar tarafından daha keskin bir algı söz konusudur. Ancak ***надзорный орган (denetim mercii)*** ifadesi sayesinde kontrolü tümüyle

[342] https://www.kp.ru/daily/26972.5/4028920/ adresinden 12.06.2019 tarihinde alınmıştır.

elinde tutan bu makamın yapabilecekleri daha belirsiz, dolayısıyla daha hafif görünmektedir. Anlamsal açıdan politikada ve sosyal yaşam alanında karşımıza çıkan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Посол России в США назвал расширение **санкций** очередным **деструктивным шагом.**"*[343]

Çeviri: *Rusya'nın ABD büyükelçisi **yaptırımların** genişlemesini bir başka **yıkıcı adım** olarak nitelendirdi.*

*"МИД РФ назвал ужесточение **санкций** против Ирана «**деструктивным путем.**"*[344]

Çeviri: *Rusya Dışişleri Bakanlığı İran'a yönelik **yaptırımların** sıkılaştırılmasını **"yıkıcı bir yol"** olarak adlandırdı.*

Bu iki cümlede yer alan ***санкция (yaptırım)*** ifadesi yabancı kökenli bir sözcüktür ve esasen ***наказание (ceza)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Sözcüksel yöntemle oluşturulan bu ifade sosyal yaşamın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Asıl olumsuz anlam yerine kullanılan bu örtmece sayesinde anlam belirsizliği oluşmaktadır. Farklı kaynaklardan alınan haberlerde ***санкция (yaptırım)*** ifadesinin kullanımının oldukça kalıplaşmış bir yapı olduğunu görmekteyiz. Cümlelerde yer alan ***деструктивный шаг (yıkıcı adım)*** ve ***деструктивный путь (yıkıcı bir yol)*** ifadelerinde ***деструктивный (yıkıcı)*** sözcüğü yabancı kökenli bir sözcük olarak ***разрушительный (yıkıcı)*** sözcüğünün yerine kullanılmış ve anlamı bir miktar da olsa maskelemiştir. Alıntı bir sözcük olması sebebiyle yabancı dil bilmeyen biri için bu sözcük oldukça belirsizdir. Dolayısıyla olumsuz algıdan da uzaktır. Bu ifade bizlere atılacak olan adımın bir uzlaşma doğrultusunda değil, güç ve ceza yöntemleri kullanılarak belli amaçlara

[343] https://ria.ru/20190926/1559184011.html adresinden 13.02.2020 tarihinde alınmıştır.
[344] https://iz.ru/922972/2019-09-18/mid-rf-nazval-uzhestochenie-sanktcii-protiv-irana-destruktivnym-putem adresinden 13.02.2020 tarihinde alınmıştır.

ulaşılması bilgisini sunmaktadır. Biçimsel açıdan sözcüksel sınıflandırmada yer alan ifadeler, anlamsal açıdan politikanın daima içerisinde yer almaktadır.

"Amnesty International признала журналиста из Дагестана ***узником совести."***[345]

Çeviri: *Uluslararası Af Örgütü Dağıstan gazetecisini* ***vicdan mahkumu*** *olarak kabul etti.*

Bu cümlede yer alan ***узник совести (vicdan mahkumu)*** ifadesi örtmecedir. Bu ifade ***правдоискатель (gerçeği arayan), правдолюб (hakikati seven)*** anlamlarındadır. Ancak maskelemiş olduğu asıl ifade sahip olduğu görüşlerden ötürü hapis cezasına çarptırılan ***политический заключённый (siyasi suçlu/mahkum)*** ifadesidir. Doğrudan bu şekliyle kullanıldığında oluşabilecek izlenim daha keskin olacaktır. ***Узник совести (vicdan mahkumu)*** ifadesi sayesinde bir belirsizlik yaratılmıştır. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında karşılaştığımız bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Новые губернаторы столкнутся с ростом ***напряжённости*** *в регионах."*[346]

Çeviri: *Yeni valiler bölgelerde artan* ***gerilimle*** *karşı karşıya kalacak."*

Bu cümlede yer alan ***напряжённость (gerilim)*** ifadesi bahsi geçen yerlerde yaşanan birtakım olumsuz durumları genelleyen bir ifade olarak kullanılmıştır. Yaşanılanların büyüklüğü, ciddiyeti ile ilgili herhangi bir durum belirtilmemiştir. Var olan yönetime karşı kalkınma, yürüyüş gibi durumların olabileceği tahmin edilebilmekte, ancak bu ifade sayesinde anlam belirsizleştirilerek daha iyi bir duruma getirilmektedir. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullanılan bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[345]https://yandex.ru/news/story/Amnesty_International_priznala_zhurnalista_iz_Dagestana_uznikom_sovesti--84e7840052e344629956a6fbb8f870e4?lr=213&stid=ewxCzoj9GbjiXxkTYlwA&persistent_id=77301063&lang=ru&rubric=Makhachkala&from=story&appsearch_header=1nbjoo adresinden 13.09.2019 tarihinde alınmıştır.

[346] https://newizv.ru/news/politics?after=1509551304&by_rubric_name=politics&last_date=2017-11-01&type=NewsItem adresinden 14.02.2019 tarihinde alınmıştır.

“Спецслужба США также преувеличивала целесообразность ***жестких методов допроса*** *в секретных тюрьмах, говорится в докладе сенатского комитета.”*[347]

Çeviri: *Senato Komitesi raporunda, ABD istihbarat Teşkilatının gizli hapishanelerde* **zorlu sorgulama yöntemleri***nin uygunluğunu abarttığını da dile getirdi.”*

Burada yer alan ***жесткие методы допроса (zorlu sorgulama yöntemleri***) ifadesi esasen ***пытка (işkence)*** anlamına gelen olumsuz ifade yerine kullanılmıştır. ***Пытка (işkence)*** ifadesi doğrudan kullanıldığında okuyucular tarafından çok daha olumsuz bir tepkiye yol açacaktır. Bu maskeleme sayesinde olumsuz anlam daha iyi bir izlenime sebep olmuştur. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullanılan bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“В Чечне идет ***зачистка*** *ближайшего окружения Кадырова: в «секретных тюрьмах» — высокопоставленные чиновники и силовики.”*[348]

Çeviri: *Çeçenistan'da Kadırov’un en yakın çevresi* ***temizleniyor****: üst düzey yetkililer ve güvenlik görevlileri “gizli cezaevlerinde” .*

Bu cümlede ilk bakıldığında oldukça olumlu bir anlama sahip olan ***зачистка (t****emizlik)* ifadesiyle karşılaşmaktayız, ancak bu ifade göründüğünün aksine olumsuz anlamlı bir sözcüğün üzerini örtme maksatlı kullanılmıştır. Asıl ifade edilmek istenen ***увольнение (kovulma)*** sözcüğüdür. Ancak kovulmanın dışında, yapılan soruşturmalar neticesinde başka eylemlerin de gerçekleştirildiği sonucu çıkarılabilmektedir. Politikada sıkça karşımıza çıkan ifade anlamsal olarak sosyal yaşam alanına dahilken, biçimsel olarak sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[347] https://www.dw.com/ru -17535670?maca=rus-rss-ru-all-1126-rdf adresinden 14.02.2019 tarihinde alınmıştır.
[348] https://novayagazeta.ru/articles/2019/10/14/82356-chistka-klassa-lyuks adresinden 21.12.2019 tarihinde alınmıştır.

"*Сенатор назвал итог возможного **боестолкновения** с украинскими кораблями.*"[349]

Çeviri: *Senatör, Ukrayna gemileriyle **olası bir çatışmanın** sonucunu değerlendirdi.*

*"Косачев оценил риск начала **военных действий** между США и Ираном."*[350]

Çeviri: *Kosaçev, ABD ve İran arasındaki **askeri eylemlerin** başlama riskini değerlendirdi."*

Bu cümlelerde yer alan ***боестолкновение (olası bir çatışma)*** ve ***военные действия (askeri eylemler)*** ifadeleri aslında ***война (savaş)*** sözcüğünün olumsuz anlamını bir miktar da olsa iyileştirmek maksadı ile kullanılmıştır. İki ifade de savaşın zihinlerde yarattığı olumsuz algının biraz kırılmasını sağlamıştır. Biçimsel açıdan bakıldığında her ikisi de sözcüksel yöntemle oluşturulmuş ve sosyal yaşamda varlığını sürdüren ifadeler arasında yer almaktadır.

*"Ранее в этот же день стало известно, что власти США и Ирана при помощи неофициального канала передачи сообщений обменялись информацией по **деэскалации** конфликта."*[351]

Çeviri: *Aynı günün erken saatlerinde, ABD ve İran yetkililerinin gayri resmi bir mesajlaşma kanalı aracılığıyla çatışmayı **azaltma** hakkında bilgi alışverişinde bulundukları biliniyordu.*

Bu cümlede yer alan ***деэскалация (azaltma)*** ifadesi yabancı kökenli bir sözcüktür ve ***эскалация (gerilim, kızıştırma, tırmandırma)*** anlamına gelen sözcüğün başına **"*де*"** öneki getirilerek durum daha olumlu bir anlama sahip olmuştur. Anlamsal açıdan politikada karşımıza çıkan bu ifade biçimsel açıdan bakıldığında biçimsel-sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

---

349 https://iz.ru/816258/2018-11-25/senator-nazval-itog-vozmozhnogo-boestolknoveniia-s-ukrainskimi-korabliami adresinden 25.03.2019 tarihinde alınmıştır.

350 https://iz.ru/962291/2020-01-09/kosachev-otcenil-risk-nachala-voennykh-deistvii-mezhdu-ssha-i-iranom adresinden 22.04.2020 tarihinde alınmıştır.

351 https://iz.ru/962291/2020-01-09/kosachev-otcenil-risk-nachala-voennykh-deistvii-mezhdu-ssha-i-iranom adresinden 22.04.2020 tarihinde alınmıştır.

“Почему бы и нет… После того, как узнаем окончательное решение США (по поводу F-35. — Ред.), будем ***делать собственные шаги.”***[352]

Çeviri: *Neden olmasın? ABD'nin nihai kararını öğrendikten sonra (F-35 hakkında)* ***kendi adımlarımızı atacağız.”***

Делать собственные шаги (kendi adımlarını atmak) ifadesi oldukça üstü kapalı bir özelliğe sahiptir. Atılacak olan adımların olumlu ya da olumsuz olacağı hususunda bir belirsizlik hakimdir. Anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullanılan bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

“Применение насилия *противоречит одной из Целей устойчивого развития ООН — хорошему здоровью и благополучию”.*[353]

Çeviri: ***Şiddet uygulama****, BM’nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden biri olan sağlık ve refaha aykırıdır.*

Burada yer alan ***применение насилия (şiddet uygulama)*** ifadesiyle kastedilen fiziksel güçtür ve ***пытка (işkence)*** gibi daha da olumsuz etki yaratabilecek ifade yerine kullanılmıştır. Yapılacak olan eylemin ne olduğu ve derecesi belirsizdir. Sosyal yaşamda sıklıkla karşılaştığımız bu ifade, biçimsel sınıflandırma olarak sözcüksel yöntem grubunda yer almaktadır.

“Лидеры Ирана знают, что свободный и открытый интернет разоблачает их ***незаконные действия****, поэтому они стремятся* ***ограничить доступ в интернет****,*

[352] https://iz.ru/915354/2019-08-29/erdogan-ne-iskliuchil-pokupku-rossiiskikh-istrebitelei-vmesto-amerikanskikh-f-35 adresinden 22.04.2020 tarihinde alınmıştır.
[353] https://impactlab.media/2019/05/29/stop-violence/ adresinden 22.04.2020 tarihinde alınmıştır.

чтобы подавить протесты против режима», — цитируются в сообщении слова министра финансов США Стивена Мнучина.”[354]

Çeviri: *ABD Hazine Bakanı Stephen Mnuchin'in sözlerinin yer aldığı bir bildiride: “İranlı liderler, özgür ve açık İnternet'in onların **yasadışı eylemlerini** ortaya çıkardığını biliyorlar, bu nedenle rejime karşı protestoları bastırmak için **İnternet erişimini sınırlamaya** çalışıyorlar,” alıntısına başvurulmaktadır.*

Bu cümlede yer alan ***незаконные действия (yasadışı eylemler)*** ifadesi ***преступление – suç*** ifadesinin yerini almış, bu sayede ifadenin olumsuz yapısı biraz hafifletilmiştir. ***Закон (yasa, kanun)*** anlamına gelen bu olumlu sözcüğün başına ***не-*** olumsuzluk eki getirilerek asıl ifadeden daha yumuşak bir şekilde sunulmuştur. Biçimsel açıdan bakıldığında ifade biçimsel-sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. ***Ограничить доступ в интернет (internet erişimini sınırlamak)*** ise aslında ***запрещать (yasaklamak)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. Yasak ifadesinin keskinliği ***ограничить (sınırlamak)*** eylemiyle biraz bastırılmıştır. Yaşanılan hoşnutsuz durumların daha çok kitleye ulaşmasının ülke yönetimine de olumsuz bir dönütü olacaktır. Ancak başvurulan bu yol direkt olarak ***запрещать (yasaklamak)*** eylemiyle verilirse, toplumun daha da olumsuz tepkisine yol açabilecektir. Bu örtmece ifade sayesinde okuyucunun edineceği keskin düşüncelerin hafifletilmesi hedeflenmiştir. Biçimsel sınıflandırmada sözcüksel yöntem grubunda yer almaktadır. Ancak her iki ifade de anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullandığımız ifadeler arasındadır.

*“В свою очередь, разведслужбы западных стран на основе предварительного расследования назвали вероятной причиной крушения украинского самолета в Тегеране **техническую неисправность.”***[355]

---

354 https://iz.ru/946411/2019-11-22/ssha-vveli-sanktcii-protiv-ministra-sviazi-i-informatcii-irana adresinden Erişim tarihi: 26.02.2020 tarihinde alınmıştır.

355 https://iz.ru/962262/2020-01-09/mvd-ukrainy-rasskazal-o-rassledovanii-prichin-krusheniia-samoleta-v-irane adresinden 26.02.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Buna karşılık, bir ön soruşturma temelinde Batı ülkelerinin istihbarat servisleri Tahran'da Ukrayna uçağının düşmesinin olası nedenini* ***teknik bir arıza*** *olarak nitelendirdi.*

Burada yer alan ***техническая неисправность (teknik arıza)*** ifadesi aslında ***поломка (bozuk, kırık, arıza)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. Bu ifade sayesinde anlam biraz daha belirsizleşmekte ve yumuşamaktadır. ***Исправность (işletilebilirlik, işe yararlık)*** anlamlarını taşıyan bu ifade oldukça olumludur. Sözcüğün başına ***не-*** olumsuzluk eki getirilerek ***поломка (bozuk, kırık, arıza)*** ifadesine nazaran daha yumuşak bir ifade oluşturulmuştur. Kökü olumlu olan ifadenin kullanımı sayesinde elde ettiği belirsizlik, okuyucunun tepkisini azaltabilmektedir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam grubuna dahil olan ifade biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel grupta yer almaktadır.

"Россия ***безвозмездно передала*** *армии Таджикистана партию военной техники и вооружения общей стоимостью в 320 млн рублей. «В условиях* ***нарастания угроз*** *и расширения зоны нестабильности в приграничных с Афганистаном районах, военно-политическая* ***ситуация*** *на центральноазиатском стратегическом направлении во многом определяется способностью вооруженных сил противостоять внешним военным угрозам», — сказал командующий войсками ЦВО Александр Лапин."*[356]

Çeviri: *Rusya, Tacik ordusuna toplam değeri 320 milyon ruble olan askeri ekipman ve silah* ***yardımında bulundu.*** *Merkez Askeri Bölge Komutanı Aleksandr Lapin: "Afganistan'ı sınırlayan bölgelerde* ***tehditlerin büyümesi*** *ve istikrarsızlık bölgesinin genişlemesi bağlamında, Orta Asya stratejik yönündeki askeri-politik* ***durum*** *büyük ölçüde silahlı kuvvetlerin dış askeri tehditlere dayanma kabiliyeti ile belirlenmektedir," sözlerini dile getirdi.*

[356] https://iz.ru/937340/2019-10-29/rossiia-peredala-tadzhikistanu-tekhniku-i-vooruzhenie-na-320-mln-rublei adresinden 26.02.2020 tarihinde alınmıştır.

Burada yer alan ***безвозмездно (hibe, ücretsiz, karşılıksız)*** anlamlarını taşımakta olan ifade ***бесплатно (parasız)*** ifadesi yerine kullanılmıştır. Bu ifade ***возмездно (ücretli)*** anlamına gelen olumlu bir sözcüğe ***без-*** öneki getirilerek oluşturulmuştur ve parasal bir karşılığın, herhangi maddi bir beklentinin olmadığı, iyi niyet maksatlı yapılan bir eylem olduğu ifade edilmek istenmiştir. Asıl sözcüğe nazaran daha yumuşak bir anlama sahip olan bu ifade, sosyal yaşamda kullanılması muhtemel, biçimsel açıdan ise biçimsel sözcüksel yapıdadır. ***Нарастания угроз (tehditlerin büyümesi)*** ifadesinde ise "tehdit" her ne kadar olumsuz görünse de orada yaşanılanların kapsamı, şiddeti konusunda belirsizliğe sebep olmaktadır. Biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulan bu ifade, günlük yaşamda da karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. ***Ситуация (durum)*** ifadesi ise yabancı kökenli örtmece bir sözcüktür. Daha önce de değindiğimiz gibi mevcut ***война (savaş)*** halini okuyuculara daha belirsiz göstermektedir. Sağladığı belirsizlik dolayısıyla savaşın sebep olduğu olumsuz çağrışım bir dereceye kadar hafifletilmiş ve ifade daha iyi bir algı kazanmıştır. Sözcüksel yöntemle oluşturulan bu ifade sosyal yaşamın her alanında olumsuz bir olayı maskeleme görevini üstlenebilmektedir.

"Путин - об испытании США запрещенной ракеты: Поручаю принять ***исчерпывающие меры*** *по подготовке* ***симметричного ответа****."*[357]

Çeviri: *Putin ABD'nin yasak roket testi hakkında: "****Simetrik bir yanıt*** *hazırlamak için* ***kapsamlı önlemler*** *almayı emrediyorum."*

Bu cümlede yer alan ***исчерпывающие меры (kapsamlı önlemler)*** ifadesi geniş bir açıya sahiptir. Yapılacak olan eylemlerin ne olduğu ve ne yapılacağı ile ilgili bir belirsizlik söz konusudur. Ancak bu ifadeden ne yapılması gerekiyorsa en üst düzeyde yapılacağı düşüncesi oluşmaktadır. Politika alanında yaygın olarak karşılaşılan bu ifade anlamsal olarak sosyal yaşama dahil iken, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur. ***Симметричный***

[357] https://www.kp.ru/daily/27020.7/4082325/ adresinden 27.11.2019 tarihinde alınmıştır.

ответ (simetrik yanıt) ifadesinde ise karşılaşılan olumsuz durum karşısında benzer bir karşılık verileceği anlaşılmakta ve ifade ***плохие меры (kötü yaptırımlar)*** ifadesine karşılık gelmektedir. Bu ifade sayesinde karşılığı verilecek olan olumsuz eylemin üzeri örtülmüştür. Yabancı kökenli olan ***симметричный (simetrik)*** ifadesi günlük yaşamda da karşılaştığımız ve biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuş bir sözcüktür.

*"В лучшем случае примерно 5% из списка шли не по первой категории (расстрел), а по второй - 10 лет **ГУЛАГ**а. Еще одна удача - если семья **репрессированного** не попадала в печально известный **АЛЖИР**."*[358]

Çeviri: *En iyi durumda, listenin yaklaşık % 5'i birinci sınıfa (idama) gitmedi, ikinci sınıfa, on yıllığına **GULAG'** a gittiler. Bir diğer şans ise **sürgün edilen/bastırılan** ailenizin üzücü bir şekilde kötü bilinen/bednam **ALJİR'e** düşmemesiydi.*

Bu cümlelerde örtmecenin kısaltma yöntemine tanık olmaktayız. Bu ifadeler kısaltma olarak kullanıldığında konu hakkında fikir sahibi olmayanlar için oldukça anlamsız görünecektir. ***ГУЛАГ - Главное управление лагерей – Glavnoye upravleniye lagerey (Gulag – Kamp Genel Merkezi):*** Sovyetler Birliği hükümetinin cezai çalışma kampları sistemidir. Sovyet rejimi karşıtı unsurların hızla kovuşturulması ve toplumdan soyutlanması için 25 Nisan 1930 tarihinde kurulan bir tür yargı ve infaz sistemidir. ***АЛЖИР - Акмолинский лагерь жен изменников Родины- Akmolinskiy lager jen izmennikov Rodını (Aljir - Vatan hainlerinin eşleri için Akmola kampı)*** anlamına gelmektedir. Kısaltmalar anlamı belirsizleştirmiş ve bu sayede açılımlarına nazaran daha olumlu durumdadır. ***Репрессированный (sürgüne giden/bastırılan)*** ifadesi de bir örtmecedir. Var olan yönetim şeklini korumak için var olan yöntemler doğrultusunda, devlete karşı suç işleyenler için bu ifade kullanılmıştır**. *Преступник***

[358] https://www.kp.ru/daily/26750.7/3778956/ adresinden 27.11.2019 tarihinde alınmıştır.

(suçlu) ifadesi yerine kullanılan sözcük yabancı kökenlidir ve anlamsal açıdan sosyal yaşamda kullanılmaktadır. Biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulan bir ifadedir.

*"На днях Сейм Польши, напомним, принял резолюцию, обвиняющую Россию в «**манипулировании** историей» и возлагающую на СССР ответственность за развязывание Второй мировой войны наравне с Германией."*[359]

Çeviri: *Geçtiğimiz günlerde Polonya Sejmi Rusya'yı "tarihi **manipüle etmekle**" ve SSCB'yi İkinci Dünya Savaşı'nın başlatılması için Almanya ile eşit olarak rol oynamakla suçlayan bir karar aldı.*

Bu cümlede yabancı kökenli bir sözcük olan ***манипулирование (manipüle etme)*** ifadesi örtmece olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkalarının fikirlerini, algılarını ve davranışlarını onlara belli etmeden, aldatma yoluyla ve birtakım taktikler kullanarak değiştirmeyi amaçlayan bir eylem olan "manipüle etme" aslında bir nevi ***подтасовка (aldatma, sahtekarlık)*** ifadesine karşılık olarak kullanılmıştır. Ancak "sahtekarlık" sözcüğünün olumsuz algısı bu yabancı sözcük sayesinde yumuşatılmıştır. Anlamsal olarak sosyal yaşam grubunda yer alan bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Москва примет **ответные меры** после высылки дипломата РФ из Болгарии."*[360]

Çeviri: *Moskova, Rus diplomatın Bulgaristan'dan sınır dışı edilmesinden sonra **karşılıklı önlemler** alacak."*

*Bu cümlede yer alan **ответные меры (karşılıklı önlemler)*** ifadesi ile meydana gelen hoşnutsuz durumun, karşı tarafa da olumsuz bir dönütü olacağından bahsedilmekte, ***репрессалия (misilleme)*** yapılacağına değinilmektedir. Ancak kullanılan ifade ile öç alma durumu maskelenmiş ve belirsiz bir hal alarak okuyucuya daha olumlu bir izlenim sağlamıştır.

[359] https://www.kp.ru/daily/27078/4149669/ adresinden 18.04.2020 tarihinde alınmıştır.
[360] https://www.kp.ru/online/news/3656073/ adresinden 18.04.2020 tarihinde alınmıştır.

Anlamsal olarak sosyal yaşamda kullanılan ifade biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Россия и Турция смогли преодолеть все трудности, связанные с кризисом в двусторонних отношениях после **инцидента** с российским самолетом Су-24 в ноябре 2015 года."*[361]

Çeviri: *Rusya ve Türkiye, Kasım 2015'te yaşanan SU-24 Rus uçağı **olayının** ardından ikili ilişkilerde krizle ilgili tüm zorlukların üstesinden gelebildi."*

Politika haberlerinde sıklıkla kullanılan bir sözcük olan ***инцидент (olay)*** yabancı kökenli alıntı bir sözcüktür. Diğer alıntı sözcükler gibi bu ifade de yabancı olması sebebiyle anlamı bir miktar da olsa puslu hale getirmektedir. Uçağın düşmesi durumu ***инцидент (olay)*** sözcüğü sayesinde oldukça genel bir anlam kazanmıştır. Anlamsal olarak sosyal yaşamda bolca karşımıza çıkmakta olan sözcük, biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*Президенты также обсудили региональные **события**, в том числе Сирию."*[362]

Çeviri: *Başkanlar Suriye'nin de dahil olduğu bölgesel **olayları** da görüştüler.*

Duymaya alışık olduğumuz ***событие (olay)*** sözcüğü oldukça genel bir anlama sahiptir. Meydana gelen durumun şiddeti ne boyutta olursa olsun, bu sözcük sayesinde en olumsuz durum bile bir miktar da olsa maskelenebilmektedir. Burada ***событие (olay)*** sözcüğü ile kastedilen ***политические волнения (politik huzursuzluk/karışıklık)*** ifadesidir. Anlamsal açıdan sosyal yaşamın pek çok alanında karşımıza çıkabilecek bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[361] https://ria.ru/20190109/1549151430.html adresinden 18.03.2019 tarihinde alınmıştır.
[362] https://iz.ru/955344/2019-12-17/putin-i-erdogan-obsudili-po-telefonu-liviiu adresinden 18.04.2020 tarihinde alınmıştır.

*“Еще один частый вопрос: оправданна ли **мегаломания** проекта?”*[363]

Çeviri: *Başka bir özel soru: **megalomani** projesi mantıklı mı?*

Burada yer verilen ***мегаломания (megalomani)*** ifadesi yabancı kökenli örtmece bir ifadedir. Bu şekilde kullanıldığında pek çok kişi tarafından sözcüğün neyi ifade ettiği net olarak bilinmemektedir. Bu sayede sözcüğün anlamının olumlu ya da olumsuz olup olmadığı da belirsizliğe sebep olmaktadır. Oysaki ***мегаломания (megalomani)*** ifadesi oldukça olumsuz bir anlama sahip olan ***самомнение, высокомерие, заносчивость (kendini beğenmişlik, kibir)*** ifadeleri yerine kullanılmıştır. Bu ifadeler direkt olarak kullanıldığında okuyucu tarafından mevcut konuya dair olumsuz bir çağrışım olacaktır. Anlamsal sınıflandırma açısından gerek politikada, gerek sosyal yaşamda görebileceğimiz ifade, biçimsel sınıflandırma açısından ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*“Генеральный секретарь НАТО Йенс Столтенберг заявил об увеличении **военного присутствия** России в Арктике. Он отметил, что необходимо сдерживать **низкую напряженность** в этом регионе.”*[364]

Çeviri: *NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg Rusya'nın Kuzey Kutbu'ndaki **askeri varlığında** bir artış olduğunu açıkladı. Bu bölgedeki **düşük gerilimi** dizginlemenin gerekli olduğunu belirtti.*

Burada yer verilen ***военное присутствие (askeri varlık)*** ifadesiyle Rusya’nın Kuzey Kutbu’ndaki hatrı sayılır sayıda asker ve mühimmatı dile getirilmiştir. Ancak ***военные войска (askeri birlik)*** ya da ***боеприпасы, снаряды, патроны (mühimmat, cephane)*** ifadeleri yerine bu şekilde genel bir ifade tercih edilmiş, bu ifade sayesinde belirsizlik elde edilmiştir. Dolayısıyla asıl ifadelerin keskin algıları maskelenmiş ve yumuşatılmıştır. Aynı zamanda

[363] https://www.kommersant.ru/doc/3873650 adresinden 13.11.2019 tarihinde alınmıştır.
[364] https://www.kommersant.ru/doc/3998951 adresinden 15.11.2019 tarihinde alınmıştır.

низкая напряженность (düşük/alçak gerilim) ifadesi de örtmece niteliğindedir. Zira bu ifadenin arkasında, Kuzey Kutbu'nda Rusya kaynaklı yaşanan küçük çaplı da olsa askeri eylemler yatmaktadır. Ancak bu eylemleri ***конфликт, противоречие (çatışma)*** gibi olumsuz çağrışımlı sözcükler ile ifade etmek yerine, daha üzeri kapalı olan ***низкая напряженность (düşük/alçak gerilim)*** ile ifade edilmiştir. Bu ifadeler anlamsal açıdan politika alanında karşımıza çıkarken, biçimsel sınıflandırma açısından sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"«Бой закончился вчера, ситуация контролируется. Поводов для паники нет. Была попытка прорыва, которая не удалась. Мы не знаем, какова цель. Конечно, это **провокация**», — цитирует его Еспрессо.TV."*[365]

Çeviri: *Çatışma dün sona erdi, durum kontrol altında. Paniğe kapılmak için hiçbir sebep yok. Cepheye girme girişimi oldu, ancak başarısızlıkla sonuçlandı. Hedefin ne olduğunu bilmiyoruz. Tabii ki bu bir **provokasyon**," sözlerine Espreso.TV atıfta bulunmaktadır.*

Yabancı kökenli alıntı bir sözcük olan ***провокация (provokasyon***) günlük yaşamda sıkça karşılaşılan, ancak geniş kitle tarafından net bir şekilde anlamının bilinmediği bir ifadedir. Bu sözcük esasen ***наущение (kışkırtma), агитация (karıştırma, kışkırtma), разжигание (ateşleme)*** sözcükleri yerine kullanılmıştır. ***Провокация (provokasyon)*** olarak kullanımıyla anlam daha belirsizdir ve bahsi geçen durumun olumsuzluğunu bir miktar hafifletmiştir ve bu kullanımıyla daha nötr bir ahenk taşımaktadır. Anlamsal açıdan politikada ve sosyal yaşam alanında kullanılan bu sözcük, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"Как отметил израильский премьер Биньямин Нетаньяху, его страна продолжит **«решительно отвечать** на иранскую **агрессию**»."*[366]

[365] https://iz.ru/978239/2020-02-19/ministr-oborony-ukrainy-soobshchil-o-potere-opornogo-punkta-v-donbasse adresinden 13.04.2020 tarihinde alınmıştır.
[366] https://iz.ru/913862/2019-08-25/poiavilos-video-aviaudara-izrailia-po-territorii-sirii adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun belirttiği gibi, ülkesi İran'ın saldırganlığına* ***kararlı bir şekilde cevap vermeye*** *devam edecek.*

Burada kullanılan ***отвечать (cevap vermek)*** fiili tek başına her ne kadar yansız bir ifade olarak görünse de, buradaki kullanımı karşı tarafa askeri cevap verileceği yönündedir. Yani bir karşı tepki söz konusudur. Karşı tarафa verilecek olan cevap esasen ***атака, нападение, наступление, приступ (saldırı)*** niteliğindedir. Tüm bu olumsuz çağrışımlı sözcükler yerine ***решительно отвечать (kararlı bir şekilde cevap vermek)*** ifadesiyle olumsuzluk hafifletilmiştir. Aynı zamanda cümle içerisinde yer alan ***агрессия (saldırganlık)*** sözcüğü de bir örtmecedir. Alıntı bir sözcük olan bu ifade yine ***нападение (saldırı)*** anlamında kullanılmış, ancak yeni kullanımıyla ifadenin olumsuzluğıu belirsizleşmiştir. Anlamsal açıdan politika, sosyal yaşam gibi alanlarda kullanımı mümkün olan bu sözcükler, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Эрдоган: Турция не поддерживает «незаконную ***аннексию****» Крыма."*[367]

Çeviri*: Erdoğan: Türkiye, Kırım'ın "yasadışı* ***ilhakı****" nı desteklemiyor.*

Burada yer verilen ***аннексия (ilhak)*** sözcüğü bir örtmecedir. Yabancı kökenli bir sözcük olan ***аннексия (ilhak)*** Rusçaya oldukça yeni giren ve aktif kullanımda sıklıkla yer almayan bir ifadedir. Bu sebeple toplum tarafından ciddi manada anlamsal belirsizliğe sahiptir. ***Аннексия (ilhak)*** ifadesi bir devletin topraklarının başka bir devlet tarafından zorla alınmasına ilişkin idari eylem ve uluslararası hukuk kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. ***Аннексия (ilhak)*** ifadesi sayesinde ***вымогательство (gasp etme, ele geçirme)*** sözcüğünün sahip olduğu keskin anlam

[367] https://www.kommersant.ru/doc/4242189 adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.

yumuşatılmıştır. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanımı mümkün olan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulan bir örtmecedir.

*"Мы стоим перед лицом **более серьезной конфронтации с крайне непредсказуемыми последствиями**», — цитирует его «РИА Новости».”*[368]

Çeviri: ***Son derece öngörülemeyen sonuçları*** *olan* ***daha ciddi bir yüzleşmeyle*** *karşı karşıyayız, ” sözlerine RİA Novosti atıfta bulunmaktadır.*

Burada yer verilen ***более серьезная конфронтация*** (***daha ciddi bir yüzleşme)*** ifadesi esasen ***война (savaş)*** olması durumu ile ilgili bilgi sunmaktadır. Ancak doğrudan ***война (savaş), противостояние, конфликт, столкновение (çatışma)*** ifadeleri yerine bu ifadenin kullanılması, durumu okuyucu açısından daha belirsiz bir duruma getirmiştir. Zira bölgede yaşanan askeri eylemlerin ve insani felaketlerin beraberinde bir savaş durumunun yaşanma ihtimali söz konusudur. Aynı zamanda yaşanabilme durumu olan bu savaş halinin ***крайне непредсказуемые последствия (son derece öngörülemeyen sonuçlar)*** doğurabileceğinden endişe duyulmaktadır. Ülkeler arasında siyasi açıdan yaşanabilecek ani ve beklenmedik gerginliklerin ve daha devamında pek çok sorunun ortaya çıkabilecek olması ***непредсказуемые последствия (öngörülemeyen sonuçlar)*** ifadesiyle genellenmiş ve durumun vahameti maskelenmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında karşımıza çıkan ifadeler, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*"В начале февраля обстановка на северо-востоке Сирии **обострилась**.”*[369]

Çeviri: *Şubat ayı başlarında Suriye'nin kuzeydoğusundaki durum* ***kızıştı****.*

[368] https://iz.ru/979134/2020-02-21/gensek-oon-prizval-prekratit-voennye-deistviia-v-idlibe adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır

[369] https://iz.ru/979134/2020-02-21/gensek-oon-prizval-prekratit-voennye-deistviia-v-idlibe adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.

Bu cümlede yer verilen ***обостриться (kızışmak/yükselmek)*** sözcüğü örtmece görevindedir. Daha olumsuz anlamları çağrıştıran ***усилиться (kötüleşmek), заостриться (şiddetlenmek)*** gibi ifadeler yerine bu sözcüğün kullanılması durumun şiddetinin bir miktar hafiflemesini sağlamıştır. Askeri açıdan yaşanan kötü olayların artmasının doğrudan ifade edilmesi, okuyucu açısından ***обостриться (kızışmak/yükselmek)*** sözcüğüne nazaran daha kötü bir çağrışıma sahip olacaktır. Ancak bu ifade sayesinde durum bir miktar iyileştirilmiştir. Anlamsal sınıflandırma açısından politika ve askeri alanda karşımıza çıkan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"В Совфеде обвинили США в попытке вернуть ***однополярный мир."***[370]

Çeviri: *Federasyon Konseyi ABD'yi* ***tek kutuplu dünyayı*** *geri döndürme girişimiyle suçladı.*

Bu cümlede yer alan ***однополярный мир (tek kutuplu dünya)*** ifadesi esasen güçlerin tek bir elde yoğunlaşması, tek bir gücün çıkarları lehine yönetme anlamına gelmektedir. Bu ifade ***диктат (diktatörlük)*** sözcüğü yerine kullanılmıştır. ***Диктат (diktatörlük)*** sözcüğü hiçbir durumda olumlu algıya sebep olabilecek bir ifade değildir. Dünyanın tek bir ülkeye, tek bir düşünceye bağlı olması fikri toplum tarafından hoş karşılanmayacaktır. Bu ifadeden kaçınmak maksadıyla ***однополярный (tek kutuplu)*** ifadesine yer verilmesi, durumun biraz daha yansız bir şekilde değerlendirilmesini sağlamıştır. Zira bu ifade sayesinde, ***диктат (diktatörlük)*** sözcüğünün ***давление, насилие, нажим (baskı, güç)*** gibi son derece olumsuz çağrışımlarından büyük ölçüde uzaklaşılmış, bu kötü çağrışımlar maskelenmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanılan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Президент Турции провел совещание в связи с ***эскалацией*** *ситуации в Идлибе."*[371]

[370] https://iz.ru/913315/2019-08-23/v-sovfede-obvinili-ssha-v-popytke-vernut-odnopoliarnyi-mir adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.
[371] https://www.kommersant.ru/doc/4269892 adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.

Çeviri: *Türkiye Cumhurbaşkanı İdlib'teki durumun* ***artması/kızışması*** *ile ilgili bir toplantı düzenledi.*

Bu cümlede yer verilen ***эскалация (artma, yükselme, kızışma)*** sözcüğü yabancı kökenli alıntı bir ifadedir. Mevcut durumunun daha ciddi bir boyuta ulaşması bu sözcük ile ifade edilmiştir. Ancak yabancı kökenli olması her okuyucu açısından oradaki durumun ehemmiyetini, askeri eylemlerin daha da artmış olmasını yansıtmamaktadır. Zira bu sözcük yerine ***обострение (gerginlik, kızışma)*** ifadesi kullanılması, durumu herkes açısından daha açık bir duruma getirecektir. ***Эскалация (artma, yükselme, kızışma)*** ifadesi sayesinde durum daha belirsiz bir anlam elde etmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanılan bu ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Также президент РФ обратил внимание ***на серьезные потери*** *сирийской армии."*[372]

Çeviri: *Ayrıca, Rusya Federasyonu Başkanı Suriye ordusunun* ***ciddi kayıplarına*** *dikkat çekti.*

Yaşanan durum sonucu çok sayıda insanın yaşamını yitirmiş olması, önemli ölçüde ağır yaralıların bulunması durumu söz konusudur. Ancak ***мертвый, умерший, погибший (ölü, ölmüş)*** ifadeleri ya da ***серьезно-раненый (ağır yaralı)*** ifadesi yerine ***серьезные потери (ciddi kayıplar)*** ifadesine başvurulmuştur. Ancak bu durum aynı zamanda ordunun sahip olduğu mühimmatın da büyük ölçüde zarar gördüğünü ifade etmektedir. ***Серьезные потери (ciddi kayıplar)*** ifadesi sayesinde durumun ciddiyeti biraz da olsa hafifletilmiş ve belirsizleştirilmiştir. Anlamsal açıdan ölüm ve sosyal yaşam alanlarında karşımıza çıkan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

[372] https://aif.ru/politics/world/o_chem_putin_i_erdogan_dogovorilis_na_peregovorah_v_moskve adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.

*“В феврале РФ перечислила ООН $148,4 млн, эти средства шли в том числе и на **миротворческие операции** в Ливане.”*[373]

Çeviri: *Şubat ayında, Rusya Federasyonu BM'ye 148.4 milyon dolar aktardı; bu fonlar Lübnan'daki **barışı koruma operasyonları** için de kullanıldı.*

Bu cümlede yer verilen ***миротворческие операции (barışı koruma operasyonları)*** ifadesi yansız, hatta biraz olumluya yakın bir ifadedir. İçerisinde ***мир (barış)*** sözcüğünü barındırmaktadır. Ancak barışı koruma operasyonları savaşın meydana gelmesini önleyecek olan eylemlerdir. ***Антивоенные действия (savaş karşıtı eylemler)*** ifadesi yerine ***миротворческие операции (barışı koruma operasyonları)*** daha olumlu bir etkiye sahiptir. Zira asıl ifadede savaş sözcüğü mevcut iken, örtmece ifadenin içerisinde barış sözcüğü bulunmaktadır. Mevcut durum bu ifade sayesinde daha iyi gösterilmiştir. Ancak barışı korumak adına yapılan eylemlerin askeri bir eylem olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgi sunulmamaktadır. Hem iyileştirme, hem belirsizleştirme sağlayan bu ifade anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanılırken, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

*“**Разногласия** между турецкой и российской стороной по Идлибской зоне **демилитаризации** возникли в начале февраля.”*[374]

Çeviri: *Türk ve Rus tarafları arasında İdlib bölgesinin **silahsızlaştırılması** konusundaki **anlaşmazlıklar** şubatın başında ortaya çıktı.*

Burada yer verilen ***разногласие (anlaşmazlık)*** ifadesi örtmecedir. Esasen iki tarafın belli bir konuda yaşamakta olduğu çatışma ve tartışmalardan, uyuşmazlıktan bahsedilmektedir. Ancak bu durumu ***спор (tartışma), конфликт (çatışma), противоречие (çarpışma, çakışma)*** gibi ifadelerle dile getirmek yerine, içerisinde olumlu anlama sahip olan ***согласие***

[373] https://www.kommersant.ru/doc/4143544 adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.
[374] https://iz.ru/981486/2020-02-28/turtciia-predlozhila-rossii-obiavit-v-idlibe-peremirie adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.

(anlaşma) sözcüğünün bulunduğu ***разногласие (anlaşmazlık)*** ifadesi kullanılmıştır. Bir diğer örtmece ifade ise ***демилитаризация (askersizleştirme)*** sözcüğüdür. Yabancı kökenli alıntı bir sözcük olan bu ifade, aslında bölgenin silahsızlaştırılması konusuna değinmiştir. Ancak ***разоружение, обезоруживание (silahsızlanma)*** gibi içerisinde "silah" ifadesine yer verilen sözcükler yerine ***демилитаризация (askersizleştirme)*** ifadesinin kullanımı anlamın olumsuzluğunu bir miktar maskelemiş ve yumuşatmıştır. ***Милитаризация (askerileştirme)*** sözcüğüne ***де-*** önekinin getirilmesiyle olumsuzlaştırılmıştır. Anlamsal açıdan sosyal yaşamın konusu olan bu ifadeler, biçimsel açıdan biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Вторая по популярности конспирологическая теория основана на предположении о существовании ***«глубинного государства»,*** *работающего против президента США Дональда Трампа и его сторонников,— она находит поддержку среди 29% населения."*[375]

Çeviri: *İkinci en popüler komplo teorisi, ABD Başkanı Donald Trump ve destekçilerine karşı çalışan bir* ***"derin devlet"*** *varlığının varsayımına dayanmaktadır. Nüfusun% 29'u arasında teori destek buluyor.*

Burada yer verilen ***глубинное государство (derin devlet)*** ifadesi örtmecedir. Derin devlet, devletin çıkarlarını gözetip kolladığı öne sürülen, göz önünde olmayan örtülü güç anlamına gelmektedir.[376] Hayali ya da gerçekte hükümetine, devletin temel unsurlarına, halk tarafından seçilen yöneticiye karşı sadakatsiz davranan ve yalnızca kendi yasalarına tabi olan bir grup kişiyi ifade eden bu politik terim, aslında ***теневое государство (gölge devlet), государство в государстве (devlet içinde devlet)*** gibi olumsuz çağrışımı fazla olan ifadeler yerine kullanılmıştır. ***Глубинное государство (derin devlet)*** ifadesiyle durum maskelenmiş,

[375] https://www.kommersant.ru/doc/3989493 adresinden 22.10.2019 tarihinde alınmıştır.
[376] https://sozluk.gov.tr/, adresinden 21.04.2020 tarihinde alınmıştır.

anlam daha belirsiz hale getirilmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında kullanımı mümkün olan ifade, biçimsel açıdan ise sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"По мнению экспертов, подобное поведение депутатов вписывается в систему «управляемой демократии», хотя и выглядит ***«некрасиво».»***[377]

Çeviri: *Uzmanlara göre, bu tür milletvekilleri* ***pek güzel görünmese de*** *"yönetilen demokrasi" sistemine dahil oluyorlar***.**

Burada yer verilen ***некрасиво (güzel olmayan)*** ifadesi ***уродливо (çirkin), страшно (korkunç), плохо (kötü)*** ifadeleri yerine kullanılmış olan örtmece bir ifadedir. ***Красиво (güzel)*** sözcüğü oldukça olumlu bir anlam taşımaktadır. Bu olumlu sözcüğe ***не-*** olumsuzluk öneki getirilerek ***некрасиво (güzel olmayan)*** elde edilmiştir. Asıl anlamı ifade eden sözcükler çok daha kaba ve nezaketsiz görüneceğinden, ***некрасиво (güzel olmayan)*** ifadesinin kullanımı anlamı ve oluşturacağı olumsuz algıyı biraz yumuşatmıştır. Anlamsal sınıflandırma açısından sosyal yaşam alanında kullanılan ifade, biçimsel sınıflandırma açısından biçimsel sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Франция увеличивает свой ***контингент*** *в Афганистане."*[378]

Çeviri: *Fransa Afganistan'daki* ***varlığını*** *artırdı.*

Burada yer verilen ***контингент (varlık, birlik)*** ifadesi yabancı kökenli alıntı bir sözcüktür. Yabancı sözcük olması sebebiyle herkes açısından bilinen bir ifade değildir. Bu da anlamı belirsizleştirmektedir. İfade aslında ***войско (birlik), вооруженные силы (silahlı kuvvetler), армия (ordu)*** gibi ifadeler yerine kullanılmıştır. Bu ifadeler doğrudan kullanıldığında ***контингент (varlık, birlik)*** ifadesine kıyasla okuyucuda daha olumsuz çağrışımlara sebep olacaktır. Ancak bu ifade sayesinde anlam belirsizliği mevcuttur ve ifadeyi

[377] https://www.kommersant.ru/doc/3924936 adresinden 22.10.2019 tarihinde alınmıştır.
[378] https://iz.ru/news/474067 adresinden 22.10.2019 tarihinde alınmıştır.

daha yansız bir duruma getirmiştir. Anlamsal sınıflandırmada sosyal yaşam alanında kullanılan ifade, biçimsel sınıflandırmada sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"Пресс-секретарь президента РФ Дмитрий Песков не стал уточнять слова главы российского государства Владимира Путина о том, что ***во многих горячих точках*** *есть военная техника, которую поставляют симпатизирующие страны."*[379]

Çeviri: *Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Basın Sekreteri Dmitriy Peskov, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in* ***birçok sıcak noktada*** *anlayışlı ülkeler tarafından tedarik edilen askeri teçhizat bulunduğuna dair sözlerini belirtmedi.*

Burada yer alan ***горячие точки (sıcak noktalar)*** ifadesi aslında çatışma, savaş durumunun her an meydana gelebileceği, devletlerin askeri güçlerini bulundurdukları ve dolayısıyla bölgelerin, ülkelerin kaderini belirleyecek olan kritik öneme sahip yerler için kullanılan bir ifadedir. Burada da sıcak noktalar olarak Donbass'tan bahsedilmektedir. Yaşanan savaş halini genelleyen bir durum olarak ***горячие точки (sıcak noktalar)*** ifadesine başvurulmuştur. Savaş, çatışma durumunu biraz daha yansız bir noktaya getirmiştir. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında karşımıza çıkan ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

"В 13:25 сегодня, во время ***выполнения боевого задания*** *против террористических группировок, в районе Идлиба были сбиты два самолета турецкими истребителями в воздушном пространстве Сирии", — говорится в сообщении."*[380]

Çeviri: *"Bugün saat 13:25'te, terörist gruplara karşı* ***askeri görevin gerçekleştirilmesi*** *sırasında, İdlib bölgesinde Suriye hava sahasındaki Türk askerleri tarafından iki uçak düşürüldü" ifadeleri bildiride yer almaktadır.*

[379] https://ria.ru/20191223/1562719360.html adresinden 25.03.2020 tarihinde alınmıştır.
[380] https://ria.ru/20200301/1566036142.html adresinden 25.03.2020 tarihinde alınmıştır.

Bu cümlede yer alan ***выполнение боевого задания (askeri görevin gerçekleştirilmesi)*** ifadesi esasen İdlib'te yaşanan mevcut çatışma halini ifade etmektedir. Ancak ***конфликт, столкновение (çatışma, çarpışma), противостояние (yüzleşme)*** gibi ifadelerin kullanımından kaçınılmıştır. Zira ***выполнение боевого задания (askeri görevin gerçekleştirilmesi)*** ifadesine kıyasla bu ifadeler daha olumsuz bir etkiye sahiptir ve akıllara ilk olarak "savaş" düşüncesini getirmektedir. Bu örtmece ifade ise daha belirsiz bir durumdadır. Anlamsal açıdan sosyal yaşam alanında rastladığımız ifade, biçimsel açıdan sözcüksel yöntemle oluşturulmuştur.

SONUÇ

Sosyal, psikolojik, bilişsel ve dilbilimsel bir olgu olan örtmece, modern dil ve kültürlerin iletişim sürecinin ayrılmaz bir bileşeni, hatta başarılı iletişimin önemli bir aracıdır. Bugün örtmece ifadeler insan yaşamının sosyal açıdan tüm alanında varlığını hissettirmektedir. Dilbilimde örtmece kavramı ilk olarak belirli eylem ve sözcükler üzerinde yasak olan tabu olgusuyla ilişkilendirilmektedir. Öyle ki örtmeceleşmenin ortaya çıkışı esasen ilk olarak ilkel insanların üstün güçler önündeki korkularıyla, yani tabuyla ilişkilendirilmiştir. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısına gelinmesiyle dildeki örtmeceleştirme insanların sosyalleşme süreci ve bununla bağlantılı olarak utanç ve rahatsızlık duygularının ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilmeye başlamıştır.[381] Bu sebeple örtmecenin alanı oldukça genişlemiş ve yasakların yanı sıra modern insanın sosyal yaşamına dair pek çok alanda kullanımına yer verilmiştir. İletişimsel çatışmayı önlemek, gerçekliğin hoş olmayan olgularını gizlemek adına ve muhatabımızı incitme ya da korkutma korkusuyla doğrudan adlandırmaların değiştirilmesine, gerçeğin özünün gizlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Dilbilimcilerin tanımları arasında net bir bütünlük sağlanmasa da örtmeceler sakıncalı, nezaketsiz ya da hoş karşılanmayacak söz birimleri yerine tercih edilen daha yansız, hatta daha olumlu ifadelerdir.

Çalışmamızın ilk bölümünde öncelik olarak modern Rusçada var olan çeşitli örtmece örnekleriyle beraber örtmecenin gelişim süreci dikkate alınmış, ilkel insanların toplumsal yasaklarından günümüze dek örtmece olgusunun kullanım amaçları alanlarına değinilmiştir. Aynı zamanda temel teorik bilgiler, kavrama dair kayda değer çalışmaları bulunan dilbilimciler öncülüğüyle aktarılmıştır. Bu kapsamda örtmece terimine çeşitli tanımlar getirilmiş ve yorumlanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda örtmecelerin dilsel iletişim kurmada büyük önem

[381] L.N. Vavilova, 2003, s. 40.

taşıdığını ve dilde kayda değer bir yere sahip olduğunu söylememiz mümkündür. Aynı zamanda her tarihsel aşamada insanların korkularıyla, endişeleriyle beraber ifadelerin değişmeye başladığı, zamanla toplumun değer yargıları, nezaket ve ahlak kuralları doğrultusunda sosyal yaşamda kendini fazlasıyla hissettirdiği, hatta bazı ifadelerin maskeleme özelliğini zamanla yitirip yeni puslu ifadelere ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde örtmece oluşumunda var olan özellikler belirlenmiş ve örneklerle analizi yapılarak detaylandırılmıştır. L.P. Krısin, Ye.P. Seniçkina ve V.P. Moskvin gibi dilbilimcilerin de yorumları doğrultusunda olumsuz anlamlı sözcüğü karşılama, anlam belirsizliği ve karşıladığı sözcüğün anlamını iyileştirme olmak üzere üç temel özellik saptanmıştır. Çeşitli örneklendirmelerle örtmecenin sahip olduğu bu temel özellikler incenlenmiş ve detaylandırılmıştır. Bu bölümde yapılan değerlendirmeler sonucunda maskelenme ihtiyacı olan bir ifadenin olumsuz bir anlama sahip olduğu, bu olumsuz çağrışımın hafifletilmesi için daha belirsiz yeni bir ifadeye ihtiyaç duyulduğu ve bu sayede ilk anlamın olumsuz etkisinin bir miktar iyileştirilebildiği değerlendirmesinde bulunmamız mümkündür.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde örtmecenin biçimsel ve anlamsal açıdan sınıflandırılmasına yine dilbilimciler öncülüğünde yer verilmiştir. Ancak bu olguya dair çeşitli çalışmalara rağmen, araştırmacılar tarafından farklı şekilde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla modern Rusçada örtmecelerin nesnel bir sınıflandırması yoktur. Bu sebeple örtmeceye dair önemli çalışmalara imza atan dilbilimcilerin görüşleri ardından kendi yorumlarımızı da getirerek sınıflandırmalar tüm hatlarıyla detaylandırılmış ve açıklık kazandırılması hedeflenmiştir. Biçimsel sınıflandırma açısından biçim birimsel, biçimsel sözcüksel ve sözcüksel olmak üzere üç ayrı değerlendirme yapılmış, sözcüğün biçimsel açıdan değişikliğe uğramasının anlam üzerindeki etkisine değinilmiştir. Anlamsal açıdan sınıflandırmada ise günlük yaşamımızda ifadeleri belirsizleştirmeye ya da yumuşatmaya ihtiyaç duyulan önemli konular belirlenmiştir. Ölüm, hastalık, fiziki görünüş, olumsuz karakter özellikleri, prestijli

olmayan meslekler gibi örtmecelerin sık kullanılmaya ihtiyaç duyulduğu alanlar dışında politika, askeri, ekonomi gibi alanları bünyesinde barındıran sosyal yaşamda da karşılaştığımız olumsuz değerlendirmeler ele alınmıştır. Zira ölüm ve hastalık konuları pek çok insanın hassasiyet ve endişe duyduğu alanlardır. Fiziksel görünüm ve kişilik açısından ise karşımızdaki kişiyi eksikliği ya da kusuru ile incitmemek adına örtmece daima başvurulan bir kavramdır. Sosyal yaşam ve kişinin sosyal yaşamdaki yeri, statüsü de modern dünyada maskeli ve puslu ifadelerin kaçınılmaz olduğu alanlardır. Yapılan sınıflandırmalar sonucunda dilde varlığını sürdüren örtmece ifadelerin sözcüksel yapısı incelenebilmiş, kullanımının kaçınılmaz olduğu alanlarda edindiğimiz çeşitli örnekler doğrultusunda gereksinim duyulma sebepleri ve kullanım farklılıkları açıkça anlaşılabilmiştir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde örtmecenin medyadaki varlığına ve kullanım özelliklerine değinilmiştir. Medya, modern toplum yaşamında büyük rol oynamaktadır. 21. yüzyılda medya toplumun dilsel faaliyetlerinin en yoğun gelişen tarafı olarak hareket etmektedir. Bilgi zenginliği, tür çeşitliliği, sosyo-politik sözcük dağarcığı, çok sayıda klişeler ve kalıplar medya dilinin temel özellikleridir. Bu özelliklere çağdaş Rusçada örtmeceleri de dahil etmemiz mümkümdür. Zira günümüzde medya, örtmecenin çeşitliliği açısından oldukça verimlidir. Bizim buradaki amacımız medya dilinde örtmece oluşumunun temel yollarını araştırmak ve incelemektir. Örtmeceleştirme medya dilinin ayırt edici özelliklerinden biridir. Örtmece eğilimi haber metinlerinde geniş ölçüde karşımıza çıkmaktadır. Ahlaki, manevi ve etik açıdan en doğru şekilde ifade etme isteği, sözcükleri değiştirme gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu bölüm neticesinde örtmece ifadelerin gazetelerde aktif bir şekilde kullanıldığını, bu dilbilimsel olgunun ifade çeşitliliğini ve dilin zenginleşmesini sağladığını söylememiz mümkündür. Her alanda sıklıkla kullanımına rastladığımız örtmecelerin, duyguların ve ifade edilmek istenilenin yansız bir şekilde dile getirilmesi noktasında vazgeçilmez bir dilbilimsel olgu olduğu sonucuna varmamız kaçınılmazdır.

Çalışmamızı genel manada neticelendirdiğimizde bir sebepten ötürü dile getirilmesi sakıncalı ya da hoş karşılanmayacak bir sözcük yerine kullanılan başka bir sözcük ya da ifadenin örtmece olarak adlandırıldığı çıkarımını yapmamız mümkündür. Bu ifadeler kaba ve nezaketsiz olan sözcükleri estetik olarak daha iyi bir noktaya getirmektedir. Bunun yanı sıra örtmeceler durumun olumsuz özünün puslu hale gelmesini sağlamaktadır. Asıl ifadeye kıyasla daha yansız olan ifadeler okuyucu ya da izleyicinin görüşünün olumlu açıdan etkilenmesine sebep olmaktadır. Zira örtmece kullanımına duyulan ihtiyacın temel nedeni iletişimsel çatışmanın önlenme isteğidir. Nitekim örtmeceler kişilerin duygularını incitebilecek, yaş, ırk, cinsiyet, görünüm gibi durumlarda insan haklarını ihlal edebilecek ifadeler yerine yeni dil ifadelerinin kullanılmasıdır. Bu noktada örtmeceler güçlü bir kültürel-davranışsal ve dilsel eğilim olarak tanımlanabilmektedir. Tüm bunlar doğrultusunda medya metinlerinin analizi yapılmıştır. Farklı haber kaynaklarından yapılan analiz, asıl ifadeler yerine geçen örtmece ifadelerin işlevlerin çeşitliliğini bize sunmuştur. Öyle ki örtmecelerin medyada sosyal yaşama dair ölüm, hastalık, tutuklanma - suç durumları, ekonomide yaşanan sıkıntılı durumlar, politikada yaşanan askeri ve siyasi kızışmalar gibi pek çok durumun yaşandığı alanlarda kullanımına sıkça rastlanmıştır. Sözcüklerin yeni kullanımları sayesinde iletişimin niteliğinin artırılması sağlanmış, insan ruhunu derinden etkileyen ve şiddetli duygulara sebep olan, olumsuz çağrışımlar içeren sözcüklerin kullanımından uzaklaşılarak okuyucu ve izleyicilerin algılarının olumlu yönde değişmesi hedeflenmiştir. Bu kullanımlarla sözcükler daha olumlu ya da aslına göre daha yansız duruma getirilmiş ve maskeleme işlevi gerçekleştirilmiştir. Bilhassa politika alanında yer alan pek çok hassas konuda metinlerdeki gerilim azalmıştır.

Çalışma esnasında günlük yaşam, ekonomi ve politika alanlarında pek çok örtmece sözcüğe karşılık kulağa aşina olunan, ancak her okuyucu tarafından anlaşılamayan bilimsel terimler ve yabancı kökenli alıntı sözcüklerin tercih edildiği belirtilmiştir. Bu ifadeler yabancı

dil hakimiyeti olmayan ana dil okuyucuları açısından belirsiz bir özelliğe sahiptirler. Bu sebeple örtmecenin maskeleme işlevi yerine getirilmiştir.

Özetleyecek olursak, modern Rus medyasında hastalık, ölüm, yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, bir kişinin fiziksel ve zihinsel engelleri, insan vücudunun fizyolojik süreçleri ve koşulları, silahlı çatışmalar, ekonomik istikrarsızlık, meslekler, mali durum, toplumsal ahlaksızlık ve kötülükler, suçlar ve cezaları gibi konular örtmecenin daima varlığını hissettirdiği ve kullanımının gerekli görüldüğü alanlardır. Zira bu konulara karşılık gelen sözcük ve ifadelerin örtülmesi oldukça anlaşılabilir niteliktedir. Toplum içerisinde tabulaştırılmakta, asıl isimleri doğrudan söylendiğinde toplum tarafından rahatsızlık, hoşnutsuzluk ya da kınamaya neden olabilmektedir. Bu durumun önüne geçmek maksadıyla daha yansız ifadeler seçilerek olumsuz gerçekliğin hafifletilmesi sağlanmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Ahmanova O.S., (1966), **Slovar lingvistiçeskih terminov**, Moskova, Sovetskaya entsiklopediya.
2. Ahmanova O.S., (1990), **Evfemizm, Lingvistiçeskiy entsiklopediçeskiy slovar**, Moskova.
3. Aksan, D., (1990), **Her Yönüyle Dil III**, Ankara, TDK yayınları.
4. Arsentyeva, Y.S., (2011), "Aspektı izuçeniya evfemizmov v Angliiskom i Russkom yazıkah", **Filologiya**, s.136-142.
5. Aytaç, G., (1999), **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Papirus.
6. Aznabayeva, A.R., (2009), "Evfemizatsiya i disfemizatsiya leksiki Russkogo yazıka v postperestroyeçnıy period", **Vestnik Başkirskogo universiteta**, sayı 2, Başkurdistan Cum., s. 486-488.
7. Belyayeva, İ.V., Kulikova, E.G., (2009), "Manipulyativnoye iskajeniye: lingvistiçeskiy smısl evfemizmov", **Vestnik Çelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta**, Çelyabinsk, No 22, s.15-20.
8. Çan, Ç., (2010), "Evfemizmı v naimenovaniyah professii v russkom i kitayskom yazıkah", **Elektronnıy nauçno-obrazovateknıy jurnal VGPU "Grani poznaniya"**, Volgograd №5(10), s.64-65.
9. Çiftoğlu Çabuk, A., (2015) "Türkçedeki Örtmece Sözlerin Oluşum Yolları", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 5, s. 136-160.
10. Demirci, K., (2008), "Örtmece (Euphemism) Kavramı Üzerine",**Millî Folklor**, Denizli, Sayı 77, s. 21-34.
11. Dobrosklonskaya, T.G., (2005), "Rol SMİ v dinamike yazıkovıh protsessov", **Vestnik MGU**, Lingvistika i mejkulturnaya kommunikatsiya, Moskova, No 3, s.38-67.
12. Dobrosklonskaya, T.G., (2008), **Medyalingvistika: sistemnıy podhod k izuçeniyu yazıka SMİ**, Moskova.

13. Doljenko, N.G., Prozorova, V.O., (2016), "Evfemizm kak vıyrazitelnoye sredstvo yazıka", **Vestnik Yugorskogo gosudarstvennogo universiteta**, Okrug, № 1 (40), s. 19-22.
14. Erkenova, Z.K., (2015), **Evfemizmı v yazıke britanskih SMİ i ih perevod na Ruskiy yazık**, Lisans Tezi, Pyatigorsk, Pyatigorskiy gosudarstvennıy lingvistiçeskiy universitet.
15. Güngör, A., (2006), "Tabu-Örtmece (Euphemism) Sözler Üzerine", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum, sayı:29, s. 69-93.
16. Karaağaç, G., (2015), **Türkçenin Alıntılar Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları.
17. Karabulut, F., Ospanova, G., (2013), "Örtmece Sözlerin Mantığı: Kazak Türkçesi İle Türkiye Türkçesinde Karşılaştırmalı Model Analizi", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, sayı: 2/2 s. 122-146.
18. Korkmaz, Z., (2008), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK yayınları.
19. Kovşova, M.L., (2007), **Semantika n pragmatika evfemizmov**, Moskova, Gyuzis.
20. Krısin, L.P., (1994), "Evfemizmı v sovremennoy russkoy reçi", Berlin, **Rusistika**, № 1-2, s.28-49.
21. Kupina, H.A., Matveyeva, T.A., (2013), **Stilistika sovremennogo russkogo yazıka**, Moskova, Yurayt.
22. Lazareviç, Ye M., (2014), "Ypotrebleniye evfemizmov s funktsiyey polikorrektnosti v publitsistiçeskih tekstah na materiale angliiskogo yazıka, **Vestnik Tomskogo gosudartvennogo universiteta**, Tomsk, No 378, s. 25-29.
23. Markuşevskaya, A.İ., (2017), Osobennosti funktsianirovaniya evfemizmov v sovremennoy rumınskoy presse, Lisans tezi, S.Petersburg, **Sankt Peterburgskiy gosudarstvennıy universitet**.
24. Matveyeva, T.V., (2010), **Polnıy slovar lingvistiçeskih terminov**, Rostov-na Donu: Feniks.
25. Moskvin, V.P., (2001), "Evfemizmı: sistemnıye svyazi, funktsii i sposobı obrazovaniya", Moskova, **Voprosı yazıkoznaniya**, №3, s. 58-70.
26. Moskvin, V.P., (2007), **Evfemizmı v leksiçeskoy sisteme russkogo yazıka**, Moskova, Lenand.
27. Muhamedyanova, G.N., Abutalipova, E.N., (2017), "Tabu i evfemiya kak proyavleniye magiçeskoy funktsii yazıka (na materiale nemetskogo, russkogo i başkirskogo yazıkov)", **Mejdunarodnıy nauçno-issledovatelskiy jurnal**, Yekaterinburg, No:4(58), s.61-64.

28. Nikitina, İ.N., (2009), "Evfemiya v zarubejnoy i oteçestvennoy lingvistike: istoriya voprosa i perspektiva issledovaniya",**Vestnik Voljskogo universiteta imeni V.N. Tatişçeva**, Voljskiy, s.1-9.
29. Ojegov, S.İ., (1989), **Slovar russkogo yazıka**, Moskova, Moskva: Russkiy Yazık.
30. Pastuhova, O.D., (2017), "Ob Evfemizmov i Tabu", **Filologiçeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki**, **Tambov: Gramota**, № 11(77), s.141-144.
31. Pohilyuk, Ye. N., (2013), "Problema izuçeniya evfemizmov v Russkom yazıkoznanii", **Filologiçeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki**, 2013, No:3 (21), s. 138-141.
32. Potapova, N.M., (2009) **Evfemizmı v delovoy diskurs**, Moskova, Maks Press.
33. Pryadilnikova, N.V., (2006), "Evfemizatsiya reçi v sotsiyokulturnom aspekte", **Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo aerokosmiçeskogo universiteta**, Samara, sayı 3, s.143-149.
34. Rebroba, N. Ye., (2015a), "Stilistiçeskiy status evfemizmov v aspekte leksikografiçeskogo opisaniya", **Vestnik çerepovestkogo gosudarstvennogo universiteta,** Vologda, sayı 5, s.61-65.
35. Rebrova, N.Ye., (2015b), "Mehanizmı lingvistiçeskoy realizatsii evfemistiçeskogo znaçeniya v aspekte leksikografiçeskoy fiksatsii", **Vestnik Severnogo (arktiçeskogo) federalnogo universiteta. Seriya: gumanitarnıye i sotsialnıye nauki**, Arhangelsk, no:6, s.147-154.
36. Seniçkina, Ye.P., (2008), **Slovar evfemizmov russkogo yazıka**, Moskova, Flinta-Nauka.
37. Stariçenok, V.D.,(2008), **Bolşoy lingvistiçeskiy slovar**, Rostov-na-Donu: Feniks.
38. Staruk, M.M., (2014), "Evfemizatsiya naimenovanii maloprestijnıh professii v sovremennom russkom yazıke", **Sbornik materialov konferentsii "Yazık i pravo: Aktualnıye problemı vzaimodeystviya**", Rostov-Na-Donu.
39. Staruk, M.M., (2017), "Evfemizmı v praktike prepodavaniya Russkogo yazıka kak inostrannogo", **Mejdunarodnıy jurnal sotsialnıh i gumanitarnıh nauk**, sayı 3, s. 12-18.
40. Superenskaya, A.V., (1990), **İmya çerez veka i stranı**, Nauka, Moskova.
41. Şahin, Z., (2017), "Evfemizmı v prepodavanii russkogo kak inostrannogo", Ankara, **Ulakbilge**, 5 (15), s.1457-1474.
42. Şahin, Z., (2018), "Sergey Dovlatov'un Eserleri Çerçevesinde Rusçada Örtmeceler", **DTCF Dergisi**, Ankara, 58.2, s. 1412-1435.
43. Uluoğlu, M., Uluoğlu, S., (2012), "Çağdaş Rusçada Güzel Adlandırmalar", **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, Sayı:1, s.78-85.

44. Varbot, J.J., (1997), **Tabu**, Moskova, Ruskiy Yazık: Entsiklopediya/ Gl. Red. Yu. N. Karaulov, s.552.
45. Vardar, B., (1998), **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, ABC Yayınevi
46. Vavilova, N.L., (2003), "K voprosu ob evfemizatsii sovremennoy russkoy reçi", **Sbornik dokladov nauçnoy konferentsii Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta**, Kazan: Tipografiya Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta, s. 40-43.
47. Zagorşçak, S.S., (2009), "O politiçeskih evfemizmah v sovremennom russkom yazıke", **Croatica et Slavica Iadertina**, Zadar, s.235-249.

İnternet Kaynakları:

1. http://www.ffl.msu.ru/research/publications/dobrosklonskaya/dobrosklonskaya-medialingvistika.pdf (Erişim tarihi: 26.06.2020)
2. http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw4/staruk.html (Erişim tarihi: 03.07.2019)
3. https://aif.ru/money/divinskiy_podderzhal_ideyu_o_konfiskacii_valyuty_dlya_borby_s_otmyvaniem_deneg adresinden alınmıştır. (Erişim tarihi: 16.06.2020)
4. https://aif.ru/politics/world/o_chem_putin_i_erdogan_dogovorilis_na_peregovorah_v_moskve (Erişim tarihi: 14.04.2020)
5. https://core.ac.uk/download/pdf/38548737.pdf (Erişim tarihi: 25.06.2020)
6. https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-evfemizmy-v-sovremennyh-russkom-i-angliyskom-yazykah (Erişim tarihi: 09.06.2019)
7. https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_wingwords/572/%D0%93%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BD (Erişim tarihi: 27.08.2020)
8. https://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/12614 (Erişim tarihi: 21.02.2019)
9. https://iz.ru/822907/mariia-rubnikovich/reshaetsia-s-trudom-kak-invalidy-mogut-naiti-sebe-rabotu (Erişim tarihi: 25.07.2019)
10. https://iz.ru/861759/anna-ivushkina/vesennie-uvolneniia-rossiiane-stali-chashche-popadat-pod-sokrashcheniia (Erişim tarihi: 17.07.2019)
11. https://iz.ru/917044/video/uragan-dorian-unes-zhizni-piati-chelovek-na-bagamakh (Erişim tarihi: 15.05.2020)
12. https://mpsh.ru/3026-v-rossii-izobreli-novyj-sposob-diagnostiki-raka.html (Erişim tarihi: 23.12.2019)
13. https://newizv.ru/news/politics?after=1509551304&by_rubric_name=politics&last_date=2017-11-01&type=NewsItem (Erişim tarihi: 14.02.2019)
14. https://novayagazeta.ru/articles/2019/10/14/82356-chistka-klassa-lyuks (Erişim tarihi: 21.12.2019)
15. https://pgu.ru/upload/iblock/649/Pages-from-CH._3._75-ekz_21.pdf (Erişim tarihi: 10.05.2020)

16. https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D1%86%D0%B8%D1%84%D0%B5%D1%80 (Erişim tarihi: 20.07.2019)
17. https://www.cyprus.kp.ru/daily/26864/3907955/ (Erişim tarihi: 01.11.2019)
18. https://www.cyprus.kp.ru/daily/26948.4/3999634/?utm_source=kp.daily.see-also (Erişim tarihi: 04.07.2019)
19. https://www.dw.com/ru -17535670?maca=rus-rss-ru-all-1126-rdf (Erişim tarihi: 14.02.2019)
20. https://www.f1-portal.ru/index.php?id_notes=6558 (Erişim tarihi: 08.02.2019)
21. https://www.gazeta.ru/business/2019/10/22/12770120.shtml (Erişim tarihi: 23.05.2019)
22. https://www.kommersant.ru/doc/4196361?query=%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9 (Erişim tarihi: 16.01.2020)
23. https://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/EVFEMIZM.html (Erişim tarihi: 01.11.2018, 26.06.2020)
24. https://www.segodnya.ua/kiev/kpower/deti-ciroty-poluchat-vremennye-cemi-142780.html (Erişim tarihi: 17.04.2020)
25. https://www.shpl.ru/readers/helpful_links/internetresursy_po_periodicheskoj_pechati/gazety/centralnye_gazety/ (Erişim tarihi: 26.08.2020)
26. https://yandex.ru/news/story/Amnesty_International_priznala_zhurnalista_iz_Dagestana_uznikom_sovesti--84e7840052e344629956a6fbb8f870e4?lr=213&stid=ewxCzoj9GbjiXxkTYlwA&persistent_id=77301063&lang=ru&rubric=Makhachkala&from=story&appsearch_header=1nbjoo (Erişim tarihi: 13.09.2019)
27. https://yandex.ru/news/story/V_Saranske_zhivet_odin_iz_samykh_neobychnykh_studentov_Rossii--ea7d61545113d581a906bd239ae20ff0?appsearch_header=1nbjoo&from=story&lang=ru&lr=213&persistent_id=72679245&rubric=Saransk (Erişim tarihi: 23.12.2019)
28. Sammani, M.H., (2014), "Semantiçeskiye osobennosti evfemizmov v Russkom yazıke, **Molodoy uçyonıy**, 65, https://moluch.ru/archive/65/10654/ (Erişim tarihi: 12.09.2019)
29. Uşakov, D.N., (1935-1940), **Tolkovıy slovar Uşakova**, https://dic.academic.ru/dic. (erişim tarihi: 02.11.2018)

30. Yefremova, T.F., (2012), **Tolkovıy slovar Yefremovoy**, https://slovar.cc/rus/efremova-tolk/365337.html (Erişim tarihi: 04.01.2018)
31. https://histrf.ru/lenta-vremeni/event/view/sozdaniie-vchk-pri-snk (Erişim tarihi: 09.00.2020)
32. https://ria.ru/20190109/1549151430.html (Erişim tarihi: 18.03.2019)
33. https://ria.ru/20190926/1559184011.html (Erişim tarihi: 13.02.2020)
34. https://ria.ru/20191223/1562719360.html (Erişim tarihi: 25.03.2020)
35. https://ria.ru/20200301/1566036142.html (Erişim tarihi: 25.03.2020)
36. https://iz.ru/646102/2017-09-15/tramp-prizval-britanskie-vlasti-k-bolee-zhestkoi-borbe-s-terrorizmom (Erişim tarihi: 12.01.2019)
37. https://iz.ru/693021/2018-01-09/v-potrebitelskoi-korzine-stanet-bolshe-miasa-i-ryby (Erişim tarihi: 12.11.2019)
38. https://iz.ru/770703/2018-07-25/makarova-izbivali-v-dvukh-koloniiakh (Erişim tarihi: 10.09.2018)
39. https://iz.ru/770703/2018-07-25/makarova-izbivali-v-dvukh-koloniiakh (Erişim tarihi: 10.09.2018)
40. https://iz.ru/770703/2018-07-25/makarova-izbivali-v-dvukh-koloniiakh (Erişim tarihi: 07.03.2020)
41. https://iz.ru/776050/2018-08-08/ssha-sdelaiut-iskliucheniia-iz-novykh-sanktcii-protiv-rf-iz-za-dela-skripalei (Erişim tarihi: 07.04.2019)
42. http://www.tdk.gov.tr (erişim tarihi: 12.10.2018)
43. https://iz.ru/803914/2018-10-23/pochti-800-zhitelei-ukrainy-zaboleli-koriu-za-nedeliu (Erişim tarihi: 12.02.2019)
44. https://iz.ru/816258/2018-11-25/senator-nazval-itog-vozmozhnogo-boestolknoveniia-s-ukrainskimi-korabliami (Erişim tarihi: 25.03.2019)
45. https://iz.ru/816480/2018-11-26/v-moskovskom-parke-nashli-raschlenennoe-telo (Erişim tarihi: 12.02.2019)
46. https://iz.ru/817081/2018-11-27/kudrin-rasskazal-o-popavshei-v-zastoinuiu-iamu-ekonomike-rossii (Erişim tarihi: 23.05.2019)
47. https://iz.ru/826384/2018-12-21/cheliabinskie-vrachi-obiasnili-soderzhanie-patcienta-v-gore-musora (Erişim tarihi: 17.03.2019)

48. https://iz.ru/826384/2018-12-21/cheliabinskie-vrachi-obiasnili-soderzhanie-patcienta-v-gore-musora (Erişim tarihi: 17.03.2019)
49. https://iz.ru/news/466874 (Erişim tarihi: 03.01.2019)
50. https://iz.ru/news/659503 (Erişim tarihi: 03.01.2019)
51. https://iz.ru/news/486189 (Erişim tarihi: 17.01.2019)
52. https://www.kommersant.ru/doc/3874002 (Erişim tarihi: 08.02.2019)
53. https://iz.ru/852187/2019-03-03/national-interest-voskhitilsia-rossiiskim-avtomatom-shak-12 (Erişim tarihi: 08.03.2019)
54. https://iz.ru/863046/2019-04-02/baidena-vnov-obvinili-v-nepodobaiushchem-povedenii (Erişim tarihi: 18.09.2019)
55. https://religion.wikireading.ru/85352 (Erişim tarihi: 03.04.2019)
56. https://iz.ru/865775/2019-04-09/vrach-podderzhal-initciativu-gosdumy-vernut-medosmotry-v-shkoly (Erişim tarihi: 25.07.2019)
57. www.ruscorpora.ru (Erişim tarihi: 03.05.2019)
58. https://iz.ru/879895/2019-05-20/vo-frantcii-razreshili-evtanaziiu-paralizovannogo-muzhchiny-protiv-voli-roditelei (Erişim tarihi: 28.01.2019)
59. https://iz.ru/882307/2019-05-27/deputat-rady-otcenil-vozmozhnye-posledstviia-defolta-na-ukraine (Erişim tarihi: 08.04.2020)
60. https://impactlab.media/2019/05/29/stop-violence/ (Erişim tarihi: 22.04.2020)
61. https://elibrary.ru/item.asp?id=25767318 (erişim tarihi:21.06.19)
62. https://www.kommersant.ru/doc/3989454 (Erişim tarihi: 03.07.2019)
63. https://iz.ru/897011/2019-07-07/politciia-proverit-semiu-posle-nakhozhdeniia-rebenka-priviazannym-k-stolbu (Erişim tarihi: 20.12.2019)
64. https://www.kommersant.ru/doc/3925629 (Erişim tarihi: 17.07.2019)
65. https://iz.ru/900856/2019-07-18/putin-poruchil-pravitelstvu-obespechit-maloobespechennye-semi-zhilem (Erişim tarihi: 08.11.2019)
66. https://www.kp.ru/online/news/3518660/ (Erişim tarihi: 21.08.2019)
67. https://iz.ru/913315/2019-08-23/v-sovfede-obvinili-ssha-v-popytke-vernut-odnopoliarnyi-mir (Erişim tarihi: 14.04.2020)
68. https://iz.ru/913626/2019-08-24/vrachi-rasskazali-o-sostoianii-postradavshei-v-bodrume-rossiiskoi-devochki (Erişim tarihi: 18.11.2019)
69. https://iz.ru/913862/2019-08-25/poiavilos-video-aviaudara-izrailia-po-territorii-sirii. (Erişim tarihi: 28.12.2019)

70. https://iz.ru/913862/2019-08-25/poiavilos-video-aviaudara-izrailia-po-territorii-sirii (Erişim tarihi: 14.04.2020)
71. https://iz.ru/913869/2019-08-25/lidery-g7-soglasilis-s-nedopustimostiu-obladaniia-iranom-iadernym-oruzhiem (Erişim tarihi: 01.11.2019)
72. https://iz.ru/913914/2019-08-25/tramp-oproverg-informatciiu-o-napriazhennykh-otnosheniiakh-s-liderami-g7 (Erişim tarihi: 03.11.2019)
73. https://iz.ru/914456/2019-08-26/vrachi-rasskazali-o-sostoianii-postradavshei-v-turtcii-devochki-iz-rossii (Erişim tarihi: 18.11.2019)
74. https://iz.ru/914456/2019-08-26/vrachi-rasskazali-o-sostoianii-postradavshei-v-turtcii-devochki-iz-rossiis (Erişim tarihi: 23.12.2019)
75. https://iz.ru/914465/2019-08-27/dve-britanki-obnaruzhili-rak-blagodaria-svoim-sobakam (Erişim tarihi: 23.12.2019)
76. https://iz.ru/915354/2019-08-29/erdogan-ne-iskliuchil-pokupku-rossiiskikh-istrebitelei-vmesto-amerikanskikh-f-35 (Erişim tarihi: 22.04.2020)
77. https://iz.ru/915420/2019-08-29/sk-proverit-smert-rossiianki-v-turtcii-posle-podozrenii-o-prodazhe-organov (Erişim tarihi: 16.02.2020)
78. https://iz.ru/915420/2019-08-29/sk-proverit-smert-rossiianki-v-turtcii-posle-podozrenii-o-prodazhe-organov (Erişim tarihi: 15.05.2020)
79. https://iz.ru/915492/2019-08-29/v-turtcii-otritcaiut-iziatie-organov-u-16-letnei-rossiianki (Erişim tarihi: 18.11.2019)
80. https://iz.ru/922972/2019-09-18/mid-rf-nazval-uzhestochenie-sanktcii-protiv-irana-destruktivnym-putem (Erişim tarihi: 13.02.2020)
81. https://www.kommersant.ru/doc/4096322 (Erişim tarihi: 18.09.2019)
82. https://iz.ru/924695/2019-09-24/politciia-indonezii-zaderzhala-bolee-300-uchastnikov-besporiadkov (Erişim tarihi: 16.01.2020)
83. https://iz.ru/928070/2019-10-03/ofitceru-politcii-ssha-dali-10-let-za-sluchainoe-ubiistvo-afroamerikantca (Erişim tarihi: 16.01.2020)
84. https://iz.ru/928070/2019-10-03/ofitceru-politcii-ssha-dali-10-let-za-sluchainoe-ubiistvo-afroamerikantca (Erişim tarihi: 16.01.2020)
85. https://iz.ru/929803/2019-10-08/nelegalnyi-rynok-taksi-v-rossii-vyros-na-35-s-2017-goda (Erişim tarihi: 08.04.2020)
86. https://iz.ru/news/474067 (Erişim tarihi: 22.10.2019)
87. https://www.kommersant.ru/doc/3924936 (Erişim tarihi: 22.10.2019)
88. https://www.kommersant.ru/doc/3989493 (Erişim tarihi: 22.10.2019)

89. https://iz.ru/936378/2019-10-25/vo-vladimire-dve-pianye-shkolnitcy-napali-na-chetyrekh-zhenshchin-i-rebenka (Erişim tarihi: 27.12.2019)
90. https://www.kommersant.ru/doc/4097069 (Erişim tarihi: 25.10.2019)
91. https://iz.ru/936708/2019-10-27/smi-soobshchili-ob-ubiistve-12-letnim-shkolnikom-svoei-materi-v-peterburge (Erişim tarihi: 17.01.2020)
92. https://iz.ru/937340/2019-10-29/rossiia-peredala-tadzhikistanu-tekhniku-i-vooruzhenie-na-320-mln-rublei (Erişim tarihi: 26.02.2020)
93. https://www.kommersant.ru/doc/4088094 (Erişim tarihi: 12.11.2019)
94. https://www.kommersant.ru/doc/3873650 (Erişim tarihi: 13.11.2019)
95. https://www.kommersant.ru/doc/3998951 (Erişim tarihi: 15.11.2019)
96. https://iz.ru/946411/2019-11-22/ssha-vveli-sanktcii-protiv-ministra-sviazi-i-informatcii-irana (Erişim tarihi: 26.02.2020)
97. https://iz.ru/950174/2019-12-03/v-es-zaiavili-o-edinoi-pozitcii-po-povodu-poshlin-ssha-na-tovary-iz-frantcii (Erişim tarihi: 16.01.2020)
98. https://iz.ru/950175/2019-12-03/gendirektor-rabotavshei-na-vostochnom-organizatcii-osuzhden-na-11-let (Erişim tarihi: 18.03.2020)
99. https://iz.ru/952031/2019-12-08/frantciia-sobralas-obratitsia-v-vto-iz-za-vozmozhnykh-poshlin-ssha (Erişim tarihi: 16.01.2020)
100. https://iz.ru/955344/2019-12-17/putin-i-erdogan-obsudili-po-telefonu-liviiu (Erişim tarihi: 18.03.2020)
101. https://iz.ru/955344/2019-12-17/putin-i-erdogan-obsudili-po-telefonu-liviiu (Erişim tarihi: 18.04.2020)
102. https://iz.ru/958471/2019-12-26/smi-uznali-o-taktike-ssha-po-vedeniiu-informatcionnoi-voiny-protiv-rossii (Erişim tarihi: 18.03.2020)
103. https://iz.ru/959103/2019-12-27/peskov-oproverg-slukhi-o-terakte-v-magnitogorske-god-nazad (Erişim tarihi: 15.05.2020)
104. https://iz.ru/959750/2019-12-29/delo-vozbuzhdeno-posle-gibeli-detei-pri-pozhare-v-irkutskoi-oblasti (Erişim tarihi: 12.03.2019)
105. https://iz.ru/960543/2019-12-31/v-mvd-podtverdili-gibel-politceiskogo-pri-napadenii-na-post-dps-v-ingushetii (Erişim tarihi: 13.02.2020)
106. https://iz.ru/961329/2020-01-04/medvedchuk-rasskazal-o-griadushchem-defolte-na-ukraine (Erişim tarihi: 08.04.2020)
107. https://iz.ru/961433/2020-01-05/v-irkutskoi-oblasti-nachalsia-rozysk-podstrelivshego-rebenka-v-novogodniuiu-noch (Erişim tarihi: 01.02.2020)

108. https://iz.ru/961963/2020-01-07/gosdolg-ukrainy-vyros-na-717-mln-za-tri-mesiatca (Erişim tarihi: 18.03.2020)
109. https://iz.ru/962262/2020-01-09/mvd-ukrainy-rasskazal-o-rassledovanii-prichin-krusheniia-samoleta-v-irane (Erişim tarihi: 26.02.2020)
110. https://iz.ru/962291/2020-01-09/kosachev-otcenil-risk-nachala-voennykh-deistvii-mezhdu-ssha-i-iranom (Erişim tarihi: 22.04.2020)
111. https://iz.ru/962291/2020-01-09/kosachev-otcenil-risk-nachala-voennykh-deistvii-mezhdu-ssha-i-iranom (Erişim tarihi: 22.04.2020)
112. https://iz.ru/963910/2020-01-14/kudrin-prizval-rasshirit-polnomochiia-schetnoi-palaty-po-borbe-s-korruptciei (Erişim tarihi: 25.03.2020)
113. https://www.kommersant.ru/doc/3916763 (Erişim tarihi: 16.01.2020)
114. https://iz.ru/968920/2020-01-27/aeroport-komsomolska-na-amure-vozobnovit-rabotu-28-ianvaria (Erişim tarihi: 07.03.2020)
115. https://iz.ru/969870/2020-01-29/tcentr-podderzhki-semei-s-detmi-s-osobymi-potrebnostiami-otkryli-na-baze-sgu (Erişim tarihi: 17.03.2020)
116. https://iz.ru/969870/2020-01-29/tcentr-podderzhki-semei-s-detmi-s-osobymi-potrebnostiami-otkryli-na-baze-sgu (Erişim tarihi: 17.03.2020)
117. https://iz.ru/978239/2020-02-19/ministr-oborony-ukrainy-soobshchil-o-potere-opornogo-punkta-v-donbasse (Erişim tarihi: 13.04.2020)
118. https://iz.ru/978535/2020-02-20/sbezhavshaia-iz-bolnitcy-peterburzhenka-zakhotela-vernutsia-v-statcionar (Erişim tarihi: 07.03.2020)
119. https://iz.ru/979134/2020-02-21/gensek-oon-prizval-prekratit-voennye-deistviia-v-idlibe (Erişim tarihi: 14.04.2020)
120. https://iz.ru/979134/2020-02-21/gensek-oon-prizval-prekratit-voennye-deistviia-v-idlibe (Erişim tarihi: 14.04.2020)
121. https://iz.ru/981486/2020-02-28/turtciia-predlozhila-rossii-obiavit-v-idlibe-peremirie (Erişim tarihi: 14.04.2020)
122. https://www.kp.ru/daily/26750.7/3778956/ (Erişim tarihi: 08.03.2019)
123. https://iz.ru/986198/2020-03-12/mid-rf-rekomendoval-nakhodiashchimsia-v-italii-rossiianam-vernutsia-domoi (Erişim tarihi: 08.04.2020)
124. https://www.kommersant.ru/doc/3961836 (Erişim tarihi: 12.04.2020)
125. https://www.kommersant.ru/doc/4233827 (Erişim tarihi: 12.04.2020)
126. https://www.kommersant.ru/doc/4143544 (Erişim tarihi: 14.04.2020)
127. https://www.kommersant.ru/doc/4242189 (Erişim tarihi: 14.04.2020)

128. https://www.kommersant.ru/doc/4269892 (Erişim tarihi: 14.04.2020)
129. https://primpress.ru/article/44003 (Erişim tarihi: 17.04.2020)
130. https://www.kp.ru/daily/27078/4149669/ (Erişim tarihi: 18.04.2020)
131. https://www.kp.ru/online/news/3656073/ (Erişim tarihi: 18.04.2020)
132. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 21.04.20)
133. https://www.le-francais.ru/oh-la-la/adopte/ (Erişim tarihi: 13.05.2019)
134. https://kartaslov.ru/ (Erişim tarihi: 18.05.20)
135. https://ru.wiktionary.org/wiki (Erişim tarihi: 20.05.2020)
136. https://www.kp.ru/daily/26972.5/4028920/ (Erişim tarihi: 12.06.2019)
137. https://www.kommersant.ru/doc/3909459 (Erişim tarihi: 16.06.2020)
138. https://www.kommersant.ru/doc/3984767 (Erişim tarihi: 16.06.2020)
139. https://www.kommersant.ru/doc/4087684 (Erişim tarihi: 16.06.2020)
140. https://www.kommersant.ru/doc/4189090 (Erişim tarihi: 16.06.2020)
141. http://en.c4defence.com/Search/q=shak-12 (Erişim tarihi: 17.06.2020)
142. http://old.kpfu.ru/fil/kn7/index.php?sod=11 (erişim tarihi: 01.11.2018)
143. https://www.kp.ru/daily/26750.7/3778956/ (Erişim tarihi: 27.11.2019)
144. https://www.kp.ru/daily/27020.7/4082325/ (Erişim tarihi: 27.11.2019)

RUS DİLİNDE ÖRTMECE OLGUSU VE RUS MEDYASINDA ÖRTMECE OLGUSUNUN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice GÜNEYİN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZET

İletişimin temel aracı olan dil, her zaman toplum yaşamındaki değişikliklere yanıt verir. Toplumun yapısı, yönelimleri, değerleri sürekli değiştiğinden, dil de sürekli bir hareket halindedir. Rusçada önemli bir olgu olan örtmece, konuşmacının nezaketsiz, kaba, hoş karşılanmayan ve sakıncalı bulduğu ifadeler yerine kullandığı, anlam açısından daha kabul edilebilir ve yansız olan başka sözcük ya da ifadelerdir. Tabunun varlığı ve sözcüğün büyülü gücüne olan inanç doğrultusunda korku ve endişe sebebiyle kullanılmaya başlayan kavram, toplumsal yaşamın ve kültürel değerlerin değişmesiyle iletişimsel çatışmanın önüne geçmek, başarılı ve etkili bir iletişim sağlamak maksatlı kullanılmıştır. Bu hususta medya büyük önem arz etmektedir. Önemli bir bilgi kaynağı olan, insanların hızlı bir şekilde her konuda bilgi edinmesini sağlayan ve insanların davranışlarının şekillenmesinde rol alan medya, örtmecenin sıkça rastlandığı bir alandır. Zira örtmecelerin temel amacı, açıklanan gerçeğin anlamını hafifletip çarpıtarak, çirkin ve olumsuz gerçekliği gizlemektir. Medyada maskelenmeye ihtiyaç duyulan çeşitli alanlar bulunmaktadır. Günlük yaşama dair suç, hastalık, ölüm gibi pek çok konu, ekonomide yaşanan zorlu dönem ve mevcut sıkıntılar, politika alanında yaşanan kızışmalı durumlar gibi örtmeceye maruz kalan çok sayıda alan bulunmaktadır. Bu çalışmada öncelik olarak örtmece olgusu teorik bilgi kapsamında incelenmiş, var oluşundan günümüze kadar değişimi, oluşum koşulları, biçim ve anlam yönüyle çeşitliliği değerlendirilmiştir. Kapsamlı teorik değerlendirmenin ardından medyada zengin bir kullanımı olan örtmece kavramı, en çok okunan haber kaynakları doğrultusunda, son on yılda yer verilen haber metinleri üzerinden incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: *İletişim, Örtmece, Medya, Günlük Yaşam, Ekonomi, Politika*

THE PHENOMENON OF EUPHEMISM IN RUSSIAN LANGUAGE AND ANALYSING THE PHENOMENON OF EUPHEMISM IN LANGUAGE OF RUSSIAN MASS MEDIA

(M.A. Thesis)

Hatice GUNEYIN

ANKARA UNIVERSITY

THE INSTITUT OF SOCIAL SCIENCES

ABSTRACT

The language which is the fundamental tool of the communication, always responds to the changes in the social life. The language which is the fundamental tool of the communication, always responds to the changes in the social life. Euphemism which is a significant phenomenon in Russian, is when the speaker uses rather more acceptable regarding as a meaning and noncommittal words or statements instead of using the ones that he founds discourteous, rude, unpleasant or inappropriate. The notion which was started being used by the reason of the existence of taboo and the fear and apprehension towards the belief of the magical power of the word, was used to prevent the conflict which occured because of the changes of the social life and the cultural values and to provide a successful and efficient communication. In this manner the media has a significant role. The media is an important source of information. It provides fast and precise information on every possible subject and it has an impact on people changing their behaviours. It's also a field where the euphemism commonly occur. Because the fundamental purpose of the euphemism is the cover up the ugly and negative truth by twisting and alleviate the exact meaning of the expressed word. There are various areas in the media where is euphemization needed. Such as; crime, disease and death regarding topics of daily life, a difficult period in economy and cuurent distress, heated situations in the politics. In this work, firstly the phenomenon of euphemism is reviewed technically, then the change since existence till this day, the conditions of the formation and the variation of its shape and meaning. After the comprehensive technical review of the phenomenon of euphemism which has a rich use in the media, is reviewed based on the newspaper of the last ten years, in accordance with the mostly read newspaper sources.

Key words: *Communication, Euphemism, Media, Daily Life, Economy, Politics*